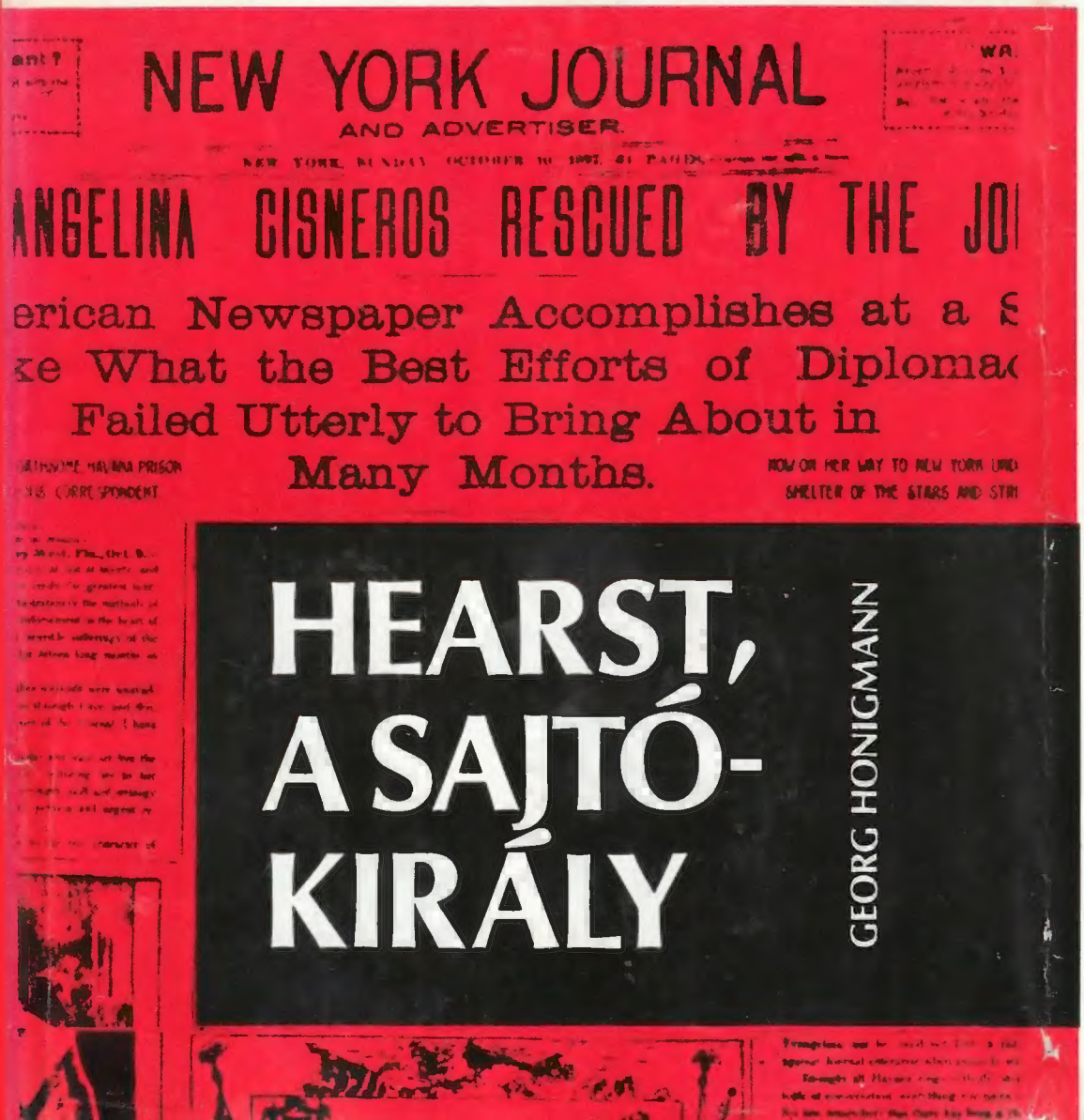

William Randolp Hearst, ez a 88 évet megért (1951-ben halt meg) hírhedt amerikai sajtókirály, egyúttal a pénzarisztokráciának és a politikai vezető rétegnek is jellegzetes, embertelen és semmiféle gátlást nem ismerő, zsarolástól, halálos merényletektől sem visszariadó képviselője. Közönséges gengsztereket alkalmaz, hogy megfélemlítse és kiszorítsa a versenyből lapkiadó társait; politikusok leveleit lopatja el, hogy ellenfeleit zsarolja velük, féktelenül uszító cikkekkel olyan hangulatot teremt, amely McKinley elnök meggyilkolásához vezet. Ügynökei négy éven át naponta ellopják, majd lefényképezés után visszacsempészik a Standard Oil társaság igazgatási levelezését és irattári anyagait, megszerzik kifizetési jegyzékeit, amelyekből kiderül, hogy a társaság melyik képviselőnek, szenátornak, kormányzónak vagy

HEARST, A SAJTÓ-KIRÁLY

Georg Honigmann

HEARST, A SAJTÓKIRÁLY

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ / 1974

A NÉMET EREDETI CÍME:
CHEF WEIST AN...
VERLAG DER NATION, BERLIN, 1972.
FORDÍTOTTA: GALLYAS FERENC

ISBN 963 09 0061 0

A friscói szerencsejátékos

AVAGY EGY VAGYON TÖRTÉNETE

William Randolph Hearst, egy sajtóbirodalom alapítója, s egy arany-, ezüst- és rézbányákból, földbirtok- és telekspekulációból származó vagyon örököse, 1863. április 29-én született. Második esztendeje dúlt már ekkor az a véres polgárháború, amely az északi ipari államok győzelmével végződött, és amelynek nyomán az Amerikai Egyesült Államokban példátlan gazdasági fellendülés vette kezdetét. A San Franciscó-i Telegraph Hillen emelkedő, hivalkodóan fényűző Hearst-villa gyermekszobájából kilátás nyílt messze a tengerre és a partvidékre, amely itt jellemző módon a Barbary Coast, azaz Barbár Part nevet kapta. Kivált az esti órákban volt elbűvölő a látvány, amikor a rengeteg bordélyház, játékkaszinó, csapszék és lebuj előtt felcsillant a túlnyomóan vörös lámpák végtelen tarka lánca.

Frisco abban az időben fékezhetetlen, vad város volt, a „Bűnök Bábele", országszerte hírhedt. Spanyol franciskánus szerzetesek alapítottak itt egy jelentéktelen kis missziós állomást, amelynek a Yerba Buena (Jó Káposzta) nevet adták; miután az Egyesült Államok bekebelezte Kaliforniát, ez a kis missziós telep három évtized leforgása alatt az Államok kilencedik legnagyobb városává fejlődött. 1849-ben, amikor a várost hivatalosan San Francisco névre keresztelték át, a lakosok számát még alig ötezerre becsülték; egy esztendővel később már huszonötezren, 1887-ben pedig – abban az időben,

amikor az ifjú Hearst megvetette a lábát apja újságjánál, a „San Francisco Examiner"-nél – már háromszázezren éltek itt. Hearst igazi fia volt ennek a városnak, amelyben – egy korabeli és helybeli krónikás tanúsága szerint – „a mindenható dollárt jobban imádták, mint bárhol másutt a világon".

Frisco a „kemény" férfiak városa volt, azoké, akik a világ minden tájáról Kaliforniába özönlöttek, amikor híre ment, hogy 1848 januárjában aranyat leltek itt, a Sierra Nevada lábánál, a Sacramento mellékfolyóiban; mindenre elszánt, brutális, gátlástalan, kapzsi kalandorok nyüzsgő áradata volt ez, amely csupán egyetlen célt látott maga előtt: meggazdagodni, mégpedig gyorsan, bármilyen eszközzel.

A „The Californian", a két San Franciscó-i napilap egyike, 1848. május 28-án közölte a városban maradottakkal, hogy be kell szüntetnie megjelenését, mert „... az egész vidék, San Franciscótól Los Angelesig, a tengerparttól a Sierra Nevada lábáig egyetlen mocskos üvöltéstől visszhangzik: Arany! Arany! Arany! miközben a földek csak félig vannak megművelve, a házak csak félig épültek fel, s mindent elhanyagolnak, kivéve az ásók és csákányok gyártását..."

Frisco, mondhatnánk, az utánpótlás városa volt az aranyporért vívott gyilkos harc frontjai mögött. Elburjánzott a gonoszság és a bűn, a csalás és az uzsora. Az aranyásónak, aki itt szerezte be szükségleteit, egy tyúktojásért 3 dollárt, egy ásóért 15 dollárt kellett fizetnie, mégpedig aranyporral, amelynek árát unciánként 16 dollárjával számították.

A kezdetben csak néhány száz mocskos, nyomorúságos sátorból és durván összeácsolt deszkabódéból álló város napról napra terjeszkedett. Tervezőit egyedül csak a nyerészkedés érdekelte: minden talpalatnyi földért fantasztikus árakat kértek. Sakktáblaszerűen elhelyezkedő úthálózatot terveztek, amely nem hagyott helyet egyetlen fának vagy tenyérnyi zöld helynek sem. „Nem törődtek azzal, hogy nyilvános parkot létesítsenek" – panaszkodnak az 1855-ben New Yorkban kiadott „San Franciscó-i Krónika" szerzői. „Súlyos hiba ez, mely csupán a tervezők kapzsiságával magyarázható."

Szilárdan épített, tekintélyes házak a tapadóan agyagos, esős időben járhatatlan utcákon csupán a csapszékek és a lebujok, a játékkaszinók és a bordélyházak voltak; homlokzatuk tarka és csillogó, akár a vásári körhinta, belül a hosszú bárpultok mögött a falakat hatalmas, émelyítő festmények, csábító és merész pózokban ábrázolt meztelen nők képei borították. Ilyenek voltak azok a lokálok is, ahol rendkívül kapós (vagy inkább kikapós) és drágán megfizetett hölgyek osztogatták a kártyát és kegyeiket; a Friscóba vándoroltak legtöbbje ugyanis otthon hagyta a családját. „A nagyobb szalonokban – írják a nevezett Krónika szerzői – elbűvölően szép, elegánsan öltözött hölgyek osztják a kártyát vagy indítják meg a rulettet. Túlontúl hangos zenekar és számtalan apró, pislákoló lámpa gondoskodik a megfelelő hangulatról." Óriási tétekben folyik itt a szerencsejáték minden válfaja. Egyetlen éjszakán vagyonok cserélnek gazdát. „A szerencsejáték szabályos üzletté fejlődött, és akik hivatásszerűen űzik, ma a város leggazdagabb és legbefolyásosabb polgárai közé számítanak."

Ahol ilyen nagy tételekben játszanak, ott virágzik a pénzkölcsönzők és az uzsorások üzlete. „A kölcsönadott tőke mindenkor 30 és 60 százalék közötti kamatot hajtott. A hitelező két esztendő alatt minden fáradság és kockázat nélkül megkettőzhette tőkéjét; az akkumuláció mértani haladvány szerint következett be. A földbirtokosok és a telektulajdonosok zsebelték be a legnagyobb profitokat. Sokan ellenállhatatlan kísértést éreztek, hogy minden elképzelhető fortéllyal, erőszakkal vagy akár bűnös úton építési telek birtokába jussanak, olyannyira csábította őket az óriási nyereség kilátása." Épp ezért nem csodálkozhatunk azon, hogy „napirenden voltak a közönséges bűncselekmények, a lopások, rablótámadások, gyilkosságok és erőszakoskodások, s az illetékes szervek még csak tudomást sem vettek róluk, a törvényszegők büntetlenül garázdálkodhattak. Mindenkit csak a pénzszerzés vágya hajtott, és szemet hunyt a gaztettek felett, hacsak véletlenül nem éppen őellene irányultak." Így aztán Friscóban kialakulhatott egy jól szervezett alvilág, a gengszterfőnökök – akárcsak később Chicagóban és másutt

– valóságos rémuralmat teremtettek, amelyet a korrupt rendőrség megtűrt, s a bűncselekményeket nemegyszer egymással versengő üzletemberek megbízásából követték el.

A bűnözők szervezetei közül a legfélelmetesebbek az úgynevezett *hound*ok – „vadászkutyák" – voltak. Biztonságban érezték magukat, s annyira vérszemet kaptak, hogy vasárnaponként fúvószenekarral az élükön, pompás egyenruhákban meneteltek végig a városon. Eleinte a megvetett idegenek, a mexikóiak, az indiánok, főként pedig a kínaiak között keresték áldozataikat; utóbbiak erős, részben vagyonos kisebbséget alkottak. A gengszterek megrohanták és kirabolták sátraikat és kunyhóikat, s aki megpróbált ellenállni, azt leütötték. A város előkelőbb rétegei egyáltalán nem ütköztek meg ezen, ugyanígy a városi hatóságok sem, amelyek voltaképpen a mindenütt eluralkodó harácsolás legális elemét alkották, s amelyeknek képviselőit választási csalások juttatták a bőségszaruhoz. Ezek a legnagyobb fizetéseket szavazták meg egymásnak, s ráadásul valamennyien megvesztegethetők voltak. „Szinte nem múlik el olyan hét, hogy napvilágra ne kerülne egy-egy botrány, megvesztegetési eset vagy csalás"[1] – tudósít a német Albert Wirth, aki abban az időben a városban járt.

Csak amikor a banditák a hangadó körök képviselőivel is szembefordultak, s egyeseket valamiféle titkos elv alapján kiválasztottak és „kezelésbe vettek" (emögött jogosan gyanították a versengő üzleti érdekeket), akkor fogtak össze azok, akik úgy látták, hogy most már az ő bőrükre megy a játék. Szövetséget alakítottak, hogy maguk alkalmazzák a megtorlást. 1851 júniusában létrehozták a Committee of Vigilance-t, vagyis az Önkéntes Erkölcsrendészeti Felügyelőséget „San Francisco város életének és tulajdonának védelmére"; ehhez a szövetséghez mintegy nyolcvanan tartoztak, valamennyien tekintélyes vagyon urai, bankárok, telekspekulánsok, kereskedők. Ez a felügyelőség az első harcos terrorista titkos szövetségek egyike volt.

Megalapítása után alig néhány nappal, 1851. június 10-én alkalmazták először a lincsbíráskodást. Egy John Jenkins nevű tolvaj

valamelyik raktárházból állítólag eltulajdonított egy dobozt. Szökést kísérelt meg, de a felügyelőség őrjárata elcsípte. Kezét-lábát megbilincselték, s a szervezet gyülekezőhelyére, a Battery Streetre hurcolták, ahol a Monumental Engine Company épületének tornyában megkonduló harang szavára a bizottság összes tagjai összegyűltek, hogy „törvényt üljenek". Kétórás kihallgatás után, amely alatt a fogoly mindvégig ártatlanságát hangoztatta, kimondták az ítéletet: kötél általi halál. Éjfélkor ismét megkondították a harangot, a szenzációra éhes tömeg összegyűlt a ház előtt, hogy végignézze az ítélet végrehajtását.

Az eset kapcsán bírósági vizsgálatot tartottak, amely azonban semmiféle eredményre nem vezetett. A felügyelőség tagjai, akik a kivégzést végrehajtották, a bírót kihívóan arcátlan módon kezelték, s nem voltak hajlandók a többi részvevőt megnevezni előtte.

Mint látjuk, San Francisco életét az idő tájt a gengszterizmus és az erőszakos anarchia jellemezte; s ezek a jelenségek szolgáltatták azt a táptalajt, amelyen William Randolph Hearst gengszterműveletei későbbi tevékenységének minden területén megérlelődtek.

Azokban az években, amelyekben az ifjú Hearst felserdült, az élet már valamelyest tisztességesebb mázt kapott ebben a rablóvárosban. Kevesek kezében már elég tekintélyes gazdagság összpontosult. Egyesek már beteljesülve látták az aranyról szőtt álmaikat, mások a minden irányban terjeszkedő város telekügyletein szereztek hatalmas vagyont. Ezek a „jóravaló polgárok" vasárnaponként istentiszteletre mentek népes és jámbor családjukkal, majd utána asszonyukat és gyermekeiket ebédelni vitték a híres Párizsi Étterembe. Nem maradt sokáig titokban, hogy az ilyen éttermek igen jó hírű házainak felső emeletein éjszaka ugyanezek a családapák, ezúttal már természetesen családi tartozékok nélkül, olyasfajta látványban gyönyörködtek, amelyet ma sztriptíznek neveznek. Arról azonban már kevesebben tudtak – csak később derült rá fény különféle botrányos ügyek kapcsán –, hogy a polgárság elitje ezekben az „intézményekben" pénzügyileg is részesedett, s hatalmas nyereségre tett belőlük szert.

A meggazdagodott, de mindig újabb profitforrások után kutató vállalkozóknak ehhez a csoportjához tartozott William Randolph apja, George Hearst is. Bárdolatlan tuskó volt, akiről úgy hírlett, hogy még az anyanyelvét is hibásan beszéli, ezzel szemben ért a bányászathoz és a geológiához. Egy kis örökség lehetővé tette számára, hogy 450 dollárért részesedést vásároljon a Comstock Silver Lode-ban, amit két évvel később a vételár többszöröséért adott el. Így aztán George Hearst már jómódú ember volt, amikor a karcsú és gyengéd lelkű Phoebe Apperson kérőjeként jelentkezett, akit – nem utolsósorban a francia nyelvű társalgásban szerzett jártasságáért – a műveltség mintaképének tartottak. Minthogy a szertelen bakfis szülei vonakodtak attól, hogy beleegyezzenek a házasságba, George Hearst megszöktette a leányt. Az emberek szemében felfoghatatlannak tűnt, hogy a művészeteket kedvelő és a fennkölt eszmények világában oly szívesen időző jámbor Phoebe mit is láthatott a durva csontú aranyásóban, aki annyira szerette a pálinkát, a dohányt, a pókert és a szerelmet. A magyarázat nem is lehet más, mint hogy Hearstnek pénze volt, s gátlástalan és brutális jelleme alapján feltételezhető volt, hogy még többet fog összeharácsolni. Egy dologban biztosan egyetértett ez a látszólag annyira ellentétes két ember: az Észak és Dél közötti polgárháborúban mindketten a rabszolgatartó ültetvényesekkel rokonszenveztek.

A házasságkötés után három évvel Hearst, aki közben képviselő lett Kalifornia parlamentjében, az alkotmány XIII. függeléke ellen szavazott, mert ez ráütötte a pecsétet a rabszolgaság megszüntetésére az Egyesült Államokban. Phoebe nem csalatkozott abban a reményében, hogy férje néhány éven belül nagy vagyont harácsol majd össze. Hearst már a mézeshetek alatt jelentős telekvásárlásokat eszközölt, megszerezte a Piadra Blanca Ranchot, ezt a régi, hajdan spanyol birtokot, amelynek kiterjedése 48 000 acre volt San Luis Obispo grófságban; itt építtette föl később az ifjú Hearst a hivalkodó San Simeon palotát. Az idősebb Hearst ezért a milliós értékű földbirtokért arcre-ként 60 centet fizetett!

A szerencse azonban nem szegődött a pókerhős állandó útitár-

szául. A hatvanas évek végén egy telekspekuláción egy csapásra 400 000 dollárt vesztett, s a csőd szélére jutott. Életének ebben a sötét órájában ismerkedett meg két jómódú úriemberrel, a Kentuckyból származó Lloyd Tevissel és James Hagginnel. Ezek a volt ügyvédek uzsorakamatra pénzt kölcsönöztek és busás hasznot hajtó földbirtok- és telekvásárlással foglalkoztak, de ezúttal a bányaüzletbe akartak beszállni, amely azokban az években a legnagyobb profitot ígérte, függetlenül attól, hogy aranyról, ezüstről, rézről vagy ónról volt-e szó. George Hearstnek sikerült meggyőzni a két pénzembert, hogy „hatodik érzéke" van az arany- vagy ezüstlelőhelyek felkutatása iránt. A bányászathoz mit sem értő két úriember bízott Hearst hatodik érzékében, és bevette partnerként egy újonnan alapított cégbe, amelyet Hearst, Haggin, Tevis and Company név alatt jegyeztettek be. Sohasem kellett megbánniuk ezt a lépést, mert George Hearst valóságos Midasz királynak bizonyult: kezében minden arannyá változott. Az ő ajánlatára vásárolták meg többek között az Utah állambeli Ontario Mine ezüstbányákat. A triumvirátus mindössze 45 000 dollárt fizetett értük, és óriási nyereséget zsebelt be rajtuk. Ezek azonban csak kis halak voltak azokhoz a későbbi üzletekhez képest, amilyen például az elővásárlási jog megszerzése volt a dél-dacotai Black Hills aranybányáira, amelyekért 70 000 dollárt fizettek és 1877-ben Homestake Mining Company név alatt 10 millió dollár tőkével helyeztek üzembe. E bányák a világ leggazdagabb aranylelőhelyei közé tartoztak. A legnagyobb üzletet azonban akkor kötötte a három üzlettárs, amikor 1882-ben 30 000 dollárért megvásárolt egy kis ezüstbányát Montanában, az Anacondát. Amikor George Hearst megszemlélte a bányát, a tárók alig húsz méternyire húzódtak a föld alatt. Hearst jóval mélyebbre fúratta az aknákat, s valóban: az alatta fekvő rétegekben nemcsak újabb, mégpedig gazdagabb ezüstereket, hanem rézlelőhelyeket is fölfedeztek, a legjelentősebbeket, amelyekre eladdig az Egyesült Államokban bukkantak.

Az Anaconda-ügylet után az idősebb Hearst olyan gazdasági hatalommá vált, hogy a kaliforniai uralkodó körök már kénytele-

nek voltak számolni vele. A tulajdonképpeni politikai hatalmat nem a nép választott képviselői gyakorolták Sacramentóban; az abszolút hatalom a Southern Pacific, a Dél-csendes-óceáni Vasúttársaság kezében volt, s ennek élén Collis P. Huntington állt, akit ugyanolyan fából faragtak, mint az öreg Hearstöt. Mint vaskereskedő vagyonosodott meg, mégpedig úgy, hogy az új telepeseknek nélkülözhetetlen szerszámokat az utolsó szögig és az utolsó ásóig felvásárolta, hogy ily módon mesterségesen áruhiányt teremtve, kedve szerint szabja meg az árakat. Az ilyen harácsoló üzletekkel érte el Huntington, hogy fölvették a nagy rablók közösségébe, Gould, Harriman és Vanderbilt vasútépítő testületébe; ez a társaság a szó szoros értelmében holttesteken át szerezte meg magának azt az óriási területet, amelyen a vasutat megépíthette és a vasúti forgalmat megnyithatta.

Kaliforniában a Southern Pacific nevezte ki az állam kormányzóit és buktatta meg őket, ha nem teljesítették azt, amit elvártak tőlük. Ez a társaság minden választáson megjátszotta a maga játszmáját; az igazságszolgáltatás és a rendőrség vakon követte utasításait. Huntington jobbkezeként Chris Buckley irányította a San Franciscó-i demokrata pártapparátust és a kommunális ügyeket. A pártvezér szárnya alá vette a politikai ügyekben még zöldfülű George Hearstöt, aki a kormányzói tisztség ígérete fejében hatalmas pénzösszeget ajánlott fel a demokrata választási alap javára. A Southern Pacific urai azonban nem akarták, hogy az újonc ennyire gyorsan emelkedjék a politikai élet magaslatára és ezért – nagy csalódására – egyelőre azzal elégítették ki Hearstöt, hogy a sacramentói törvényhozó testületben adtak helyet neki. Csak amikor 1886-ban az egyik kaliforniai szenátor váratlanul meghalt, juthatott be az idősebb Hearst a washingtoni Capitóliumba, mint az elhalt szenátor utóda. Ezt megelőzőleg megvásárolta az „Examiner"-t, ezt a jelentéktelen helyi lapot, amely azonban hasznosnak látszott számára, hogy politikailag jobban előtérbe kerülhessen. A lap megvásárlása valószínűleg hozzájárult, hogy az újdonsült szenátor rögtön bekerült az indiánok ügyeivel foglalkozó szenátusi bi-

zottságba, ami soha nem sejtett előnyökkel járt. Ebben a bizottságban ugyanis olyan dolgokat tárgyaltak, amelyeket egyébként senkinek sem volt szabad megtudnia, de amelyeknek ismerete az olyan vállalkozó kedvű üzletember számára, mint George Hearst, rendkívül előnyösnek bizonyult. Így másoknál jóval korábban megtudta, hogy amerikai csapatok elfogták Geronimót, az apacsok főnökét, aki éveken át hatalmas területeket veszélyeztetett a mexikói–amerikai határon állandó támadásaival. E támadások következtében a föld ára ezen a területen mélyre zuhant. Elérkezett a kedvező pillanat, hogy Hearst földet vásároljon. A szenátor kapott is az alkalmon. Kétszázezer acre területet ragadott magához, és mindössze 40 000 dollárt fizetett érte. Ezek a mexikói területen fekvő, Babicora Ranch néven ismert birtokok, amelyek ma a legalacsonyabb becslés szerint is kétmillió dollárt érnek, később fontos szerepet töltöttek be fia életében.

George Hearst 1891. február 28-án halt meg. Egész vagyonát feleségére, Phoebére hagyta. A vagyont hivatalosan 18 millió dollár értékűre becsülték; ez a szám azonban kétségkívül hamis volt, az adóügyi hatóságok félrevezetését célozta. A földbirtokból, a különféle bányavállalatokban való részesedésből származó vagyon tényleges értéke az említett összegben megközelítőleg sem jut kifejezésre. A Homestake Mining Company már Hearst szenátor halála idejére valóságos aranybányává fejlődött tulajdonosai számára.

Az ifjabb Hearst későbbi hivatalos életrajzírói az apai végrendeletet, amely kizárta őt az örökségből, úgy magyarázták, hogy az apa nem bízott széllelbélelt fiában. Ez azonban alig hihető. Az öreg Hearst, aki sohasem pókerezett ezer dollárnál alacsonyabb tétért, maga sem volt éppen zsugorinak mondható, és nem is kifogásolta különösebben fia tékozló életmódját. Az apologéták szándéka világos: egy félelem és gáncs nélküli lovag képét akarták megrajzolni, olyan emberét, aki ifjú korától kezdve idegenül állt szemben a pénz hatalmával, és akit a saját apja alkalmatlannak tartott arra, hogy a nagy üzletek durva világában megállja helyét.

Sokkalta hihetőbb egy másik változat. A vén róka valószínűleg

felismerte, hogy azzal, ha egész vagyonát a feleségére íratja (Phoebét mint jámbor és jótékony „idealistát" ismerték, s ez a híre az évek folyamán csak tovább erősödött), sokkal rafináltabb lehetőségeket teremt az álcázásra. Pontosan ebben az értelemben cselekedett az özvegy is, amikor a nála sokkal fiatalabb, de rendkívül ügyes üzletembernek ismert unokaöccsét, Edward Hardy Clarkot tette meg vagyona gondnokává. Az özvegy maga tájékoztatta a Hearst-vagyon bonyolult összetételéről, s felhatalmazta unokaöccsét, mégpedig fiával teljes egyetértésben, hogy irányítsa üzleti ügyeit. Körülbelül ugyanabban az időben, amikor William Randolph Hearst áttelepedett New Yorkba, helyezte át Edward Hardy Clark is a maga jelentéktelen kis irodáját San Franciscóból a Wall Streetre, amelyet a sajtócézár Hearst később demagóg módon annyira szidalmazott. Clark hivatalában futottak össze azok a szálak, amelyek a Hearst Estate, Incorporated nevű céget – így nevezte magát a Hearst-vagyon gondozására alakult társaság – a kialakuló és gyorsan fejlődő sajtókonszern sokféleképpen leplezett vállalataival összekötötte. Ez a cég magáénak mondhatta a Homestake Mining Company üzleti részesedését, Edward Hardy Clark útján képviselve volt az igazgatóságban és meghatározta azt a kegyetlen magatartást, amelyet a bányavállalat vezetősége a munkásokkal szemben tanúsított.

1895-ben Phoebe Hearst, fia kívánságára, eladta az Anaconda Mining Companyban való részesedésének – ez még apja hagyatékából származott – $^{7}/_{16}$-od részét. Ez a részesedés a londoni Rothschild-cég tulajdonába ment át, amely egy sikeres csalási manővert hajtott végre, hogy lenyomja a részvények árát. Bár a Hearst-család ezen az üzleten 7,5 millió dollárt keresett, mégis rossz üzletet kötött. Ha megtartotta volna Anaconda-részesedését, az ifjú Hearst néhány esztendő alatt az amerikai milliárdosok első sorában, Rockefeller, Ford és Vanderbilt társaságában szerepelhetett volna, anélkül, hogy egy ujját is meg kellett volna mozdítania érte. A fiatal Hearstnek azonban pénzre volt szüksége, mégpedig sürgősen, hogy New Yorkban elindított sajtóvállalkozását föllendít-

hesse. Az Anaconda-részesedés eladásában talán még inkább szerepet játszott egy másik megfontolás: az Anaconda név – annak a társaságnak a neve, amely napjainkban a világ második legnagyobb rézkitermelőjévé és az amerikai „erőpolitika" rohamosztagává fejlődött – már azokban a napokban is valóságos bűzfelhőt árasztott maga körül. A vállalat igazgatói néhány év alatt 25 millió dollárt – akkoriban horribilis összeget – költöttek arra, hogy eltitkolhassák a nyilvánosság előtt a társaság embergyilkos, minden képzeletet felülmúló kizsákmányolási módszereit. Ezt az összeget lapkiadóknak, újságíróknak és politikusoknak fizették, hogy hallgatásra bírják őket. Az Anaconda üzelmeiről mégis elég sok jutott napvilágra ahhoz, hogy kompromittáljon egy fiatal lapkiadót, aki jobbjában a dárdát tartotta, hogy a tőke rablólovagjai ellen támadjon vele, baljában viszont ennek a vállalatszörnyetegnek a részvényeit szorongatta. Az ifjú Hearst elég okos volt, hogy felismerje: a sajtóvállalkozás és a nagy üzlet világa közötti kapcsolatot sokkal ügyesebben kell lepleznie, ha az előbbit nem akarja eleve kudarcra ítélni, hiszen a sajtóüzlet a társadalom nincstelenjei részéről jelentkező keresletre épül.

Így aztán William Randolph Hearst nevét a nyilvánosság előtt nem mocskolták be az Anaconda vállalat szégyenletes tettei. Az ő neve nem szerepelt a felügyelő bizottság vagy az igazgatóság tagjainak névsorában, ami persze mit sem változtat azon, hogy ezekből a forrásokból dollármilliókra tett szert. Csak így volt lehetséges, hogy legalábbis egy időre, ellensúlyozza a lapkiadói üzletben újra meg újra jelentkező veszteségeket. Az olvasótömegek azonban mit sem tudtak ezekről a részesedéseiről. Egyetlen kivétellel Hearst életrajzírói sem tettek erről említést. Így Hearstnek nem kellett félnie attól, hogy az „élősdi gazdagok" és a „pénzügyi cápák" ellen vívott látszatharcát leleplezhetik. S ha a választási harcok hevében véletlenül az ellenfél táborában indiszkrét célzások történtek Hearst bizonyos üzleti összeköttetéseire, akkor Hearst felháborodva közöltette, hogy csakis olyan ügyletekről lehet szó, amelyeket édesanyja az örökségből származó összegekkel haj-

tott végre. Őt azonban, mint ismeretes, atyja végrendelete kizárta az örökségből. William Randolph Hearst tehát kétségtelenül csak előnyét látta az oly keménynek és szívtelennek feltüntetett apai végrendeletnek. Az apának, azzal a fogással, hogy egész vagyonát özvegyére hagyta, sikerült sűrű fátyolt vonnia azok elé az üzleti manipulációk elé, amelyeket fia az ő halála után követ majd el. William Randolph Hearst hivatalos életrajzírói úgy állítják be a dolgot, mintha a fiú és apja között semmiféle közös vonás nem lett volna, mintha a fiú minden tekintetben csupán az emberszeretettől és nemes érzésektől eltelt anyjára hasonlított volna. Grál-lovaggá ütötték, valóságos nemzeti hőst csináltak belőle. Pedig az igazság az, hogy az ifjabb Hearst sok döntő dologban hű mása volt bárdolatlan és brutális apjának, a szerencselovag George Hearstnek.

„A szennyesek kiteregetője"

AVAGY EGY LEGENDA SZÜLETÉSE

William Randolph Hearst két teljes éven át próbálta meggyőzni apját arról, hogy hírlapokkal is lehet nagy üzletet csinálni. Nem vitatkoztak haraggal. George Hearst, aki abban az időben került be a szenátusba, csak jót akart egyetlen, nagyon elkényeztetett fiának. Felajánlotta, vegye át a Babicora-birtok vezetését, vagy vezérigazgatói minőségben fejlessze ki a montanai Anaconda bányát. A fiú azonban kitartott elképzelése mellett: hírlapokból akart meggazdagodni. „Meggyőződésem, hogy sikeresen irányíthatok egy lapot" – írta haza az apjának. Levelében ez a kifejezés szerepel: „run a newspaper", ami megfelelője a „to run a business" – azaz üzletet vezetni – kifejezésnek. Erről volt szó. Az eredetiségre még csak igényt sem támasztott. Miként ugyanebben a levelében írta, az a szándéka, hogy utánozzon „egy olyan vezető orgánumot, mint a »New York World«, amely kétségkívül a legjobb lap abban a kategóriában, amelyhez az »Examiner« is tartozik".

Az újságírói vagy kiadói szakmához akkor még semmit sem értett. Bár állítólag, miután a Harvard Egyetemről távoznia kellett, néhány hétig riporterként működött a „New York World"-nél, életének erről a szakaszáról hiányzik minden közelebbi adat, amely arra utalna, hogy Hearst tanulta ezt a szakmát.

De hát miben rejlett akkor William Randolph különleges tehetsége? Nagyon illik rá az, amit Gustavus Myers „A nagy amerikai

vagyonok keletkezése" című klasszikus tanulmányában ír a múlt század hetvenes és nyolcvanas éveiben gomba módra szaporodó milliomosokról: „Tehetségük egyedül és kizárólag a vállalatalapítás területén nyilvánult meg. A kapitalista rendszer itt oly fantasztikus módon elfajult, hogy bármely területen akarta is valaki megvetni a lábát, nem volt szükség arra a képességre, hogy a vállalkozó ellenőrizni is tudjon."[2]

S ahogyan George Hearstben megvolt a „hatodik érzék" a nagy üzlet iránt, és ez a föld kincseinek feltárásában, a gátlástalan, lelkiismeretlen föld- és telekspekulációban nyilvánult meg, ugyanúgy vetette magát a fiú, William Randolph biztos ösztönnel a „könnyű pénz" után egy teljesen új, de éppolyan nagy profitot ígérő területen.

Az ifjú Hearst a „New York World" mintáján tanulmányozta, milyennek kell lennie a lapnak, amely milliókat jövedelmez, mert milliók olvassák. Célja azonban kezdettől fogva az volt, hogy ezt az újságtípust ne csak utánozza, hanem messze túl is szárnyalja, s a „World" tulajdonosát és kiadóját, Joseph Pulitzert a versenyküzdelemben a falhoz szorítsa. A Hearst-lapok nem szorítkozhattak csupán egy városra: az egész ország minden nagyvárosában meg kellett jelenniük. Feladatuk az volt, hogy alakítsák a közvéleményt, uralkodjanak fölötte, szerepük pedig, hogy tulajdonosukat politikai hatalomhoz juttassák. A „New York Journal" megvásárlásáig és Hearst New Yorkba való bevonulásáig eltelt évtized csupán előkészítette ezt a nagyarányú profitvadászatot. A San Franciscó-i „Examiner"-rel, amelyet William Randolph Hearst 1887. március 4-én vett át apjától, kipróbálta azokat a taktikai fogásokat és azokat a praktikákat, amelyeket később tovább finomított és tökéletesített, hogy aztán a Hearst-sajtó lényegét alkossák.

Hearst egyszer meghirdette ezt az elvet: „Minden ember csirkefogó, s pénzért megvásárolható." Eszerint is járt el már akkor, amikor az „Examiner" szerkesztőségének legtehetségesebb munkatársait akarta megnyerni magának, pedig ezek kezdetben a szakmában alig járatos, 24 éves új főnököt semmire sem becsülték.

Amíg szükségesnek látta, hogy tekintélyét megszilárdítsa, sokkal nagyobb fizetést adott a szokásosnál. San Franciscóban és másutt az újságírók abban az időben a társadalmi ranglétra legalacsonyabb fokán álltak. Nem sokkal többre tartották őket, mint a striciket. A polgár, aki csak egy kicsit is adott magára, kerülte őket. Hearst azonban az „Examiner" újságíróit úgy kezelte, mint egyenrangúakat. Éjjel-nappal együtt volt velük, meghívta őket Sausolitóba, elegáns otthonába, ahol előkelő estélyeket tartottak, a város legdrágább éttermeiben rendezett bőséges traktát számukra, saját jachtján kirándulásokra vitte őket egy elhagyott kis szigetre, ahová néhány „előzékeny" hölgy is velük tartott. Így a főnök népszerűvé vált. Amikor ezt elérte, egyszeriben véget vetett a „haverkodásnak".

Az „Examiner", amelyet most már a legkorszerűbb gépeken nyomtattak és amely tipográfiai kiállítás tekintetében egyáltalán nem különbözött a „New York World"-től, időközben hatalmas reklámmal és a vad szenzációhajhászás ütegeivel indította meg harcát a növekvő példányszámért. Az ifjú Hearst alighogy átvette ezt a kis sajtlapot, máris „minden újságok császárának" nevezte, fennen dicsérte, mint „a csendes-óceáni partvidék legnagyobb, legszórakoztatóbb és legjobb lapját", amely olvasóinak „a legrészletesebb helyi híreket, a legújabb társasági információkat és a legfrissebb, legeredetibb szenzációkat" tálalhatja. Riporterek hadát menesztette például Monterybe, hogy a Del Monte nagyszállóban kitört tűzvész minden részletéről tudósítsanak; tizennégy oldalas különkiadást jelentetett meg – ennek riportjai jórészt légből kapottak vagy erősen túlzóak voltak. Egy helyi eseményről mindaddig még nem adtak ilyen tudósítást.

Az 1889-es újév alkalmával az „Examiner" 40 oldalas különkiadással jelent meg. Mellékletében „Pillantás a jövőbe" címmel utópisztikus elképzeléseket és kitalált történeteket olyan tálalásban közölt, mintha tényekről volna szó. Az első oldalon egy bostoni földrengés-katasztrófa drámai leírása volt olvasható – holott ez a földrengés be sem következett. Az eladás megkönnyítése végett

az újévi számot úgy terítették, hogy a melléklet a főlap elé került. A rikkancsok „Boston teljesen elpusztult!" „Újabb földrengéskatasztrófa Keleten!" – kiáltásokkal szaladgálták be a várost. A lap példányait pillanatok alatt szétkapkodták. Hearst legénysége számára ez az akció olyan volt, mint egy főpróba, hogy megállapíthassák, hány gyanútlan olvasó dől be ilyen „tréfáknak".

A tudatosan félrevezető tömegbefolyásolás effajta módszereit fokozott mértékben használták fel azután, hogy Hearstnek sikerült megnyernie Sam S. Chamberlaint. A minden hájjal megkent főszerkesztőnek ezt a mintapéldányát New Yorkban, a Hoffman House bárpultjánál vásárolta meg. Chamberlain mindig nagyon elegánsan, a legújabb divat szerint öltözött, és sohasem volt józan. Barátjánál, John W. Mackaynél, a „Paris Matin" alapítójánál tanult, tőle sajátította el a párizsi polgári újságírás korrupt fogásait. Az volt a véleménye, hogy nagy példányszámot csak erősebb eszközökkel lehet elérni. A lapnak a mindennapi élet dolgaival kell foglalkoznia, mert ezek érdeklik a tömegeket. New Yorkban tapasztalta, hogy micsoda bombaüzletet lehet csinálni a szennyesek kiteregetésével; az olyan folyóiratok, mint a „Hamptons Magazine", az „Every-Body's", a „Harper's Weekly" stb. egy ideig a tröszt- és bankmilliárdosok gaztetteit próbálták a nyilvánosság elé tárni, s ezek a leleplező hadjáratok a lapkiadókat félmilliós példányszámhoz és óriási bevételhez juttatták. Ámde nem kellett hozzá sok idő, hogy a „big business" megtámadott képviselői a kiadókat valami módon megvásárolják vagy megzsarolják, és így észre térítsék. Bár a lapok továbbra is írtak harcokról, azzal a különbséggel azonban, hogy a harcok lefolyását és kimenetelét a két fél egyetértésével állapították meg.

Hajszálpontosan illik erre az, amit Upton Sinclair, az ismert amerikai író – maga is a szennyesek fáradhatatlan kiteregetője – egy alkalommal a „New York World"-ről mondott: „Ez a lap annak köszönheti fellendülését, hogy egyik keresztes hadjáratot indította a másik után; a »World« egy nemzedéken át a nép barátja volt. Ma olyan latifundium, amelynek értéke több millió dollár, és

amely régi híréből él. Természetesen ma is igényt támaszt arra, hogy a demokrácia lapjának tartsák, mihelyt azonban valamilyen súlyos kérdésről van szó, az elkeseredett és vad reakció szószólója lesz és azok a vasúti és postai érdekek irányítják, amelyekbe tulajdonosa, Pulitzer, a vagyonát fektette."[3]

Az akkori San Franciscóban azokat az ezreket, akik már kivickéltek az aranyláz zavaros áradatából, két téma foglalkoztatta minden másnál jobban. Az egyik az a titokzatos politikai gépezet volt, amely minden közérdekű kérdést a közérdekkel ellentétben szabályozott, és amelynek drótjait a csapszéktulajdonos Chris Buckley és cinkosai rángatták; a másik a Southern Pacific, amelynek élén a négy igazgató: Collis P. Huntington, Leland Stanford, Charles Crocker és Mark Hopkins bámulatos egyetértésben fogott össze a föld és az emberek maximális kizsákmányolására.

Négyük közül a legaktívabb Huntington volt, aki életében 80 millió dollár értékű vagyont rabolt össze. Azzal szeretett hencegni, hogy „a saját vasúti kocsijaiban és a saját sínpárjain utazhat az Atlanti-óceántól a Csendes-óceánig, s ha kedve tartja, a saját gőzhajóin juthat el Brazíliából New Yorkba, Panamából San Franciscóba, onnét pedig Yokohamába". „Hatalma óriási volt; több millió munkás gazdasági élete fölött uralkodott és féltucatnyi állam kormányával rendelkezett. Minden értelmes amerikai tudott a csalások, megvesztegetések és lopások hosszú soráról, amelyek révén Huntington, Stanford, Crocker és Hopkins előre jutott és vagyonát szerezte"[4] – írja Gustavus Myers. G. Bancroft pedig, az ismert amerikai történetíró a következőt jegyzi meg: „Kalifornia gazdaságtörténetének ténye az, hogy egy napilap vagy egy vidéki hetilap olvasója aligha lapozhat bele a lapba anélkül, hogy abban valamiféle panaszt ne találna a vasútigazgatás, különösképpen a viteldíjak ellen."[5]

A vasúttársaság és a Buckley körül kialakult klikk garázdálkodását leleplező kampány tehát azzal kecsegtetett, hogy az „Examiner" jelentősen fölemelheti példányszámát. Az ifjabb Hearstnek nem volt kifogása Chamberlain elgondolása ellen. Családi érzéke

nem fejlődött ki annyira, hogy tabunak tekintette volna azokat a hatalmakat, amelyek apját a szenátori székbe emelték. Sőt, úgy látszik, maga az idősebb Hearst sem talált semmi kivetnivalót abban, hogy fia hozzálátott a szennyesek kiteregetéséhez, talán azért nem, mert az ilyen hadjáratok politikai kihatását elég reálisan becsülte fel.

Chris Buckleyt megbuktatni nem volt túlságosan nehéz. Bush Street-i szalonjában arcátlan nyíltsággal találkoztak a leghírhedtebb gengszterek, köztük – mint az „Examiner" földerítette – Jim Hope is, a hivatalosan körözött bankrabló, aki Buckley személyes védelmét élvezte. Ez ideig még senki sem volt olyan bátor, hogy erről hangosan beszéljen vagy nyíltan írjon. Amikor azonban az ügy nyilvánosságra került, az illetékeseknek azonnal reagálniuk kellett. Buckley, a főnök, a lap támadása után sürgősen kereket oldott. Sem róla, sem Jim Hope-ról nem tudta meg a továbbiakban senki, hogy elfogták-e őket. Bizonyosan nem.

Ez a siker mindenesetre csak félsiker maradt volna, ha a Hearst–Chamberlain kettős nem vállalkozik arra, hogy „demokratikus" politikusok segítségével ő maga kerüljön San Franciscóban a politikai gépezet élére. E politikusok csoportjához tartozott Wilson elnök későbbi belügyminisztere, Franklin K. Lane is. A Buckleyra mért csapás után az „Examiner" első zsákmánya egy nagyon előnyös és jövedelmező szerződés lett, amely biztosította a lapnak a város összes nyomdai megbízásait. A helyi hatóságokkal való szoros kapcsolat ezenkívül lehetővé tette Hearst számára, hogy betekintsen a városépítési tervekbe, s ezt a lehetőséget kitűnően ki is tudta használni spekulációs telekvásárlásaiban.

Mégis hosszabb előkészítő időre volt még szükség, amíg William Randolph Hearst San Francisco várospolitikájának összes szálait a kezébe vehette. Ez 1901-ben következett be. Hearst akkor már New Yorkból irányította a San Franciscó-i választási küzdelmet, s lepénzelt szakszervezeti vezetők segítségével hatalomra juttatta Eugene E. Schmitz és Abraham Ruef csoportját. Ez az új politikai csoport az időközben San Franciscón és New Yorkon kívül Chi-

cagóban és Los Angelesben is megalapított Hearst-lapok támogatásával meg is nyerte az 1903. és az 1905. évi választásokat. San Francisco lakosai – elsősorban a Southern Pacific munkásai –, akik becsületes munkával tartották fenn magukat, közben már a saját bőrükön tapasztalhatták, hogy a Schmitz–Ruef féle városvezetés korrupció dolgában felülmúlja mindazt, amit e város mozgalmas története mindaddig följegyezhetett. A városi alkalmazottak a polgármestertől a rendőrig mindenkitől pénzt fogadtak el. Villamosvasutak, valamint más közlekedési eszközök üzemeltetésére, elektromos-, gáz- és vízművekre a licenceket és a koncessziókat azoknak a magántársaságoknak adták el, amelyeknek képviselői a legnagyobb bankjegyeket dugták a városatyák kinyújtott kezébe. Prostituáltaktól és selyemfiúktól, bordélyházak és játékkaszinók tulajdonosaitól, még közönséges bűnözőktől is szédítően nagy járadékokat hajtottak be, melyeknek pontos megfizetése biztonságot nyújtott a bírósági és rendőrségi üldöztetéssel szemben.

Évek teltek el, amíg az államügyészség beavatkozott és Schmitz, Ruef, valamint cinkosaik ellen bírósági eljárást indított. Az első eljárás során a terhelteket nem ítélték el, mert Hearst a San Franciscóban megjelenő többi lappal együtt szennyes harcot indított az államügyészség ellen. A második eljárás elnapolással végződött, mert a tárgyalóteremben lövés dördült, és a golyó életveszélyesen megsebesítette Francis J. Heney államügyészt. Megállapították, hogy a merénylő Morris Haas korábbi fegyenc volt, akit a Schmitz–Ruef banda bérelt fel. A következő hetek folyamán, mialatt az orvosok Heney életének megmentéséért küzdöttek, Hearst teljes erőbedobással azon dolgozott, hogy az államügyészt az „Examiner"-ben közölt ellenszenves karikatúrákkal „kikészítse". Csupán az újonnan kinevezett államügyésznek, Hiram Johnsonnak (aki később 1910-től 1918-ig Kalifornia köztársaságpárti kormányzója volt) sikerült rávennie a bíróságot, hogy Schmitzet és Ruefet sok évi börtönbüntetésre ítélje. Ekkor aztán az „Examiner" rákapcsolt arra, hogy drámai módon ecsetelje a San Franciscó-i börtönben

uralkodó – egyébként valóban szörnyű – viszonyokat, amelyek olyannyira ártanak e két embernek, aki a város javáért dolgozott és nagy érdemeket szerzett. El is érte a célját: a két csirkefogót rövid idő múlva szabadlábra helyezték.

A legcsekélyebb kétség sem merülhetett fel az iránt, hogy Hearst kapcsolatban volt ezzel a korrupciós rendszerrel. A San Francisco különböző városi ügyosztályait irányító 18 tagú testületben Hearstöt az „Examiner" üzemvezetője, Jennings J. Philip képviselte. Ám ebben az esetben is, miként később, amikor különféle bűntettekben való részvétele – a hazaárulástól a gyilkosságra való felbujtásig – kézzelfoghatóan bebizonyíttatott, ép bőrrel megúszta. Semmiféle bírói vagy más hivatalos hatóság nem tett föl neki terhelő és kényelmetlen kérdéseket.

S van még egy mozzanat, amely éppen ilyen jellemző: néhányan azok közül, akik átláttak Hearstön, s kipellengérezték gonosz és veszélyes módszereit, a sajtómágnás buzgó és ragaszkodó párthívei lettek. William J. Burns, aki a Schmitz és Ruef elleni eljáráshoz az egész terhelő anyagot összegyűjtötte és nagyon is jól volt tájékoztatva Hearst-nek a két gengszterhez fűződő kapcsolatairól, később átállt Hearst oldalára. 1912-ben az FBI főnökévé lépett elő, s már ugyanabban az évben a legszorosabban együttműködött Hearsttel, amikor megindították a hajszát a McNamara-testvérek ellen. E két anarchista bombamerényletet követett el az ízig-vérig reakciós, munkásellenes „Los Angeles Times" épülete ellen. (A lap tulajdonosa H. G. Otis tábornok volt.) Hearst lapja, a „Los Angeles Examiner", ezt az esetet felhasználva dühödt hadjáratot indított a szakszervezetek ellen. Egy másik Hearst-lap, a „New York Journal" azonban ugyanakkor úgy tüntette fel magát, mintha a szervezett munkásság érdekeinek hű védelmezője volna. Még Hiram Johnson is, aki mint államügyész a Schmitz és Ruef elleni bűnperben a legnehezebb ütegeket vonultatta fel és kiharcolta elítéltetésüket, később, amikor Hearst veszélyes és kínos helyzetbe került, védelmezőjeként lépett fel.

A legrejtélyesebb – egyúttal azonban az ilyen jellemű sajtóképviselőkre nézve tipikus – Fremont Oldernak, a „San Francisco Bulletin" egykori főszerkesztőjének pálfordulása. Older veszélyes ellenfele volt William Randolph Hearstnek, amikor átvette az „Examiner"-t és a városi közigazgatásban politikai uralkodó szerepre tört. Döntő szerepet játszott Schmitz és Ruef gazságainak és a Hearst–Southern Pacific botrány kulisszatitkainak kiteregetésében. 1918-ban mégis a zsoldjába állt Hearstnek, aki időközben megvásárolta és a „San Francisco Call Bulletin"-ben egyesítette az „Examiner" két legveszélyesebb versenytársát. Az új főszerkesztő Older lett. Egy évvel később a The Call-Publishing Co kiadó, amely ugyancsak Hearst tulajdonába ment át, „My own story" (Az én történetem) címmel megjelentette Older önéletrajzát, amelynek „hősc" azonban nem annyira a saját személye, mint inkább az újság volt, amelynek 25 éven át dolgozott. Upton Sinclair erről a következőket írja: „A Bulletin története, ahogyan azt Fremont Older elbeszéli, a rendszeres és folyamatos korrupció története. Ha könyvét olvassuk, fölfedezzük, hogy Amerikában csúszómászó, vagyis készpénzért megvásárolható sajtónk van."[6] A legelképesztőbb azonban az, hogy ezt a könyvet, amely bizonyára bombaként hatott volna, az amerikai kritika agyonhallgatta; mindössze egyetlen, kis példányszámú kiadást ért meg, és soha többé nem volt felhajtható. Föltehetőleg Hearst felismerte, hogy mindaz, amit Older a Bulletinről elmondott, ugyanúgy érvényes a Hearst-konszern lapjaira is. 1939-ben Fremont Older felesége közzétette William Randolph Hearst hitelesített életrajzát, amely – a megbízó szándékának megfelelően – a sajtókirályt nemes érzelmektől fűtött egyéniségként ábrázolta. Fremont Older egészen haláláig megmaradt új gazdája zsoldjában. Csoda-e, ha Hearst továbbra is azt a meggyőződést vallotta, hogy a pénz hatalma a feketét fehérre változtathatja? . . .

Térjünk azonban vissza az 1891-es esztendőhöz. Minden várakozáson felül helyesnek bizonyult az az elgondolás, hogy egy

a Southern Pacific ellen irányuló nagyszabású, naponta folytatott és dinamikájából soha nem engedő hadjárat egyre növekvő példányszámhoz segíti az „Examiner"-t. Napról napra többen vették a lapot, csodálták „bátorságát", s mohón falták újabb meg újabb leleplezéseit az SP hallatlan gaztetteiről; bizonyítékokkal alátámasztott tények, vagy tarka és vegyes koholmányok láttak napvilágot a vasúti munkások embertelen és példátlan kizsákmányolásáról, a lakosság elleni brutális eljárásról azokon a területeken, ahol új vasútvonalakat építettek, a vagonpark példátlan elhanyagolásáról, amely – nem szólva az órákig tartó önkényes vesztegelésekről – az utazást valóságos gyötrelemmé tette; leleplezéseket a területek megszerzésénél, a hitelek és kölcsönök kiutalásánál elkövetett korrupcióról, a csalásokról, lopásokról és óriási sikkasztásokról, amelyekben a szövetségi államok kormányaiban helyet foglaló férfiak, valamint a washingtoni szenátorok is részt vettek.

S ekkor váratlanul, a kampány forrpontján, abbamaradtak a tudósítások; egyszerre teljes lett a csend. A jóhiszemű olvasók ezt először vihar előtti csendnek vélték. Ámde múltak a napok, s nem mozdult semmi. Csak amikor egyre több levél érkezett a szerkesztőségbe, és az olvasók csalódottsága a csökkenő példányszámon is lemérhető volt, határozta el Chamberlain (Hearst, mint később is mindenkor, amikor kényes helyzetbe került, külföldre utazott), hogy rövid alkalmi rohamokat intéz az SP ellen, azt a látszatot keltve, hogy újra kezdődik a hadjárat. Ez a következő években is megismétlődött.

Ekkor azonban a másik oldalról váratlanul bombát robbantottak. Collis P. Huntington, a Southern Pacific igazgatója, 1897-ben tanúvallomást tett Washingtonban a vasúttársaság elleni panaszokat kivizsgáló szenátusi bizottság előtt. Kihallgatása után sajtókonferenciát tartott. Egy újságíró megkérdezte, véleménye szerint mi az oka annak, hogy Hearst állandóan támadja a társaságot. Huntington röviden és velősen ezt válaszolta: „... az az oka, hogy nem szerepel többé a kifizetési listánkon".

Huntington kijelentését a „San Francisco Call" – az „Examiner" akkori legveszélyesebb versenytársa – még ugyanazon a napon hatalmas betűkkel közölte a címoldalán. Hearst természetesen azonnal cáfolatot tett közzé, de senki sem hitt neki.

1898 októberében – kerek egy esztendővel a washingtoni eset után – a „Call" újabb szenzációt hozott nyilvánosságra, amely végül is fényt derített erre az egész sötét ügyre. A tudósítás elején közzétettek egy levelet, amely C. M. Palmernek, az „Examiner" gazdasági vezetőjének szólt. Az 1892. június 29-én keltezett levél szövege a következő:

„Mélyen tisztelt Uram!

Ezennel beleegyezünk abba, hogy a »San Francisco Examiner« nagy világkiállítási különszáma részére 20 oldal, illetve 140 hasáb terjedelemben hirdetéseket adjunk fel, amelyeknek szövegét mi állapítjuk meg; ezért a Southern Pacific az Egyesült Államok aranyérméiben 30 000 dollárt kész fizetni, ezer dolláros havi részletekben, vagy a Southern Pacific kívánságától függően nagyobb részletekben, és az egészet az »Examiner« vezetősége és C. F. Crocker, A. N. Towne és William H. Mills, a Southern Pacific képviselői közötti megegyezés szerint . . .

Megállapodunk továbbá abban, hogy az említett megbízás a Southern Pacific kívánságának megfelelően 1893. február 1-e előtt bármikor fölemelhető, megváltoztatható vagy revideálható."

A levelet a Southern Pacific Company nevében W. H. Mills és Charles F. Crocker alelnök írta alá. A megegyezést titkos záradék egészítette ki, amelyet a „San Francisco Call" ugyancsak közölt és amelyet nyolc évvel később, 1906. október 30-án a „New York Herald" ismét megjelentetett, éppen akkor, amikor Hearst New York állam kormányzói tisztségére jelöltette magát. Íme, a záradékban foglalt legfontosabb megállapodások:

„Az »Examiner« nem üthet meg ellenséges hangot a társasággal

szemben, amely nem válhat rosszindulatú támadások, bírálatok vagy hamis beállítás áldozatává... Az »Examiner«-nek továbbá nem szabad megkísérelnie, hogy a polgárságban ellenséges hangulatot keltsen a Southern Pacific Company, vagy bármiféle, a társaság által képviselt érdekek ellen..."

Hearst hasztalan próbálkozott azzal, hogy – miután a „Call" által feltárt szennyes ügyletet többé nem cáfolhatta – úgy tüntesse föl a dolgot, mintha a lap vezetői az ő távollétében és tudta nélkül jártak volna el. A „Call" viszont be tudta bizonyítani, hogy Hearst ellenjegyezte az SP pénzutalványait, amelyeket a First National Bank of San Franciscóra állítottak ki.

Huntington kijelentését, miszerint Hearst nem szerepel többé azon a listán, amely a megvesztegetett személyek nevét tartalmazza, úgy kell értelmezni, hogy az SP beszüntette a hirdetési szerződésben megállapított kifizetéseit, amikor Hearst nem tartotta be szigorúan a lappal kötött titkos megegyezés feltételeit. Mint már említettük, az „Examiner" a tiltakozó olvasók nyomására hosszabb szünet után ismét gyenge látszatharcot indított az SP ellen.

Ebben a megvilágításban látja az ügyet Grove L. Johnson sacramentói kongresszusi képviselő is: „Amikor C. P. Huntington leleplezte az igazságot a mi Willynkről és közölte, hogy Hearst csak azért támadta a vasúttársaságot, mert nem tudott többet kipréselni belőle, a vád valósággal elképesztett és – mint kaliforniai polgárokat – megalázott bennünket. Türelmetlenül vártuk Willynk cáfolatát, ez azonban nem jött. Ellenkezőleg, beismerte, hogy az SP-t olyan szerződésre kényszerítette, melynek értelmében a társaságnak 30 000 dollárt kellett fizetnie, ha nem akarta, hogy támadják, s hogy ő maga 22 000 dollárt már fel is vett. Huntington a kifizetést azért szüntette be, mert tudomást szerzett róla, hogy Hearst ismét támadja a társaságot. Hearst hallgatásával beismerte, hogy nem meri az állítólag még neki járó nyolcezer dollárt per útján behajtani, mert fél attól, hogy zsaroló taktikáját a bírósági tárgyalóteremben szóvá teszik."

Hogyan kell megfogni és pórázon tartani az olvasót? A választ Hearst – a cinikus Sam S. Chamberlain hű tanítványa – már San Franciscóban, újságalapító évei alatt megtanulta és a saját, valamint munkatársai számára is „klasszikusan" megfogalmazta: „Támadd a rossz hírű gazdagot, ígérd, hogy lehozod az égről a csillagokat, így nyered meg az olvasót." Itt, San Franciscóban alakította és próbálta ki a Buckley vezetése alatt működő korrupt közigazgatási apparátus, valamint a rabló Southern Pacific ellen intézett támadásokkal azokat a taktikai módszereket, amelyeket ő és munkatársai a későbbiek folyamán újra meg újra alkalmaztak. Olyan kampányok voltak ezek, amelyek a manipulációknak szinte végtelen láncolatával próbálták elérni hazug céljaikat.

Először szenzációs leleplezésekkel szereznek új olvasórétegeket. Ezek előtt azt a hazug látszatot keltik, hogy a Hearst-szerkesztőségek halálos komolyan értelmezik a „rossz hírű gazdagok" elleni támadásokat. Mikor aztán elhangzanak az első detonációk és az érintettek pánikba esnek, közvetítők jelennek meg a színen, hogy békeajánlatot tegyenek; tudtul adják, hogy megfelelő összegű járadék fizetése esetén a Hearst-lapok további támadásai megszűnnek. Egyezmény jön létre, a sajtókampányt lefújják. Az olvasó ezután hiába keres további támadásokat a rossz hírű X konszern ellen; már-már kételyek támadnak benne lapja iránt, ám egyszer csak újabb hadjárat indul, ezúttal már a rossz hírű Y konszern ellen. Az egykori ellenséges táborok között a béke látszólag helyreállt. Ekkor váratlanul és minden különösebb ok nélkül, a főnök intésére az orvlövészek ismét tüzet nyitnak, igaz, csak szórványosan. Az ellenfél idegessé válik. Ismét színre lépnek a közvetítők és tudtul adják: a korábban megállapított és pontosan teljesített kifizetések végül is nem jelentenek életfogytiglani biztosítékot. Újabb tárgyalások következnek, még kedvezőbb feltételekben állapodnak meg. A fegyverszünet rövid megszakítása révén a lapok ráadásul bizonyos mértékig vissza is nyerik az olvasók körében élvezett tekintélyüket.

Hearst sohasem egyszerre tette közzé a terhelő anyagokat, amelyeket ügynökei gyakran kalandos, majdnem mindig bűnös úton gyűjtöttek össze. Az átmeneti „ellenfeleket" jó ideig megvárakoztatta, hadd reszkessenek a legközelebbi csapástól. A rendszeres zsarolás alapján próbálta a maga gazdasági és politikai hatalmát kiépíteni. E tekintetben sohasem volt szándékában csorbítani a nagy monopóliumok uralmát, mindig arra törekedett, hogy a feltámadó népharagot demagóg manipulációkkal levezesse és csengő érmékké változtassa. Hearst, a „monopóliumok ellensége", valójában mindenkor a monopóliumok embere volt; az volt már a kezdeti években is, amikor a konszernek hatalmasai még nem lehettek egészen bizonyosak ebben.

A Guldensuppe eset

AVAGY AMÍG MÁSOK FECSEGNEK, HEARST CSELEKSZIK

San Francisco gyakorlóterep volt William Randolph Hearst számára: itt próbálta ki az új fegyver, a tömeglap harci erejét. A még fel nem tárt újságpiac birtokáért vívott döntő harc színteréül New Yorkot választotta ki, mint a legmegfelelőbb területet. C. M. Palmer, az „Examiner" gazdasági vezetője – ugyanaz, aki a Southern Pacific-kel a szerződéseket megkötötte –, Hearst megbízásából tárgyalt a „New York Journal" megvásárlásáról. Potom 180 000 dollárért meg is vásárolta ezt a zugújságot McLean kiadótól, aki alig egy évvel korábban egymillió dollár vételárat fizetett érte! A „Journal" első száma, amely már Hearst és Sam S. Chamberlain vezetése illetve főszerkesztése alatt 1885. november 7-én jelent meg, valóságos ünnepi szám volt: ekkor ment férjhez ugyanis Consuela Vanderbilt, az ismert milliárdos leánya Marlborough herceghez. Négy gazdagon illusztrált, teljes oldal ismertette e világrengető esemény legkisebb részleteit is. Szelíd bemutatkozás volt ez, mély meghajlásokkal minden irányban, csalétek a „nagy életről" álmodozó kispolgári olvasók számára, egyúttal azonban tudatos jeladás is az előkelő társaság megnyugtatására, amelyet Hearst laptervei meglehetősen idegesítettek.

Aztán Hearst hozzáfogott, hogy a maga módján megnyerje lapjainak a New York-iak százezreit, akik korgó gyomorral és csalódott szívvel tértek esténként nyugovóra. El akarta hódítani őket a Pu-

litzer tulajdonában levő „World"-től, e világváros első krajcáros lapjától, mégpedig a szociális kérdésekben elfoglalt lényegesen „radikálisabb" állásponttal és a zabolátlan demagógia eszközével, „a megalázottak és megcsúfoltak ügyvédjének" szerepében tetszelegve.

El kell ismerni, hogy Hearst sokkal világosabban látta versenytársánál azokat a szociális átrétegeződéseket, amelyeket az amerikai kapitalizmusnak az imperializmus szakaszába való áttérése idézett elő, sokkal jobban fölismerte ezek kihatásait. Amikor Hearst a New York-i arénába lépett, már teljes erővel kibontakozott ez a fejlődés, amelyet a kegyetlenség és a brutalitás szélsőségei legalább annyira bemocskoltak, mint az angol ipari forradalom időszakát.

Ez volt az a periódus, amikor az észak-amerikai nagyiparnak a polgárháború alatt felhalmozott hadinyereségei beruházási lehetőséget kerestek; amikor a rockefellerek, morganok, huntingtonok, vanderbiltek, harrimanek és más szerencselovagok óriási tőkéket harácsoltak össze; amikor mindenható trösztök és konszernek alakultak, amelyek egész gazdasági ágakat monopolisztikus uralmuk alatt tartottak. Ez volt az az idő, amikor Lajos Fülöp egykori polgárkirálynak a francia burzsoáziához intézett felhívása: „Gazdagodjanak, uraim!", minden eddiginél inkább napi jelszóvá vált, és amikor az addig nagyon is szatócs módjára viselkedő amerikai üzletemberek a „money making", azaz a „pénzcsinálás" mámorába szédültek. Ez volt az az idő, amikor befolyásos magántőkés társaságok gyilkos harcot vívtak egymás között azért, hogy a városok és a községek áram-, gáz-, vízszolgáltatásának és közlekedési eszközeinek monopóliumát megszerezzék, s e harcban az lett a győztes, aki a legmagasabb összegekkel tudta megvesztegetni az illetékes kommunális igazgatóságok legbefolyásosabb embereit.

Az alábbi adatok szemléltetik, milyen gyorsan ment végbe ebben a korszakban az amerikai gazdaság trösztösítése:

1879 és 1898 között 82 tröszt keletkezett, összesen 1 milliárd dollár tőkével; 1898 és 1904 között 236 tröszt alakult, összesen 6 milliárd dollár tőkével. Az 1899 januárjától 1901 júniusáig eltelt 18 hónap alatt 92 nagy társaság alakult. A vasúthálózaton hat szuper-

tröszt osztozott. John D. Rockefeller (nyersolaj), William H. Vanderbilt (vasút), Andrew Carnegie (acél), Philip D. Armour (húskonzerv) és sok más milliomos vált a tulajdonképpeni gazdájává annak a négy, egymással összefonódott nagy banknak, amely az országot uralta; e négy bank igazgatói 341 társaság igazgatóságában foglaltak helyet, melyeknek együttes tőkéje 22,5 milliárd dollárra rúgott. Ezek a hitel korbácsával és új részvények kibocsátásának fegyverével uralták az egyes vállalatokat. A John-Pierpont Morgan bankház, az Egyesült Államok leghatalmasabb bankháza, 1901 februárjában létrehozta a United States Steel Corporation acéltrösztöt, amelyet az országban szétszórt sok kis üzemből alakított meg. E kisüzemek összes tőkéje 700 millió dollár volt az egyesülés előtt. Az újonnan létesített vállalkozás számára a Morgan-bankház az ország tőzsdéin az említett összeg kétszeresét kitevő összegben bocsátott ki részvényeket és kötvényeket, s ezzel az üzlettel csupán a jutalékokon 62,5 millió dollárt keresett.

Charles A. Beard „Az amerikai civilizáció kialakulása" című közkeletű történelmi művében elemzi az amerikai gazdasági hierarchia lényegét és felépítését. Megállapításai ma is találóak és jól szemléltetik Leninnek az imperializmusról szóló elméletét: „Ezek (a nagy társaságok) különféle közös érdekeik révén valamennyien szorosan összefonódnak egymással. A Pennsylvania Railroad érdekeltségei például egyfelől a Vanderbiltekkel, másfelől a Rockefellerekkel szövődnek össze. A Vanderbiltek viszont szoros kapcsolatban állnak a Morgan-csoporttal. Egészében véve megállapítjuk, hogy a trösztökben a döntő befolyást nagy és kisebb kapitalisták csoportja gyakorolja; ezek közül sokan kapcsolatban állnak egymással, összességükben azonban részei vagy függelékei olyan nagyobb csoportoknak, amelyek viszont a rockefellerek és morganok mammutcsoportjaitól függenek. Ez a két mummutcsoport alkotja együttesen az amerikai nemzetgazdaság szívét."[7]

A gazdasági hatalomnak egy viszonylag csekély számú óriás üzemben való összpontosítása súlyos következményekkel járt: embertelenné váltak a munkafeltételek, példátlanul fokozódott a kizsákmá-

nyolás, élethalálharcot vívtak a munkásérdekek képviselői, a szakszervezetek ellen. Az „ipari tartalékhadsereg", amely mindenekelőtt az Európa „szegényházaiból" évente hatalmas tömegekben áradó bevándorlókból alakult ki, módot adott a vállalkozóknak az önkényre és a zsarnokoskodásra. A legnagyobb vállalatok voltak a legroszszabbak, élükön a Morgan-féle United States Steel Corporationnel, amely elfojtotta a szervezett munkások minden kísérletét, hogy helyzetükön javítsanak, előzte üzemeiből a szakszervezetek képviselőit és többségében új bevándorlókat foglalkoztatott, akiket a nyomor engedékennyé tett. A sztrájkok szabályszerű ütközetekké váltak.

1894-ben, egy évvel azelőtt, hogy Hearst New Yorkba helyezte át főhadiszállását, a chicagói Pullman Vagonművekben sztrájk tört ki, amellyel a vasutasok országszerte szolidaritást vállaltak. A főútvonalakon teljesen megbénult a forgalom. Grover Cleveland, a „big business"-szel sógorságba jutott amerikai elnök, Altgeld illinoisi kormányzó tiltakozása ellenére, csapatokat rendelt Chicagóba, hogy elfojtsa a „zendülést". A vasutas-szakszervezet vezetője, Eugene Debs ellen – akit a későbbi években a szocialista párt többször is az elnöki tisztségre jelölt – a Pullman főnökség befolyása alatt álló chicagói kerületi bíróság olyan végzést hozott, amely azonnali letartóztatás terhe mellett megtiltott minden „beavatkozást" a személy- és áruszállításba. A hajthatatlan Debs börtönbe került. A sztrájk összeomlott. A Pullman Művek munkásait felőrölte a szervezett sztrájktörők és a lövöldözésre mindenkor kész nemzeti gárdisták ellen két fronton vívott harc. Ám a munkásságot országszerte dühös elkeseredéssel töltötte el ennek az osztálycsatának a kimenetele, s ez hosszú időre éreztette a hatását.

Az ellentétek kiéleződése jellemezte azokban a napokban New York helyzetét is: az alig néhány év alatt összerabolt óriási vagyon a társadalmi piramis hegyén, és a nyomasztó ínség a létminimum határán, sőt sok esetben azon alul. Ez szolgált kiindulópontul Hearst elgondolásaihoz is, hogy milyen olvasók számára gyártsa lapjait, milyen irányt adjon a „New York Journal"-nak.

A századfordulón New York nyüzsgő, vad, lármás, nyugtalan két-

milliós város volt. 1900 és 1911 között minden évben 800 000 új bevándorlót nyelt el. Többségük Kelet- és Délkelet-Európa elmaradott országaiból jött. Amikor megérkeztek, az a naiv hit lelkesítette őket, hogy az „ígéret földjére" léptek; de már néhány órával később az alsó Eastside mocskos gettóiban, a Bowery „csűrnegyede" mögött találták magukat, ahol – többnyire rokonaiknál – nagy üggyel-bajjal elhelyezkedtek. A legszörnyűbb nyomornegyedek ezek, amelyeket a világ valaha is látott. Az eltetvesedett bérkaszárnyák vigasztalan, szűk udvaraiba sohasem hatolt be a napsugár. Oroszok, ukránok, csehek, lengyelek, zsidók, írek és olaszok zsúfolódtak bennük össze, egymással még csak beszélni sem tudtak, s alig akadt közöttük, aki angolul tudott.

Már a megérkezésüket követő napon megkezdődött a kétségbeesett munkakeresés, mert a rokonok, akiknél ideiglenesen menedéket találtak, még csak rövid időre sem láthattak el egy újabb kosztost; a „szerencsések" bejutottak a sok ezernyi kis- és törpeüzem valamelyikébe, amelyeket a nép izzasztóbódéknak nevezett, s amelyek – ha nagy nehézségek árán is – még fenn tudták tartani magukat. Napi 12 órát, vagy még többet kellett dolgozni, 9 cent órabérért. Ha azonban a bevándorló család ki akarta fizetni a lakbért a háziúrnak, aki nagy kegyesen kiadta nekik a lakásnak nevezett zugot, s ha a család nem akart a szó szoros értelmében éhen halni, akkor mindenkinek, gyermeknek és serdülőnek, fiúnak és leánynak ki kellett vennie részét a létfenntartás költségeinek előteremtéséből.

A túlságosan érzékenynek semmiképpen sem mondható Theodore Roosevelt, aki abban az időben New York-i rendőrfőnök volt, önéletrajzában leírta ezeknek az embereknek az elviselhetetlen életkörülményeit. „Még ma is emlékszem egy szobára, amelyben két család lakott. Amikor megkérdeztem, ki a jelenlevő harmadik férfi, azt a választ kaptam, hogy az egyik család kosztosa. Ebben a szobában sok gyermeket, három férfit és két asszonyt láttam. Mindenütt dohány volt rétegekbe rakva, a piszkos ágyak mellett és az egyik sarokban, ahol ételmaradékok is hevertek. A férfiak, az asszonyok és a gyermekek nappal és sokszor a késő éjszakai órákig ebben a

szobában dolgoztak, itt aludtak és ugyanebben a helyiségben étkeztek is. Csehek voltak, angolul nem tudtak. Csak egy gyermek értett annyit, hogy tolmácsolhatott."[8]

Az ilyen izzasztóbódékban kialakult körülményeket Michael Gold amerikai író a saját tapasztalatai alapján a következőképpen festette le: „Végül találtam állást, mégpedig egy bódéban, amelyben gázizzóharisnyákat készítettek. Sötét boltív volt ez, a Bowerynél, a magasvasút íve alatt. Kísérteties hely, valóságos pokol. A gázlángok százai árasztották a hőséget és a mérgező bűzt. Harminc szerencsétlen ember ült itt a munka mellett. A férfiak hosszú asztal mellett ültek és ellenőrizték a harisnyákat. Arcuk merev, fehér halotti maszk; kis olasz és zsidó lányok vegyfürdőbe merítették le a vázra szerelt harisnyákat. Kisfiúk álltak egy sor kemence előtt, amelyekben 60 gázláng lobogott. A vegyszerrel átitatott állványokat betolták a kemencékbe. Mindegyikükről csurgott a veríték. Soványak voltak, arckifejezésük olyan, mintha fájdalom gyötörné őket. Ebben a szörnyű pokolban semmi másra nem volt idő, csak a munkára. Hat hónapig dolgoztam itt. Több mint 7 kilót fogytam. Éjjel álmomban tombolni kezdtem. Minden mást elfelejtettem, csak a gázizzó-harisnyákat láttam . . ."[9]

A bevándorlók asszonyai és serdülő leányai a közeli törpe textilüzemekben találtak munkát vagy még gyakrabban a nagy áruházakban, amelyek éppen akkoriban kezdtek szaporodni a Cityben. A hét végén 2–4 dollárt vittek haza. Nemegyszer megtörtént azonban, hogy rendőrök vagy selyemfiúk – e két „hivatás" képviselői nagy egyetértésben és jövedelmező módon együttműködtek – a haza vezető úton este megtámadták a fiatal lányokat, követelték tőlük a bérüket és ha ezt megtagadták, a rendőrőrszobára hurcolták őket. Ott aztán mint „strichelő" prostituáltakat vették nyilvántartásba őket.

A bevándorlóknak, akik a nagyváros sűrűjében nem érezhették otthon magukat, e tapasztalatlanoknak és tudatlanoknak, akiket minden kis üzletember becsaphatott és minden vállalkozó szinte az utolsó csepp véréig kiszipolyozhatott, nem volt senkijük, aki törődött volna velük. Még az amerikai szakszervezetek is – legalábbis

a kezdeti időszakban, szűken értelmezett céhszellemüktől eltelve – távol tartották magukat tőlük, mert a bérek lenyomóit és a potenciális sztrájktörőket látták bennük, nem egészen alaptalanul.

William Randolph Hearst ezeknek az összeverődött naiv, tehetetlen, támasz nélküli és támaszra szoruló embereknek a százezreire építette új lapját, a „New York Journal"-t. Ezt az olvasóréteget akarta szorosan magához láncolni, hogy nyomorúságos garasaikkal gyarapítsák milliós vagyonát. Politikai magatartásukat és döntéseiket a lapnak úgy kellett befolyásolnia, hogy soha ne történhessék összeütközés a fennálló renddel. E szándékának minél tökéletesebb megvalósításához hozzátartozott az is, hogy alkalmanként fellázadjon azoknak nevében, akik mindig a rövidebbet húzzák, és időnként megnyissa a szelepeket és kiengedje az összesűrűsödött fölháborodást. Hearst természetesen jól tudta, milyen demagóg szerepet játszik. Erről tanúskodik az a kijelentése, amelyet a United Cigars Stores Company elnöke, George Whelan előtt tett: „Amint tudja, én hiszek a magántulajdonban, és ismeri álláspontomat a vagyon kérdéséről is. De vajon nem jobb-e, ha ebben az országban én játszom az elégedetlent, mintha ezt valaki más tenné, aki a tulajdon kérdésében nem azt az álláspontot képviseli, amelyet én?"

A „Journal"-ban Hearst és legközelebbi munkatársai elsőként alakították ki a lap és az olvasó közötti kapcsolatoknak azt a sémáját, amely azután mintaként szolgált minden későbbi közvélemény-gyáros számára. Ez a sajtó igényt formál arra, hogy a „hallgatag többség" nézeteit, kívánságait és követeléseit hangsúlyozza; a valóságban azonban a nyilvánosság ama szektorának, amely a közvélemény-kutatások alkalmával „nincs véleményem"-mel válaszol – és nemcsak ennek –, a szerkesztőség, azaz a laptulajdonos véleményét szuggerálja.

A hamiskártyás trükk, bármilyen otrombán és átlátszóan alkalmazták is, megtette hatását a politikailag hiszékeny emberek széles rétegére. Önbizalmat kölcsönzött nekik. Szívesen hagyták meggyőzni magukat arról, hogy a „nagy politikában" nekik is van szavuk, ők is részt vehetnek a döntésekben, hiszen a hatalmas, a minden osztályon

felül álló közösséghez, a „Journal" olvasótáborához tartoznak. A csaló módszerekkel megszerzett és minden egyes esetben kijátszott bizalomra építve hangoztathatta Hearst később ezt a jelmondatot: „While others talk, the Journal acts" – „Amíg mások fecsegnek, a Journal cselekszik".

Hearst, aki ügyes lélektani módszerekkel tömeghatást tudott elérni és manipulálni tudta a „vélemény nélküliek" véleményét, csakhamar olyan hatalomra tett szert, amellyel a nagyhatalmú politikusoknak is számolniuk kellett (és számoltak is vele), s amelytől visszariadtak azok is, akik a Hearst-lapoknak az eseményekre gyakorolt közvetlen befolyását rendkívül csekélyre becsülték.

Igaz, más üzletemberek már Hearst előtt is fölfedezték, hogy a nagyipari tömegtermelésre való áttérés a nagyüzemi feltételeket egy napilap számára is megadja. Egy Frank A. Munsey nevű kiadó például a következőket írta: „Ugyanazok a gazdasági törvények, amelyek ma minden fontos gazdasági ágazatban uralkodnak, érvényesek a sajtóüzletre is. Kis termelőegységek egyetlen iparágban sem versenyképesek többé, s ez éppen úgy érvényes a sajtóra, mint a közlekedésre, a banküzletre, a kereskedelemre stb."[10] Hasonló gondolatok foglalkoztatták Pulitzert is, amikor az első krajcáros napilapot, a „New York World"-öt megalapította. Hearst azonban minden elődjénél és minden versenytársánál sokkal világosabban ismerte föl, hogy a sajtóüzlet nemcsak új profitforrásokat tár fel, hanem a politikai hatalomhoz vezető utat is egyengeti.

Joseph Pulitzer ellen könyörtelenül, az eszközökben nem válogatva indította meg Hearst a harcot. Az aranykupolával ékes „World"-épületben, a Park Row-n egy emeletrészt bérelt nagy versenytársától, szobáit fényűző berendezéssel látta el, a falakat például kaliforniai mahagónival burkoltatta, és itt rendezte be a „Journal" első szerkesztőségét. Az oroszlán barlangjában kezdte meg működését, mégpedig jelentős sikerrel. Három hónappal azután, hogy átvette a lapot, ennek példányszáma a napi 15 000-ről 150 000-re növekedett. A Pulitzerrel való szomszédság lényeges előnyöket biztosított Hearstnek. A „Journal" szerkesztőségének például a hírek megszerzése a leg-

csekélyebb fejtörést sem okozta, mert a közelből és távolból érkezett jelentéseket szó szerint átvették a „World" még nyomdafestékes oldalairól. Egy-egy szerkesztő csak egészen kivételes esetekben vállalta azt a fáradságot, hogy legalább a hír első bekezdését átírja. Jó lehetőségek kínálkoztak arra is, hogy a „World" legismertebb munkatársainak feltűnés nélkül kis levélkéket adjanak át, amelyeken csak ez az egyetlen mondat állt: „Mr. Hearst örülne, ha meglátogatná őt." A főnök azonban tapintatos módon nem a Pulitzer-épület kupolája alatt fogadta azt, aki eleget tett meghívásának, hanem a Hoffman–House-ban levő lakosztályán. Minden érv legnyomósabbikával operált: a „Journal" a kétszeresét vagy háromszorosát adja annak a fizetésnek, amelyet addig a „World"-nél kapott, ha rászánja magát, hogy távozzék lapja szerkesztőségéből. Az első, akit így sikerült meggyőznie, a „World" vasárnapi mellékletének főszerkesztője, Morrill Goddard volt; őt Arthur Brisbane követte. Mindketten rendkívül tehetséges és ötletes, ráadásul teljesen elvtelen újságírók voltak, akik kitűnően megfeleltek a nekik szánt feladatnak. Az első átlépőkhöz tartozott továbbá Richard F. Outcault karikaturista is; a „World" vasárnapi mellékletében közölt színes képregénysorozatának hőse sárga ballonzubbonyt viselt, és innen származik az új krajcáros laptípus neve – „Yellow Journalism", azaz sárga sajtó.

Szinte napok alatt a „Sunday World" egész szerkesztősége átment a „Journal"-hoz. Pulitzernek sikerült ugyan embereit ugyanazzal a csalétekkel, a jobb fizetés ígéretével visszaszerezni, de ezek 24 órán belül már végképp átpártoltak a másik oldalra: Hearst, akár a pókerjátszmában, ismét megkétszerezte a tétet. Hogy ellenfelét minden esélyétől megfossza, arra is gondolt, hogy ne csak a szerkesztőség vezetőit, hanem velük együtt annak minden munkatársát magához csalja. A létszámfelettieket természetesen néhány hónap múlva kidobta. A legravaszabbak hosszú lejáratú szerződést és magas fizetést követeltek. Hearst azonban ezektől is mielőbb meg akart szabadulni, s ezért olyan lealacsonyító munkára osztotta be őket, hogy maguktól felmondjanak. Ismeretessé vált egy szerkesztő esete, aki éves szerződésben havi 500 dollár fizetést kötött ki magának, de aztán a főnök

utasítására – az illemhelyeket kellett ellenőriznie. Meg is bosszulta magát gyötrőjén: a W. C.-kagylókat teletömte a „Journal" óránként megjelenő kiadásaival és így a szerkesztőségi üzemnek egy életbe vágóan fontos részét megbénította. Hearst felmondhatott ugyan neki, az adott évre azonban ki kellett fizetnie a havi illetményét.

Morrill Goddard és Arthur Brisbane adta meg a lap arculatát. Nagy hozzáértéssel hatékony ütőerővé tudták változtatni Hearstnek az „igazi néplapra" vonatkozó bizonytalan elképzeléseit. Mindketten azzal kérkedtek, hogy a hét centimétert is elérő címszövegeket ők vezették be. Hogy valóban így van-e, nem tudni, de bizonyos, hogy a feltalálót a házak falán és a kerítéseken látható plakátok ihlették meg, s abból indult ki, hogy a potenciális „Journal"-olvasók tömege aligha jutott túl az elemisták műveltségi színvonalán. Goddard ezenkívül a gyógyszertárak és drogériák kirakataiból is ötleteket kapott, itt ugyanis emberi vagy állati szervek keresztmetszetben és eleven színekben voltak ábrázolva. A lap mellékleteit épp ilyen élénk tarka keresztmetszetképekkel tömte tele a természet és a technika legkülönfélébb területeiről, s ezek az olvasóra erős vizuális hatást gyakoroltak. Különös előszeretettel viseltetett a természettudományi kuriózumok iránt. Fantasztikus rajzokat készíttetett történelem előtti idők szörnyeiről, a korai kőkorszak szerelmi idilljeiről (a hiányos öltözékű leányok látványa sohasem tévesztette hatását), torzszülött élőlényekről, a műtőasztalon lejátszódó jelenetekről stb. Ezeket az olvasó a lap minden számában megtalálta. Így alakult ki Goddard receptje a „New York Journal" szerkesztésére vonatkozóan: „Néhány rövid hír, az érdeklődést felcsigázó, szenzációsan tálalt áltudományos tudósítások, meg néhány hasonló terjedelmű riport valami szörnyű bűncselekményről, hozzá néhány oldal a színházak és varieték világából a női lábak erős hangsúlyozásával, tanácsok fiatal lányok és szerelmesek számára, továbbá sport, intimpistáskodás, s végül színes mellékletek, folytatásos képregényekkel."[11]

Ebben az összeállításban, amelyet a sárga sajtó szempontjából

mindenképpen „klasszikusnak" nevezhetünk – mert hiszen Axel Springer „Bild" és „Morgenpost" című lapjai vagy hetven évvel később is szinte változtatás nélkül átvették –, csak a tömény politika hiányzott; ezt azonban természetszerűleg hozzákeverték minden anyaghoz. A politikai koncentrátumot Arthur Brisbane szállította. Ő volt az, aki az olvasók előtt mindaddig kevés figyelemre méltatott vezércikkrovatot dinamittal töltötte fel, olyan mintát teremtve, amelyet a Springer-lapok még ma is szívesen használnak; rövid, szaggatott mondatok, amelyek csak alanyból, állítmányból és tárgyból állnak, egytagú szavak, amelyeket még a legsilányabb szókincscsel rendelkező emberek is megértenek – vad felkiáltások, sikoltások.

Brisbane és Goddard irányítása alatt továbbfejlesztették és tökéletesítették azokat a gengsztermódszereket, amelyeket Hearst már a legközelebbi jövőben felhasznált politikai akcióinak elindításához: életveszélyes fenyegetés, zsarolás, csalás, hamisítás, lopás. A „Journal" munkatársaitól a főnök hamarosan sokkal kevésbé kívánta meg azt, hogy birtokában legyenek az újságírói mesterség fogásainak, mint inkább azt a képességet, hogy színész módjára különféle szerepeket vállaljanak és minden szerepet meggyőzően játsszanak. A Hearst-szerkesztők tehát – megfelelő öltözékben – szinte naponta bűnügyi nyomozónak vagy hatósági embernek adták ki magukat, „letartóztattak" teljesen ártatlan embereket, akiktől valami jó sztorit reméltek, elcipelték őket állítólagos rendőrőrszobákra, ahol a megfélemlített emberekkel folytatott beszélgetésről jegyzőkönyvet vettek fel, vagy „rendőrbíró" elé állították őket (természetesen ez is Hearst embere volt), aki vallomást sajtolt ki belőlük. Akkor aztán futni hagyták az áldozatokat. Ha panasszal éltek, ez a hivatalos helyekről úgy pattogott le, mint valami gumifalról. Efféle kétes taktikával érte el a „Journal" már az első hónapokban szenzációs sikerét, nagy népszerűségét.

Hearst-riporterek derítették fel a „Guldensuppe-rejtélyt", egy bestiális gyilkosságot, amelynek földerítésére a New York-i rendőrség képtelennek bizonyult. Hearst emberei az East Riverből kiha-

lászták egy megcsonkított férfi holttestét; az áldozat fejét, lábát és mindkét karját levágták. E hátborzongató fölfedezés leírásából állt az első hajmeresztő tudósítás. Ezután újabb meg újabb részleteket hoztak nyilvánosságra a Hearst-féle „detektívek", és sikerült is alaposan felkorbácsolniuk az olvasók érdeklődését e titokzatos bűntény iránt. A hiányzó testrészeket már a legközelebbi napokban megtalálták az East Side különböző helyein, minden testrész egyforma mintájú viaszkosvászonba volt burkolva. Ekkor a „Journal" címoldalán szenzációs tálalásban felhívás jelent meg, amelyet maga Hearst írt alá: „Ezer dollár annak, aki a holttestet azonosítani tudja!" A pénzt a lap egyik munkatársa érdemelte ki: kiderítette, hogy a meggyilkolt neve Guldensuppe volt. Hearst ekkor a szerkesztőségből harminc embert rendelt ki a gyilkos felkutatására. Ezek az East Side-on minden boltot átfésültek, hogy megállapítsák, ki vásárolt a legutóbbi időben nagyobb tétel egyforma mintájú viaszkosvásznat. Az olvasókat is felhívták a nyomozásra. A „Journal" első oldalán színes nyomásban közölte több hasábon a corpus delicti képét. Egy boltos visszaemlékezett rá, hogy a kérdéses anyagot bizonyos Mrs. Nacknek adta el. Ezután kiderült, hogy ez a Mrs. Nack Guldensuppe-pal élt, de elhagyta őt Martin Thorn kedvéért. Most már csaknem bizonyosnak látszott, hogy ők ketten voltak a tettesek.

Ha ekkor az esetet átadják a rendőrségnek, ez megfosztotta volna a Hearst–Goddard–Brisbane triumvirátust legnagyobb diadalától. Elhatározták tehát, hogy a szörnyű színjáték zárójelenetét is saját társulatukkal játsszák el. A teljes létszámban jelentkező „Journal"-személyzet, Hearsttel az élén, közelébe férkőzött annak a háznak, amelyben Mrs. Nack éppen együtt volt Martin Thornnal. A szomszédos, üresen álló lakásokat egészen egyszerűen elfoglalták. A közelben minden telefonfülkét megszálltak; a színhelytől távolabb fekvő fülkék vezetékét elvágták. Hearst őröket állíttatott, hogy megakadályozzák a konkurrens lapok képviselőit a színhely megközelítésében. A „Journal" óránként megjelenő rendkívüli kiadásai a legapróbb részletekig ismertették a legutolsó fejleményeket. Mrs.

Nack és szeretője végül is vallomást tett az erőszakkal behatoló riporterek előtt. A rendőrség csak ekkor avatkozhatott be, hogy a két bűnöst letartóztassa, majd kimondják rájuk a halálos ítéletet.

Hearst, ez a laptulajdonos rablólovag, joggal tartott attól, hogy a konkurrencia bosszút forral, feltartóztatja a „Journal" rendkívüli kiadásainak példányait szállító kocsikat, hogy aztán maga is kivegye részét a Guldensuppe-ügyből. Ezért a nagy akció megkezdésekor fegyveres rohamcsoportokat szervezett, hogy azonnal rátámadjanak azokra, akik a szállítmányt megpróbálnák megközelíteni.

Ez volt tehát a hírhedt Goldensuppe-ügy, amely alkalmat adott Hearstnek arra, hogy – ezúttal még egy viszonylag ártatlan példán – megmutassa, miként képzeli el sajtója ütőerejét.

A koholt megerőszakolás

AVAGY „AZ ÉN KIS HÁBORÚM"

Röviddel azután, hogy 1898-ban kitört a spanyol–amerikai háború, a „New York Journal"-ban Hearst aláírásával vezércikk jelent meg: „Egy újság hatalma a civilizáció legnagyobb ereje! A lapok határozzák meg és ellenőrzik a törvényhozást! Ők üzennek háborút! A lapok ellenőrzik a nemzetet, mert ők képviselik a népet! . . ." Függetlenül attól a demagógiától, amelyet ezek a mondatok kifejeztek, Hearst a legkomolyabban áltatta magát azzal, hogy két lapjának súlyával dönthet háború és béke kérdésében. Később mindig „az én háborúm"-ról beszélt; s kétségkívül megtett mindent, ami csak hatalmában állt, hogy beváltsa nagyhangú ígéretét: „Majd én szállítom Önnek a háborút." Erről különben a „Journal" Kubába küldött rajzolóját, Frederick Remingtont biztosította, amikor az – miután képtelen volt bármiféle jelét is fölfedezni annak, hogy katonai összecsapás áll küszöbön – visszahívását kérte.

William Randolph Hearst, ez a rendkívül magas termetű, esetlen mozgású férfi, aki csak vonakodva volt képes véleményét nyilvánítani kellemetlen fejhangján, és akinek homlokát kiverte a veríték, ha nagyobb társaság előtt kellett beszélnie, hajlamos volt arra, hogy nagyzási hóbortjában túlbecsülje önmagát. Személyét egy sorba állította Julius Caesarral és Bonaparte Napóleonnal (ez utóbbi portréja különben ott függött íróasztala fölött). Gőgös hiúságában nem szívesen vallotta volna be, hogy más, hatalmasabb amerikai

érdekeltségek, csoportok szintén az Egyesült Államok és Spanyolország közötti háború kirobbantásán fáradoztak, s nagyon is kapóra jött nekik, hogy egy „kívülálló", ráadásul egy népszerű tömeglap tulajdonosa, háborús hangulatot szított a „kisemberek" között. Mert Hearst és a háborús párt között nem voltak ellentétek. A Spanyolországgal való katonai összeütközés pontosan beleillett soviniszta elképzeléseibe, s amellett számolt azzal, hogy a hurrá-hazafiság és a háborús hisztéria addig nem remélt módon növelheti a „Journal" példányszámát. Erről egyébként hasonlóan vélekedett Hearst legnagyobb ellensége, Joseph Pulitzer is: „Tetszik nekem a háború gondolata; nem valami nagy háborúé, hanem csak olyané, amellyel az olvasók érdeklődését ébren tarthatjuk."[12]

Lenin a spanyol–amerikai háborút a világ imperialista felosztásáért folytatott első háborúként jellemezte. A múlt század végén a tőke óriási mértékben koncentrálódott a hatalmas trösztökben és konszernekben, s ez törvényszerűleg arra vezetett, hogy a külpolitika expanziós, terjeszkedő irányzatra váltott át. A két vezető párt, a demokrata és a republikánus párt szenátorai egyaránt a szinte járványszerűen terjedő nagyhatalmi sovinizmus szócsövei lettek. Beveridge indianai szenátor emellett a „gondviselésre" hivatkozott, mint oly sokan mások előtte és utána, akik világuralomra törtek.

„A sors írta elő számunkra politikánkat – mondotta. – A világkereskedelemnek a mi kezünkben kell lennie és ott is lesz. Világszerte mindenütt kereskedelmi kirendeltségeink lesznek, s ezek az amerikai áruk elosztó központjaivá válnak. A tengereken mindenütt a mi kereskedelmi flottánk hajói járnak majd. Olyan flottát építünk, amely megfelel nemzetünk nagyságának." S talán még ennél is világosabban fejezte ki magát később a békekötéskor, amikor egyes liberális gondolkodású amerikaiakat furdalt a lelkiismeret amiatt, hogy Amerika bekebelezte az addig spanyol uralom alatt levő Fülöpszigeteket: „A folytonos terjeszkedéssel éppúgy nem szállhatunk szembe, ahogyan egy fa sem akadályozhatja meg a saját növekedését. A területi terjeszkedés története népünk dicsőségének és haladásának története. Örülnünk kell annak, hogy a gondviselés segítségével elvi-

hetjük befolyásunkat, intézményeinket és civilizációnkat azokba a körzetekbe, amelyek eddig zárva voltak előttünk."

A „gondviselés", amely amerikai ágyúnaszádok alakját öltötte, a későbbiekben bőségesen alkalmat adott Beveridge szenátornak az ujjongásra, mert nem egészen egy évtized alatt, 1898-tól 1907-ig, az Egyesült Államok – amely még ma is álszent módon azzal dicsekszik, hogy nem voltak és nincsenek gyarmatai, s nem is törekszik gyarmatokra – bekebelezte a keleti Samoa-szigeteket, Hawaiit, Puerto Ricót, a Fülöp-szigeteket és Guamot, amerikai protektorátussá tette Kubát, Panamában bábkormányt juttatott uralomra, s a Dominikai Köztársaságot az ország pénzügyeinek amerikai ellenőrzése révén gyámsága alá vette.

Már jó negyven évvel a fegyveres konfliktus kirobbanása előtt foglalkoztak azzal a tervvel, hogy a spanyol gyarmatosító hatalom és Kuba lakossága között fennálló állandó feszültséget, amely nemzeti felkelésekre, majd ezek leverése után a szabadságharcosok kegyetlen elnyomására vezetett, ürügyként használják fel az amerikai beavatkozásra. Három Európában állomásozó amerikai nagykövet követelte az úgynevezett Ostende-i Nyilatkozatban, hogy a washingtoni kormány ragadja ki a spanyol uralom alól Kubát, amely az Egyesült Államok „természetes része".

Miután a republikánus William McKinley 1897-ben bevonult a Fehér Házba, a Republikánus Párt a következő nyilatkozatban szögezte le a kubai kérdéssel kapcsolatos álláspontját: „Tekintettel arra a tényre, hogy a spanyol kormány elvesztette az ellenőrzést Kuba fölött, s nincs többé abban a helyzetben, hogy az ott élő amerikai állampolgárok vagyonát és életét megvédelmezze, vagy szerződéses kötelezettségeit teljesítse, azon a nézeten vagyunk, hogy az Egyesült Államok kormányának fel kell használnia befolyását és lehetőségeit arra, hogy a szigetet függetlenséghez segítse." Kuba szigetén abban az időben 50 millió dollár értékű amerikai tulajdon volt, ami ugyancsak jelentős összegnek számított; az amerikai–kubai kereskedelem évente túlszárnyalta a 100 millió dollárt; azokat a kártérítési igényeket, amelyek úgy keletkeztek, hogy Gomez tábor-

nok a spanyol gyarmatosítók ellen partizánháborút viselt és ennek során amerikai vagyontárgyak pusztultak el, Washingtonban 16 millió dollárra becsülték.

A háborús párt tulajdonképpeni vezetője azonban Theodore Roosevelt volt, az akkori idők bizonyára legönfejűbb és legveszedelmesebb figurája, a gátlástalanul terjeszkedő amerikai imperializmus képviselője; a kormányban betöltött tisztségét felhasználva, mit sem törődve feletteseinek véleményével, még az Egyesült Államok elnökének véleményével sem, működésbe hozta a háborús előkészületek mechanizmusát a hadműveletek elindításáig. „Életemből" című emlékiratában szárazon jegyzi meg: „Alig vettem át a haditengerészeti államtitkár-helyettesi tisztséget, máris arra a meggyőződésre jutottam, hogy a háború be fog következni."[13]

McKinley elnök – hasonlóan elődjéhez, Clevelandhoz –, a miniszterek többségével egyetértésben el akarta kerülni a háborút, s úgy vélte, hogy az Egyesült Államok erős diplomáciai nyomással bármilyen engedményre rákényszerítheti a spanyol kormányt a kubai kérdésben. Stewart Woodford madridi amerikai nagykövet 1898. április 9-én kelt táviratában valóban közölte is, hogy a spanyol királynő kész minden amerikai követelést elfogadni, ideértve azt is, hogy Kubának teljes autonómiát ad és meghirdeti az azonnali fegyverszünetet a spanyol csapatok és a kubai gerillák között. A mai napig is homály fedi, mi vagy ki késztette McKinley elnököt arra, hogy tíz nappal e távirat vétele után a kongresszus elé terjessze a hadiállapotot kimondó határozatot.

Theodore Roosevelt mindenesetre szenvedélyesen síkraszállt a háború mellett McKinley kormányában – ahogyan ezt életrajzírója, Joseph Bucklin Bishop hitelt érdemlően állítja –, s abban az időben mélységes elkeseredéssel a következőt írta sógorának, Douglas Robinsonnak: „Ha a spanyolok nem üzennek nekünk háborút, akkor nem lesz háborúnk. Tom Reed, a Kongresszus legbefolyásosabb tagja éppen úgy a háború ellen van, mint maga az elnök és azoknak a szenátoroknak a csoportja is, akik a legközelebb állnak hozzá." Ez azonban nem tartotta vissza Rooseveltet attól, hogy felettese,

Long haditengerészeti miniszter háta mögött, 1898. február 25-én a következő parancsot küldje George Dewey sorhajókapitánynak, az ázsiai hajóraj parancsnokának: Ha Spanyolországgal háború törne ki, az Ön kötelessége megakadályozni, hogy a spanyol hajóraj elhagyja az ázsiai partokat, majd a Fülöp-szigetek körzetében támadó hadműveleteket kell indítani.

E parancsnak megfelelően Dewey hadikészültségbe helyezte az amerikai hajórajt, hogy a hadüzenet után késedelem nélkül Manila felé induljon.

Amikor a későbbi években Roosevelt egyik barátja, Henry Cabot Lodge azt kérte a haditengerészeti minisztériumtól, hogy mutassák meg neki a Deweyhoz küldött távirat hiteles szövegét, kérését elutasították. Az indoklás: „Bizonyára Ön is belátja, ha teljesítenénk kívánságát, ez úgy tüntetne fel bennünket, mintha túlzottan felkészültünk volna az akkori időre; más szóval az a benyomás keletkezhetne, miszerint a haditengerészeti minisztérium már február 25-én, a Dewey sorhajókapitánynak küldött parancs napján meg volt győződve arról, hogy mindenképpen háború lesz."

Dewey sorhajókapitány a háború után az „Outlook" című folyóiratban közölt cikkben még többet árult el. Roosevelt kitartott amellett, hogy az ázsiai hajóraj sürgősen keljen át az óceánon és a spanyol flottát mindenestül süllyessze el – „még mialatt békében vagyunk Spanyolországgal". Roosevelt tehát ugyanolyan, sőt talán még több joggal nevezheti „az én háborúm"-nak a Spanyolország ellen indított háborút, mint Hearst.

Az ellenségeskedések kitörése után Roosevelt távozott a minisztériumból, s megvalósította régen dédelgetett tervét, hogy egy „elitezreddel" részt vegyen a hadjáratban. A később a vietnami agresszióban hírhedtté vált „Green Barrets" (zöldsapkások) előfutárainak hivatalosan az Egyesült Államok Első Önkéntes Lovassága nevet adták, s Roosevelt egyik barátjának, Wood ezredesnek parancsnoksága alá helyezték őket. Ez az alakulat (amelyet „Teddy kemény lovasainak" is neveztek) egyesítette magában a Harvard Egyetem diákegyesületének „hazafias" tagjait és a vadnyugat lelkiismeretlen

Hearst anyja: Phoebe . . .

és az apa: George

A Southern Pacific: föld és emberek kíméletlen ura

Pályamunkások a prérin

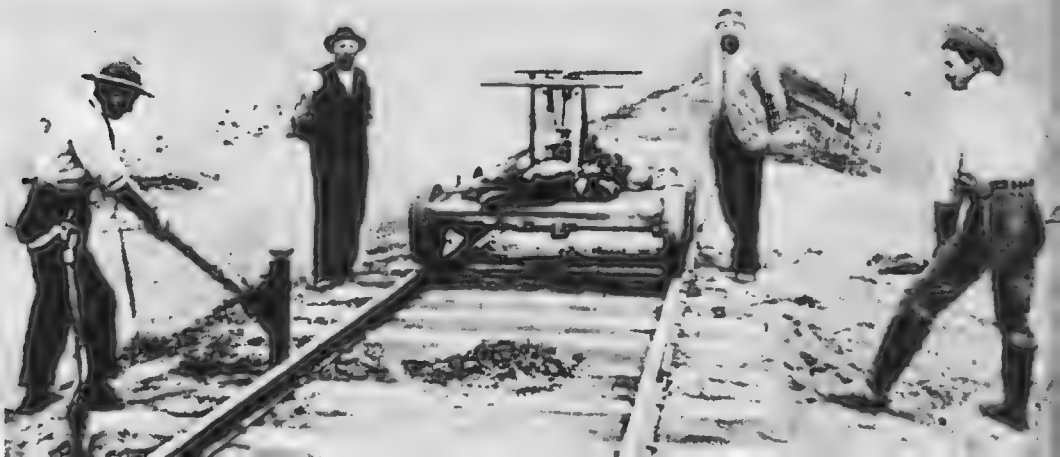

Hearst legyőzött vetélytársa:
Joseph Pulitzer

Hearst és vezércikkírója, Arthur Brisbane,
a „közvéleménygyár agya"

„Teddy" Roosevelt,
a „vad lovasok"
ezredese

PUBLISHING DOMINION

SPANISH WAR FEVER was stirred by imaginary Remington sketch of Spanish police searching Cuban woman. It was drawn after Hearst cabled the artist "You furnish the pictures and I'll furnish the war."

Hamisítás megrendelésre – „Ön szállítja a képeket, és én szállítom a háborút”

A „Journal” Evangelina Cisneros kiszabadítására szólít fel

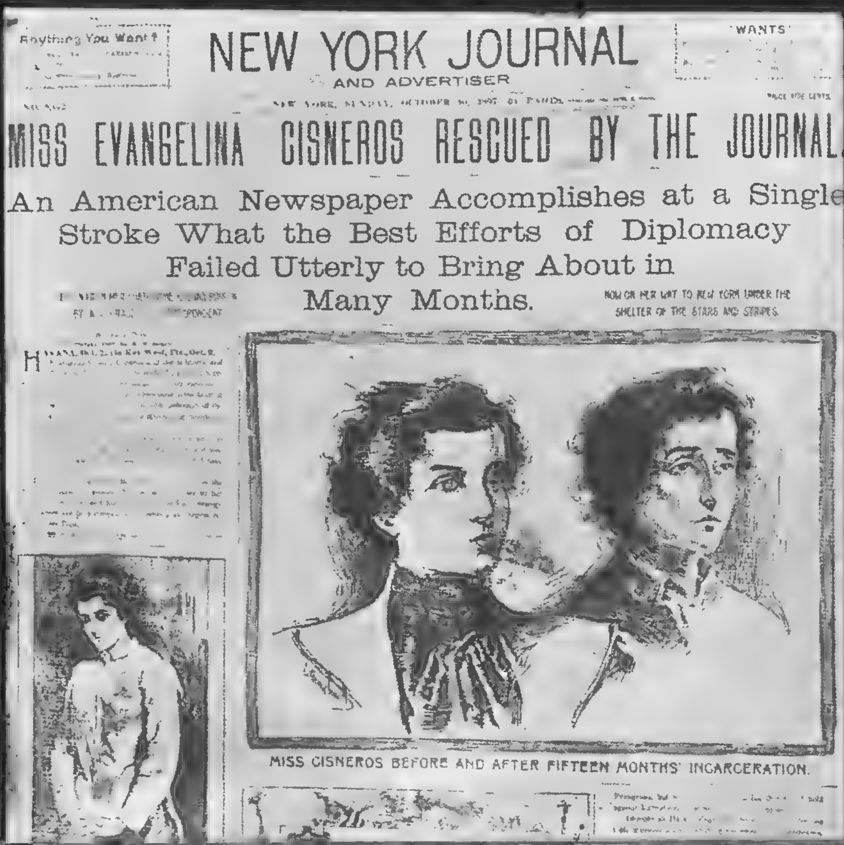

Anything You Want?

NEW YORK JOURNAL

AND ADVERTISER

WANTS

MISS EVANGELINA CISNEROS RESCUED BY THE JOURNAL.

An American Newspaper Accomplishes at a Single Stroke What the Best Efforts of Diplomacy Failed Utterly to Bring About in Many Months.

NOW ON HER WAY TO NEW YORK UNDER THE SHELTER OF THE STARS AND STRIPES.

MISS CISNEROS BEFORE AND AFTER FIFTEEN MONTHS' INCARCERATION.

Hearst-lap karikatúrája az „emberevő" trösztökről

Munkanélküliek New Yorkban

Szerkesztőségi iroda

A „World" székháza

A „Maine" cirkáló 1898. I. 25-én Havannába érkezik

NEW YORK JOURNAL
W. R. HEARST.

A Creelmanhez intézett történelmi nevezetességű levél

Dear Mr. Creelman:-

I wish you would at once make preparations so that in case the Spanish fleet actually starts for Manila we can buy some big English steamer at the eastern end of the Mediterranean and take her to some part of the Suez Canal where we can then sink her and obstruct the passage of the Spanish warships. This must be done if the American monitors sent from San Francisco have not reached Dewey and he should be placed in a critical position by the approach of Camara's fleet. I understand that if a British vessel were taken into the canal and sunk under the circumstances outlined above, the British Government would not allow her to be blown up to clear a passage and it might take time enough to raise her to put Dewey in a safe position.

Yours very truly,

W R Hearst

Hearst mint haditudósító

A „Journal" 1901. szeptember 6-i
buffalói rajza –
McKinley elnök gyilkosa értett belőle

kalandorait, akik a legmeghittebb viszonyban voltak a Colttal. Említésre méltó mindenesetre, hogy e lovasalakulat a hadszíntéren később lovak nélkül volt kénytelen harcolni. Amikor Tampában (Florida) behajózták az alakulatot, kiderült, hogy a lovak számára nem készítettek elő megfelelő szállító helyiséget.

Hearst és Roosevelt teljesen egy húron pendült. Kézenfekvő a feltevés, hogy egyetértettek a tekintetben, milyen taktikát kell követni a közös cél elérése végett. Ezt látszik igazolni a „Journal" 1898. április 7-i számában közölt interjú, melyet Roosevelttel készítettek; ekkor érte el csúcspontját a Hearst-lapok hajszája a háborús megoldásra nem hajló elnökkel szemben. MCKINLEY ÉS A WALL STREET-KABINET KÉSZ ARRA, HOGY A NEMZETI BECSÜLET UTOLSÓ MARADVÁNYAIT IS ELADJA – hangzott a harsogó cím.

„A »Journal« magatartását, miként ez a legutóbbi napok tudósításaiból megállapítható, hitelesnek és dicséretesnek kell mondanunk – hangzott az említett Roosevelt-interjúban. – Mindenki, aki tisztában van a helyzettel, elismeri ezt. Örvendetes, hogy van egy olyan nagy befolyású és nagy példányszámú napilapunk, mint a »Journal«, amely a tényeket a valóságnak megfelelően ábrázolja, és nem fogad el különféle olyan javaslatokat, amelyeket sem hazafiasnak, sem hazánk lobogója iránt lojálisnak nem tekinthetünk." Roosevelt az Associated Press hírügynökségnek nyomban az interjú megjelenése után a legélesebb hangnemben megfogalmazott cáfolatot adott át. „A »Journal« mai számában közölt, állítólag velem készített interjú elejétől végig koholmány. Szinte felfoghatatlan, hogyan folyamodhat valaki ilyen aljas módszerekhez. Sem magánbeszélgetésben, sem a nyilvánosság előtt soha nem dicsértem a »New York Journal«-t."

Sok példa tanúsítja, hogy a Hearst-szervezet „hagyományos fegyverei" közé tartoztak a vezető személyiségekkel készített meghamisított vagy légből kapott interjúk, amelyeket kiéleződött helyzetekben közöltek abból a célból, hogy a nacionalista és imperialista politikát diadalra segítsék. Ez esetben mégis nehéz volna elhinni Roosevelt cáfolatát. Később, ha alkalma volt rá, még lesújtóbb

módon nyilatkozott Hearstről és lapjainak gaz magatartásáról. Ő vezette és vitte győzelemre 1906-ban a választási harcot is Hearst ellen, jól álcázott parancsnoki állásból. Közben azonban mindig akadtak barátságos találkozások közötte és a sajtócézár között, s voltak olyan pillanatok, amikor Roosevelt a Fehér Házban ebéd közben szívesen hallgatta Hearst bizonygatásait, hogy semmi rosszat nem tervez ellene. S csodálatos módon az a Hearst, aki egyébként mindig elsőként csapott le mindenkire, hogy aztán a megtámadott személlyel a saját feltételei alapján ismét békét kössön – Rooseveltet megkímélte. Bizonyára akkor járunk legközelebb az igazsághoz, ha abból indulunk ki, hogy e két politikus közül, akik az amerikai imperializmus rendkívül brutális és rabló korszakában szerepeltek, egyiknek sem voltak gyötrő erkölcsi aggályai, s hogy mind a kettő a legkisebb szégyenérzet nélkül csapta be a közvéleményt. Így tehát nagyon is elképzelhető, hogy Roosevelt egyik kezével az interjút, másikkal pedig a cáfolatot írta alá. A megszégyenítések, amelyek Hearstöt erről az oldalról érték, ugyanúgy leperegtek róla, mint ahogyan egy cirkuszi bohóc is közönyösen fogadja kollégája pofonjait a cirkusz porondján. Mindez csak annak tulajdonítható, hogy akkoriban még nem teremtették meg azt a finom összhangot, amely ma az állammonopolista hatalmi apparátus és sajtója között fennáll.

„Teddy kemény lovasai" fontos és gyümölcsöző kapcsolathoz segítették Hearstöt: megismerkedett W. N. Selig ezredessel, akivel később megalapította a Hearst–Selig Weekly híradó társaságot. A Selig filmvállalkozás főszereplői közé tartozott egyébként egy volt „kemény lovas" őrmester is, akinek társai a Tom Mix nevet adták, és aki ezen a néven, mint számtalan vadnyugati film hőse, egy egész fiatal nemzedéket hozott lázba.

A Spanyolország elleni háborút megelőző két esztendőben vívta Hearst a maga elkeseredett személyi hadjáratát a „New York World" kiadója és tulajdonosa, Joseph Pulitzer ellen, hogy megsemmisítő csapást mérjen rá. Segítségére volt ebben a vad és arcátlan szenzációhajsza, amelyet a kubai kérdésben folytatott. Hearst a szerkesztőségben teljesen magához ragadta az irányítást. Még a

legjelentéktelenebb híreket is, amelyek bármiféle laza kapcsolatban álltak Kubával, be kellett mutatni neki, s ő döntött arról, hogy ezeket milyen tálalásban közöljék.

A gyakorlatban ez a következőképpen játszódott le: A Kubába küldött Richard Harding Davistől a Hearst-szerkesztőség kapott egy tudósítást, mely szerint spanyol vámtisztviselők motozást hajtottak végre az Olivette nevű amerikai gőzhajón. Állítólag amerikai állampolgárokat, köztük egy fiatalasszonyt is megmotoztak. Ezt az egyáltalán nem rendkívüli eseményt Hearst szenzációvá dagasztotta. A lap házi grafikusa, F. Remington kapta a megbízást, hogy az esetről „drámai" rajzot készítsen a címlap számára. Egy amerikai leány, fiatal, karcsú, meztelen, fürtös fejét dacosan hátravetve, cseresznyeajkát szorosra zárva tűri, amint három spanyol vámtisztviselő durván végigtapogatja. A rajz fölött a hazafias felháborodástól fűtött címfelirat: MEGVÉDI-E MÉG ASSZONYAINKAT A CSILLAGOS LOBOGÓ? SPANYOL VADÁLLATOK EGY USA-HAJÓN LESZAGGATJÁK EGY BÁJOS AMERIKAI LÁNY RUHÁIT! Ez a fajta tudósítás bombaként hatott. A „Journal"-nak ezt a számát egymillió példányban adták el – addig példátlan rekord a nemzetközi sajtó történetében.

A többi szerkesztőség persze azonnal felismerte, hogy ezt a történetet ugyancsak alaposan átformálták. Pulitzer megpróbálta kivédeni Hearstnek ezt a mély ütését. Naszádot bérelt, hogy elérje az Olivette-t, mielőtt még befutna a New York-i kikötőbe. A „World"-tudósítók beszéltek az ifjú hölggyel s megtudták tőle, hogy mindössze egy spanyol vámtisztviselőnő ellenőrizte, az is rendkívül korrekt magatartást tanúsított. Testi motozásról szó sem volt! Harding Davis annyira felháborodott meghazudtolása miatt, hogy helyreigazítást küldött a „World"-nek. A lap ezt szenzációs tálalásban közölte, de a tudósító csupán egy dolgot ért el vele: Hearst azonnali hatállyal elbocsátotta.

A Pulitzer lapjára mért második csapás egyúttal azt a célt is szolgálta, hogy zabolátlan háborús hisztériát keltsen a tömegek kö-

zött és az ingadozó McKinley elnököt olyan erős nyomás alá helyezze, hogy végül kénytelen legyen hadat üzenni.

1897 egy szép augusztusi napján James Creelman, a „Journal" tudósítója a következő táviratot küldte szerkesztőségének: „Evangelina Cisnerost, a bájos 17 éves leányt 20 évre száműzték az afrikai partokra, mert részt vett kubai foglyok lázadásában." Ez a hír felvillanyozta Hearstöt. „Most aztán megfogtuk őket! Világraszóló tiltakozó mozgalmat kell indítanunk – szem nem maradhat szárazon!" – kiáltott fel. Jól olajozott gépezete biztosította a Hearst-szervezetnek, hogy minden nehézség nélkül, néhány nap alatt kétszázezer nőtől szerezzen aláírást; az Evangelina Cisneros ellen elkövetett gaztett miatti felháborodott tiltakozásokat eljuttatták a spanyol királynő udvarába.

Ismét – legalábbis a „Journal" tudósításai szerint – egy „kolostorban nevelkedett, kedves, ártatlan leányról" volt szó, akit „a vérszomjas spanyol poroszlók a halálnál is rosszabb sorssal fenyegetnek". Ismét csak meghamisították a tényállást. Lee tábornok, a havannai amerikai konzul, noha ő maga buzgó szószólója volt az Egyesült Államok kubai beavatkozásának, a tudósítás alapján a következő nyilatkozatot tette: „Szeretnék helyesbíteni egy hamis és ostoba benyomást, amelyet egyes lapok keltettek. Evangelina Cisneros történetére gondolok. Ennek az ifjú hölgynek két tiszta helyiség áll rendelkezésére a Casa Recojidasban (a havannai fogházban), jól van öltözve, és rendesen étkezik. Az az állítás, hogy padlót kell súrolnia, különféle kegyetlenkedéseket kell eltűrnie és méltatlan bánásmódban részesül, szemenszedett koholmány. Már régen kegyelmet kapott volna, ha egyes amerikai lapok nem csapnak olyan nagy hűhót körülötte ... Egyáltalán nem lehet kétséges, hogy részt vett a Pinos-szigeti lázadásban. Ő maga is elismeri, és kijelenti, hogy honfitársa, Arias árulta el őt."

Hearst ennek az újabb, pikantériával fűszerezett uszító történetnek hosszabb élettartamot akart adni, s ezért megbízta különtudósítóját, Karl Deckert, hogy a „mártír" leányt szöktesse meg a börtönből. A „Journal" tudósítása szerint Decker a leányt egy föld alatti

kazamatában találta, amelybe sem a nap, sem a hold fénye nem jutott el, s egy nedves, hideg falhoz volt láncolva. A valóság ezzel szemben az volt, hogy Cisneros igen jó hangulatban élt egy elhanyagolt, ósdi börtönépületben, amelyben, akárcsak a hozzá tartozó kertben, szabadon mozoghatott. A cellaablakokon a rácsot a rozsda annyira szétmarta, hogy azonnal széttört, ha valaki erősebben megragadta. Az egyetlen börtönőrt Decker alaposan leitatta, különféle kisebb ajándékokkal lekenyerezte, s így aztán már egyáltalán nem ütközött nehézségbe, hogy a señorita közelébe férkőzzék és a rács eltávolítása után, az ifjú hölgyet magához húzza. Kettesben még két szép napot töltöttek el egy havannai búvóhelyen. Ezután az ifjú hölgy matrózruhába öltözve, ragyogó fekete fürtjeit sapka alá gyűrve, vastag Havanna szivarral a szájában, Decker társaságában szépen kisétált a partra és felszállt a már ott várakozó hajóra, amely minden akadály nélkül New Yorkba szöktette. A „Journal" ezt a teljesítményt nagy szerényen „korunk legnagyobb újságírói tettének" nevezte, „amely csak Stuart Mária megszöktetésével hasonlítható össze".

Hearst természetesen gondoskodott róla, hogy a leánynak diadalmas fogadtatásban legyen része. Lapja ezzel a demagóg címmel jelent meg: EGY AMERIKAI LAP EGY CSAPÁSRA ELÉRI AZT, AMIRE AZ AMERIKAI DIPLOMÁCIA KÉPTELEN VOLT! A cikket Remington két rajza fűszerezte: Evangelina Cisneros a spanyol börtönbe való beszállítása előtt – és utána; egy nyíló rózsabimbó – és egy hervadt, agyongyötört nő!

Hearst ezután tömeggyűlést hívott össze a Madison Square-re, s ennek résztvevői nem kis meglepetéssel konstatálták, hogy Evangelina ifjúi frisseségében, sugárzó szépségében áll az emelvényen. A leányt mindazonáltal fogadta az elnök a Fehér Házban, és ünnepelték az előkelő társaságban. Beszámolókat tartott az Egyesült Államok minden részében, s még a legkisebb városban is zenekarral fogadták, viharosan ünnepelték.

A „Journal" egy teljes hónapon át mindig újabb és felemelőbb történetekkel etette olvasóit Evangelina diadalmenetével kapcsolat-

ban; igazi célját azonban, hogy az amerikai „néplelket" izzásba hozza, nem érte el. Ezért aztán elhatározta: még hatásosabb eszközökhöz folyamodik, hogy megbénítsa az olvasók értelmét és felkorbácsolja zabolátlan érzelmeiket. Legközelebbi munkatársaival ördögi tervet dolgozott ki. Még ma, több mint fél évszázaddal az események után sem lehet pontosan megállapítani, mennyire volt közvetlen része Hearstnek a lépésről lépésre lepergő gaztettek láncolatában, amely végül is a lőporos hordó felrobbanására vezetett. Megcáfolhatatlan tény azonban, hogy a havannai postahivatalban ügynökeivel ellopatott egy levelet, amelyet a washingtoni spanyol nagykövet, Dupuy de Lôme írt egyik barátjának. A diplomata ebben a levelében eléggé ostoba módon kifejtette véleményét McKinley elnökről, rossz politikusnak és gerinctelen, gyenge jellemű embernek nevezte. Hearstnek a legcsekélyebb erkölcsi gátlása sem volt a tekintetben, hogy a lopott levelet fakszimilében közzétegye a lapban. A levél szövege fölött a már rutinszerűen alkalmazott hét centiméter nagyságú betűkből készített címfelirat állt: AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK LEGHALLATLANABB MEGSÉRTÉSE EGÉSZ TÖRTÉNELME FOLYAMÁN. Ezzel az „indiszkrécióval" Hearst arra kényszerítette de Lôme-ot, aki addig nem egészen eredménytelenül dolgozott a békés megoldáson, hogy eltűnjék a politikai színpadról. Ugyanakkor ez a leleplezés most már elérte célját: a hangulat barométerét viharra állította. Elérkezett a pillanat a titkos terv második fokozatának megvalósításához.

A Hearst-lapok egymást követő kiadásaikban egyre növekvő erővel követelték a kormánytól, hogy rendeljen végre egy hadihajót Kubába az – egyáltalán nem fenyegetett – amerikai érdekek védelmére. McKinley elnök, akit a közvéleménynek ez a veszedelmes manipulátora állandóan visszavonulásra kényszerített, végül is teljesítette a követelést. 1898. január 25-én a Maine hadihajó kifutott kikötőjéből. Amikor Havannába érkezett, a spanyol parti erőd zászlóüdvözléssel fogadta. A Maine viszonozta az üdvözlést. A spanyol kikötői hatóságok az addigi szokásoknak megfelelően kijelölték az amerikai hajó kikötőhelyét. Charles D. Sigsbee kapitánynak a spa-

nyol kormányzó egy láda kiváló minőségű cherryt küldött; a továbbiakban több barátságos találkozásra került sor.

Ekkor, február 15-éről 16-ára virradó éjjel, pontosan egy héttel azután, hogy a Hearst-ügynökök ellopták de Lôme levelét, egy robbanás a levegőbe röpítette az amerikai hadihajót. A legénység 260 tagja lelte halálát a hullámokban. Spanyol és amerikai katonák haladéktalanul hozzáláttak az életveszélyes mentési munkálatokhoz, miközben még egymás után robbantak fel a hajóroncsokon hányódó lőszeres ládák. Blanco tábornok, a spanyol kormányzó annyira megrendült a hír nyomán, hogy állítólag sírva fakadt; majd megbízott egy csoport spanyol tisztet, hogy fejezze ki a Maine parancsnokának a spanyol helyőrség részvétét, s beszélje meg vele a közös mentőakciókat. A katasztrófa éjszakáján Sigsbee távirata álmából riasztotta fel Long haditengerészeti minisztert. A kapitány jelentése végén nyomatékosan kérte a minisztert, minden körülmények között akadályozza meg, hogy a közvélemény elsietett következtetésekre jusson a tekintetben, ki a felelős a tragikus eseményért. Nem kétséges, hogy a kapitány a „közvélemény" kifejezéssel a Hearst-sajtóra célzott.

KI PUSZTÍTOTTA EL A MAINE-T? kérdezte másnap reggel hangzatosan a „Journal", amelynek címoldalát széles gyászszegély keretezte. AZ ALÁVALÓ SPANYOLOK A GYILKOSOK! – harsogott a lap egy másik oldalán. Műszaki rajzok és diagrammák „mutatták be", hogyan és melyik oldalon helyeztek el spanyol búvárok egy torpedót a Maine alatt, hogy aztán a partról működésbe hozzák. A háborús hisztéria további fokozására a Hearst-lapok gyűjtést hirdettek a Maine áldozatainak emlékművére. Grover Cleveland korábbi elnököt is fölkeresték, hogy adakozzék. Válasza ez volt: „Visszautasítom, hogy azokért érzett gyászomat, akik a Maine-en lelték halálukat, a »New York Journal« javára toborzó kampány céljára használják ki."

A hivatalos vizsgálatok, amelyek még századunk húszas éveiben is tartottak, a legcsekélyebb kiindulópontot sem szolgáltatták ahhoz, hogy a spanyolok között kell keresni a tetteseket. Hiszen a kubai nép által mind sikeresebben szorongatott gyarmati hatalom a leg-

utolsó pillanatig el akarta kerülni a háborút, amelynek kimenetele felől semmiféle illúziója sem volt, s egy ilyen lépés valóságos öngyilkosság lett volna.

Sokkal hihetőbb, hogy a dolog értelmi szerzője a New Yorkban székelő bizonyos kubai emigráns szervezetekkel összejátszó Hearst volt, s a merényletet ezek a szervezetek – amelyek népük érdekei ellenére az Egyesült Államokhoz való csatlakozásra törekedtek – ügynökeik révén hajtották végre. Fény derült arra a szoros kapcsolatra, amely a kubai fölkelés egész ideje alatt Tomas Estrada Palma, az Amerikát szolgáló polgári emigráns vezető és a Hearst-szervezet között fennállt. A Hearst-lapok tudósítói még a New York-i emigráns központ ajánló levelét is megkapták, amely akadálytalan bejutást biztosított a kubai forradalmi juntához e báránybőrbe bújt farkasoknak, akik – úgymond – a kubai népet segítik a spanyol iga lerázásában.

Feltűnő, hogy Hearst éppen a Maine-katasztrófa napjaiban hangoztatta először a később hírhedtté vált mondatot: *amíg mások fecsegnek, a „Journal" cselekszik.* Mint már említettük, a Maine-t jórészt Hearst követelésére vezényelték a kubai partokra. Tárgyi okai ennek nem voltak. Ez az elszánt háborús uszító, munkatársai körében már a kezdet kezdetén kijelentette, hogy elkerülhetetlenek lesznek az „összeütközések", s az amerikai elnöknek nem marad más választása, mint az, hogy végre hadat üzenjen. Hearst mérhetetlen nagyzási hóbortjának nagyon is megfelelhetett, hogy a Maine katasztrófájával casus bellit szolgáltasson, s így személyesen is beavatkozzék a történelem menetébe.

Későbbi magatartása is tanúsítja, milyen gátlástalanul törekedett tervei megvalósítására. Amikor már javában folyt az 1898. április 22-én kirobbantott háború, Washingtonban attól féltek, hogy Camara spanyol tengernagy egy második hajóhaddal a Fülöp-szigetekre indul. Az első spanyol hajórajt, Theodore Roosevelt parancsára, már 1898. május 1-én megverték az amerikaiak a manilai öbölben. Hearst önhatalmúlag megbízta James Creelmant, a lap londoni tudósítóját, „béreljen egy nagy angol hajót, ezt küldje a Szuezi-csatornához és ott

süllyesszék el".[14] Így kellett volna Camara tengernagyot megakadályozni abban, hogy áthajózhasson a csatornán. Ez a kalandor terv, melynek az volt a célja, hogy Anglia és az Egyesült Államok között háborút robbantson ki, csak azért nem valósult meg, mert Spanyolországnak nem volt második flottája.

Hearst még jobban leleplezte magát, amikor Kuba szigetén már megszűntek a harci cselekmények és több ezer spanyol hadifoglyot csupán egy maroknyi amerikai katona őrzött. Azokban a napokban a kubai lakosság hangulata rendkívül forrongó volt, hiszen eltöltötte őket az örömmámor az elnyomók fölötti rég óhajtott győzelem nyomán. Ebben a robbanékony légkörben a főnök parancsára a szigeten maradt három Hearst-tudósító Havannában uszító plakátokat ragasztott ki a házak falára: GONDOLJATOK A MAINE-RE! Hearst főhadiszállásán arra számítottak, hogy ezzel a jelszóval a spanyol gyarmati csapatok ellen fordíthatják a kubaiakban izzó gyűlöletet; a kubaiaknak le kellett volna fegyverezniük az amerikai őrlegénységet, hogy aztán vérfürdőt rendezzenek a védtelen hadifoglyok között. Milyen csodálatos sztori lett volna az a „Journal" számára, amelynek példányszáma a háborús idők legforróbb napjaiban állandóan meghaladta az egymilliót! Shafter tábornok, a megszálló csapatok amerikai parancsnoka, gyorsan és határozottan beavatkozott, megakadályozta a tervezett véres orgiát, és letartóztatta a három Hearst-tudósítót. A washingtoni kormány azonban közbelépett, és megvédte a hatalmas laptulajdonost és bérenceit. Az egyetlen, amit Shafter elérhetett, a három újságíró kiutasítása volt.

A Creelmannek küldött Hearst-levél fordítása:

Arra kérném, azonnal tegyen előkészületeket, hogy amennyiben a spanyol hajóhad valóban Manila felé indul, egy nagy angol hajót a Földközi-tenger keleti kijáratánál megvásároljon és a Szuezi-csatorna valamely részére irányítson, ahol mi a hajót majd elsüllyesztjük és a spanyol hadihajók átfutását ezzel megakadályozzuk. Ennek akkor kell megtörténnie, ha a San Franciscóból elindított gyorsnaszádok nem érik el Deweyt és ő a közeledő Camara-hajóhad miatt válságos helyzetben érezné magát. Az a nézetem, hogy a brit kormány nem engedné meg, hogy – amennyiben egy brit hajó a csatornába befutna, és ott az említett körülmények között elsüllyedne – ezt a hajót a levegőbe röpítsék, s egy kiemelési akció elég hosszú időt venne igénybe, hogy Deweyt biztonságos helyzetbe hozza.

A kiutasításnak az lett az eredménye, hogy a „Journal" a kubai események utolsó szakaszáról már csak a hírtolvajlás bevált módszeréhez folyamodva tudósíthatott. A híreket a „World"-től lopta. Mégis sikerült Hearstnek, hogy e dicstelen háborús szakasz utolsó fejezetét szenzációval zárja: egy ügynöke becstelen módszerekkel és zavaros forrásból megszerezte az amerikai–spanyol békeszerződés szövegét. (A szerződést 1898. december 10-én Párizsban kötötték meg.) Így a „Journal" volt az egyetlen újság, amely a békefeltételeket teljes szövegben közölhette.

Az amerikai Kongresszus, amely a hadüzenet megszavazása idején fogadkozott: nem tűri el a kormánynak semmiféle olyan próbálkozását, hogy a „békés Kuba" szigetén szuverén jogokat, törvénykezést vagy ellenőrzést gyakoroljon, most hozzájárult az olyan békés rendezéshez, amely formálisan megadta ugyan a függetlenséget Kubának, egyúttal azonban szankcionálta egy amerikai megszálló hadseregnek a szigeten való tartását. E hadsereg visszavonása előtt, évekkel később, ugyanez a Kongresszus 1901 márciusában elfogadta az akkor törvénybe iktatott kubai alkotmány kiegészítését – az úgynevezett Platt-kiegészítést –, amely biztosította az Egyesült Államoknak a beavatkozás jogát, ha ez „amerikai tulajdon vagy amerikai polgárok élete védelmében szükségesnek mutatkoznék". Ezenkívül e kiegészítésben Kuba szigetén olyan kikötőhelyeket is kijelöltek, amelyeket kizárólag amerikai hajók számára tartottak fenn üzemanyag-felvétel céljára; ezek között volt elsősorban Guantánamo haditengerészeti támaszpont. A „felszabadított" kubaiak felháborodottan tiltakoztak szuverenitásuk ilyen megsértése ellen, de hasztalan. Öt évvel később Theodore Roosevelt valóban küldött amerikai csapatokat Kuba szigetére, hogy „hozzájáruljon a belső feszültségek megszüntetéséhez". Rooseveltnek bizonyos vonatkozásban ismét csak Hearst segítségével sikerült végrehajtania monopolista támogatóinak ezt a megbízatását, mert az amerikai történelemnek ezen a csomópontján a két megrögzött imperialista útjai újra találkoztak. A Hearst-sajtónak az őrjöngésig fokozott gyűlölködő cikkei William McKinley elnök ellen, amelyek a gyilkosságra való nyílt felhívásban

érték el csúcspontjukat, végül is célhoz vezettek: 1901. szeptember 14-én McKinley belehalt azokba a sebekbe, amelyeket néhány nappal korábban egy merénylő pisztolylövései ejtettek rajta. Ugyanabban az órában Theodore Roosevelt alelnök vette át az Egyesült Államok elnöki tisztségét.

Csak sejteni lehet, honnét eredt az a fanatikus gyűlölet, amellyel Hearst McKinley elnököt éveken át üldözte. Döntő szerepet játszottak ebben a politikai-taktikai harcok. A republikánus pártapparátus felkarolta McKinleyt, aki középszerű, az amerikai politika mércéi szerint becsületes egyéniség volt, és fokozatosan Ohio állam kormányzói tisztségébe emelte. Az elnökválasztás előtt három évvel nagyon kényes anyagi helyzetbe került. Egy barátja, akiért 130 000 dollár erejéig kezességet vállalt, fizetési nehézségekbe jutott és McKinley arra kényszerült, hogy kifizesse az egész összeget. Ekkor Marcus Hanna az utolsó pillanatban a segítségére sietett. Ez a milliomos üzletember, a Republikánus Párt vezetője, fiatal korától fogva Rockefeller olajkirály kebelbarátja volt. Marcus Hanna mindent rendezett. E deus ex machina nélkül McKinley politikai pályafutása derékba tört volna. Az így keletkezett függőségi viszonya azonban biztosította számára a fölemelkedést. Semmi sem állt útjában annak, hogy az elnöki tisztségre jelöljék.

Marcus Hanna még az amerikai üzletembereknek ahhoz a nemzedékéhez tartozott, amely az ország belső erőforrásainak ügyes kiaknázásával és barátainak helyes megválasztásával mérhetetlen vagyonhoz jutott. McKinley ebben az értelemben nem volt olyan expanzionista, mint Roosevelt, és külpolitikai koncepciója nem arra épült, hogy összeütközésbe kerüljön a brit birodalommal a tengerek fölötti uralomért, hanem inkább barátságos együttműködésre törekedett Nagy-Britanniával. Természetesen ezt a politikát Marcus Hanna köre írta elő számára. Ez a függőség a pártapparátustól, amelynek irányvonalát különböző pénzügyi érdekek diktálják, többé-kevésbé mind a mai napig a szabály, nem pedig a kivétel az amerikai elnököknél.

Föltehetőleg a brit birodalomhoz való viszony kérdése robbantotta ki a konfliktust McKinley és Hearst között. Hearst agresszív britellenes magatartása különösképpen megmerevedett, miután részesedést vállalt a perui rézbányászatban. Ámde ebben az esetben sem mulasztotta el megkísérelni, hogy a saját feltételei szerint megegyezzen vele. Alfred Henry Lewis, a „Journal" szerkesztője felkereste McKinleyt a Fehér Házban, miután lezajlott az elnök elleni támadások első hulláma, s biztosította őt arról, hogy – a Hearst-lapok „incselkedései" ellenére – milyen nagy tisztelettel viseltetik iránta a főnöke. McKinley azt mondotta, hogy becsüli ezt a magatartást, s megkérdezte, vajon nincs-e Lewis látogatásának valami más oka is. Erre a szerkesztő, megbízója nevében, előterjesztette a tervezett csatornára – a későbbi Panama-csatornára – és ezzel kapcsolatban az Egyesült Államoknak Anglia iránti magatartására vonatkozó kérését. Az elnök udvariasan értésére adta, hogy nem teljesítheti Hearst kívánságait, majd útjára engedte Lewist. A Hearst-lapok már a következő napon teljes erővel folytatták a megsemmisítő sajtókampányt McKinley ellen.

Hearst a terjeszkedő monopóliumok szellemében már a kubai beavatkozás előkészítése során is gátlástalanul uszított a „langyos" McKinley ellen, most azonban, a spanyol–amerikai háború befejezése után, az elnök elleni úszító hadjárat végzetessé vált. Arthur Brisbane, a „Journal" első számú vezércikkírója s Hearst meghitt bizalmasa, először még hűvös tartózkodással, „filozófiai" elmélkedés formájába öltöztetve, úgy tüntette fel a politikai gyilkosságot, mint törvényes eszközt, és fölvetette a kérdést, vajon a gyilkosság nem forgathatja-e előre a történelem kerekét. „Létezett volna-e egyáltalán Nagy Sándor – meditált Brisbane –, ha atyját, Fülöpöt nem állítják félre az útból a kellő történelmi időpontban?"

Ám nem telt bele sok idő, és a Hearst-szervezet már nem is próbálta álcázni tulajdonképpeni szándékait. Most már egész nyersen kimondta, mi a célja. „Ha gonosz emberektől csak úgy szabadulhatunk, hogy megöljük őket, akkor ezt meg is kell tennünk" – sugalmazta a „Journal" egyik cikke. Ez azonban csupán a lap első kiadá-

sában jelent meg. Viszont egy vers, amelyet Goebelnek, Kentucky állam kormányzójának meggyilkolása alkalmával tákoltak össze, valamennyi kiadásban napvilágot látott:

A golyót, mely Goebelbe fúródott,
Nem találják sehol a Nyugaton.
De majd ismét süvítve célhoz ér –
S McKinley fekszik a ravatalon.

1901. szeptember 6-án, a buffalói pánamerikai kiállítás meglátogatásakor, halálos golyó érte az elnököt. A tettest, Leon Czolgoszt őrizetbe vették. Szegény sorsú magyarországi bevándorló volt. Zsebében megtalálták a „Journal" uszító cikkeinek kivágatait. Nem lehetett kétséges, hogy Czolgosz csak eszköz volt. Az elnök meggyilkolása után tetőpontjára hágott az amerikai nép széles köreiben fokozatosan érlelődő nyugtalanság és tiltakozás, amely már a kubai hadjárat idején tapasztalható volt a brutális, alattomos támadás miatt, s a diktátum jellegű béke után is több imperialistaellenes akcióban robbant ki. Ezt a közfelháborodást juttatta élesen kifejezésre Mark Twain, amikor kijelentette, hogy az amerikai lobogón a fehér sávokat feketére kellene átfesteni, s csillagok helyett koponyával és keresztbe tett csontokkal kellene ékesíteni. Az egész országon végigsöpört a felháborodás vihara. Theodore Roosevelt az elsők között volt, akik William Randolph Hearstöt nyilvánították a szörnyű gyilkosság igazi bűnösének. Természetesen demagóg lépés volt ez, amelynek semmi következménye nem lett, mert hiszen csak a közvélemény megnyerésére spekulált.

Jellemző utójáték: a merénylet után három nappal egy „ismeretlen" jelent meg a „Journal" szerkesztőségében. „Véletlenül" fényképet készített a gyilkossági jelenetről. A felvétel kissé homályosra sikerült, ezért a filmriporternek csupán öt dollárt fizettek érte. A „Journal" a fotót egymillió példányban közölte.

Hosszú út a Capitoliumba

AVAGY VÁLASZTÁSI URNÁK
AZ EAST RIVERBEN

McKinley meggyilkolása után a hatvan uralkodó milliárdos család a látszat megőrzése végett jól megjátszott felháborodással határolta el magát osztálya *enfant terrible*-jétől. Az egész országban Hearstöt minősítették az elnök igazi gyilkosának. Aki még nyíltan Hearst mellett foglalt volna állást, magát keverte volna rossz hírbe.

Hearst átgondolta kényes helyzetét, s szükségképpen arra a megállapításra kellett jutnia, hogy még nincs meg a kellő hatalma terveinek háborítatlan és zavartalan megvalósításához. Elvesztett tekintélyének és befolyásának visszanyeréséhez, majd növeléséhez a legbiztosabb utat abban látta, ha növekvő financiális erejére támaszkodva bevonul a politikába, népképviselővé „választatja" magát és a közhivatali ranglétrán emelkedik fölfelé.

Az a felismerés, hogy a politikai karrier kiszabadíthatja elszigetelt helyzetéből, amelybe kalandor műveletei miatt jutott, arra késztette, hogy először is határozottan átformálja addigi, gondosan megválasztott életstílusát. Külső megjelenését is megváltoztatta. A londoni szabóknál készíttetett divatos tweed-zakók, a rikító mintájú nyakkendők, a szorosan a lábhoz simuló nadrág helyett – ezek a ruhadarabok feleltek meg a „bohém" és „playboy" szerepnek – most a nyárspolgárra jellemző zsakettet, a fekete-fehér csíkos nadrágot – a politikai tisztségviselők egységes ruhadarabjait választotta. Váratlanul beszüntette látogatásait Manhattan elegáns éjszakai klubjaiban,

amelyeknek addig állandó vendége volt – kürtőkalapját tarkójára tolva, selyemsálját könnyedén fehér atlasszal bélelt körgallérja köré vetve, mindkét karján egy-egy vonzó hölgyikével. A polgári simulékonyság és komolyság új látszatának tökéletesítésére még azt is mérlegelte, hogy megnősül, azzal a hátsó gondolattal, hogy az Egyesült Államoknak történelme során még sohasem volt agglegény elnöke. Amikor aztán 1903. április 28-án valóban megnősült, eredeti megoldást választott a régi életstílusnak az újjal való összekötésére. Millicent Willsont szemelte ki hitveséül, ezt az énekes-táncos showgirlt, akit nővére, Anita társaságában oly sokszor megcsodált „A párizsi leány" című Broadway-revüben, de kezdetben nem tudta eldönteni, hogy a Willson-nővérek közül melyik lenne a jobbik partner számára. A könnyű hölgyből a házasságkötés után szigorú erkölcsű, bigott hitves lett, aki a New York-i előkelő társaság jótékonysági nyüzsgésében élte ki magát.

Ezekre az évekre esik a Hearst-lapok átcégérezése is; a lapok eredeti címét kibővítették a hazafiasan hangzó „American" szóval. De minden külső változtatásnál döntőbb volt az az alku, amelyet politikai ambícióinak megvalósítása végett Hearst a Tammany Hall főnökével, Charles F. Murphyvel kötött. Két esztendővel korábban még a Hearst-lapok Murphy nevéhez minden esetben hozzátették a „cégéres gazember" és a „lump" jelzőt. Most azonban már ő volt a megfelelő ember Hearst számára.

Ez az alacsony termetű, pókhasú, szemüveges férfi New York nyomornegyedében, az East Side-on született; hiányos népiskolai ismereteivel először kikötőmunkás, majd villamoskalauz lett. Kölcsönökből és nagy nehezen összekuporgatott kis pénzecskéjéből csapszéket nyitott a 21. Avenue és a 20. Avenue sarkán. E csapszéket – amelynek specialitása egy korsó sör és egy tányér sűrű, laktató leves volt, összesen 5 centért – szívesen látogatták a kikötőnegyed munkásai és a közeli gázművek alkalmazottai. Nyers modora és durva beszéde ellenére, Murphy erősen vonzotta a vendégeket, akik sokszor azért jöttek hozzá, hogy magánügyeikben tanácsot kérjenek tőle.

A Bastille ostromának évében, 1789-ben politikai bajtársi szövet-

ségként alapított Tammany Hall később New York államban a demokraták korrupt pártgépezetévé süllyedt. Politikai rendszerét a New York-i nyomornegyedekben élő tudatlan, tanácstalan, tehetetlen és segélyre szoruló emberekkel való szoros, cinkosi kapcsolataira építette; ezeknek alkalmanként, ellenszolgáltatásképpen „helyes" szavazatukért, bizonyos „emberi könnyítések" kieszközlését ígérte.

A Tammany Hall vezetői felfigyeltek Murphyre, meglátták benne a potenciális néptribunt, és nagyobb stílű politikai munkára használták fel. Ez az ügyes szervező viszonylag rövid idő múlva a New York-i központ főnökévé lépett elő. Ezt az állását huszonkét éven át meg tudta tartani, ami ilyen tisztségekben nagy ritkaságnak számít.

Hogy miként működik ez a főnökrendszer, amely az Egyesült Államokban még ma is teljes mértékben érvényben van, arról hű képet ad Edward D. Sullivan, a bűnözésre és gengsztermódszerekre szakosodott korábbi Hearst-riporter, „Chicago megadja magát" című, 1930-ban megjelent könyvében:

„Csaknem minden jelentősebb városban van egy nagyfőnök – hozzájárulása nélkül nem lehetsz sem polgármester, sem államügyész, bíró, tűzoltóparancsnok, sőt még a városi krematórium fűtője sem. Kívánságait sohasem nyilvánítja hangosan; hatalma a suttogásban rejlik. Így tudja meg a meglátogatott személy, hogy valamit tennie kell; ha elutasítaná, akkor majd megteszi más valaki. Hiszen valami csekélységről van szó csupán, említést is alig érdemel. Ha azonban rászánja magát, akkor még lehet is belőle valaki; ha megtagadja, bizony elég ostoba. Ha például egy hivatalnokot azért vesztegetnek meg, mert bizonyos ügyben behunyta a szemét, csakhamar rájön, hogy nemcsak szembe nem száll a bandával, hanem aktívan támogatja is tevékenységét. Először kisebb, később nagyobb dolgokban. Több pénzt kap, anélkül, hogy ezt tulajdonképpen elvárná, de most már olyan dolgokba is belemegy, amelyek nagy erőfeszítésébe kerülnek. Ekkor azonban már benne van a csapdában, ahonnét nem tud többé kikászálódni."[15]

Ez a főnökrendszer – az amerikai nyelvhasználatban „politikai

gépezetnek" is nevezik – jellemzi azt a fejlődést, amelyen a pártélet az Egyesült Államokban a polgárháború befejezése, majd azt követőleg az északi iparbárók és a déli ültetvényes oligarchia közötti kibékülés után keresztülment: a két nagy párt – a republikánus és a demokrata párt – között hamarosan eltűnt mindenfajta osztályjellegű különbség. Mindkettőt az amerikai finánctőke ugyanazon csoportjai tartották uralmuk alatt és tartották ki, miként ma is; választási programjuk alig mutat különbséget. Csak az állami és a közigazgatási apparátus vezető állásaiért vívott elkeseredett harc maradt meg. A „politikai gépezet" szolgálja azt a célt, hogy az egyik vagy a másik párt számára szerezze meg a legtöbb szavazatot és így a döntő tisztségek birtokába juttassa. A befolyás fölfelé egészen a Fehér Házig, lefelé az alvilág mocsaráig terjedt.

Hearst pontosan tudta, kivel állt össze és mibe bocsátkozott bele, amikor a Tammany Hall gondjaira bízta, hogy őt, akivel abban az időben a kutya sem törődött, képviselővé választassa. Az, hogy politikai pályafutásának első lépéseként önként vállalt szövetséget kötött egy ízig-vérig korrupt szervezettel, amely bűnöző eszközökkel politizált és politikai eszközökkel szervezett bűncselekményeket, még jobban megvilágítja, ki volt valójában Hearst. Más gaztettei mellett ez a kapcsolata, amelyet hol megszakított, hol meg újra felújított, ahogy éppen tetszett neki, egyszer s mindenkorra megfosztja hitelétől minden olyan nyilatkozatát, miszerint magasztos etikai elvek és humanista eszmények vezérlik a politikában és a társadalomban egyaránt.

Hearst és Murphy a „készpénz ellenében történő szállítás" elve alapján kötötték meg alkujukat. Hearstnak nagy összeget kellett letennie, s ennek csak egy kis részét használták fel a választási kampány finanszírozására. Nagyobb része a Tammany-főnökök, az úgynevezett *sachem*ek zsebébe vándorolt. Murphy „szállította" New York 11. választókörzetét, amelynek szavazataira a Tammany Hall – akárcsak New York sok más negyedében is – az utolsó emberig számíthatott. 1902. november 4-én a választás minden zavaró momentum nélkül ment végbe.

A sikert meg kellett ünnepelni. William Randolph Hearst kongresszusi képviselő ezúttal nem sajnálta a költségeket. Óriási tűzijáték volt hivatott arra, hogy a választási győzelemre rátegye a koronát. Miután a monumentális Flatiron Building házgondnoksága kereken elutasította a kérést, hogy ennek az épületnek – abban az időben New York legmodernebb épületének – tetején petárdákat halmozzanak fel, az utolsó pillanatban más színhelyet kellett találni. Könnyelműen és a szükséges biztonsági intézkedések megtétele nélkül abban állapodtak meg, hogy a tűzijátékot a Madison Avenue-n, a régi Madison Square Gardennal szemben rendezik meg. Este 10 óra tájban sokezres tömeg tolongott a környéken. Egyszer csak fülsiketítő robbanás rázta meg a levegőt; néhány másodperccel később újabb, majd egy harmadik robbanás követte. A robbanások ereje megrázta a földet. Füst és maró lőporszag terjengett. A tömegben kitört a pánik, az emberek fejvesztve próbáltak menekülni. Tizenkét agyontaposott ember holtteste borította a terepet, öt további néző később halt bele sérüléseibe. A New York-i lapok másnap szenzációs tálalásban számoltak be a tragédiáról. Kivétel csupán Hearst „American Journal"-ja volt: ez a lap egy eldugott helyen közölt ötsoros hírrel intézte el az eseményt, s még csak azt sem említette meg, milyen alkalomból rendezték volna a tűzijátékot.

A képviselői posztot Hearst voltaképpen csak arra használta fel, hogy helyreállítsa a McKinley-ügy nyomán összeomlott tekintélyét. A kongresszusi üléseken oly ritkán jelent meg, hogy a házelnök tréfásan megemlítette, ha utcán találkozna vele, nem is ismerné meg. Egyébiránt Hearst olyan javaslatok előterjesztésére vagy támogatására specializálta magát, amelyektől a saját szervezete számára előnyöket várt. Jellemző az a törvényjavaslat, amelyet – radikális szólamokkal teletűzdelve – a telefon- és távírószolgálat államosítása ügyében terjesztett elő. Hearstnek a legcsekélyebb esélye sem volt arra, hogy ezt a javaslatot elfogadják; a zsaroló taktika mestere csupán arra használta fel a javaslatot, hogy rákényszerítse a magánkézben levő telefon- és távírótársaságokat: engedélyezzenek olcsóbb tarifát a Hearst-lapok számára.

1905-ben ismét elnökválasztás volt az Egyesült Államokban. Hearst, aki – főként a Tammany Hall machinációi révén – mint egyszerű képviselő lopózott be a képviselőházba, kinyújtotta kezét e legmagasabb és legáhítottabb állami tisztség után. Feltehetőleg azonban nem annyira az volt a célja, hogy elnök legyen – efféle fáradozásai a kérdéses időpontban teljesen reménytelenek lettek volna –, mint inkább az, hogy a Demokrata Párt részéről elnökjelöltnek választassa meg magát. Ez a cél már a gyakorlati lehetőségek határán belül volt.

1900 májusában Hearst a Demokrata Klubok Országos Szövetségének évi kongresszusán a párt Országos Bizottságának elnökévé választatta magát. Így olyan eszköz birtokába jutott, amellyel befolyásolhatta a Demokrata Párt személyi politikáját. Ebből a stratégiai pozícióból a St. Louisban megrendezett demokrata pártkonvencióra minden nehézség nélkül 104 delegátust küldhetett, akik azt a feladatot kapták, hogy Hearstre adják szavazatukat. Az elnökjelölt személye, választási esélyeitől függetlenül, az ország valamennyi lapja számára „top news" volt, ami azt jelentette, hogy mindaz, amit egy ilyen elnökjelölt mondott vagy tett, a sajtó számára elsőrendűen fontos hírnek számított. A Fehér Házra pályázó Hearst tehát azt remélte, ilyenformán ismét előtérbe kerülhet és kiépítheti azokat a hatalmi pozíciókat, amelyek – számítása szerint – megtámadhatatlanná teszik majd.

Gyakorlott kezek sürgősen hozzá is láttak, hogy kialakítsák egy olyan férfi vonzó képét, akit az emberek szívesen látnának. Charles E. Russel, aki abban az időben még Hearst tollnoka volt, kiváltképpen buzgólkodott, és sorozatban gyártotta a naponta közölt Hearst-anekdotákat. Íme az egyik: „Egyszer Nápolyban tanúja voltam, amint ez a zárkózott, halk szavú ember egy bérkocsiban hirtelen fölpattant helyéről és hatalmas ütést mért a kocsisra. Hearst ugyanis látta, hogy a kocsis ostorral verte szegény gebéjét." Vagy egy másik: „Hányszor előfordult már, hogy kocsiját váratlanul megállíttatta, hogy egy sántító lónak, egy gazdátlan kis kutyának, vagy bajba került lénynek – állatnak vagy embernek – néhány vigasztaló szót

mondjon. Micsoda érző, meleg szív dobog ennek a vízkék szemű, látszólag jéghideg tekintetű férfinak a mellében!"

Természetesen a jelöltségért folytatott versenyfutásban néhány akadályt csak úgy lehetett sikeresen leküzdeni, hogy Hearst pénzügyi juttatásokat adott pártbarátainak azért, hogy mellette foglaljanak állást. Egyik legkorábbi munkatársa, Willis Abbot nem is titkolta ezt: „St. Louisban a pártkongresszuson sok küldöttet megvásároltak vagy még gyakrabban megfélemlítettek, és így nyerték meg őket Hearst számára." A választási hadjárat másfél millió dollárjába került Hearstnek. Jelölésére Delphin M. Delmas San Franciscó-i ügyvéd, a család régi barátja tett javaslatot és ezt Clarence Darrow támogatta, aki később a legelvetemültebb gengszterek védőjeként vált hírhedtté. Hearstnek ugyan a 997 szavazatból 263-at sikerült megszereznie, a jelölt nem sokkal több szavazattal a New York-i fellebbviteli bíróság főbírája, Alton B. Parker lett, aki itt kimondottan hézagpótló szerepet töltött be. Minthogy a Hearst-szervezet forgatókönyve mindeddig jól bevált, a főnök az eredménnyel elégedett lehetett.

Hearst arra törekedett, hogy a St. Louisban elért részsikert a további választási küzdelemben újabb győzelmekkel szilárdítsa meg, s nyomban bejelentette igényét a New York-i főpolgármesteri állásra. A főpolgármestert 1905-ben először választották meg négyéves időtartamra. Murphy támogatásával Hearst szándékai minden nehézség nélkül megvalósíthatók lettek volna. Ámde a Tammany Hall már korábban elkötelezte magát egy másik jelölt mellett. Vezetői megegyeztek abban, hogy újraválasztják George B. McClellant (apja a polgárháború idején az Északi Hadsereget vezette nem túl nagy sikerrel), aki New York főpolgármestereként már két esztendeje a Tammany Hall főnökeinek teljes megelégedésére látta el tisztségét. Ráadásul Murphy környezetében többen is azon a nézeten voltak, hogy a St. Louis-i küzdelem kimenetele után Hearstnek túlságosan fejébe szállt a dicsőség, s ez a választás esetleg teljesen kibillentené őt egyensúlyából.

Hearst ezzel igazán nem számolt. Amikor egy futár közölte vele Murphy elutasító döntését, olyan dührohamot kapott, hogy szemtanúk állítása szerint minden keze ügyébe kerülő tárgyat a földhöz vágott, s mint valami dühöngő taposta szét a törmelékeket. Amikor kissé magához tért, utasítást adott az „American Journal" rajzolójának, hogy a lap legközelebbi kiadása számára készítsen karikatúrát Murphyről, ábrázolja őt fegyencruhában a Sing Sing cellájában, és a karikatúrát lássa el megfelelő szöveggel. Az „érzékeny lelkű" Murphy, akit gondos családapának ismertek, semmi megértést nem tanúsított az efféle humor iránt, s szinte eszét vesztette a gondolatra, hogy ez az alávaló torzkép szeretteinek kezébe kerülhet. Kisstílű gazfickó volt, aki nem értett a színleléshez, s akit az „üzleti szinten" kívül eső alattomos trükkök felháborítottak. Hearst ezzel az alávaló húzásával egyszer s mindenkorra lejáratta magát Murphy szemében. A pöffeszkedő, kétkulacsos amatőr gengszter iránti gyűlölete még akkor is megmaradt, amikor Hearst később arra kényszerült, hogy ismét lepaktáljon a Tammany Hall-lal.

Hearst a Tammany Hall elutasító válasza után sem adta fel tervét, s elhatározta, hogy mint „független" pályázó indul a polgármesteri székért vívott harcban. Nem is járt el rosszul, amikor választási platformjává tette azt a követelést, amelyet Samuel Seabury New York-i bíró az általa alapított és vezetett Municipal Ownership League (Közületi Tulajdon Ligája) révén támasztott, hogy a New York-i szolgáltató üzemeket a város vegye birtokába. Hearst a mozgalom élére állt, s ez ellen a jóhiszemű Seabury nem emelt semmiféle kifogást. Még azt is vállalta, hogy ő tesz javaslatot Hearst megválasztására. Szentül hitte, hogy vezető állást tölthet be mellette a ligában. Éppígy meg volt győződve arról is, hogy Hearst komolyan gondolja a túlságosan nagy hatalmú bankok és biztosítási trösztök elleni harcot, s ugyanolyan őszintén küzd a közlekedési és szolgáltató üzemek városi tulajdonba vételéért, mint ő maga. Később aztán alaposan kinyílt a szeme. A Hearsttel töltött tizenkét esztendő tapasztalatai alapján a „New York Times" 1917. október 4-i számában a következő mondatban foglalta össze róla alkotott véleményét:

„Árulónak tartom őt, nemcsak hazája, hanem az emberi tisztességről alkotott minden eszmény árulójának."

Murphy és a Tammany Hall kezdetben meg volt győződve arról, hogy a kívülálló Hearstnek a pártgépezet gőzhengere nélkül semmi esélye sincs a választási harcban. Ez a vélemény azonban tévesnek bizonyult, mert a Municipal Ownership League programja nagyon népszerű volt a választók szemében, akikre mind nagyobb terhet róttak a túlságosan magas villamosviteldíjak és a monopóliumok által felhajtott gáz-, villanyáram- és vízfogyasztási díjak. Ezenkívül a Tammany Hall lebecsülte azt az erőt is, amellyel az egész szervezet lendületes támadásba indult főnöke parancsára.

A kiadóvállalat minden alkalmazottja – szerkesztő és rikkancs, riporter és könyvelő – részt vett a választási harcban. A nap minden szakában látni lehetett Hearst embereit, amint az East Side sötét bérkaszárnyáiban ajtóról ajtóra jártak, vagy nagy forgalmú utcasarkokon ládákra állva választási agitációt folytattak. A házak falát, a deszkakerítéseket, a hirdető- és távíróoszlopokat teleragasztották választási plakátokkal: Hearst egyedül és Hearst legkisebb fiával a karján, Hearst vezéri pózban és Hearst a választók körében.

Maga az „American Journal" valóságos választási röplappá alakult. Egyetlen más téma sem szerepelt benne olyan súllyal, mint Hearst harca a polgármesteri posztért. A dologba még a pápát sem átallotta belekeverni: a pápa személyes ajánlásával ellátott arcképe a lap egész címoldalát betöltötte. Mit számított az, hogy a sajtókirály ezt a fényképet már egy évvel korábban kapta annak elismeréseként, hogy lapjai – még ha csak reklámcélokból is – segélyexpedíciót szerveztek egy Vezúv-kitörés áldozatai javára.

Hearst főhadiszállásán bízvást számítottak arra, hogy az írek, olaszok, lengyelek, szlovákok és más katolikus bevándorlók jámbor együgyűségükben „bedőlnek" ennek a trükknek. És valóban: a gigászi méretű küzdelem sikere napról napra világosabban kirajzolódott. Már-már úgy tűnt, hogy William Randolph Hearst nagystílűen megnyeri a választási harcot.

Csakhogy gazda nélkül csinálták a vásárt, s a gazdát ezúttal Charles F. Murphynek hívták. A Tammany Hall irányítói a választási harc utolsó szakaszában belátták tévedésüket, és nagy sietve intézkedtek, hogy megvalósítsák Murphy fogadalmát: „Hearst semmilyen körülmények között sem nyerhet!"

A választás napján minden szavazóhelyiségben ott voltak a megfigyelők. Alig néhány óra múlva jelentették a központnak, hogy a helyzet átkozottul veszélyes, Hearst győzelme valószínűnek látszik. Ekkor Murphy riadóztatta a New York-i alvilágból összetoborzott verekedőit. Kettesével, hármasával behatoltak a szavazóhelyiségekbe. Egyikük odalépett az urnához, felkapta és kirohant vele, mialatt társai kabátjuk jobb zsebéhez kaptak, amelyen világosan kirajzolódtak egy pisztoly körvonalai: „Ne mozdulj, mert lövök!"

Az elrabolt szavazócédulákat az East Riverhez vitték, majd a folyóban elsüllyesztették. Egy bátor Hearst-választónak sikerült kihalásznia néhány, a folyó felszínén úszó urnát, s ezeket azon mód nedvesen a Municipal Ownership League főhadiszállására vitték. Ott mint corpus delictit közszemlére tették őket. Hearst követelte a szavazatok újraszámlálását, ami meg is történt. Murphy azonban erre is felkészült. Előrelátóan kellő számú szavazócédulát nyomatott, hogy a „titokzatos módon" eltűnteket pótolhassák, s ezeken természetesen már eleve kereszttel jelölték meg az ellenjelölt, McClellan nevét. Másnap még a Hearst esküdt ellenségeinek táborába tartozó „New York World" is ekképp informálta olvasóit: „Manhattan minden részéről jelentések futottak be szerkesztőségünkbe olyan erőszakoskodásokról és bűntettekről, amilyenek New Yorkban még egyetlen választáskor sem fordultak elő."

Környezete nagy meglepetésére Hearst higgadtan fogadta a vereséget. Hamar megértette, hogy erősen elszámította magát, amikor azt hitte, hogy New Yorkban bármire is viheti a Tammany Hall áldása nélkül. Ha legközelebbi célját el akarja érni, feltétlenül ki kell békülnie Murphyvel. És most New York állam kormányzói állását akarta megpályázni. Szilárdul meg volt győződve arról, hogy minden aljasság bocsánatot nyer és feledésbe merül, ha ezúttal Charles Murphyn

próbálja ki életelvét, mármint azt, hogy „minden ember gazember és megvásárolható". Csakhogy számításába hiba csúszott.

Fölkereste Murphyt, s ajánlatot tett neki, támogassa jelölését, mint az Independence League képviselőjét. Azért adta ezt az új nevet Seabury egyesületének, mert attól tartott, hogy a régit a szocialista eszmék melletti állásfoglalásként értelmezhetnék. Murphy nem árulta el igazi szándékát, hajlandónak mutatkozott Hearst kívánságának teljesítésére és ezért – kortársak hiteles tudósításai szerint – készpénzben 500 000 dollárt kapott, amellyel a Tammany Hall szabadon rendelkezhetett. Hearst a vesztes választási harcból azt a tanulságot is levonta, hogy semmiképp sem szabad sajnálnia a megvesztegetésre szánt pénzt. Ezért az Independence League képviselői, akiket Max Ihmsen, a liga politikai vezetője válogatott ki (Ihmsen ebben az időben már hozzálátott, hogy a ligát az 1908-as elnökválasztásokon „harmadik párttá" építse ki) beutazták New York állam minden zegét-zugát, a helyi hatalmasok között még a legkisebb körzetekben is pénzt osztogattak a költségekre azzal a megjegyzéssel, hogy a főnök gazdag és bőkezű s később még többet is fog adni.

Politikai törekvései mellett Hearstnek az volt a szándéka, hogy ha New York állam kormányzójává választatja magát, egy egészen kézenfekvő gyakorlati célt is megvalósít: azok a kártérítési igények ugyanis, amelyeket az 1902. november 4-i tűzijáték-katasztrófa áldozatainak és súlyos sérültjeinek hozzátartozói támasztottak, 3 millió dollárra növekedtek. A Hearst-szervezet ellen 53 eljárást indítottak. Első fokon a New York-i bíróság fölmentette Payne tűzijáték-mestert és segédeit, s Hearstöt mint rendezőt tette teljes mértékben felelőssé a szerencsétlenségért. Hearst most arra számított, hogy kormányzói minőségében New York város vezetőségében új embereket helyez majd el, akik a követelések teljesítését a városra hárítják át, s őt magát mentesítik e nyomasztó teher alól.

Közben Hearst arról tájékoztatta legközelebbi munkatársait, hogy félreállítja Samuel Seaburyt, azt az embert, akinek eredményes választási programját és választási harcának szervezeti kereteit köszönhette. Seabury természetesen mit sem sejtett a kulisszák mögötti

tervekről, s abban az ábrándban ringatta magát, hogy továbbra is részt vesz a liga vezetésében. A liga egyik New York-i tömeggyűlésén még javaslatot is tett a megjelenteknek, hogy ismét jelöljék polgármesternek Hearstöt. Az ő tervei azonban már régóta a kormányzói állás megszerzésére irányultak, éppen ezért igen kínosan érte a dolog. Híveinek nagy szomorúságára, egy ügyes kibúvóval el is hárította a javaslatot. Egyúttal alattomos csalási manővert eszelt ki Seabury ellen. Egy barátja közvetítésével azt az ajánlatot tette a Köztársasági Párt által a kormányzói posztra kiszemelt Charles Evans Hughes New York-i államügyésznek, hogy jelöltesse magát polgármesternek, s ebben az esetben megkapja a Hearst-szervezet teljes támogatását – bár e szervezet a Demokrata Párttal áll kapcsolatban. Hearst mint „harmadik erő" avatkozna be a küzdelembe, ezzel szétforgácsolná a demokrata párti szavazatokat, és így a republikánus jelölt fölényesen győzhetne a választáson.

Hearst – mint mindenkor egész politikai pályafutása során – különösképpen a kispolgári rétegek szavazataira épített; ezeket a monopóliumok kialakulása és az egyre éleződő konkurrenciaharc létükben fenyegette, s ezért a reformígéretek iránt fogékonyak voltak, annál is inkább, mert visszariadtak attól, hogy a forradalmi munkásmozgalommal kössenek szövetséget. Ez az ellenpárthoz való dörgölődzés, amelytől a kormányzóválasztáson esélyeinek jelentős javulását várta, árulás volt a ligában helyet foglaló barátaival szemben, akik síkraszálltak mellette mint a „tiszta városi igazgatás harcosa" mellett. Hughes azonban – aki később Washingtonban a szövetségi bíróság legfőbb bírájának tisztségét töltötte be, s viszonylag tiszta politikai múltat mutathatott fel – határozottan elutasította az ajánlatot. Hearst újabb hibát követett el.

Az 1906-os választási harcot a történetírók az Egyesült Államok történetének legszennyesebb küzdelmeként tartják nyilván. A republikánus Hughes mögött a rockefellerek, vanderbiltek és John Pierpont Morgan sorakoztak fel; Hearst oldalán állt E. H. Harriman, a vasútkirály, August Belmont nagybankár és Thomas Ryan, aki a New York-i villamosvasutat monopolizálta. Hearst jelöltségét úgy

minősítették ellenfelei, mint vakmerő betörést Morganék és Rockefellerék elismert uralmi területére. A választási kampány republikánus vezetői egyszer s mindenkorra vissza akarták verni őt, s ezért elhatározták, olyan fegyvert vetnek be, amelyet az amerikai választási harcban általában nem tartanak elfogadhatónak: feltárják az igazságot. Charles Evans Hughes megcáfolhatatlan tényekkel bizonyította, hogy a „trösztgyilkos" szerepében oly szívesen tetszelgő Hearst már régóta egy hatalmas konszern ura. Szédítően nagyarányú adócsalással vádolta, s bebizonyította, hogy a Hearst-konszern rabló és hazug üzleti praktikáit tekintve a legcsekélyebb mértékben sem marad el a Standard Oil, a US Steel és mások mögött.

Gordon Bennet, a „New York Herald Tribune" tulajdonosa, akit Hearst korábban már ugyancsak ravaszul becsapott, szintén elérkezettnek látta az időt, hogy leszámoljon és mindent kitálaljon. Lapjában súlyosan terhelő és kivédhetetlen megállapításokat tartalmazó cikksorozatot jelentetett meg. A választás előtti napon, október 27-én a lap fenyegetően hatalmas címbetűi ezt harsogták: HEARST KEZE A WALL STREET KIZSÁKMÁNYOLÓ TRANZAKCIÓIBAN! SZOROS ÜZLETI KAPCSOLATOK A HAJÓÉPÍTŐ KONSZERNNEL ÉS A DOHÁNYTRÖSZTTEL! ÜGYNÖKEI ÚTJÁN ÓRIÁSI PROFITOT HOZÓ TERVEKBEN RÉSZES! A továbbiakban az olvasó megtudhatta, hogy a Hearst-szervezet felépítése annyira áttekinthetetlen, hogy például New York legnagyobb napilapja, a „Journal", óriási példányszáma ellenére egyetlen cent adót sem fizet.

Maga Theodore Roosevelt elnök is jónak látta, hogy a kormányzóválasztás ürügyén beavatkozzék és emlékeztetőt nyújtson át régi „harcostársának", akivel a spanyol–amerikai háború idején együttműködött. Elihu Root külügyminisztert New Yorkba rendelte. A külügyminiszter egy választási gyűlésen a sajtókirályt „demagóg, agyafúrt kapitalistának" nevezte, „aki szeretne a munkások barátjának látszani", s homályosan célzott McKinley elnök meggyilkolására.

Még a Tamanny Hallnak is nagy nehézségeket okozott, hogy beváltsa Hearsttel szemben vállalt kötelezettségeit. A demokrata

pártkonvención, amelynek ki kellett volna mondania Hearst jelölését, Th. M. Osborne-nak, a büntetésvégrehajtás reformerének vezetésével erős ellenzéki csoport jelentkezett, s kétségbe vonta a Tammany Hall által mozgósított küldöttek megbízatásának érvényességét. „Felbérelt elemek ezek, akiket bordélyházakból, csapszékekből és játékbarlangokból válogattak össze, és akiket éppen ilyen csirkefogók választottak meg rögtönzött gyűléseken" – jelentette ki fölháborodottan Osborne.

Ezzel a fellépésével mindörökre magára vonta a Hearst-ház haragját. A későbbi években a Hearst-szervezet besúgói Osborne-t, aki közben a Sing Sing börtön igazgatója lett, azzal vádolták, hogy homoszexuális kapcsolatai vannak a fegyencekkel. Ez a vád hamis volt. A Hearst-lapok azonban heteken, sőt hónapokon át csámcsogtak ezen a „bombatörténeten". A bírói eljárás során fölmentették Osborne-t, bár a megvesztegetett államügyészség minden tőle telhetőt megtett, hogy felbérelt tanúk vallomásai révén elítéltethesse. A rágalmazó kampány mégsem volt hiábavaló: Osborne kénytelen volt lemondani állásáról.

Ráadásul a pártkonvención elhangzott támadása nem is járt eredménnyel. Thomas F. Grady szenátor, a mandátumvizsgáló bizottság elnöke, a Tammany Hall bizalmi embere, főnökének, Murphynek utasításai alapján a banda tagjait jogérvényesen megválasztott delegátusnak minősítette, és 60 szabályosan megválasztott, de Hearst ellen állást foglaló küldöttet kiutasított a teremből. Így aztán ki lehetett mondani Hearst egyhangú jelölését. Ennek az eseményekben gazdag napnak alkonyán Grady állítólag ezt a később sokszor idézett kijelentést tette: „Hát, fiúk, ez volt a legpiszkosabb munka, amelyet életemben valaha is végeztem."

Murphy úgy vélte, hogy ezzel az eredménnyel teljesítette a megkötött egyezmény feltételeit és kiegyenlítette a potom 500 000 dolláros költségszámlát. Hearst választási győzelme nem foglaltatott benne ebben az összegben. Ellenkezőleg: ezt a győzelmet meg kellett akadályozni. Murphy rendelkezése alapján a Tammany Hall ismét előkészületeket tett, hogy beavatkozzék a választásba. Ezúttal

azonban az óvintézkedések szükségtelennek bizonyultak. A megcáfolhatatlan leleplezéseket tartalmazó republikánus ellenkampány annyira hatásos volt, hogy bár a Demokrata Párt minden jelöltjét meg tudta választani, a választók nagy többsége törölte a demokraták listáján az első nevet, William Randolph Hearst nevét.

Így aztán sikerült megteremteni azt a látszatot, hogy ezúttal a választási színjáték a választók szavazata révén igazságos és helyes befejezéshez jutott. Márpedig ilyesmi az Egyesült Államok nyers „demokratikus" valóságában egyszerűen elképzelhetetlen. Miért?

Ha a kulisszák mögé akarunk pillantani, erre páratlan lehetőséget kínál az a levél, amelyet Theodore Roosevelt írt barátjának, Cabot Lodge szenátornak 1906. október 8-án, egy nappal a választás után. Ebből a levélből – írójának minden álszent megütközése és színlelt felháborodása ellenére – választ kapunk a kérdésre. Lássuk, mit ír Roosevelt:

„A korporációk embereinek az utóbbi két-három hétben tanúsított magatartása sokkal jobban megrendített, semhogy kifejezhetném. A múlt héten Sherman (James S. Sherman republikánus képviselő. – *A szerk.)* arra kérte E. H. Harrimant, járuljon hozzá a választási alaphoz. Harriman határozottan visszautasított bármiféle támogatást. Kijelentette, hogy semmi érdeke sem fűződik a Republikánus Párt győzelméhez, sőt . . . szívesen látná, ha a másik fél nyerne. De hiszen, jegyezte meg Sherman, a másik fél sokkal ellenségesebb magatartást tanúsít a korporációkkal szemben, mint mi, s Harrimannek, akárcsak a többi tőkésnek, jobban kellene félnie amazoktól, mint tőlünk. Harriman azt válaszolta, hogy neki ez a legcsekélyebb gondot sem okozza, s hogy ő, ha kell, éppen elég szenátort, kongresszusi képviselőt és törvényhozót vásárolhat meg, hogy megvédje érdekeit. Szükség esetén még az igazságszolgáltatás képviselőit is megvásárolhatja. Szó szerint ezeket mondotta. Mégpedig egyáltalán nem a hallgatás pecsétje alatt, s az egész beszélgetés során cinikusan viselkedett, kifejezésre juttatta, hogy a közhivatalokban szívesebben lát demagógokat, mint becsületes politikusokat, mert az előbbiektől minden kedvezményt megvásárolhat. Ugyanakkor a

Standard Oil emberei tájékoztatták (a képviselő) Penrose-t, az a szándékuk, hogy a Demokrata Pártot fogják támogatni, ha nem állítom le társaság ellen folyamatba tett eljárásokat. Ezt ugyanazokkal az érvekkel támasztották alá, mint Harriman, vagyis, hogy szívesebben látnák a Bryan és Hearst adminisztrációt, mert azzal megegyezhetnének. Nem használtak annyira nyers kifejezéseket, mint Harriman, lényegében azonban ugyanazt mondták: bármilyen kedvezményt megszerezhetnek maguknak, ha ezt szükségesnek látják."[16]

Az 1909-es választási évben New York város polgármesteri székére William J. Gaynor, a város legfelsőbb bíróságának bírája pályázott. Gaynor, akit a „World", Pulitzer lapja „bátor és becsületes embernek" nevezett, túlságosan naiv volt ahhoz, semhogy a város politikai dzsungelében reálisan tudja felbecsülni a helyzetet. A Tammany Hall támogatta, mert jó cégér volt és várhatták tőle, hogy az esetleg fellépő Hearst-jelölteket kiüti a nyeregből. Gaynor azonban úgy vélte, hogy Hearst és szervezete mellette áll, és Hearst korábban iránta tanúsított magatartása igazolni is látszott ezt a feltevést. Nem tudta felfogni, hogy az 1906. évi kudarc után Hearst és Murphy között bekövetkezett átmeneti elidegenedés – legalábbis egyelőre – kizárja a két szervezet együtthaladásának a lehetőségét. Hearstöt még ekkor is az foglalkoztatta, hogy Murphy elleni dühét lehűtse és ezért elhatározta, hogy ismét a Civic Alliance (ekkor így nevezték az Independence League-t) jelöltjeként lép fel. Ezzel persze csupán az volt a szándéka, hogy szétforgácsolja azokat a szavazatokat, amelyek föltehetőleg Gaynorra estek volna.

Ez annyira felháborította Gaynort, hogy elkeseredésében a következőket írta egy rokonának: „Jelenleg a szószegés és a megcsúfolt bizalom olyan fokát tapasztalom, amilyet eddig elképzelni sem tudtam." Ennek ellenére megválasztották. Hearst a köztársaságiak jelöltjei mögött a harmadik lett. Mondani sem kell, hogy kedvetlenül és elégedetlenül fogadta ezt az eredményt.

Tovább szövögette aljas terveit, s ugyanahhoz a módszerhez folyamodott most is, mint annak idején a de Lôme-levelek eltulajdonításakor: a tolvajláshoz. Gaynor még egy hónapja sem volt New York

polgármestere, amikor a „Journal American" közzétette Murphyvel való levélváltását. Ezek a levelek, amelyeket a választás után írtak, a városi tanács különféle tisztségeinek betöltésére vonatkoztak; olyan kérdés volt ez, amelybe a Tammany Hall minden idők óta döntő módon beleszólt. A kérdéses időben Murphy Mount Clemensben, Chicago közelében üdült. Hearst egyik ügynöke megvesztegette a szobalányt, hogy a Murphy szállodai szobájában levő papírkosár tartalmát adja át egy közvetítőnek. Így jutottak az anyag birtokába.

Három hónappal később Gaynor az Associated Press hírügynökség és az amerikai lapkiadók szövetsége tagjainak évi ünnepi ebédjén elhangzott beszédében kijelentette: „Visszataszító látvány az olyan laptulajdonos, akinek fő foglalkozása az, hogy elvágja mások torkát. Agyának legkisebb tekervényében, szívének egyetlen zugában sem lehet fölfedezni az őszinteség vagy az igazságosság legcsekélyebb nyomát sem." Hivatalos okmányok meghamisításával vádolta Hearstöt, és követelte, hogy zárják be az effajta embereket. Gaynornak ez a kifakadása nagy helyeslésre talált. A Hearst képviseletében jelen levő Thomas T. Williams válaszolni akart, de nem hagyták szóhoz jutni. A hangulat olyan fenyegető volt, hogy végül is biztonságba kellett helyezni.

Újabb négy hónap elteltével Gaynort, amikor a Kaiser Wilhelm der Grosse nevű gőzös hajópallójára lépett, egy pisztolylövés súlyosan megsebesítette. Megállapították, hogy merénylője James J. Gallagher munkanélküli kikötőmunkás volt. Akárcsak McKinley meggyilkolásakor, a rendőrség most sem kutatott a szálak után, amelyek Hearsthöz vezettek. Gaynor azonban a kórházból nővéréhez írt levelében megvádolta őt, hogy része volt a gyilkossági kísérletben. Gaynor nővére megismételte a vádat a laptulajdonoshoz írt levelében. Korábban, az elnök ellen elkövetett merénylet után Hearstnak még lapulnia kellett, alázatos-szerényen ártatlanságát bizonygatta. 1909-ben erre már nem volt szüksége. A levelet példátlan arcátlansággal válaszolta meg:

„Rendkívül sajánlom, hogy rálőttek Gaynor polgármesterre, s ha Gaynor polgármester valóban azt mondta, amit ön ír nekem, akkor ezt még jobban sajnálom, mert ebből arra kell következtetnem, hogy elszenvedett sérülései az értelmére is káros befolyással voltak."

Hearst abban az időben már bizton hitte, hogy büntetlenül elkövethet bármit. A tőle megszokott bűnöző eszközökkel újabb „csodafegyvert" szerzett magának, amellyel – legalábbis úgy hitte – az amerikai uralmi rendszer legfelsőbb köreiben is megsemmisíthet bárkit, aki az útjába áll. Ez a csodafegyver a lopott, úgynevezett Archbold-levélcsomó volt, amelyet páncélszekrényében rejtegetett. Ennek robbanékony tartalmáról később még részletesen szólunk.

Woodrow Wilsont, a Princeton egyetem akkori rektorát, aki részt vett New Yorkban a lapkiadók botrányos jelenetekkel tarkított évi bankettjén és a Hearst ellen felhozott vádakat helyeslőleg hallgatta végig, a főnök rövidesen a szervezet első számú ellenségévé nyilvánította. A két férfi között a harc nem csupán azért lobbant fel, mert ellentétes külpolitikai nézeteket vallottak. Sokkal inkább szerepet játszott itt az az elvakult gyűlölet, amelyet ez a félművelt, ellenőrizhetetlen indulatait követő milliomos érzett az intellektuellel, a „tojásfejűvel" szemben (így nevezik Hearst szellemi örökösei ma a Wilsonhoz hasonlókat).

Mindehhez tudnunk kell, hogy Hearst anyja, Phoebe korábban a legjobb és legdrágább iskolákba küldte fiát, aki eljutott a milliomosfiúk egyetemére, a Harvard Egyetemre is; az anya nem akarta, hogy a fiú – apjához hasonlóan – „műveletlen, faragatlan fickó" legyen. William Randolphot azonban előbb-utóbb mindegyik iskolából kidobták. A tanulást nem neki találták ki: halálosan unta mind az ókori nyelveket, mind pedig a filozófiát. Amikor pedig azt a „tréfát" eszelte ki, hogy az egyetem híres tanárainak olyan éjjeli edényeket küldött, amelyeknek aljára a professzor arcmását festette, az illetékesek – kellő „humorérzék" híján – kicsapták az egyetemről. Attól fogva minden tanult ember gyanús volt a szemében.

Wilsonnal szembeni allergiáját azzal indokolta, hogy a rektor a londoni „Times"-t olvassa és amerikai beszédébe mesterkélt oxfor-

di kiejtést kever. A londoni lapot abban az időben drágán, 3 pennyért árusították, s az angol kisnemesség szellemi érdeklődésű részének lapjaként tartották számon. Persze az angol kiejtésnek és a „Times" olvasásának ebben valójában jóval kisebb szerepe volt, mint Wilson angolbarát politikai magatartásának, amely az „angolfaló" Hearstnek sehogy sem tetszett.

Wilson, akit Lenin a „kispolgárok félistenének" nevezett, 1910-ben e kispolgárok segítségével, s egy ködös liberális reformprogrammal (amely egyébként alig tért el a Municipal Ownership League Hearst által reklámozott programjaitól) megszerezte New Jersey kormányzói tisztségét. Ez nagyon valószínűvé tette, hogy 1912-ben a demokraták elnöknek jelölik. Hearst tehát rendkívül nagy erőfeszítéseket tett, hogy az események ilyen fejlődését megakadályozza.

Negyedszer adott új nevet a legutóbb Civic Alliance (Polgári Szövetség) cégér alatt jeleskedő ligának. Ezúttal önálló párttá léptette elő, Independence Party (Függetlenségi Párt) néven, s azt a feladatot szánta neki, hogy mint „harmadik párt" bizonytalansági tényezővé váljék a két nagy párt választási számításaiban. Hearst nem gondolt komolyan arra, hogy a „harmadik párt" hullámtaraja a Fehér Házba röpítheti őt. Ez azonban fontos tárgyalási tényező lehetett volna, amelynek segítségével a demokratáktól és a republikánusoktól egyaránt enegedményeket és előjogokat remélt kicsikarni.

A függetlenségi mozgalomban még akkor is árnyékként kísértő Samuel Seabury bíró elvetette a „harmadik párt" gondolatát és Chicagóba utazott, ahová az alakuló gyűlést összehívták. Naiv módon arra határozta el magát, hogy minden szónoki képességét latba vetve megpróbálja megyőzni álláspontjáról Hearstöt és a küldötteket. Mihelyt azonban kilépett a chicagói pályaudvarról, s megvette a „Chicago American" legfrissebb számát, a lap címoldalán megpillantotta – önmagát; a karikatúra a „trösztök eszközeként" ábrázolta. A legközelebbi vonattal visszautazott New Yorkba. Csak ekkor nyílt fel a szeme ennek az utópista álmodozónak.

A chicagói kongresszusi teremben Hearst régi cinkosa, Andrew M. Lawrence elnökölt. A gyéren megjelent „küldöttek" sorait a

helybeli Hearst-lapok szerkesztőségeinek és irodáinak alkalmazottaival vattázták ki. Thomas Hiesgen lett a Függetlenségi Párt jelöltje, egy egészen jelentéktelen massachusettsi politikai figura, aki később az egész országban mindössze 86 628 szavazatot tudott összeszedni.

Hearst minden valószínűség szerint sejtette, hogy vállalkozásából kudarc lesz, mert még idejében, az 1912-ben Baltimore-ban megrendezett demokrata pártkonvenció előtt, ismét kapcsolatba lépett a Tammany Hall kipróbált embereivel, akiknek szemében szintén szálka volt a megvesztegethetetlenség robespierre-i pózában tetszelgő Wilson. A Wilson-ellenes szövetséghez csatlakozott a továbbiakban két finánccbáró, akikkel Hearst a kulisszák mögött már jó néhány alkut kötött: August Belmont bankár és Thomas F. Ryan, a New York-i villamosvasutak teljhatalmú ura. A Hearst-csoport a demagóg Champ Clark mellett szállt síkra. A harc kimenetele napokon át bizonytalan volt, egészen addig, amíg – a „World"-riporter szavai szerint – „minden értelmes megfigyelő számára világossá nem vált, hogy a Ryan–Murphy–Belmont–Hearst koalíció azért fogott össze, hogy elfojtsa a haladó demokráciát... és W. Wilson jelölését minden eszközzel megakadályozza". Végül is a 46. szavazás meghozta Woodrow Wilson számára az elnökjelöltséget. Hearst ármányos és fondorlatos vállalkozása ezúttal is súlyos vereséget szenvedett.

Üzlet a félelemmel

AVAGY ÚJSÁGHÁBORÚ CHICAGÓBAN

1910 nyarán Hearst Chicagóban új napilapot indított, amelynek reggeli és esti, valamint vasárnapi kiadása volt. Hősünk külső megjelenésében ez idő tájt figyelemre méltó változások történtek. Fölismerte, hogy ha tovább akar emelkedni az előkelő társaság ranglétráján, „szalonképessé" kell válnia. Így hát ez a sötét gazfickó, aki céljainak elérése érdekében semmiféle aljasságtól sem riadt vissza, imponáló módon és egyre nagyobb sikerrel öltötte magára egy abszolút tiszteletre méltó személyiség álarcát; nem győzte bizonygatni, hogy ő mindenkinek csak a legjobbat akarja és a legjobbat teszi. A látszat az volt, mintha „nem tudná a jobbkéz, hogy mit csinál a bal". Itt, Chicagóban alkalmazta először sikeresen azt a taktikát, ami később gyakorlattá vált nála: mialatt szerkesztőségében a legképtelenebb dolgok mentek végbe, a gentleman Hearst valamely távoli országban tartózkodott, lehetőleg hosszú ideig. Hazatérte után megjátszotta, hogy mit sem tudott a történtekről. Valójában persze legbizalmasabb emberei és legközelebbi munkatársai csakis azokat az utasításokat hajtották végre, amelyeket – legalábbis nagy vonalakban – főnöküktől kaptak elutazása előtt. Egy-egy Hearst-alkalmazott, aki állítólag a főnök tudta nélkül, saját szakállára cselekedett, hirtelen a legmagasabb állásba emelkedett, ha a kitűzött akciót sikeresen hajtotta végre; ha viszont az akció kudarccal végződött, az illetőt valami átlátszó ürüggyel eltávolították a szervezetből.

A chicagói „demokratikus" lap kiadásával Hearst, ha megkésve is, a Demokrata Párt országos bizottságának elnökévé történt megválasztását akarta meghálálni. E tisztsége révén, amely stratégiailag fontos volt a pártban, mert az egész országra kiterjedő összeköttetéseinél fogva a politikai időjárás minden ingadozását azonnal jelezte, Hearst számára megnyílt az út a pártpolitikai vezetéshez. Abba a helyzetbe került, hogy megtalálhatta azokat a kapcsolatokat, amelyek a legmagasabb állami tisztségekbe segíthették.

Chicagói „helytartójává" San Franciscó-i fiatal éveiből való cimboráját, Andrew M. Lawrence-t nevezte ki, akinek a chicagói alvilág később a Long Green Andy (Hosszú Zöld Andy) nevet adta. Reá várt az a nehéz feladat, hogy kiüsse a nyeregből a republikánus „Chicago Tribune"-t, a város eladdig versenytárs nélküli vezető lapját. Ez valóban nem volt egyszerű megbízatás, mert a „Tribune" a McCormick-család tulajdona volt és e családé volt maga Chicago is. Sógorsági viszonyban voltak a Rockefeller-családdal és Marcus Hanna szenátorral. Övéké volt az ország legnagyobb mezőgazdasági gépkonszernje, az International Harvester Company.

Long Green Andy, a Hearst-lapok kiadója, kiadóhivatali igazgatója és példányszám-menedzsere, elég ügyesen látott munkához: a tizenegy rendőrbíró közül kilencet csábító ajánlatokkal rövid idő alatt „bizalmi állású riporterként" alkalmazott, és beszervezte a nagy szállodák, a városi hivatalok, a kórházak és más intézmények telefonközpontjainak kezelőnőit. Az így szerzett információk révén a Hearst-lap helyi híreket közlő oldalai messze felülmúlták a „Chicago Tribune"-t.

Lawrence megpróbálta azt is, hogy a „Tribune" előnyös helyzetét a McCormick családról szóló leleplezésekkel rendítse meg. Ez a dúsgazdag család a közösség rovására szerezte vagyonát. A „Chicago Tribune" ugyanis a városvezetőség nagyvonalú előzékenysége révén nevetségesen olcsó áron, 99 éves időtartamra olyan telkeket szerzett meg, amelyeket kizárólag iskolaépítési célokra szántak. A városi iskolabizottság elnöke, Mister Trude, aki ennek az ügyletnek a megkötését elősegítette, „véletlenül" egyúttal különféle McCormick-

vállalatoknál volt bizalmi állásban. Az eredeti bérleti szerződésnek volt egy olyan kikötése, amely lehetővé tette, hogy a szerződést bármelyik év végén felmondják. McCormickék azonban elérték, hogy a városvezetőség titokban megszavazott egy új szerződést, amelyben a felmondás lehetősége már nem szerepelt. A „Chicago Tribune" ezt követőleg ezen a területen rendezte be nyomdáját. Az edzett chicagóiak azonban, úgy látszik, semmi rendkívülit nem találtak az effajta manipulációkban, s így nyilvánosságra hozataluk nem csökkentette a „Chicago Tribune" tulajdonosainak befolyását. Nem igazolódott az a számítás sem, hogy az olvasók tiltakozásképpen átpártolnak majd Hearst lapjához.

Az éles konkurrenciaharc régóta bevált eszközével, a lapok árának csökkentésével sem ért el Hearst különösebb eredményt. Long Green Andynek ekkor jó ötlete támadt. Hearst már San Franciscóban és New Yorkban is különböző alkalmakkor garázda bandákat foglalkoztatott, ezekkel azonban nem tartott szoros kapcsolatot. Lawrence most a chicagói alvilág hírhedt alakjaival lépett üzleti érintkezésbe, hogy a példányszámot felsrófolja. A csoportot két reményteljes fiatalember vezette: Max és Moses Annenberg. A fivérek Aachenben születtek, egy jezsuita iskolában nevelkedtek, majd kivándoroltak az Államokba. „Asszisztenseik" felkeresték a város újságárusait, s értésükre adták, hogy a Hearst-lapokat jó lesz úgy elhelyezniük, hogy a vásárlók jól lássák őket, a McCormick-lapokat ellenben tegyék a háttérbe. Udvariasan felhívták az újságárusok figyelmét arra is, hogy ha nem teljesítenék kívánságaikat, kellemetlenségek érhetik őket, esetleg az újságosbódéjuk a levegőbe is repülhet. A rikkancsok értettek a szóból, s Lawrence vezérigazgató rövid idő múlva jelenthette főnökének: a példányszám jelentősen emelkedett.

A helyzet annyira aggasztóvá vált McCormickék számára, hogy úgy látták, másképp nem segíthetnek magukon, csak ha ugyanazokhoz a toborzó eszközökhöz folyamodnak, amelyeket Hearst annak idején oly sikeresen alkalmazott New Yorkban Pulitzer „World"-jének munkatársainál: Medill McCormick, a „Tribune" főszerkesztője, Marcus Hanna veje meghívta az Annenberg-fivéreket, látogassák

meg, és 20–20 000 dollár évi fizetéssel alkalmazta őket. Hearsték panaszt nyújtottak be a két Annenberg ellen, szerződésszegéssel vádolták őket; ám a panaszt a bíróság elutasította, mert az annak idején megkötött szerződés tartalma a „jó erkölcsökbe" ütközött. Az Annenberg-fivérek legjobb embereiket magukkal vitték McCormickékhoz, köztük „Mossy" Enrightet, a „vörös" Conorst, Walter Stevenset és más hétpróbás gengsztereket, akik később, a húszas évek Al Capone korszakában kétes hírnévre tettek szert. Long Green Andy megpróbált pótlást szerezni, s ez sikerült is neki. A sebtében összetoborzott új banda élén ezúttal már három fivér állt: Bus, Pete és Dutch, akiknek családi neve – stílusosan – Gentleman volt. Mindkét fél arra a meggyőződésre jutott, hogy a hidegháború eszközei kimerültek, s eljött az idő, amikor át kell térniük a forró háborúra. A hadjárat pénzügyi fedezetére mindkét fél az első fordulóban egymillió dollárt állapított meg.

Az Annenberg-fivérek motorizálták géppisztolyokkal ellátott bandájukat, és golyóálló üveggel ellátott fekete limuzinjaik csakhamar hírhedtté váltak egész Chicagóban. A „Tribune" gengszterei hadműveleti terv alapján megszállták a stratégiailag fontos pontokon elrejtett állásaikat, s a meglepett Hearst-legényeket golyózáporral fogadták. A lövöldözés során gyanútlan járókelők és még iskolaköteles korban levő rikkancsgyerekek is életüket vesztették.

Így ment ez heteken át, de a Chicagóban megjelenő polgári lapok között egy sem akadt, amelyik egyetlen sort is írt volna a felháborító eseményekről. A nagy, „független" hírügynökség, az Associated Press is hallgatott. Egyedül a „Daily Socialist", a chicagói munkáslap mozdult meg, s az egész ügyet egyenesen a Cork County körzeti bíróság elé vitte. A banda ellen azonban nem indítottak eljárást. A „Chicago Interocean" című szakszervezeti lap így írt erről: „Vajon Wayman államügyész miért nem idézi maga elé legalább azokat, akik ezeket a gengsztereket fizetik?! Hiszen ezek a felbérelt banditák ötezer dolláros autóikkal Chicago utcáin száguldozva a közbiztonságot veszélyeztetik, és leterítenek mindenkit, akit megbízóik nem szívelnek! Wayman államügyész úr nem mozdul, és mindenki tudja,

miért. Azért, mert Mr. Wayman McCormickék kreatúrája, John McWeeney rendőrfőnök pedig Hearsték kreatúrája."

Egy másik bírósági eljárás felmentéssel végződött; ebben egy C. D. Ray nevű újságárusfiú eskü alatt vallotta, hogy Max Annenberg leütötte és két közönyösen szemlélő rendőr szeme láttára súlyosan bántalmazta őt. Ez persze nem volt meglepő, mert Max Annenberg a chicagói rendőrség előtt nagy tekintélynek örvendett. Még a seriff-helyettes funkcióját is ellátta, és így szorongatott helyzetben bármikor elővehette kabátja zsebéből a seriff-csillagot.

Egy amerikai szenátusi bizottság 1911-ből származó jelentése megközelítő képet ad arról a szadista durvaságról, amely ezeket a gengszterköröket jellemezte, s amelyet tiszteletre méltó megbízóik nemcsak megtűrtek, hanem egyenesen ösztönöztek is. E dokumentum már csak azért is nagyon tanulságos, mert kiviláglik belőle, hogy a szadizmus és az embertelenség nem csupán napjainkban vált az amerikai imperializmus legkirívóbb jellemvonásává.

A jelentésben James Keelynek, a „Chicago Tribune" kiadóhivatali vezetőjének tanúként való kihallgatásáról van szó.

Szenátusi bizottsági tag: Egy embert összevertek, a felvonóaknába löktek, majd rálőttek. Először az expedícióban volt, majd a nyomdában ért földet. Mielőtt az aknába lökték volna, úgy összeverték, hogy elvesztette eszméletét. Néhány nyomdász a segítségére sietett, bevitte a mosdóba, hogy megmossa vérző sebeit. Ekkor megjelent üldözője, ráfogta pisztolyát és rálőtt.

Kérdés: Arra a férfira lőtt, akit az aknába lökött?

Válasz: Igen, amikor lejött.

Kérdés: Indult az illető ellen büntető eljárás?

Válasz: Nem, nem indult.

Kérdés: Letartóztatták?

Válasz: Nem.

Kérdés: Följelentették?

Válasz: Nem.

Kérdés: Az a férfi, akit az aknába löktek, a „Tribune" alkalmazottja volt?

Válasz: Igen, azt hiszem, az volt, egészen addig a reggelig, amikor az eset történt. Amennyire vissza tudok emlékezni, el akarták őt bocsátani, mire vita támadt arról az összegről, amivel tartoztak neki.

Kérdés: Az a férfi, aki ezt követőleg letaszította őt és rálőtt, szintén a „Tribune" alkalmazottja volt?

Válasz: Igen, példányszám-menedzser volt.

Bár a szenátusi bizottság előtt nevet nem említettek, a dolgok állása szerint csakis Max Annenbergről lehetett szó.

Az újságháború két évig tartott, majd egy aligha meglepő fordulat következett. Az ütközetek irányítói mindkét oldalon felismerték: nagyon sokba kerül ez a háború, amelynek végét senki sem látja előre. A Hearst-sajtó helyzete Chicagóban megszilárdult, mégpedig anélkül, hogy a „Chicago Tribune" komolyabban kárát látta volna. A harc áldozatai a kisebb chicagói lapok voltak, így a „Chronicle", a „Herald Record", a „Post" stb. Az egyetlen ésszerű megoldás az volt, ha véget vetnek a Hearst- és a McCormick-ház közötti „testvérháborúnak", hogy azután erőiket egyesítve a közös ellenség, a chicagói szervezett munkásság ellen induljanak harcba. Erre annál is inkább okuk volt, mert a nyomdaipari szakszervezetek erősek voltak és viszonylag nagy példányszámú lapokkal rendelkeztek. A „Daily Socialist" naponta 300 000 példányban, a „Daily World" csaknem ugyanilyen példányszámban jelent meg. A két nagyhatalmú újságvezér elhatározta, hogy ebben az irányban még kíméletlenebb harcot vív, „totális háborút" indít, amely senkit, sem asszonyt, sem gyermeket nem kímél. Megállapodtak abban, hogy a következő terv szerint járnak el: Leplezetten megrendezett, sorozatos terrorcselekményekkel a tehetetlen kétségbeesés és az esztelen düh állapotába hozzák a lakosságot, hogy aztán a hírhedt „fogják meg a tolvajt" módszerrel a szervezett munkásságot tegyék felelőssé a tarthatatlan állapotokért.

A „Daily Socialist" és a „Daily World" naponta elképesztő rész-

leteket közölt erről a gyilkos hadjáratról. E leírások közül, amelyek köteteket tölthetnének meg, itt most csak néhányat idézünk:

„Megrázó jelenet játszódott le tegnap délután a Franklin és a Washington Street sarkán levő gégekórházban, amikor Minnie Lutz asszony ott zokogott bátyja, Frank Witt villamoskalauz halálos ágyánál; a kalauzt szombat este három Hearst-gyilkos lőtte le brutális kegyetlenséggel. A lövéseket akkor adták le, amikor Witt megpróbált rávenni egy rendőrt, hogy tartóztassa le a banditákat, akik találomra lőttek bele a zsúfolt villamoskocsiba. Három utas a helyszínen meghalt, s később Frank Witt is belehalt sérüléseibe."

Amikor augusztus 7-éről 8-ára virradó éjjel George Hehr újságkihordót két Hearst-bandita megtámadta és meggyilkolta, a „Chicago World" ezt írta kommentárjában: „Már három esküdtbíróság ülésezett Frank Witt meggyilkolása óta. Két esküdtbíróság ülésezett George Hehr meggyilkolása óta. Ki védi a gyilkosokat? Talán »Long Green Andy« – Lawrence, aki a Hearst-székházban fölvette a telefont és városunk demokratikus hatóságainak kiadta a parancsot, hogy fedezzék a gyilkosokat?"

Az újságkirályoknak a szervezett munkások ellen folytatott közös harcát ezzel párhuzamosan más szinten is megszervezték. A chicagói lapkiadók szövetsége – ennek elnöke a McCormick-féle „Daily News" kiadója, Victor Lawsen volt – váratlanul bérkonfliktust provokált a nyomdaiparban azzal, hogy minden megokolás nélkül állította: a fennálló egyezményeket a szakszervezetek egyoldalúan megszegték. A főnökök új szerződést terjesztettek elő, amely a továbbiakban nem ismert túlóradíjat, szombaton a munkaidőt 10 órában állapította meg, és azt a rendelkezést tartalmazta, hogy az ebédszünet tartamát a művezető szabályozza. Amikor a szakszervezet ezeket a korábbinál sokkal rosszabb feltételeket elutasította, a vállalkozók azzal vágtak vissza, hogy kizárták a szedőket és a nyomdászokat a munkából, ezt azonban úgy tüntették fel, mintha a munkások követelték volna a sztrájk kikiáltását.

A legismertebb lapokban országszerte még aznap egész oldalas hirdetések jelentek meg, amelyekben „fiataloknak, akik érdeklődnek a

A politikai gengszterizmus központja a New York-i Tammany Hall

Die amerikanische Präsidentschaftswahl.

Das Jahr 1904 wird für die Vereinigten Staaten [illegible] werden. Zwei große Ereignisse werden das öffentliche Interesse in Anspruch nehmen: Die Weltausstellung in St. Louis und die Präsidentenwahl. Für beide Ereignisse machen die Amerikaner sehr bedeutende Anstrengungen, um sie so glanzvoll so [illegible] als möglich zu gestalten. Die Präsidentenwahl wird einen [illegible] Kampf geben. Denn trotz der [illegible], der sich Präsident Roosevelt erfreut und trotzdem er bereits von einer ganzen [illegible] [illegible] Versammlungen als Kandidat genannt worden ist, macht sich doch in den östlichen Staaten, namentlich im Staate New York, eine starke Opposition gegen ihn geltend. Ueber den Demokraten soll Roosevelt nur den Bundessenator Gorman zu fürchten haben, dessen Einfluß sehr groß ist. Am heftigsten in die Trompete stößt schon jetzt Mr. W. R. Hearst, der eifrigste Kandidat [illegible], sich als demokratischer Kandidat durchzusetzen. Mr. Hearst ist ein Mann, [illegible] Name die Leidenschaften [illegible] [illegible] auf seine [illegible] noch Kuba. Die folgenden [illegible] machten den Krieg mit Spanien unvermeidlich. In dem kommenden Wahlkampf tritt Hearst nun [illegible] [illegible] [illegible] Dollars [illegible] Kind kennt den Herausgeber des [illegible] der „gelben Presse“. [illegible] in den drei Städten New York, [illegible] und Philadelphia [illegible] ungeheuere Verbreitung [illegible] er mit allen Mitteln [illegible], die bedeutendste [illegible] der Welt, der [illegible] und [illegible] [illegible] Er ist der [illegible] skrupellose [illegible] recht [illegible] wenn sie [illegible] Er ist der [illegible], daß die Zeitungen nicht nur die Dinge, die sich ereignen, berichten, sondern die Ereignisse selbst leiten und in [illegible] [illegible] Krieg [illegible] Hearst [illegible] Zeitschrift [illegible] auf diesem die [illegible]

Marschall Nodzu,
der [illegible] [illegible] der japanischen [illegible] in Korea.

Zur kommenden Präsidentenwahl in Amerika
W. R. Hearst, New-Yorker Zeitungsverleger,
sucht durch Aufsehen erregende Veranstaltungen [illegible] die Kandidatur zum demokratischen Präsidentschaftskandidaten durchzusetzen.

Oberst Ditte,
der [illegible] von [illegible] im Kampf gegen die [illegible] der [illegible].

Murphy–Hearst karikatúra a „World"-ben

Választási kampány 1904-ben

CIVIC ALLIANCE

(X)

Remember Your Gas Rebates!

VOTE FOR HEARST

For MAYOR

Under Our New Emblem

Headquarters: Civic Alliance of Harlem, 2322 Eighth Ave. and 125th St.
OPEN EVERY EVENING

(over)

Hearst egy utcai gyűlésen

1910–1912: Újságháború Chicagóban

A fekete rendőrautók
későn érkeztek . . .

A felelősök
a szerkesztőségekben ülnek

Munkások kizárása

A sztrájkolók ellen támadó Nemzeti Gárda

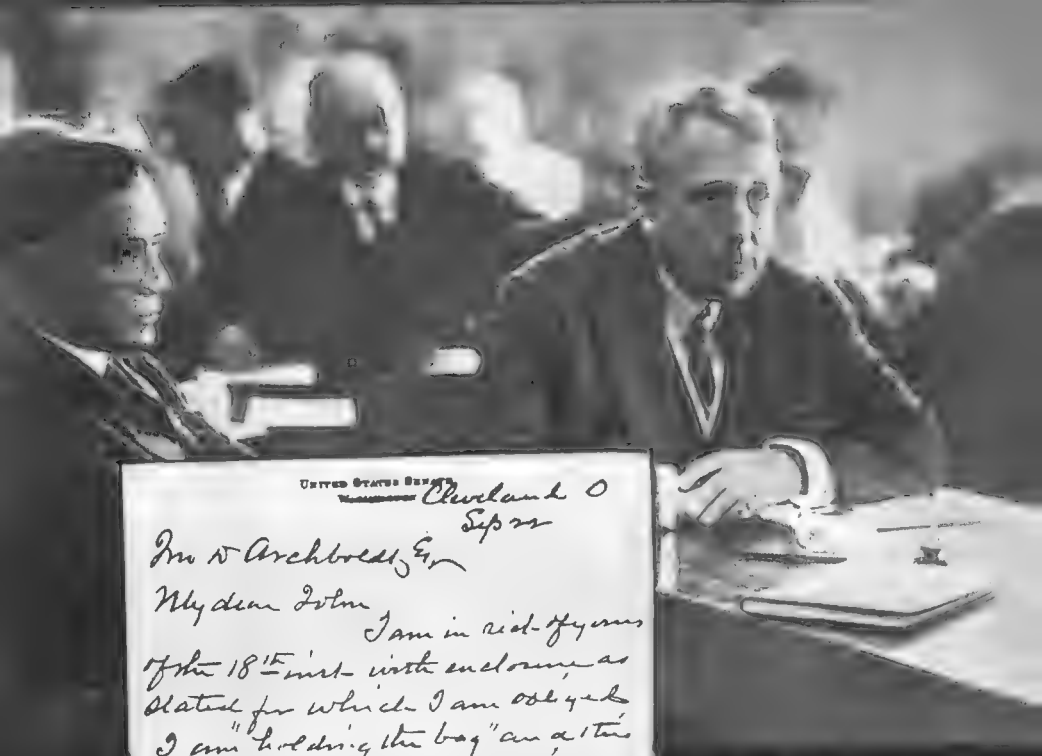

Kihallgatják a főnököt

United States Senate
Cleveland O
Sep 22

Mr D Archbold Esq

My dear John

I am in rect of yours of the 18th inst with enclosure as stated for which I am obliged. I am "holding the bag" and this is going to be an expensive Campaign I can see where I will land before the thing is over So I have no doubt I will have to call again I feel a delicacy about this as it is my funeral I can beg for others better than when I have a personal interest There are many important questions in this fight Should Johnson carry the Legislature Coperations will catch it as I am as their representative so called

Sincerely Yours
M A Hanna

Marcus Hanna szenátor levele Archbold igazgatónak

John D. Rockefeller olajmilliárdos, New York-i palotája előtt

A Machu Picchu romjai Peruban

nyomdászat iránt", megfelelő „tanulóhelyeket" ajánlottak fel Hearst chicagói vállalatánál, s ehhez jó fizetést és lakásfeltételeket kínáltak. A toborzó szöveget olyan kétértelműen fogalmazták meg, hogy szinte vonzotta a különféle kétes elemeket. Hivatásos sztrájktörők, kalandorok és bűnözők áramlottak Chicagóba. A „tanulók" azonban sohasem jutottak el egy nyomdába, ehelyett csakhamar a már működő terrorbandákhoz osztották be őket erősítésül. Ezek a bandák bizonyos F. H. Sullivan parancsnoksága alatt működtek, aki – mint a sztrájktörő alakulatok szervezője – nagy tekintélynek örvendett úgyszólván minden munkáltató szövetség körében.

A szakszervezet által felbőszített, lázongó munkásoknak álcázott csavargók a bandafőnököktől olyan utasításokat kaptak, hogy a forgalmi csomópontokon kövessenek el merényleteket a villamosok és az autóbusz ellen, és minden ok nélkül, dühtől elvakultan támadjanak a járókelőkre. A programnak megfelelően az ilyen merényletek színhelyén mindig kellő időben megjelentek a riporterek és a fényképészek, akik másnap hajmeresztő tudósításokat közöltek a „vörösök rémuralmáról" Chicago tiszteletre méltó városában. Ezek a tudósítások többnyire azzal a felhívással végződtek, hogy „erős emberre" van szükség, aki vaskézzel visszaállítja „a törvény és a rend" uralmát.

Csakhogy e kisebbfajta polgárháború szervezői alig két év múlva kifogytak a szuszból. Hosszabb távon át túlságosan drága mulatság volt egy ilyen több száz főre felduzzadt verekedő bandát pénzelni. Ráadásul az összetoborzott bűnözőknek túl sok volt a szabad idejük, így időközben bordélyházakat és játékkaszinókat szereztek, ami nagy mellékjövedelmet biztosított nekik, és megkezdték a harcot – egymás ellen.

Hearst és McCormick számára ez a háború nem hozta meg a remélt eredményt. Chicago szervezett munkásai mind a 48 államból támogatást kaptak dolgozó társaiktól, nem adták meg magukat. Hearst volt az utolsó vállalkozó, aki arra kényszerült, hogy beadja a derekát és elfogadja a munkások feltételeit.

Valakinek vállalnia kellett a bűnbak szerepét ezért a vereségért.

A főnök haragja chicagói főmegbízottja, ifjúkori barátja és hű szolgája, Long Green Andy ellen fordult. Csakhamar a keménykötésű Roy D. Keehn, az illinoisi Nemzeti Gárda parancsnoka lépett a helyébe. Semmiképpen sem tekinthető véletlennek, hogy Hearst választása éppen erre az emberre esett, hiszen gumibotos gárdája minden sztrájkba beavatkozott. A Hearst-konszern mind a mai napig ennek a félfasiszta, fajgyűlölő katonai szervezetnek a tagjait részesíti előnyben a vezető állások betöltésénél.

Hogy miféle ember volt ez a Roy D. Keehn, aki a további évek során tábornoki rangban az Egyesült Államok Nemzeti Gárdájának elnökévé lépett elő, s ennek megfelelően a Hearst-szervezet ranglétráján is fokról fokra emelkedett, arról képet kaphatunk a „New Republic" című folyóirat 1932. január 27-i számából. A folyóirat ugyanis közzétette azokat az utasításokat, amelyeket Keehn adott alakulatának. A világválság idején Illinoisban, akárcsak az Egyesült Államok más részein is, napirenden voltak a hatalmas tömegtüntetések. Tízezernyi éhező és kétségbeesett ember lepte el a városok utcáit és tereit. A parancsnok utasítása pedig a következőképpen hangzott: „Vaktöltényt használni nem szabad! Ez merő dilettantizmus és éppen olyan céltalan, mint az, hogy a tüntetők feje fölött a levegőbe lőjenek. Az egyetlen helyes tennivaló: éles tölténnyel, közvetlen közelről belelőni a tömegbe. Ne felejtsük el azt sem, hogy a tüntetők hátsó sorai többnyire előrenyomulnak, amikor a legelső sorok már elhatározták, hogy visszavonulnak. Éppen ezért a háztetőkön géppuskásokat kell felállítani, akik mindjárt kezdetben minden oldalról belelőhetnek a tömegbe!"

Az amerikai rendőrség, az FBI, a hadsereg és a Nemzeti Gárda mind a mai napig ezekhez a Keehn által megállapított szabályokhoz tartja magát.

Alig hét évvel az újságkirályok chicagói háborúja után New Yorkban újabb kemény összeütközésre került sor Hearst és a McCormick-család között. Ezúttal azonban a coltok a zsebekben maradtak; nem lövöldöztek és nem ütöttek le senkit. A harcot lényegesen finomított módszerekkel, kivált a gazdasági fojtogatás fegyverével vívták.

J. M. Patterson kapitány és R. M. McCormick ezredes elhatározta, hogy New Yorkban olyan új újságtípust próbál ki, amelyet szakmai körökben, felére csökkentett nagysága miatt „tabloidnak" neveztek, és amelyet feltalálója, az angol Alfred Harmsworth „a XX. század lapjának" minősített. Szerinte ez a kis formátumú lap, amelyben a szöveg szinte csak a képaláírásokra szorítkozik, „azoknak a lapja lesz, akik olvasni még csak tudnak, gondolkodni azonban nem". Ez a McCormick-féle új lap, a „New York Daily News" tehát teljesen azokra az olvasókra számított, akik eddig Hearst „Journal"-ját vagy ahogy újabban nevezték, a „New York American"-t vásárolták. Az új lap 1919-ben jelent meg először, s e pillanattól kezdve a Hearst-lapok létét fenyegette.

A McCormick-cég New Yorkban az irányítást a bevált gengsztervezérre és „seriff-helyettesre", Max Annenbergre bízta, aki időközben a „Tribune" kiadói tanácsának tekintélyes tagjává lépett elő. A „New York Daily News" igazgatójaként évi 120 000 dollár fizetést kapott, ami 20 000 dollárral volt több az amerikai elnök fizetésénél! Rövid idő múlva megszerezte a „Daily News" részvényeinek tekintélyes kötegét is.

A harci terep földerítése után Max Annenberg megállapította, hogy legközvetlenebb riválisa Joseph D. Bannon, aki 1900-ban megalapította az újság- és levélkihordók szakszervezetét, s két évvel később a Hearst-cég New York-i sajtótermékeinek terjesztési vezetője lett. Bár a Newspaper and Mail Deliverers Union nem volt tagja az Amerikai Szakszervezeti Szövetségnek (az AFL-nek), és a vállalkozóknak kedvező politikát folytatott, William Green, az AFL vezetője nagy jóindulattal viseltetett e szakszervezet elnöke iránt. Még a Tammany Hall is kiterjesztette rá védelmét.

Bannon erősen kézben tartotta embereit, akiket kioszk-tulajdonosoknak és lapkihordóknak osztott be. Az első kategória tagjai jelentős összegeket fizettek neki azért, hogy a lapeladás jogát megkapták, s Bannon így 1929-ig, nyugalomba vonulásáig, 5 millió dollárnyi vagyont szerzett. A kioszk-tulajdonosokra mindenképpen számíthatott; ezek kis vállalkozók voltak, arról álmodoztak, hogy majd ők is mil-

liomosok lesznek. A proletár elemeket a mézeskalács és a korbács módszerével tartotta kézben. Értésükre adta, hogy ha illendően viselik magukat, esetleg még ők is újságkioszkhoz juthatnak; ha viszont ellenkeznek, könnyen megeshetik, hogy összeütközés esetén az életükkel fizetnek.

Az alvilágnak ehhez a fejedelméhez küldött el Max Annenberg két „úriembert" a maga közvetlen környezetéből. Mr. Bannon, akire nagy hatást tett a zsebre vágott kézzel előtte álló két férfi, sietett biztosítani őket: elfogadja a kívánt megegyezést és csendben marad. Ekkor Annenberg utasította embereit, hogy az esti órákban egyenként keressék fel a körülbelül négyezernyi újságkioszkot New Yorkban. A tulajdonosokkal való „beszélgetés" céljára négy főből álló csoportok alakultak; ketten harcra készen bent maradtak a gépkocsiban, a csoport harmadik tagja megfigyelő állást foglalt el a legközelebbi kapubejárónál, hogy innen szükség esetén tűztámogatást és fedezetet adhasson a „megbeszélést" folytató negyediknek. Erre azonban nem került sor, mert a kis vállalkozók szintén teljes megértést tanúsítottak a beszélgető partnerek iránt, s még jelenlétükben úgy rendezték el a kirakatot, hogy a sok „Daily News" mögött a Hearst-lapokat látni sem lehetett.

Hearstnek, aki okult chicagói tapasztalataiból és nem akart ismét hibás sakkhúzáshoz folyamodni, rendkívül eredeti ötlete támadt: Max testvérét, a chicagói békekötés óta ismét Hearst szolgálatában álló Moses Annenberget tette meg terjesztési vezetőnek New York területén, s így szembeállította Bannonnala. Úgy vélte, a családi összetartás a két „ellenséges" táborban egymással szemben álló testvért vissza fogja tartani attól, hogy a végsőkig elmenjenek, s ezzel megóvja üzleteit a további károktól. Ebben az esetben nem számított rosszul. A legerősebb New York-i lapkiadók rövidesen belátták, hogy az efféle hatalmi harcok teljesen kilátástalanok, felosztották egymás közt a piacot, és álszent módon a békés egymás mellett élést tették politikájukká. Testületet alakítottak, amelyben minden vezetőnek rendeznie kellett a felmerülő vitás kérdéseket.

Moses Annenberg azonban bőségesen talált alkalmat arra, hogy

további, igen jövedelmező üzletekkel foglalkozzék. Mielőtt New Yorkba rendelték, már Milwaukee-ban megalapította a General News Bureau-t, amely az Egyesült Államok legjelentősebb sportfogadási ügynökségévé fejlődött, s megállapodást kötött Hearst International News Service-ével az információcseréről. Moses Annenberg ezúttal kollégájával, Joseph D. Bannonnal együtt a jövedelmező sport- és fogadási hírlapok láncát alapította meg. Ráadásul magához ragadta a „Radio Guide" című rádióújságot, amelyben az egész távközlőipar hirdetéseket jelentetett meg, s mint Hearst partnere, nagy arányban vett részt a teleküzletben is. Harmadikként csatlakozott ehhez a társasághoz William Green, egyike azoknak a korrupt, munkásellenes szakszervezeti vezetőknek, akikkel a kiadó mindig nagyon szorosan együttműködött és akiknek csaknem 400 000 dollárt juttatott a szakszervezeti bankból.

Nem állíthatja tehát senki, hogy William Randolph Hearst kicsinyes vagy haragtartó lett volna, s hogy a szakmai megfontolások megakadályozták volna abban, hogy a saját kasztján kívül is barátokat keressen. Moses Annenberget például, ezt a gyilkost és csirkefogót, meleg szeretettel ölelte keblére és örök időkre barátjául fogadta.

A Standard Oil-levelek ellopása

AVAGY NAGY JÁTÉK A ZSAROLÁSSAL

Már említettük, hogy Hearst birtokában pusztító erejű „titkos fegyver" volt: szerkesztőségében őrizte ugyanis szépen kötegekbe rakva azt a levelezést, amelyet John D. Archbold, a Standard Oil Company igazgatóságának tagja és későbbi elnöke, Rockefeller személyes jó barátja, valamint az Egyesült Államok fontos személyiségei folytattak egymással. E levelekből kétséget kizáróan kiderült, hogy nem egy képviselő, hivatalnok, miniszter és államügyész gyarapodott a Rockefellerék pénztáraiból származó korrupciós pénzekből.

Hearst „gyűjtőtevékenysége" az 1904–1908-as évekre esett, arra az időszakra, amikor az együgyűen becsületes Seabury mellett egy tisztább közigazgatásért, az egyszerű emberek jogaiért, a kizsákmányolók és az elnyomók, a trösztök és a bankok ellen vonult hadba. Ha ezt a harcot az őszinteségnek akár csak egy morzsányi részével vívja, a később „Standard Oil-levelek" néven hírhedtté vált kollekció birtoklása abba a helyzetbe juttatta volna, hogy ne csupán a gyűlölt trösztök hatalmi állásai ellen küzdjön, mielőtt azok véglegesen megszilárdítják pozícióikat, ne csak ezeket rendítse meg, hanem a két pártgépezet népcsalásra felépített egész rendszerét is megingassa. Hearst azonban a súlyosan terhelő dokumentumokat – válogatva és célzatosan – lényegében csakis személyes ellenfeleinek zsarolására és félreállítására használta fel. Ez szolgáltatja az egyik legmeggyőzőbb bizonyítékot arra, hogy abban az időben ő maga soha más

célt nem látott maga előtt, mint politikai befolyásának növelését és kiterjesztését, vagyona gyarapítását és a fennálló monopolkapitalista tulajdonviszonyok fenntartását.

Milyen gengsztermódszerekkel jutott Hearst ezekhez az okiratokhoz?

A Standard Oil Company New York-i székházában, a Broadway 26. alatt, két fiatal, színes bőrű alkalmazott a társadalmi ranglétra legalsó fokán azon töprengett, hogyan tudnának a szemük előtt levő magasztos példaképeket követve valami nagy fogással pénzhez jutni. Az egyik Willie Winfield volt, aki a pompás székház előtt portásként teljesített szolgálatot, a másik Charles Stump, aki bent a házban ügyködött és minden helyiségbe bejuthatott. Winfield mostohaapja Archbold inasa volt, és többször is célzott arra, hogy gazdájának dolgozószobája úgyszólván a társaság szívkamrájának tekinthető, itt futnak össze a legfontosabb tranzakciók szálai. A két fiatal legény kiszámította, mennyire jövedelmező vállalkozás lenne, ha az ilyen tranzakciók aktáit, üzleti papírjait és levelezését eladhatnák valamely szerkesztőségnek, amelyik a Standard Oil machinációi iránt különös érdeklődést tanúsít. Harmadiknak magukhoz vették Frank Morellt, akinek az volt a feladata, hogy a beérkező postát és az elküldött válaszlevelek másolatait Archbold irodájában lerakja. Ő volt e hármas legfontosabb tagja.

Stump összeköttetésbe lépett a „New York World"-del és tudtára adta, hogy a Standard Oil ügyeire vonatkozólag „forró árut" kínálhat. Pulitzer azonban, aki – Hearsthöz hasonlóan – árnyékharcot vívott a trösztök és a monopóliumok ellen, meglepő módon elhárította az ajánlatot. Az „American Journal" szerkesztőségénél már több szerencséje volt. Az urak rövid gondolkodási időt kértek, hogy biztosítsák maguknak a főnök jóváhagyását; aztán találkozót beszéltek meg valamelyik estére a 35. utca egyik kávéházában. Miután Hearst ügynökei meggyőződtek az iratok valódiságáról, megegyeztek abban, hogy Stump a továbbiakban John L. Eddy szerkesztővel tart kapcsolatot, és az „árut" fényképmásolatok készítése céljából irodazárás után mindenkor elviszi a szerkesztőségbe. Megállapodtak

továbbá abban is, hogy az iratokat még ugyanazon az estén visszahelyezik Archbold irattárába, hogy elkerüljék a lopás fölfedezését.

Ezután négy éven át titkos akták, az ülésekről készült jegyzőkönyvek, levelek és szerződések folytattak ingajáratot a Standard Oil székháza és az „American Journal" szerkesztőségi épülete között anélkül, hogy az érdekeltek észrevették volna. Azoknak a névjegyzéke, akik Archbold révén „baráti kifizetéseket" kaptak, s ezért a Standard Oilnak baráti szolgálatokat tettek, olyan hosszú, hogy egy közepes nagyságú város telefonkönyvét megtölthetné.

E gengsztervállalkozás megszervezőinek azonban ez az üzlet nem hozta meg a megálmodott gazdagságot. A Winfield–Stump–Morell háromlevelű lóhere, Norman Hapgood amerikai újságíró közlése szerint – aki nagy érdemeket szerzett azzal, hogy ezt az egész ügyet minden elképesztő részletében földerítette – mindössze 12 000 dollárt kapott. Winfield és Stump a maga részesedéséből egy csapszéket és egy játékszalont vásárolt New Yorkban.

Hearst az első lövést az 1908. évi választási harcban adta le, amikor „harmadik pártot" alakított és „államosítási programmal" fogott hozzá az ostobák toborzásához. Ez a lövés Ohio állam szenátorát, Joseph B. Forakert találta telibe, aki jelentős megvesztegetési összegeket kapott a Standard Oil Companytól. A politikus pályafutása ezzel dicstelen véget ért.

Ezután a súlyosan kompromittáló levelek további közzététele jó ideig váratott magára. Hearst szemlátomást mindig egyes személyeket és politikusokat választott ki. Az érdekeltek ebből arra következtettek, hogy megfontoltan alkalmazza ezt a módszert; jelezni kívánja, hogy ebben a játékban egyelőre csak az idegeket akarja felborzolni. E célját el is érte: Washington politikai cirkuszában egyetlen szenátor, képviselő, miniszter, kormányzó vagy bíró sem érezte többé biztonságban magát a milliomos zsarolóval szemben; csaknem mindegyikük attól félt, hogy vajon nem ő lesz-e a következő a listán.

Az általános pánik még az Egyesült Államok elnökét, Theodore Rooseveltet is magával ragadta. Hiszen csak nemrég nevezte Hearstöt „a legalávalóbb gazembernek", akiben „a lelkiismeretlen,

korrupt és erkölcstelen pénzember legrosszabb vonásai megdöbbentően egyesülnek a lelkiismeretlen, korrupt és erkölcstelen demagóg jellemvonásaival". Most aztán olyan nyilatkozatot tett, amelyben egészen más hangot ütött meg. „Mr. Hearst a Standard Oil embereinek, kivált Mr. Archboldnak különböző közéleti személyiségekkel folytatott érdekes és fontos levelezését hozta nyilvánosságra. A múltban bírálnom kellett Mr. Hearstöt, ebben az esetben azonban nagy szolgálatot tett a közéletnek és csak azt remélhetem, hogy minden, e kérdéssel összefüggő és birtokában levő levelet nyilvánosságra fog hozni. Ha Mr. Hearstnek vagy bárki másnak a birtokában tőlem származó levél volna, amely a Standard Oil-ügyekkel kapcsolatban áll, nagyon örülnék, ha azt közzétennék."

Amikor túl voltak a választásokon, az elnök – aki elődjével ellentétben addig mindenfajta találkozást került Hearsttel – ezt a „legalávalóbb gazembert" a Fehér Házban fogadta, s négyszemközti beszélgetést folytatott vele. Feltételezhetően ebben a beszélgetésben mindenekelőtt azt a kérdést érintették, hogy vajon egész bizonyosan nem merül-e fel az Archbold-levelezésben Roosevelt neve. Az elnök ez alkalommal bizonyára azt is szerette volna kipuhatolni, hogy mennyi levelet őriz még Hearst. Bár a sajtóvezér állítólag biztosította Rooseveltet, hogy a szóban forgó levelekben az ő nevét nem említik, ennél többet azonban nem árult el neki.

Időközben becsületes amerikaiak, akik nem bíztak a túlbuzgó és mindig új kalandokba bocsátkozó demagógban, hozzáláttak az ügy földerítéséhez. Fáradozásaik éveket vettek igénybe.

Csupán 1912 októberében sikerült Norman Hapgoodnak elegendő anyagot összegyűjtenie ahhoz, hogy a „Colliers" című folyóiratban egy cikksorozattal támadást indíthasson Hearst ellen. Azt a szenzációs leleplezést tette, miszerint néhány, állítólag eredeti okmányokról készített fotokópiát meghamisítottak. Az eredetit lemásolták a szerkesztőségben, majd az eredeti szövegben törléseket és változtatásokat végeztek. Hapgood többek között bebizonyította, hogy öt levél, amelyeket 1898-ból, 1900-ból, illetve 1904-ből kelteztek, olyan írógépen készült, amely 1907 előtt még sehol sem volt kapható.

Hapgood a gyártó céggel lépett érintkezésbe, hogy ezt megállapíthassa, s kapcsolatot teremtett a cég főnökével, W. L. Smith-szel, aki a következő írásbeli nyilatkozatot tette: „Az előttem felmutatott öt levelet félreismerhetetlenül olyan L. C. Smith & Bros. gépen írták, amelynek »Elite« betűi vannak, és amelyet a kereskedelemben Typ. 6 néven ismernek. 1907. június 15-e előtt azonban egyetlen Typ. 6 jelű L. C. Smith & Bros-gépet sem gyártottak."

Hapgood bebizonyította azt is, hogy John D. Archbold aláírását nyolc, állítólag általa diktált levélen ugyancsak hamisították. Szakértők kijelentették: egyetlen olyan esetről sem tudnak, hogy valaki többször úgy írta volna alá a nevét, hogy a legcsekélyebb grafológiai eltérést se lehessen megállapítani az egyes aláírások között. Tehát kétségtelenül olyan sokszorosításról volt szó, amelyet egy eredetiről készítettek.

Más esetek is napvilágra kerültek, amikor is Hearst közvetítői különféle kormányhivatalokból hivatalos levélpapírt loptak, és a levélfejet közönséges írópapírra ragasztották rá.

Hapgood leleplezései akkora feltűnést keltettek, hogy a hivatalos Washington is kénytelen volt tudomást szerezni róluk, s végül szenátusi bizottságot küldött ki az ügy kivizsgálására. Hearstöt tanúként hívták meg és eskü alatt hallgatták ki, ő azonban nem volt valami közlékeny. A bizottság tagjai viszont hihetetlenül tapintatosan viselkedtek, s óvakodtak attól, hogy a milliomos okmányhamisítót túlontúl kíváncsi kérdésekkel zaklassák. Hearst azt állította, hogy 1908 szeptemberében John L. Eddy szerkesztőtől kapta a leveleket, de sejtelme sem volt róla, honnan származnak. Ennek nem is járt utána. A bizottság egy tagja tudni szerette volna, hol tartózkodik Eddy úr. „Londonban" – válaszolta Hearst. „Mint az Ön alkalmazottja?" – hangzott a következő kérdés. „Nem. Eddy a Budget Company alkalmazottja" – válaszolt a tanú, azt azonban nem mondta, hogy a Hearst-szervezetnek részvénytöbbsége van ennél a londoni cégnél.

Moses E. Clapp minnesotai szenátor, a bizottság elnöke, megkockáztatott egy kényesebb kérdést: „Van-e még bármiféle okmány a birtokában, amelyet nem hozott nyilvánosságra?" A válasz: „Nincs!

Legalábbis olyan nem, amelyről feltételezhetném, hogy a bizottság illetékessége alá tartozik." Erre George T. Oliver pittsburgh-i szenátor bátortalanul megkockáztatta azt a véleményt, miszerint a bizottság számára lehetővé kellene tenni, hogy betekinthessen az egész levelezésbe. Clapp szenátor pedig szerényen rábólintott: „Úgy vélem, Hearst úr, hogy ez helyes." „Én nem!" – vágta ki nyersen Hearst, s ezzel értésre adta, hogy nincs szándékában további kijelentéseket tenni. Atlee Pomerence szenátor más témára tért át, s az iránt érdeklődött, milyen magyarázattal szolgálhat Hearst a „Colliers" által leleplezett hamisítási történetet illetően. „Semmilyennel!" – intézte el Hearst a szenátort, aki mindazonáltal még tudni szerette volna, hogy egyáltalán miért írták le a leveleket. „Hogy jobban lefényképezhessék őket" – hangzott Hearst válasza. „S mi célból?" – érdeklődött tovább Pomerence. Mintha nem értené, mi bújik meg a kérdés mögött, Hearst a mesebeli farkas nyájasságával válaszolta: „... hogy jobban olvashatók legyenek!".

A bizottság tagjainak nem volt több kérdésük a tanúhoz. Azzal sem próbálkoztak, hogy John L. Eddyt Washingtonba hozassák, s egyet-mást megkérdezzenek tőle az Archbold-levelek eredetére vonatkozólag.

Csak egy ember akadt, akinek nem volt többé félnivalója a hatalmas újságfejedelemtől, mert már a földön feküdt; Joseph B. Foraker volt szenátor vállalkozott rá, hogy fölvegye a harcot. Ő már minden kockázat nélkül világgá kiálthatta: „Hearst hazudott a bizottságnak. Eskü alatt hamisan vallott!"

Foraker hozzálátott, hogy bebizonyítsa állítását. A fülébe jutott, hogy Willie Winfield – az Archbold-iroda aktatolvaj hármasának tagja – nem tette vissza a Standard Oil levéltárába mindegyik levelet, amelyet Hearstnek szállított fényképmásolatok készítése végett, hanem közülük néhányat megtartott magának, hátha később még hasznot húzhat belőlük. Így az ő segítségével talán sikerül az eredeti okmányok alapján bebizonyítani a Hearst-szerkesztőség hamisító tevékenységét. Ez a kisstílű csirkefogó azonban már régen eltűnt New Yorkból. Foraker megbízást adott Gilchrist Stewart ügyvéd-

nek, hogy kutassa fel és tárgyaljon vele. Az ügyvéd meg is találta Winfieldet a chicagói néger gettóban. 1913 januárjában mind a ketten koronatanúként jelentek meg a vizsgáló bizottság előtt, amelynek Foraker sürgetésére ismét össze kellett ülnie. Az ügyvéd beszámolt élményeiről; beszámolóját a bizottság kihallgatási jegyzőkönyve tartalmazza (Hearings of the Senate Privileges and Election Committee – 1912/13), amelyből – csekély rövidítéssel – szó szerint vettük át az alábbi idézeteket:

„Chicagói tartózkodása idején Stewart egy panzióban lakott, de a Keystone szállodában bérelt irodát. 1912. december 21-ére virradó éjszaka »nyomozók« kutatták át az irodáját, majd a Gumb kávéházba mentek, ahol – a szállodában kapott tájékoztatás szerint – Stewartnak és Winfieldnek találkoznia kellett. Stewart egyedül ült a kávéházban, Winfield nyilvánvalóan késett.

– Ön Gilchrist Stewart? – lépett hozzá a »fődetektív«.

– Igen.

– Letartóztatom!

– Igazolja magát!

A »nyomozók« jelvényeket mutattak, amelyeket a kávéház főpincére a chicagói rendőrség jelvényének mondott.

– Mutassa meg a letartóztatási parancsot!

Stewart kétségbe vonta a felmutatott papír valódiságát, de ekkor a »főnök« intésére megragadták és a kávéház elé érkező taxiba hurcolták.

– Ha papírok és okmányok után kutatnak – mondta Stewart elrablóinak –, inkább otthon, nálam kutassanak, ott találhatnak néhány nagyon fontos iratot! – Ezzel azt akarta elérni, hogy olyan helyre vigyék, ahol feltűnést kelthet.

– Hazudik! Ott már mindent átkutattunk!

A taxi mégis megállt a Rhodes Avenuen, ahol Stewart szállása volt. Amikor a »nyomozók« beléptek az előcsarnokba, Stewart gyorsan odasúgta a taxisofőrnek, értesítse Edward S. Morris ügyvédet, hogy óvadék ellenében helyeztesse szabadlábra a rendőrségen.

– Tulajdonképpen melyik rendőrőrszobára megyünk? – kérdezte Stewart, amikor a »nyomozók« ismét beültek a taxiba.

– A főkapitányságra! – hangzott a válasz. A taxi végül is megállt egy külvárosi épület előtt.

– Amikor beléptünk az előcsarnokba – mesélte Stewart –, észre vettem, hogy irodaházban vagyunk. Ugye ez egy irodaház? – kérdeztem a liftkezelőtől. A gengszterek azonban már belöktek a fülkébe és robogtunk fölfelé. Amikor éppen egy nagy terembe akartak betuszkolni, tekintetem az ajtó előtt levő gumi lábtörlőre esett. Nagy betűkkel Hearst neve állt rajta.

Most már persze világos volt előttem a játék. Nem rendőrségi épületben voltunk. A gengszterek elfelejtették eltüntetni a lábtörlőt.

A teremben az egyik asztalnál egy »úr« ült, éppen úgy, mint ahogy Ön ül itt most, szenátor úr. Felállt, s szigorúan megkérdezte a »nyomozóktól«: »Megmotozták a letartóztatottat?« Amikor el akarta hagyni a szobát, odaszóltam neki: »Tudom, kicsoda Ön. Ön mister Lawrence, a Chicago Examiner-től« (ugyanaz, aki Long Green Andy néven oly nagy szerepet játszott az újsághábo rúban). »Nem érzi egy kicsit erősnek, Mr. Lawrence – folytattam –, hogy egy gengszterbandával elraboltat engem?« Meglepődött, hogy rögtön felismertem. Aztán kiment a helyiségből egy férfi kíséretében; az illető, mint később megtudtam, ugyancsak Hearst alkalmazottja volt, Mr. Polachek. Csakhamar visszatértek és átadtak néhány iratot, amelyeket a »nyomozók« a szobámból vittek el.

Ezután Lawrence kérdésekkel bombázott: »Mikor látta utoljára Winfieldet? – Találkozott egy bizonyos Brownnal?« A következőt válaszoltam: »Lawrence úr, ön nagyon jól tudja, hogy nem vagyok köteles válaszolni a kérdéseire, s egyszerűen nevetséges, hogy a Hearst-szerkesztőség helyiségeiben rendőri kihallgatást játszik.« Erre kijelentette, hogy ezt a helyiséget nem hagyhatom el mindaddig, amíg kérdéseire nem válaszoltam. Megismételtem, hogy nincs semmi mondanivalóm a számára . . .

– Ekkor Lawrence és Polachek eltűnt, s másfél óra hosszat magamra hagytak. Amikor visszatértek, ismét tiltakoztam eljárásuk

ellen, s felhívtam figyelmüket, hogy ez az ügy nagyon sokba fog kerülni nekik. Lawrence és Polachek kacagásban törtek ki. Ismernek egy embert – mondták –, aki már négy év óta perli Hearst urat százezer dollár kártérítésért! Végül Lawrence váratlanul kijelentette: »Elmehet!«

Stewart ügyvédje Harry Olsonhoz, a chicagói városi bíróság főbírájához fordult azzal a kéréssel, indítson eljárást Lawrence és Polachek ellen emberrablás vádjával. Mindkettőjüket megidézték. Amikor azonban az elrablott ügyvéd a szenátusi bizottság előtt tett tanúvallomásában ennek az ügynek kétes kimeneteléről kezdett beszélni, be sem fejezhette a megkezdett mondatot – »Önök, Lawrence és Polachek úr, átjöttek a főkapitány irodájába . . .« –, mert a bizottság elnöke félbeszakította: »Stewart kijelentése nincs semmi összefüggésben a vizsgálat tulajdonképpeni tárgyával.«"

Ilyen siralmasan végződött a második próbálkozás a Standard Oil-levelek „rejtélyének" megoldására. A kihallgatásokat nem folytatták, újabb tanúkat nem idéztek be. Egyedül Winfieldet és Stewartot idézték még egyszer a bizottság elé. Ennek tagjai mindenféle szőrszálhasogatással és rosszindulatú csellel megkísérelték, hogy élét vegyék korábbi kijelentéseiknek, s végül elérték, hogy Stewartot mint ügyvédet is lejáratták.

Mindez nemcsak azért történt így, mert a szenátusi bizottságban helyet foglaló „népképviselő" urak reszkettek attól, hogy Hearst visszaüthet. Az uralkodó körökben ekkor már alig akadt valaki, akinek érdeke lett volna e gengszterszínjáték alapos kivizsgálása. Ha Hearst igazi szerepére vonatkozólag még további bizonyítékokra lett volna szükség, ezt Hapgood becsületes szándékú leleplezései egészen más módon szolgáltathatták volna. Igaz, hogy Hearst ezúttal ismét lelepleződött mint hamisító, de ez nem sokat számított neki. Fontosabb volt az – mert hiszen minden tekintetben nyereséget jelentett számára –, hogy legkésőbb a „Collier's" cikksorozata után minden befolyásos ember megtudta: az újságkirálynak megcáfolhatatlan bizonyítéka van ellene, és ezt nem használta fel. Bár

arra is volt példa, hogy a valódi levelekhez maga is „gyártott" néhányat – ugyanis személyes vetélytársainak és politikai ellenfeleinek megbuktatásában biztosra akart menni –, mindenekelőtt azonban megcsonkíttatott leveleket, töröltetett neveket, hogy a nagyokat „kímélje". Azáltal, hogy Hapgood cikkei sokkal inkább a hamisításokkal, semmint a mértéktelen korrupcióra fényt derítő igazi okmányokkal foglalkoztak, végül is közvetve tisztára mosták a Standard Oilt. Nyert az ügyből Mr. Archbold, mert a célzatos indiszkréciók nemhogy hátrányára nem váltak, hanem éppen ellenkezőleg, rövid idő múlva a konszern élére került. Nyert az ügyből Mr. Hearst, hiszen a zsarolás – sőt, csupán az esetleges zsarolásra való célzás is – rendszeres, egész oldalas hirdetéseket hozott neki a Standard Oil Companytól, s helyzete tovább erősödött. Nagy elégtétellel állapíthatta meg, hogy a legmagasabb állású férfiak olykor-olykor hevesen megugatják ugyan, többé azonban nem harapják meg. Ez nem is lehetett másképp, mert a de facto uralkodók szűk körén belül egymástól függtek az emberek.

Vajon mennyiben változtak azóta a viszonyok? Azt kell mondanunk, hogy csupán a leplezés technikája finomult. A „New York Herald Tribune" 1965. június 9-i cikkében olvashattuk a következőket: „Ha valaki bizonyos törvényt el akar fogadtatni, készpénzzel fizet. Ezzel nem azt mondom, hogy odamegy egy szenátorhoz és megkérdezi, nem akar-e megfelelő szavazatért cserébe ötvenezer dollárt keresni. Valamikor ez így volt, de ma már nem lehetséges . . . Valami egészen mást kell tennie. Úgy rendezi a dolgot, hogy találkozik a szenátorral valahol, de nem az irodájában. Nem is mondja meg neki, hogy tulajdonképpen mit akar tőle. Megemlíti, hogy jól tudja, milyen költséges választási harc áll a szenátor előtt – vagy éppen most jutott túl rajta –, és ő szívesen részt vállalna ennek költségeiből. Aztán ott hagy nála egy pénzes borítékot. A pénzjuttatás valódi okáról egyáltalán nem esik szó. Ezt persze nem lehet a Kongresszus minden tagjával megcsinálni. Általában azonban csak néhány szavazatra van szükség valamelyik albizottságban, hogy egy törvényjavaslat átjusson az akadályokon . . ."

Ugyanebben a lapban egy héttel később a következők voltak olvashatók: „A képviselők nagy többsége hivatali munkáját összeköti a magánhaszonnal. Ezek a képviselők parlamenti tevékenységükön kívül is keresnek, mégpedig magánüzletek révén, annak ellenére, hogy évi fizetésük 30 000 dollár, s amellett költségmegtérítést és bőséges reprezentációs költséget kapnak."

Az ilyen üzleti érzékkel megáldott politikusokhoz tartozott egyébként Richard Nixon elődje, Lyndon B. Johnson is, aki már mint jelentéktelen képviselő tekintélyes vagyont tudott összeharácsolni. Amikor magas hivatalát elfoglalta, a „New York Herald Tribune" becslése szerint már 14 millió dollár vagyona volt, főképp magán rádió- és tv-társaságokban való részesedése révén. Veleszületett szerénységével – s az adóhivatalra sandítva – mindössze 3,5 millió dollárt vallott be.

Elnökségének éveiben természetesen nem maga intézte üzleti ügyeit, hanem meghatalmazottai útján. A „big business" iránti kifinomult érzéke olyan lelkesedéssel töltötte el a „Wall Street Journal"-t, hogy ez a tőzsdei lap a vietnami háború kezdeményezőjéről szóló egyik cikkének az alábbi címet adta: „L. B. Johnsonnal érdemes üzleteket kötni!"

„A trösztök ellensége"

AVAGY A CERRO DE PASCÓ-I POKOL

William Randolph Hearst egy percig sem gondolta komolyan, hogy hadjáratot visel a hatalmas monopóliumok ellen – a Southern Pacifictől a Standard Oilig. Ez nyomban világossá válik előttünk, ha egy pillantást vetünk a nyilvánosság elől gondosan eltitkolt, s a már említett atyai végrendelettel ügyesen leplezett üzleti tranzakciókra, amelyeket az öröklött családi vagyonnal végeztek. Így nemcsak Hearst szociális frazeológiája lepleződik le, hanem külpolitikai reakcióiról, főként éles britellenes kirohanásairól is lehullik a hazafias lepel, ami pedig megmarad: a csontjáig-velejéig egoista, profitérdek diktálta lényeg.

Pontosan az 1906-os választási évben, amikor a főnök társadalmi reformok „radikális programjával" New York állam kormányzójává jelöltette magát és a trösztök ellen mennydörgött, a Hearst Estate Incorporated szövetséget kötött Hearst atya régi partnerével, Hagginnel, valamint John Pierpont Morgan, F. W. Vanderbilt és Henry C. Frick trösztvezérekkel. Konzorciumot alapítottak, hogy Peruban üzembe helyezzék a Cerro de Pascó-i gazdag rézbányákat, amelyek csakhamar a legkegyetlenebb kizsákmányolás poklaiként váltak hírhedtté, s ez a helyzet a mai napig sem változott. Az indiánok gyűlölték ezt a poklot, s rettegtek tőle.

Ehhez a dél-amerikai érclelőhelyhez a Hearst-család a kapitalizmusban szokásos módon jutott hozzá. Férje halála után négy esz-

tendővel Phoebe Hearst – vagyongondnoka, Clark javaslatára – megfelelő pénzeszközökkel látta el a California egyetem archeológiai expedícióját, amely az inka birodalom maradványai után kutatva, ásatásokat akart végezni Peruban. Phoebe Hearst egyetlen ellenszolgáltatásként azt kérte a tudósoktól, járuljanak hozzá, hogy geológusok csatlakozzanak hozzájuk, akiket ő fizet. Különös módon soha semmi nem került nyilvánosságra ennek az expedíciónak tudományos eredményeiről.

Annál eredményesebb volt azoknak a geológusoknak a tevékenysége, akik Cerro de Pascóban, négy és félezer méterrel a tenger szintje felett, fölfedezték egész Peru leggazdagabb érclelőhelyét. Ez 1895-ben történt.

Ugyanabban az esztendőben tanulmány jelent meg Peruról egy német utazó, E. W. Middendorf tollából, aki szintén meglátogatta ezt a vidéket és leírta benyomásait: „Cerro de Pasco zord és hideg éghajlata miatt a köztársaság legkellemetlenebb tartózkodási helye; csak a nagy nyereség reménye indíthatja az idegeneket arra, hogy hosszabb időt töltsenek itt. Még olyan emberek is megkapják a hegyibetegséget, akik már hozzászoktak a magaslati vidékekhez. S ha az ember nem beteg, akkor sem érezheti itt soha egészen jól magát..." Évszázadokkal azelőtt, hogy Hearst kincskeresői réztartalmú ércekre bukkantak, Cerróban már foglalkoztak ezüstbányászattal; ezt a legprimitívebb technikai eszközökkel felszerelt bányákban végezték. „Minden talpalatnyi föld, amelyen a város épült, ezüstöt tartalmaz" – állítja Middendorf. „Az első kunyhók a bányák között épültek föl, ezekből a kunyhókból házak lettek, amelyek lassanként utcákká sorakoztak. Tárók és aknák tömege nyílik itt a házakban és udvarokban, és több nagy bányaépítmény található a város közepén."

Éppen ez, a „nagy nyereség reménye" csábította a Hearst Estate Incorporatedet arra, hogy az isten háta mögötti Cerro de Pascóban megvesse a lábát, kiszorítsa onnét a kis bányatulajdonosokat, kizsákmányolja és tönkretegye a vidéket és az embereket. Jelentős beruházásokra volt szükség, hogy abban az időben korszerűnek számító

technológiát alkalmazzanak a bányászatban és a sok törpeüzemet olvasztókkal és finomítókkal ellátott jövedelmező nagyvállalattá tegyék. Erre a célra hívta életre Clark, Hearst pénzügyi zsenije, a Cerro de Pasco Investment Corporationt, a mai Cerro Corporationt, amelyben olyan pénzügyi hatalmasságok részesedtek, mint a Morgan-bankárok Trust Companyje, a National City Bank of New York és az Irving Trust Company. Hogy az új conquistadorok várakozásai milyen gyorsan valóra váltak, azt megerősíti a Limában 1902-ben „a közmunkaügyi miniszter úr rendeletére" kiadott Perui Útikalauz: „Cerro de Pascóban ma egy észak-amerikai szindikátus működik (a nevét diszkréten elhallgatják), amely évente kb. 30 000 tonna rezet termel ki. Ha a réz árát tonnánként csak 1000 (arany) márkával számítjuk, akkor ennek a termelésnek az értéke évi 30 millió márkára rúg."

Az illetékes kormány részéről a Hearst-társaságnak nem kellett semmiféle beavatkozástól félnie. Rabló politikáját egészen legálisan űzhette, mert az 1900. évi perui bányatörvény alapján a külföldi bányatulajdonosok a „főtanács gyűlésének" hatáskörébe tartoztak és erről az emelvényről a saját maximális előnyeik szerint szabályozhatták a körülményeket. Ráadásul ugyanez a törvény a külföldi tulajdonosoknak ugyanazokat a jogokat biztosította, mint a hazaiaknak, mentesítette őket az exportadótól és százszázalékos nyereségkivitelt engedélyezett számukra az „anyaországba".

Az új vállalatnak tulajdonképpen csak a perui brit érdekképviseletek okoztak nagyobb nehézségeket, közöttük is elsősorban a londoni nagybankok helyi fiókjai, amelyek az első világháború kitöréséig uralkodó helyzetet foglaltak el az országban.

A brit kormány éppen a Cerro de Pascó-i Hearst-kolónia megalapítása idején azon fáradozott, hogy a brit birodalom pozícióit Latin-Amerikában, kivált pedig Peruban megszilárdítsa. Ezért Londonban zárt ajtók mögött tárgyalásokat folytattak az amerikai kormánnyal abból a célból, hogy a két hatalom között a tervezett tengeriszoroscsatorna, a későbbi Panama-csatorna ügyében megegyezésre jussanak. A Hay külügyminiszter által képviselt McKinley-kormány végül is

elfogadta azt a brit javaslatot, hogy az új csatornát, amely a New York–Valparaiso útvonalat hétezer kilométerrel megrövidíti, sem megerősíteni, sem katonailag megszállni nem szabad és – a Szuezi-csatorna mintájára – minden nemzet számára azonos jogokkal hozzáférhetővé kell tenni. Az említett elveket tartalmazó szerződést, a Hay-Panncefote Treatyt alá is írták. Az angolok örültek sikerüknek, de elég okosak voltak ahhoz, hogy ne verjék nagydobra, éppen ezért egyetlen szót sem hoztak belőle nyilvánosságra; abban az időben még csupán az ő tulajdonukban volt a transatlanti kábel, így módjuk volt a titoktartásra. A brit sajtó ugyancsak hallgatott az angol–amerikai tárgyalások eredményéről.

Csupán egy londoni tőzsdei szaklap táncolt ki a sorból, és adott rövid hírt az eseményről. A véletlen szeszélye folytán ennek a lapnak egy példánya éppen Hearst kezébe került, aki ekkor kéjutazáson volt egy bérelt nílusi gőzhajó fedélzetén. Fölfedezte a szerződés megkötéséről szóló háromsoros hírt, s első pillantásra felismerte annak rendkívüli jelentőségét. Egy semlegesített és demilitarizált tengerszoros-csatorna az amerikai politika „mozgási szabadságát" erősen korlátozná Latin-Amerikában, viszont erősítené a brit befolyást. Az ilyen fejlődés természetesen hátrányos lenne az ő legfrissebb perui szerzeményére is és akadályozná, hogy a Cerro de Pasco Corporation tovább terjeszkedjék a nemzetközi ezüst- és rézpiacon. Ezt a szerződést tehát semmi körülmények között sem szabad ratifikálni.

Hearst azonnal parancsot adott a gőzhajó kapitányának, irányítsa hajóját a legközelebbi nagyobb helység felé; innen aztán csakhamar táviratilag utasította a Hearst-szervezet valamennyi szerkesztőségét, hogy haladéktalanul minden ágyúból nyissanak tüzet a Hay-Panncefote Treaty ellen. Aztán hanyatt-homlok hazaindult és – ahogy egyszer már a kubai válság idején tette – személyesen átvette a parancsnokságot.

1900. február 5-én a szenátus elé terjesztették a szerződést ratifikálás végett. A szenátorokat már megfélemlítette a „hazaárulás" csatakiáltással hangulatot keltő Hearst-sajtó dühödt pergőtüze; a szenátorok az előterjesztett formában elutasították a szerződést. Eb-

ben volt némi része Theodore Rooseveltnek is, aki egyenként vette munkába a tagokat. A Hearst és Roosevelt között korábban, hallgatólag érvényben volt megegyezés – „külön-külön menetelni, együtt ütni" – ismét megtette hatását. 1901. december 16-án nagyon kemény tárgyalások után végül is ratifikálták a lényegesen módosított szerződést, amelyben az USA megkapta a csatornaövezet megerősítésének és megszállásának jogát. Történelmi jelentőségű nap volt ez abban az összecsapásban, amely a mind agresszívabbá váló amerikai imperializmus és a lassú visszavonulásra kényszerült brit imperializmus között kialakult. Eközben az amerikai fegyverektől és katonaságtól zsúfolt Panama-csatornaövezet a gerincévé vált a „furkósbot-politikának", amellyel az Egyesült Államok, ma már csökkenő eredménnyel, a latin-amerikai szubkontinensen elfoglalt kiváltságos helyzetét fenntartani próbálja.

Azoknak az uraknak a neve, akik Cerro de Pasco fölött az abszolutisztikus fejedelmek módján rendelkeztek, hosszú éveken át szigorúan titokban maradt. A „Financial and Commercial Chronicle of New York" 1916. november 20-i számában megjelent rövid közlemény, amely a megalapítás után 10 évvel először közölte a részvényesek: J. B. Haggin, Henry C. Frick, J. P. Morgan, F. W. Vanderbilt, valamint a legfelső vezető testületben, a Végrehajtó Bizottságban a Hearst-szervezetet képviselő Edward Hardy Clark nevét, sohasem jutott túl a tőzsdeügynökök és pénzügyi szakemberek szűk körén.

A „Surwey", az egyetlen amerikai újság, amely a Cerro de Pascóban uralkodó viszonyokkal egyáltalán foglalkozott, 1916. február 12-i kiadásában – nyilván tájékozatlanságból – nem ismertette a tulajdonviszonyokat. Dora Mayer perui szociológusnő saját elhatározásából vállalkozott a viszonyok vizsgálatára, s a lap a helyzet ábrázolásában az ő vizsgálataira támaszkodott. Dora Mayer a Cerro de Pascó-i bányatulajdonosok ellen emelt megrázó vádjai alapján társalapítója lett az első olyan egyesülésnek, amelyik az indiai őslakosságot vette védelmébe a bel- és külföldi tőkések kizsákmányolásával szemben; a hivatalos perui hatóságok hamarosan elhallgattatták.

Dora Mayer leírása szerint Cerro de Pascóban az emberek olyan körülmények között éltek, amilyenek az Egyesült Államok déli államaiban a rabszolgaság megszüntetése előtt uralkodtak. A társaság toborzókat küldött ki, hogy a korszerűsített termeléshez szükséges kellő számú munkaerőt felhajtsa; ezek a toborzók az Andok hegyi falvaiban élő indián parasztok között keresték áldozataikat. A mit sem sejtő embereket meghatározott időre alkalmazták, és az ő fogalmaik szerint rendkívül nagy összeget, 25–100 dollárt adtak nekik előlegként. Mikor aztán a bányákban, az olvasztókban vagy a finomítókban felvették a munkát, hamarosan rá kellett ébredniük, hogy az előleget képtelenek a megállapított határidőn belül ledolgozni. Arra kényszerültek, hogy szerződésüket bizonytalan időre meghosszabbítsák.

Ennek oka kézenfekvő volt. Közel és távol a Cerro Corporation tulajdonában volt minden talpalatnyi föld. A kereken ötezernyi munkásnak nyomorúságos, földbe vájt kunyhókat adtak bérbe uzsoraösszegekért; ezek a kunyhók állandóan beomlással fenyegettek. Minthogy a vasút – mellesleg a világ legmagasabban fekvő vasútja – is a társaság tulajdonában volt, a társaság ellenőrizte a létfontosságú élelmiszerekkel és termékekkel való ellátást is. Az egyetlen bevásárlási lehetőséget a Mercantile, a bányaigazgatóság által fenntartott áruház adta. Árai átlag egyharmaddal haladták meg a szokásos kiskereskedelmi árakat. Amikor Cerro közelében, de már a társaság hatalmi területén kívül egy új település keletkezett – Alto Peru –, és ott független üzletemberek boltokat nyitottak, a Hearst-konzorcium három méter magas falat építtetett Cerro körül, s ennek előterét vizesárokkal és szögesdróttal zárta el. A város három bejáratát szigorúan őrizték. Mindezzel csupán azt akarták megakadályozni, hogy egy cerrói munkás a maga pakli bagóját egy centavóval olcsóbban vehesse meg és így kétszeresen „megkárosítsa" a társaságot. A drákói munkafeltételek legkisebb megszegését is pénzbüntetéssel sújtották. Így aztán szinte egyetlen munkás sem kapta meg teljes bérét a heti elszámoláskor.

A munkásvédelem ismeretlen volt a föld alatt. Az aknákban még

a robbantásokat is a megfelelő biztonsági intézkedések nélkül hajtották végre; a robbantószerkészleteket a rendkívüli forróság ellenére úgy tárolták, akár a fát. A legtöbb tárónak csupán egy kijárata volt. A balesetek és a betegségek következtében a halálozási arányszám rendkívül magasra emelkedett. A jeges hideg és a rekkenő hőség között átmenet nélkül váltakozó gyilkos éghajlat alatt a legkisebb meghűlésből is könnyen tüdőgyulladás lett. Gyógyítás pedig csak a mélyebben fekvő helyeken folyt. A társaság azonban a vasutat nem betegek szállítására, hanem annál jövedelmezőbb célokra használta. A kórházkocsit rendezővágányokra állíttatta, sorsukra hagyva a szerencsétlen betegeket. A munkaerő olcsó volt. Nem fizetődött ki, hogy takarékosan bánjanak vele. „A Társaság büszke arra – olvassuk Dora Mayer tudósításában –, hogy azon a napon, amikor majd mérhetetlen kincseivel hazafelé indul az Egyesült Államokba, elmondhatja: abban az országban, amelyből milliókat szipolyozott ki, nem hagy hátra egyetlen centet sem. Amit hátrahagy, az egyedül és kizárólag a nyomor, a sok rom és az elszenvedett gyötrelmekre való emlékezés lesz."

Az indiánok, akiket földjeikről a rézbányákba és a Cerro de Pascó-i olvasztókba csábítottak, éveken át védtelenül ki voltak szolgáltatva a rabszolgatartóknak. Mit sem hallottak még a szakszervezetekről és a kizsákmányolók ellen vívott szervezett harcról. Ez a helyzet megváltozott, amikor az Oroszországban bekövetkezett nagy fordulat híre az Andok nyomorúságos falvait is elérte. A sztrájk és a fegyveres ellenállás most már gyakori eseménnyé vált az amerikai rézkolóniában. A Hearst–Morgan–Vanderbilt szövetség segítségével azonban 1919-ben Augusto Leguia diktátor került hatalomra, aki vérbe fojtott az országban minden haladó megmozdulást. Cerro de Pascóba is megérkezett egy büntető expedíció „az amerikai tulajdon és élet védelmére", és szörnyű ítéletet tartott. Száz meg száz bányász esett áldozatul a perui katonaság „békítési manőverének".

Később még nyíltabban mutatkozott meg Hearst közvetlen befolyása a cerrói viszonyokra. Calvin Coolidge amerikai elnök, akivel az újságkirály bizalmas viszonyban volt, 1928-ban Alexander M.

Moore-t nevezte ki limai nagykövetté. Ezt Hearst ajánlatára tette, aki ebben Andrew Mellon pénzügyminiszter támogatását élvezte. Mellon a sajtófőnök számára jövedelmező barátságot kötött Hearsttel, akinek lapjai abban az időben a milliomos jövedelmek adómérséklésére irányuló követelést tekintették fő feladatuknak. Alexander Moore üzleti tranzakciók egész sora révén állt szoros kapcsolatban Hearsttel; eladta neki a „New York Daily Mirror"-t, amelynek nem sikerült megállnia a helyét McCormick lapjával, a „New York Daily News"-szal szemben, és a „Boston Advertiser"-t. A nagykövet tehát Peruban a Hearst-szervezet érdekeit nem kisebb nyomatékkal képviselte, mint az Egyesült Államok kormányát, és kétesztendős limai tevékenysége alatt „elsőrendű feladatának" tekintette, hogy a Cerro de Pasco Corporationt minden kellemetlenségtől megvédje, még ha ezt perui zsoldosok hatalmával kell is tennie. 1930-ban a társaság – amelynek elnökei sorába időközben Edward Hardy Clark is előlépett – annyira megszilárdította helyzetét, hogy Moore más diplomáciai állást foglalhatott el. Csak 1968 októberében, amikor Velasco Alvarado tábornok vezetésével a nemzeti-forradalmi kormány vette át a hatalmat, teremthették meg a feltételeket ahhoz, hogy a bányákat államosítsák és a Hearst-utódok uralmának véget vessenek.

Azokban az években a dél-dakotai Black Hillsben levő Homestake Mining Company elnöke is Edward Hardy Clark volt. A két vállalat perszonálunióban való összekapcsolása napjainkig követhető. A „Moody", az amerikai cégek katalógusa, 1969-es kiadásában a Homestake egyik igazgatójaként Louis Haggin II.-t nevezi meg; ez annak a John B. Hagginnek a fia, aki – mint ismeretes – a két társaság alapítói közé tartozott. Donald H. McLaughlinről ugyancsak a „Moody" tesz említést. Megtudjuk, hogy 1915 és 1917 között főgeológus volt Cerróban, és 1919–1925-ben ugyanilyen minőségben működött a Homestake társaságnál is, majd 1945-ben vezérigazgatóvá nevezték ki az Andok vidékén fekvő köztársaságban, de továbbra is igazgatósági elnök maradt Black Hillsben.

Téved, aki azt hiszi, hogy a munkások helyzete a hazai Dakotában

elviselhetőbb volt, mint az indiánoké a távoli Peruban. A vállalat megalapítását követő első negyedszázadban, amikor a Homestake az Egyesült Államok legfontosabb aranybányájává fejlődött, a külvilág úgyszólván semmit sem tudott meg Lead bányaváros háromezer munkásának életéről. 1906-ban azonban, amikor Hearst „trösztellenes" programmal jelöltette magát New York állam kormányzói tisztségére, ellenfelei összefogtak és sikerült nekik e politikai csodavilág kulisszái mögé világítani. Ehhez a leleplezéshez hozzá akart járulni Hearst régi ellensége, Joseph Pulitzer is, aki pontosan ismerte a laptulajdonos Hearst és a bányatulajdonos Hearst közötti összefüggéseket. Ezért egy riporterét megbízta a „tiltott város" titkainak feltárásával. A „New York World" tudósítója földerítette, hogy Leadben a hét minden napján 10 órát kell dolgozniuk az embereknek és hogy az igazgatóság – mint egyedüli telektulajdonos és építtető – csupán három hónapra szóló bérleti szerződéseket kötött a bánya alkalmazottaival, így akarván a kizárás állandó fenyegetésével kordában tartani az esetleges „zavarkeltőket". A Hearst-városban uralkodó botrányos állapotokról azonban azok a riportok adtak először teljes képet, amelyeket George Creel írt 1914 decemberében a „Harpers Weekly" számára.

„Ami Leadben először a szemünkbe ötlik – kezdi tudósítását Creel –, az a rendkívüli körültekintés és tökéletesség, amellyel itt egy autokrata rendszer minden kis részletét kiagyalták. Itt nyomát sem találjuk a spontán és szabálytalan rámenősségnek, amely a vállalkozók feudalizmusát Coloradóban, Nyugat-Virginiában és Michiganben még jellemzi. Leadben a vállalati igazgató egyúttal az egyetlen helyi bank igazgatója, a lakosság egyedüli bevásárlási forrásul szolgáló Hearst Mercantile Company elnöke és teljhatalmú diktátor is. A vezető tisztviselők uralják a helyi közigazgatást; az igazgatóság alkalmazásában álló detektívek és őrlegények látják el a helyettes seriff funkcióit, fel vannak fegyverezve és joguk van saját belátásuk szerint letartóztatni bárkit. A társaság a tulajdonosa a villamos- és vízműveknek; a kereken háromezer alkalmazott szavazatait a bányaigazgatóság választások idején úgy irányítja, hogy csakis neki meg-

felelő személyek kerülhessenek a politikailag fontos funkciókba, amilyen a seriff, a békebíró és a rendőrfőnök tisztsége."

A terror ellenére – állapítja meg a továbbiakban Creel – a bányászszakszervezetnek sikerült megvetnie a lábát a különböző üzemegységekben. Mind több bányász csatlakozott hozzá. A siker felbátorította a szakszervezetet, és a Western Federation of Miners felszólította a körzet minden bányászát, hogy egy meghatározott időpontig lépjen be a szakszervezetbe. Az igazgatóság számára eljött a megfelelő pillanat, hogy lecsapjon. Másnap a bánya minden bejáratánál ott függött a fenyegető figyelmeztetés: „A szakszervezethez tartozó munkások számára tilos a bemenet!" Egy züllött és deklaszszált elemekből álló banda a műszak kezdetekor üzemi rendészek védelme alatt megostromolta a bánya bejáratait. Ezeket az alakokat a társaság ügynökei toborozták a környéken. Többségük nyomorgó délkelet-európai bevándorló volt, aki még nem talált munkahelyet új hazájában. A szakszervezeti bizalmiak hiába próbáltak tárgyalásokat kezdeni az üzem vezetőségével: be sem bocsátották őket. Ugyanez történt két küldöttel, akik San Simeonba, Hearst palotájába mentek. „A kizsákmányoltak nagy barátja" egy inas útján közölte velük, hogy nem kívánja látni őket. A kétezer szervezett bányász közül csaknem ezer feladta a harcot, mert attól félt, hogy elveszti munkáját és kenyerét, s a bányaigazgatóság kívánságára széttépte tagsági könyvét; ezeket „kegyelemből" ismét beengedték a bányába. A többiek azonban nem kapituláltak. Bátran szembeszálltak a társaság rendőrségének túlerejével, s ezek az egyenlőtlen csaták azzal végződtek, hogy a túlélő bányászokat brutálisan kiűzték a városból.

1909. március 3-án a bossok elérték céljukat. Ezen a napon a Homestake Mining Company „Non Union Shop"-pá, vagyis „szakszervezetmentes üzemmé" nyilváníttatott. Ez azonban még nem volt elég; az igazgatóság felszólította a körzet vállalkozóit, hogy kövessék példáját.

E célból az alábbi körlevelet írták: „Mindenkihez, akit illet! Tekintettel arra, hogy Black Hillsben a bányaipar minden más itteni üzleti érdekeltség fő bevételi forrása, továbbá tekintettel arra, hogy

ez az ipar elhatározta: a szóban forgó körzetben egyszer s mindenkorra szakszervezetmentes munkafeltételeket vezet be, tisztelettel felkérünk minden érdekképviseletet, hogy a már említett határozatokat a maga részéről megfelelő lépésekkel határozottan támogassa . . ."

A körlevél más részében ezt olvassuk: „Nincs hiány olyan megelőző intézkedésekben, amelyek az ilyen munkafeltételeket tartóssá tehetik. A jövőben a Homestake-nél minden új alkalmazottat egy központi iroda vesz fel: a pályázóknak kérdőívet kell kitölteniük, amelyben politikai és vallási hovatartozásukról, valamint előéletükről felvilágosítást adnak. Szocialisták nem alkalmazhatók. Minden munkásnak, akit alkalmaznak, nyilatkozatot kell aláírnia, amelyben kötelezi magát, hogy nem csatlakozik semmiféle szakszervezethez. Annak ellenőrzésére, hogy a vállalt kötelezettséget híven teljesítik-e, átfogó ellenőrző rendszert létesítettünk . . ."

A folyamatos hétnapos munkahét és a tízórás munkanap, amely ellen a szakszervezet harcba indult, a Homestake Mining Companynál törvénnyé lett.

Ugyanebben a mozgalmas 1909-es esztendőben foglalta el tisztségét Leadben az első római katolikus püspök, az egyenes jellemű Joseph F. Bush. A tapasztaltak felháborították, s kereszténytyi kötelességének tekintette, hogy ezekről a közvéleményt tájékoztassa. Felettes hatóságához küldött jelentésében a következőket írta: „A bányaigazgatósághoz nemcsak az üzem alkalmazottai és munkásai tartoznak –, éppúgy rendelkezik a város, a megye, az állami parlament népképviselői és a Dél-Dakota államot képviselő szenátorok fölött Washingtonban." Naivitására vall, hogy először Hearst anyját, Phoebét kérte fel, támogassa őt; az özvegy a családi vagyon gyarapítása mellett csakis vallási és karitatív ügyekkel foglalkozott. Ebben az esetben két fő érdeke olyannyira összeütközésbe került, hogy jobbnak látta, ha a püspök levelére egyelőre egyáltalán nem is válaszol.

Az American Federation of Catholic Societies (Katolikus Társaságok Amerikai Szövetsége) Milwaukee-i kongresszusán, 1913 augusztusában Bush – miután sokáig hiába várt – kiöntötte szívét és

elmondott mindent, amit lelkipásztorkodásának négy esztendeje alatt a társaság működéséről tapasztalt. Ez természetesen nem maradhatott következmények nélkül. A Homestake-igazgatóság sebtiben gyűlésre hívott össze minden Leadben élő katolikust. Az előre elkészített s egyhangúlag elfogadott tiltakozó határozatban a püspök vádjait mint rosszindulatú koholmányokat utasították vissza, és a püspök azonnali visszahívását követelték. Ezt a határozatot eljuttatták Bonzano érsekhez, az Egyesült Államokban működő akkori pápai nunciushoz, s az egyházi hatóságok csakhamar valóban vissza is hívták Bush püspököt.

Az Egyesült Államokban egyedül a „Milwaukee Leader" közölt tudósítást Bush püspök fellépéséről és ezt követő azonnali leváltásáról. Ez a közlemény végül is annyira kellemetlen feltűnést keltett, hogy Washingtonban elhatározták: ismét a régi, jól bevált módszerhez folyamodnak a megriasztott kedélyek lecsillapítására, és vizsgáló bizottságot küldenek ki. Csaknem egy évvel később ez a bizottság John R. Commons professzor elnöklete alatt össze is ült, s megkezdte „kihallgatásait" Leadben. Minthogy azonban az adott időpontban – 1917. augusztus 3-án, amikor a császári Németország hadat üzent Franciaországnak – az általános érdeklődés már egészen más események felé fordult, célszerűnek tartották, hogy a vizsgálat eredményeit egyelőre ne tegyék közzé. Bush püspök utolsó nyilvános fellépése egyébként az volt, hogy tanúként megjelent a bizottság előtt, s ettől kezdve végképp eltűnt a nyilvánosság elől. A bigott és bőkezű adakozásairól híres Millicent Hearst, aki akkoriban még zavartalan házastársi közösségben élt férjével, igen szoros kapcsolatokat tartott fenn a legreakciósabb klérussal New Yorkban és Chicagóban, és ezekben a „jámbor" körökben felháborodott hangon nyilatkozott az „eretnek püspökről".

A legnagyobb amerikai aranybánya, a Homestake jövedelmezősége csaknem százéves fennállása alatt erősen ingadozott: az első világháború alatt, amikor Londonban a nemzetközi aranypiacnak be kellett zárnia és a valuták letértek az aranyalapról, valósággal megbénult az üzlet. A húszas évek végének gazdasági válsága ugyancsak

megviselte a társaságot, amely viszont hatalmas fellendülésnek indult akkor, amikor Franklin D. Roosevelt elnök 1934-ben egy uncia tiszta arany árát 20,67 dollárról 35 dollárra emelte.

A kizsákmányolás és az elnyomás, tehát a dolgozók helyzete Leadben természetesen mindvégig változatlan volt. A Homestake „Non Union Shop" maradt. Csak a homlokzaton alkalmaztak időközben néhány díszítő elemet. A legújabb időben kényelmes üdülőközpontot alakítottak ki, amelynek mozija és színházterme, étterme és klubja, valamint korszerű kórháza és jó szállodája van. A város lakóin azonban valami tompa közöny lett úrrá. Hiszen nemzedékeken át tapasztalhatták, hogy minden olyan kísérletet, amely helyzetük megváltoztatására irányult, erőszakkal elfojtottak. Beleélték magukat sorsukba. Így aztán nem járt messze az igazságtól az a riport, amelyet a „Fortune" – az amerikai vállalkozók szövetségei által fenntartott, fényűző kiállítású havi folyóirat – 1934-ben közölt: „Leadben a nyugalom megtisztult légkörét érezzük. Itt nincsenek csapszékek, játékkaszinók, sehol sem látunk naplopókat, akik a magazinok körül téblábolnak. Leadben az emberek egy kitűnően vezetett szanatórium ápoltjainak benyomását tették rám, akiket a napi tevékenység teljesen igénybe vett."

Ha ez a riporter szanatórium helyett büntető intézetet írt volna, fején találta volna a szöget.

A közönséges halandó még most is nehézségekbe ütközik, ha Lead területére akar lépni. Ehhez engedélyre van szüksége, amelyet azonban csak akkor kap meg, ha látogatásának megokolását a bányaigazgatóság elfogadhatónak találja. Akiknek sikerült bejutniuk a városba, elmondták, hogy Leadet Deadwoodból csupán egy – a társaság tulajdonában levő – autóbusszal lehet elérni, a városnak nincs más összeköttetése a külvilággal. Leadbe érkezve az idegennek nincs más választása, mint hogy a társaság szállodájában lakjék – a helybelieknek büntetés terhe alatt tilos idegeneket vendégül fogadni –, a társaság Mercantile nevű áruházában lehet csak bevásárolni és a szabad órák csakis a társaság üdülőközpontjában tölthetők el. Az idegent itt-tartózkodásának első pillanatától kezdve figyelik, bár erre

semmi ok sincs, mert a helybeliek úgysem mernek kapcsolatot teremteni a kívülállókkal.

Itt tehát megvalósult kicsinyben az a fasiszta színezetű rendőrállam, amelyet Hearst egész Amerika számára megálmodott: a monopóliumok korlátlan uralma, amely az engedelmességre és fegyelemre dresszírozott, az osztálygondolkodástól elidegenített munkásságra támaszkodik. A leadi kísérlet látszólagos sikere megerősítette Hearstöt a tekintélyuralmi szemlélethez való vonzódásában és fogékonnyá tette Hitler és Mussolini fasiszta tévtanai iránt.

A Homestake Mining Company a mai napig is virágzik. Nyereségét 1968-ban hivatalosan 25 millió dollárra becsülték. Mivel azonban az általános amerikai színvonalhoz képest alacsony aranyárfolyam miatt csökkent az aranytermelés jövedelmezősége, a társaság újabban az urán kitermelésére tért át, és más hatalmas amerikai konszernekkel együtt beszállt a nagy fegyverkezési üzletbe.

Az Avila-iratok titka

AVAGY ÉN DÖNTÖM EL, KI AZ ELLENSÉG

„Hearst úrnak rendkívül nagy földbirtokai vannak Mexikóban, és Hearst úr nagyon jól tudja, hogy az Egyesült Államok meghódítaná és megszállná Mexikót, földbirtokainak értéke sokszorosára növekedne. Ezért használták fel a Hearst-lapokat 15 éven át eszközként ahhoz, hogy háborút idézzenek elő Mexikó ellen."[17] E sorokat Upton Sinclair írta le. Ilyen egyszerű és közvetlen volt az összefüggés a földbirtokos Hearst önző személyi érdekei és a lapjaiban sok változatban és különböző hangerővel propagált külpolitika között.

Ez a példa kitűnő bepillantást enged azokba a módszerekbe is, amelyekkel a Hearst-sajtó munkához látott, hogy főnökének elképzeléseit és kívánságait a gyakorlati politikába átültesse és legkellemetlenebb ellenfeleit félreállítsa az útból. A Standard Oil-levelek esetében ez a sajtó, legalább részben, még valóban létező terhelő dokumentumokra támaszkodott csaló machinációiban, de a „Mexikó-esetben" már kizárólag külön erre a célra gyártott „titkos okmányokkal" dolgozott, amelyekről röviddel közzétételük után kiderült, hogy durva hamisítványok. Hearst elgondolását azonban ez egyáltalán nem zavarta; az ilyen „üzemi balesetet" már jó előre belekalkulálta a dologba. Neki az a sokkhatás volt a fontos, amelyet „leleplezései" keltettek és amely a hivatalos helyesbítés ellenére is tovább hatott. A józan és részletes cáfolatokat – így okoskodott Hearst – az olvasók alig veszik figyelembe, ezek legfeljebb futólagosan érnek el

a tudatukhoz. Ezért aztán teljesen biztos volt a dolgában, amikor egy bizonyos idő leteltével lapjai ismét a régi, töviről hegyire megcáfolt hazugságokkal jöttek elő, s ezeket a hazug történeteket „történelmi igazságoknak" tüntették fel. Az a művészet, ahogyan Hearst az okmányhamisítás módszerét alkalmazta, kétségkívül ösztönző hatással volt és van napjaink közvélemény-manipulátoraira.

Hearst Mexikó-ellenes szándékai attól a pillanattól fogva követhetők, amikor a polgári demokratikus forradalom elűzte az országból Porfirio Diaz diktátort, aki már Hearst apjával jó barátságban volt, és akinek segítségével a Hearst-család a Babicora birtokot a legkedvezőbb feltételekkel szerezhette meg. 1911. május 25-ig, e történelmi nevezetességű napig, Phoebe mama – Edward Hardy Clark vagyongondnok tanácsait követve – további telek-, erdő-, olajforrás- és ércbányavásárlásokkal növelte ezt a birtokot. Most azonban a fellázadt parasztok és partizánok Emiliano Zapata és Pancho Villa vezetése alatt még Hearst birtokai előtt sem torpantak meg: megszállták őket és elűzték róluk a jószágigazgatókat. Hearst szemében ez gaztett volt az Isten szándékai szerint való rend ellen, amit csak a barbárok országába való bevonulás, az ország megszállása útján lehet megtorolni. A „nagy emberbarát" szíve ezúttal már nem a nemzeti függetlenségért és a gyarmati iga lerázásáért küzdő harcosokért dobogott, ahogyan ezt a spanyol–amerikai konfliktus idején el akarta hitetni a világgal. Most már a „Mexikót a mexikóiaknak" hazafias felhívást lázadó rabszolgák harci üvöltésének tüntette fel, a rabszolgák összeesküvésének a szabadságszerető Amerika és jogai ellen.

A Hearst-lapok olvasói természetesen mit sem tudtak meg arról, hogy az amerikaiak és a britek az ezt megelőző években Mexikó nemzeti vagyonának 91,5 százalékát magukhoz ragadták és az ország lakóinak csak 1,1 százalékot hagytak meg, s hogy a Diaz-diktatúra alatt a bányaipar 75 százaléka és a nyersolajtermelés 50 százaléka amerikai ellenőrzés alatt állt. Hearst most az érdekelt nagy konszernekkel és más nagybirtokosokkal közös frontot alkotva azt követelte az állandó támadási célpontjául szolgáló Wilson-kormánytól, hogy haladéktalanul állítsa helyre „a törvényt és a rendet" Mexikóban.

„Elérkezett az ideje annak, hogy az Egyesült Államok csapatai valami permanens műveletre vállalkozzanak!" – harsogta az „American Journal". „Semmi valóban tartósat nem érhetünk el alkalmi büntető expedíciókkal! A mexikóiakra egyedül úgy gyakorolhatunk hatást (to impress them), ha elnyomjuk őket (to repress them). Többé nem elégedhetünk meg csupán annyival, hogy elfogjuk ezt vagy azt a bandität! Bevonulunk Mexikóba és amilyen mélyen előnyomulunk, ott is maradunk!"

A mexikói természeti kincsek kiaknázásában részt vevő érdekcsoportok, amelyek Hearstben megtalálták harsogó szócsövüket, oly erős nyomást gyakoroltak Wilson elnökre, hogy 1914-ben elhatározta: flottatüntetést rendez; ezt Veracruzban partraszállással folytatta, s 1916-ban Pershing tábornok (az Európába küldött amerikai expedíciós hadtestek későbbi főparancsnoka) parancsnoksága alatt intervenciós hadsereget küldött Mexikóba. A népi ellenállás azonban arra kényszerítette a jenkiket, hogy 1917 januárjában elhagyják az országot.

Arra a fajta hangulatkeltésre, amely az intervenciót megelőző időkben a Hearst-lapok fő vonala volt, tipikus példa az az eset, amelyet Max Sherover ír le Hamisítványok az amerikai újságírásban című könyvében: „A »New York American« közzétett egy fényképet, amelyen hét meztelen gyermek látható felemelt karokkal, térdig vízben, a tengerparton. A kép aláírása ez volt: »Annak a hihetetlen barbárságnak bizonyítékaként, amelyet Mexikóban még ma is mindenütt felfedezhetünk, Mr. Russel angol utazó, a londoni Királyi Földrajzi Társaság tagja, a NEW YORK AMERICAN rendelkezésére bocsátotta ezt a felvételt. A gyermekeket belekergették a vízbe, arra kényszerítették, hogy kezüket a magasba emeljék, majd tarkólövéssel meggyilkolták őket. A holttesteket később az áradás tovább sodorta. Figyeljék meg annak a gyermeknek elszörnyedt arckifejezését, aki fejét a kamera felé fordítja« . . ."[18]

A továbbiakban megtudhatjuk, hogy a felháborodott Mr. Russel nyilatkozatot adott át a versenytárs „New York World"-nek, amely a tényállást a következőképpen helyesbítette: 1. A felvétel egy évvel

korábban készült és már megjelent a „New York Tribune"-ban; 2. nem Mexikóban készült, hanem Brit-Hondurasban; 3. fürdőző gyermekeket ábrázol, akiket Russel arra kért, emeljék fel a kezüket, hogy a fényképen jobban lehessen látni testalkatukat; 4. az állítólag elszörnyedt arckifejezésű gyermek puszta kíváncsiságból fordította fejét a kamera és a fényképész felé.

Amikor Wilson 1914-ben felkért egy Argentína, Brazília és Chile részvételével alakított döntőbíróságot, hogy hozzon létre megegyezést a két szomszédos ország között felmerült vitás kérdésekben, Hearst minden lehetőt megtett, hogy e fáradozásokat megzavarja az általa személyesen irányított vad sajtóhadjárattal. Eleinte előre nem látott nehézségekbe ütközött. A Niagara-konferencia (ezzel az elnevezéssel folytak a békítő tárgyalások) sajtóirodája megtagadta, hogy Hearst tudósítóját beengedje. Csak akkor volt hajlandó akkreditálni a Hearst-sajtó képviselőjét, amikor a főnök elhatározta, hogy a tudósítást a feddhetetlen riporter hírében álló Roscae Conklin Mitchellre bízza.

Első távirati tudósításában Mitchell azt írta, hogy a tárgyalások légkörét kedvezőnek és biztatónak találta. Ezt azonban nem közölték. A „New York American" Niagara Fallsból keltezett jelentése ennek pontosan ellenkezőjét állította. A Mitchell által megfogalmazott cikkekkel a továbbiakban sem bántak másként. Hearst irányvonala – mint már a McKinley elnök elleni gyilkos hadjáratban is – azt célozta, hogy Wilsont rágalmazó módon gyengének tüntesse fel, aki lépre megy a ravasz mexikói tárgyaló feleknek és kész arra, hogy „a nemzet érdekeit" elárulja. Mitchell táviratairól szó sem volt. Éppen ezért a New York-i szerkesztőségben Alfred Henry Lewis (ugyanaz, aki korábban McKinleynek közvetítette Hearst „békeajánlatát") „átírta", azaz valósággal fejtetőre állította e táviratokat. Mitchell kínos helyzetbe került: el kellett mondania a konferencia részvevőinek, miként jártak el a tudósításaival. De a legjava még hátra volt.

Egy napon a New York-i Hearst-lap CARRANZA ELNÖK BIZALMAS ÜZENETE meghökkentő cím alatt közzétette azokat

a „titkos utasításokat", amelyeket állítólag a mexikói elnök adott a küldötteknek, és amelyek a mexikói kormány kétkulacsos magatartását voltak hivatottak bizonyítani. A konferencia részvevőinek körében ez a „leleplezés" – az első szótól az utolsóig Hearst hamisító központjának terméke – felháborodást keltett. Mitchell táviratilag felmondott, hogy tisztázza magát a gyanú alól, hogy ebben a szennyes ügyben a közvetítő szerepét játszotta. New Yorkból a következő választ kapta: „Mi oka van rá, hogy felmondjon? Legyen bátor katona és jó fiú. A bátor katonák helytállnak akkor is, ha magasabb rangú tisztjeik hibát követnek el. Mondjon le a tudósításról, de állását ne adja fel." Mitchell azonban szilárd maradt és – ha nem is hosszú időre – hátat fordított a Hearst-szervezetnek.

Az eddig vázolt epizódok, mai szemmel nézve a dolgokat, csak előjátéknak tűnnek a tulajdonképpeni „tőr és álarc" drámához, amelyet Hearst rendezésében 13 évvel később, 1927 november közepétől december közepéig adtak elő .

1924-ben Plutarco Elias Calles tábornok foglalta el a mexikói elnöki tisztséget, s eleinte kiismerhetetlen magatartást tanúsított az amerikai pénzügyi érdekekkel szemben. Hearst ezért elküldte hozzá szerkesztőjét, Frazier Huntöt, hogy kipuhatolja, milyen messzire akar elmenni kormánya a külföldi földbirtokoknak az 1917. évi alkotmányban kinyilvánított kisajátítása tekintetében. Abból a hangnemből ítélve, amelyet ezt követőleg az egész Hearst-sajtó megütött, Hunt megnyugtató választ kapott Callestől. Az elnök a későbbiek során valóban engedékeny politikát folytatott az amerikai monopóliumokkal szemben.

Ekkor már a hivatalos Washington is a „békés behatolás" politikája mellett döntött, s elhatározta, hogy Morgan partnerét, a dúsgazdag, jovális Dwight Morrowt küldi nagykövetként Mexikó Citybe. Az amerikai kormánypolitikára növekvő befolyást gyakorló Morgan bankár tervet terjesztett elő, amely szerint Mexikót egy csepp vér nélkül, csupán dollárkölcsönök révén és uzsorakamatok bilincseivel teljesen függővé lehetne tenni az Egyesült Államoktól.

1927 őszén azonban Calles rákényszerült arra, hogy a polgári

demokratikus forradalom véghezvitelét követelő néptömegek nyomásának engedve, legalább új földtörvényeket bocsásson ki. E törvények egyebek között jobban megadóztatták a külföldi földbirtokokat, és megvonták a külföldi latifundistáktól azt a jogot, hogy a föld mélyének kincsei után kutassanak. Ez villámcsapásként érte az amerikai konszerneket, amelyek időközben csaknem az egész mexikói kőolajtermelést magukhoz ragadták. Az ingadozó, kompromisszumra hajló Callest „bolseviknak" bélyegezték.

Ekkor William Randolph Hearst, valamint a Mexikóban erősen érdekelt olajmágnás, Edward L. Doherty és a Sinclair Oil Company egyezséget kötött, hogy Callest megbuktassa és az amerikai kormányt fegyveres beavatkozásra kényszerítse. Ebben a szövetségben Hearst vállalta a közvélemény manipulálását, megnyerését. Teljes tájékoztató apparátusát áthangolta az alábbi jelszóra: Az amerikai nép ősellensége a Rio Grande túlsó partján található.

1927. november 14-én megnyitották a zsilipkaput, és a konszernlapok hasábjain a mexikói kormány ördögi cselszövéseiről szóló vérforraló történetek és tudósítások valóságos áradatát zúdították az olvasóra. Szinte minden ilyen hajmeresztő meséhez „megcáfolhatatlan bizonyítékokat" csatoltak. „Minden esetben eredeti dokumentumokról van szó, amelyeken szakértők szerint a mexikói elnöknek és vezető minisztereinek feltétlenül hitelesnek elismert aláírása látható. Ezeknek a dokumentumoknak hitelessége minden kétségen felül áll" – bizonygatták a vezércikkek és kommentárok.

Ezekből az irományokból kiderült, hogy Mexikó szövetséget kötött Japánnal és a Szovjetunióval, s teljes erővel támadásra készül az Egyesült Államok ellen; olyan koholmány volt ez, amely a kelet-ázsiai szigetállam tekintetében már 1914-ben is szerephez jutott Hearst terveiben. A továbbiakban arról volt szó, hogy Calles egymillió dollárt bocsátott rendelkezésre egy nicaraguai Amerika-ellenes forradalom finanszírozására. Végül azt állították, hogy a mexikói kormány 2,5 millió dolláros alapot létesített, hogy az Egyesült Államokban egyes szerkesztőket és politikusokat megvásároljon. Hearst hidegháborúja 1927. december 9-én érte el tetőpontját, amikor „a

mexikói titkos archívumokból" egy újabb dokumentum jutott a „New York American" szerkesztőségének birtokába, s ezt fakszimilében rögtön ki is nyomtatták. Eszerint négy amerikai szenátor – nevüket az újságközleményben olvashatatlanná tették – és két neves amerikai publicista vesztegetési pénzt fogadott el a Calles-klikktől. A politikusok állítólag egy és negyed millió dollárt vágtak zsebre, a két újságírónak azonban lényegesen kisebb összeggel kellett beérnie.

Az amerikai szenátorok összetartó közössége elleni támadással Hearst kétségkívül kockázatot vállalt, ám ettől nyilván nem riadt vissza. Számolnia kellett azzal, hogy a szenátus védekezni fog és bebizonyítja, hogy a dokumentumok hamisítványok. Úgy vélte azonban: hatalmi pozícióját és közvéleménygyárainak befolyását a nyilvános leleplezés sem rendítheti meg tartósan.

David A. Reed pennsylvaniai szenátor – megfelelő határozat alapján – szenátusi különbizottságot hozott létre a szenátorok ellen emelt vádak kivizsgálására. S bár Hearstöt mindenképpen kímélni akarták, a bizottság tagjai mégis arra kényszerültek, hogy ezt a csalási botrányt a maga hatalmas terjedelmében feltárják. Az egymás után felvonuló nagyszámú tanú vallomása nyomán – mint valami filléres regényben – napfényre került mindaz, ami a kulisszák mögött lejátszódott.

A vallomások szerint egy „ismeretlen" arról tájékoztatta Edward Hardy Clarkot, a Hearst-vagyon gondnokát, hogy a mexikói kormány titkos okmányainak birtokában van. Clark ezt az embert – aki később Miguel Avilának, Mexikóban élő texasinak mondta magát – John Page-hez, a Hearst-lapok Mexikó Cityben akkreditált tudósítójához utasította. Ez az iratokat továbbította a főnökhöz. Miután Hearst megerősítette „hitelességüket", Page 20 000 dollárt fizetett értük. Ez nagy ár volt, mert Avila a „forró" árut korábban már – amint ez a bizottság előtt kiderült – sokkal olcsóbban fölajánlotta az Egyesült Államok mexikói nagykövetének, majd pedig a „Chicago Tribune" tudósítójának, csakhogy azok – csalást gyanítva a dologban – elutasították. Magában a Hearst-szervezetben is kétségbe vonták az iratok hitelességét. A Hearst-féle hírszolgálat, az Interna-

tional News Service vezetője, Moses Königsberg egyenesen megtagadta Avila „leleplezéseinek" a hírekben való közlését. Valóban aligha volt szükség szakértők véleményére, hogy leleplezzék a hamisítót, mert a „titkos okmányok" minden oldalán csaknem harminc durva helyesírási, mondattani és nyelvtani hiba volt, a stilisztikai hiányosságokról nem is szólva. Az egész világ előtt hitelt érdemlően bebizonyosodott: a dokumentumgyűjtemény egy primitív csirkefogó műve, aki csak tökéletlenül beszéli a spanyolt.

Mivel azonban aligha feltételezhető, hogy Hearst maga is ne ismerte volna fel már az első pillantásra, mennyire kétséges az Avila-iratok hitelessége, így rendkívül valószínűnek látszik az a másik verzió, amelynek megvizsgálását a szenátusi bizottság kínosan elkerülte. Eszerint maga a főnök volt az, aki közvetítők útján a gengszterkörökben okmányhamisítóként jól ismert Avilához fordult és megbízta azzal, hogy készítse el a kérdéses dokumentumokat. Ez annál is inkább hihetőnek tűnik, mert ezek az iratok csupán más formában, de ugyanazt tartalmazták, amit a Hearst-sajtó korábban már összehordott. Eredetileg a hamisítványokat hivatalos amerikai helyeken, valamint más lapoknál szerették volna elhelyezni, s ezt Avila, mint említettük, meg is kísérelte. A „leleplezések" hatása – így számított Hearst – sokkal biztosabb lenne, ha olyan lapokban közölnék őket, amelyeknek nincs olyan rossz hírük, mint a soviniszta, Mexikó-ellenes beállítottságukról ismert Hearst-lapoknak. Csak miután Avila fáradozásai kudarcot vallottak, kényszerült a főnök arra, hogy a saját lapjaiban közöltesse a hamisítványokat.

E verzió kényszerítő logikája mellett szól még az a tény is, hogy a „dokumentumokban" korrupcióval vádolt szenátorok – William Borah (500 000 dollár), George Norris (300 000 dollár), Thomas Heflin (300 000 dollár) és Robert La Folette (150 000 dollár) – Borah kivételével igencsak kellemetlen ellenfelei voltak a Hearst politikának. A megvádolt újságírók, Oswald Garrison Villard és dr. Ernest H. Gruening, a „Nation" című népszerű liberális hetilap állandó munkatársai, korábban már magukra vonták az újságkirály haragját, mert politikai és üzleti ügyei után „szaglásztak".

Amikor tanúként a bizottság elé idézték, Hearst meg sem próbálta azt a benyomást kelteni, mintha megtévesztés áldozata lett volna, amikor az Avila-iratokat nyilvánosságra hozta. Minden további nélkül elismerte, hogy a szenátorok ellen emelt vádaknak ő maga sohasem adott hitelt.

Bizottsági tag: – Utánanéztek Önök annak, hogy az illető szenátorok számára valóban történtek-e kifizetések?

Hearst: – Nem, ezt nem tettük.

Bizottsági tag: – Felkeresték a szenátorokat és megkérdezték őket?

Hearst: – Nem, ezt nem tehettük meg anélkül, hogy az összefüggéseket is fel ne fedtük volna.

Bizottsági tag: – Van rá bármiféle bizonyítéka, hogy valamelyik szenátor felvette volna az itt említett összegeket?

Hearst: – Nem, én valóban nem hiszem, hogy bármiféle összeget kaptak volna.

Bizottsági tag: – Tudomására jutott-e valaha is olyasmi, ami az ilyen vádakat igazolhatta volna?

Hearst: – Nem, azt hiszem, ezek a vádak alaptalanok voltak.

E kínos helyzetben Hearst számára nem maradt más választás, mint hogy magatartását illetőleg magyarázattal szolgáljon olvasóinak. Visszavonulásra kényszerült, de elhatározta, egyetlen lépéssel sem hátrál tovább, mint amennyire feltétlenül szükséges. Többé nem tagadhatta, hogy a kinyomtatott iratok hamisítványok voltak. Tagadta azonban, hogy becsapta volna olvasóit, mert – mint azt szemérmetlenül állította – a titkos okmányok *tartalma* megfelel a valóságnak!

A felülmúlhatatlan demagógia valóságos salto mortale-jára vállalkozott az alábbi magyarázkodással: „Miután minden szakértő egyetértett abban, hogy az általunk közzétett dokumentumok hamisítványok, ezt a megállapítást nem óhajtom kétségbe vonni; csupán azt szögezem le, hogy én nyomatékosan – és hitem szerint, mint hazafi – ragaszkodom ahhoz, hogy az események logikája kétségbevonhatatlanul bizonyítja: a dokumentumokban közölt lényeges tények *nem*

hamisítványok, és hogy ezek a tények, a politikai, a nemzetközi tények alkotják itt azt a lényeget, amely az amerikai nép és az amerikai nép érdekeinek hűséges képviselői szempontjából életbe vágóan fontos."

Nem sokkal később Hearst úgy vélte, már eléggé benőtte a fű ezt az egész ügyet ahhoz, hogy olvasói számára fölöttébb arcátlanul ismét föltálalja ugyanezeket a hazug meséket, mintha sohasem történt volna semmiféle vizsgálat, mintha ő maga sohasem ismerte volna el, hogy az Avila-iratok hamisítványok voltak. Aláírásával megjelent egy cikk, amely a következőket állította: „Ezek az okmányok már öt hónapja birtokomban voltak, s ezalatt gondosan mérlegeltem, melyik lenne a legjobb és legkörültekintőbb eljárás, amelyet követhetnék. És a közlésre csupán akkor határoztam el magam, amikor ezeknek az okmányoknak hitelessége minden kétséget kizáróan bebizonyosodott.

A rossz hírbe hozott négy szenátor közül csak egy, nevezetesen George H. Norris számolt le nyílt levélben az alávaló rágalmazóval. „Az ön tanúvallomásának elemzése – írta a szenátor – elkerülhetetlenül arra a következtetésre vezet, hogy nemcsak eljárása volt tisztességtelen és becstelen, hanem, hogy ön maga becstelen ember. Az ön számára minden eszköz megfelel, hogy a lakosságot Mexikó ellen oly módon felheccelje, hogy ez – amennyiben a cikkeiben hangoztatott állítások megfelelnének a valóságnak – menthetetlenül háborúra vezetne az Egyesült Államok és Mexikó között. Melyek az ön eljárásának indító okai, Mr. Hearst? A bizottság előtt elismerte, hogy Mexikóban értékes tulajdona van. Közismert tény az is, hogy az ön célja a jelenlegi mexikói kormány megbuktatása. Ön úgy hiszi, hogy ez – ha sikerülne – mexikói beruházásai szempontjából nagyon előnyös lenne. Más szóval: tőkeberuházásai érdekében ön nemcsak arra vállalkozott, hogy becsületes és őszinte emberek jó hírét a sárba tapossa, hanem még arra is, hogy hazánkat békés szomszédjával háborúba taszítsa. Amit ön ezen a területen végzett, elegendő ahhoz, hogy kiadványait minden becsületes ember szemében lejárassa. Annyi bizonyos, hogy arra a rendszerre, amely szerint a Hearst-lapokat szer-

Porfirio Diaz diktátor

II. Vilmos császár

Hearst és „hazafias" családja

Pierpont Morgan Wall Street-i főhadiszállása, a tőzsdével szemközt

A hazaáruló sajtóvezér a hazatérő expedíciós hadtest fogadóbizottságában

Franklin D. Roosevelt elnök

kesztik és amely rákos daganatként mind jobban terjed az országban, már csupán ez a jellemzés illik: az amerikai újságírás csatornarendszere."

A másik három szenátor azonban hallgatott. A vizsgáló bizottság tagjai ugyancsak nem ejtettek egyetlen keményebb szót sem Hearstről. Valamennyien jó arcot vágtak a gonosz játékhoz. Ugyanaz a színház ismétlődött meg, amelyet az amerikai közvélemény a spanyol–amerikai háború idején, a McKinley ellen indított gyilkos hajsza, a Standard Oil-kampány, a chicagói bandaharcok során átélt: egyesek megjátszott felháborodásán kívül a hatalmasok köréből senki sem tette a legcsekélyebb lépést sem, hogy lefogja a bűnöző kezét. Vajon nehéz-e kitalálni, miért?

Hearstnek egy küldetést kellett teljesítenie, s ezt a rá jellemző arcátlansággal teljesítette is. Az, hogy ideiglenesen cáfolnia kellett, az, hogy 1927-ben nem került sor ismét amerikai katonai beavatkozásra, ezúttal Mexikóban, mit sem változtat a tényen: Hearst elérte célját. Calles elnök még ugyanabban az évben hatályon kívül helyezte az 1917. évi alkotmánynak a föld és a telek kisajátításáról szóló 27. cikkelyét, s így ajtót-kaput nyitott az amerikai monopóliumoknak. Hearst nemcsak a saját birtokát mentette meg, hanem harci lármájával a Rio Grandétól nyugatra fekvő területet is a „békés behatolást" hirdető Wall Street stratégák hálójába kerítette. Ezért hálásak is voltak neki. Hearst és szervezetei szervesen beilleszkedtek az USA korrupt uralmi rendszerébe. Hearst és szervezetei ismét jelentősen hozzájárultak ahhoz, hogy ez az uralmi rendszer fennmaradhasson. A Hearst elleni támadás azt jelentette volna, hogy e rendszer haszonélvezői öncsonkítást hajtanak végre.

Napilap a sörgyárosoknak

AVAGY A CSÁSZÁR ÜGYNÖKE

Működésének kezdetétől Hearst mindvégig osztatlan rokonszenvvel viseltetett a német imperializmus iránt, függetlenül attól, hogy milyen kormánya volt. Szinte napra pontosan meg lehet állapítani, hogy mikor fogadta szívébe „a császárt és a birodalmat": 1885. szeptember 25-én a „New York Journal" megvásárlása alkalmával szinte csak úgy mellékesen megtudta, hogy ezzel tulajdonosává vált egy német nyelven megjelenő lapocskának is, a „Das Morgen Journal"-nak. Ez abban az időben csupán egy egyesületi lap volt, amelyet a német nemzetiségű bevándorlók „Heimatklub"-jai számára adtak ki; e klubok a yorkville-i „Germantown"-ban, az amerikai német náci szervezetek későbbi fellegvárában keletkeztek. A klubokat és a lapot a vagyonos amerikai német sörgyárosok és a nem kevésbé befolyásos amerikai német bankárok, Schröder, Kuhn, Loeb és Seligman finanszírozták. Hearst finom orrával megszimatolta a biztató és jövedelmező üzletek lehetőségét. Mi lenne, gondolta, ha a sörgyárosok és a bankemberek iránti előzékenységből, a zuglapból nagy, népszerű újságot csinálna, amely a német kisebbséget a Hearst-féle újságírás kipróbált módszereivel a pénzembereknek megfelelő irányba terelné? Jól számított. A német származású milliomosok megörültek az ajánlatnak, s nem fukarkodtak hirdetéseikkel, amelyeket a korszerűsített külsőben megjelenő lap – új nevén „Deutsches Journal" – számára feladtak. A pénzemberek a Hearst-konszern

más termékei iránt is jóindulattal viseltettek. E folyamatok megfigyelői később azt állították, hogy a „kezdő" abban az időben e segítség nélkül képtelen lett volna szilárdan megvetni a lábát New York forró talaján. Így aztán nincs semmi csodálkozni való abban, hogy a különféle Hearst-kiadványok, amelyek politikai szövetségeseiket állandóan változtatni szokták, bámulatos állhatatossággal támogatták az európai status quo megváltoztatására irányuló német követeléseket. Buzgón dicsőítették még az Egyesült Államokban oly népszerűtlen II. Vilmos császárt is, akinek berlini palotájában Hearst több ízben vendégeskedett.

Amikor mindjobban előtérbe léptek a világ és a piacok újrafelosztásáért harcba szálló hatalmi csoportosulások és már csak idő kérdése lehetett, hogy a hagyományos hatalmak és a német „jövevény" között mikor következik be az összecsapás, Hearst megbízta pénzügyi tanácsadóját, Edward Hardy Clarkot, készítsen elemzést a helyzetről. Ebből ki kellett derülnie, hogy egyéni hatalmi érdekei szempontjából melyik oldalra kell állnia Hearstnek egy háború esetén, amely az antantállamok – Nagy-Britannia, Oroszország és Franciaország –, illetve az úgynevezett központi hatalmak – Németország, Ausztria és Olaszország – között törne ki; azaz másként szólva: milyen magatartást kell tanúsítani a Hearst-szervezetnek a fenyegető konfliktusban, és milyen irányban kell a hivatalos amerikai politika befolyásolását megkísérelnie.

Hearst és a brit érdekek abban az időben már összeütközésbe kerültek a perui rézbányák miatt. Clark tehát az elemzés nyomán csak az alábbi következtetésre juthatott: Hearst birodalmának legfőbb ellensége a brit imperializmus, a császári Németországban viszont természetes szövetségesét kell látnia. Így hát egy európai háború kitörése esetén törekedni kell annak megakadályozására, hogy a hatalmi csoportok közötti erőviszonyok Németország kárára változzanak meg; márpedig ez bekövetkezne akkor, ha az Egyesült Államok az antant oldalán belépne a háborúba. Clark jelentéktelennek látta azt a nyereséget, amelyet el lehetne érni azzal, ha az Egyesült Államok hadianyagot szállítana a szövetségeseknek. Nézete szerint a

cerrói rézbányák túlságosan messze vannak az európai kontinens utánpótlási csatornáitól; a Cerro Corporation csak úgy tehetne szert nyereségre, ha az Egyesült Államok és Japán között háború törne ki. Még az aranyüzlet is – amelyben Hearst a Homestake Mining Company révén döntő módon részt vett – teljesen megbénulna, ha a világ nagy részére kiterjedő háború törne ki, mert az aranypiacok bezárnának és vevők nem jelentkeznének. Hearst üzletei szempontjából kívánatos lenne a német imperializmus győzelme, mert ez a latinamerikai brit befolyás végét jelentené és a főnök perui helyzetét megrendíthetetlenné tenné. A nemzetközi aranykereskedelem központja Berlinbe helyeződne át, mint ahogyan általában kedvező feltételek alakulnának ki a Hearst-érdekeltségek terjeszkedésére – beleértve a kiadói üzletet is – abban az Európában, amelyben az imperialista Németország uralkodna.

Ehhez az elemzéséhez igazította Hearst a maga publicisztikai taktikáját, ami egyébként nem is esett nehezére, hiszen nagymértékben megfelelt érzelmi beállítottságának. Minden skrupulus nélkül a német háborús propaganda szolgálatába állította közvélemény-formáló konszernjét, amelyhez most már összesen 5 millió példányban megjelenő 17 napilap tartozott. A „nagy hazafi", akinek lapjai a címoldal fejlécében az „America First", vagyis „Amerika mindenekelőtt" nacionalista jelszót hordozták, a császári német titkosszolgálat eszközévé lett. Az Egyesült Államokban működő német ügynökökhöz fűződő kapcsolatai Amerikának a háborúba való belépése előtt, és különösképpen azt követőleg, olyan méreteket öltöttek, hogy a kormány megbízásából működő szenátusi bizottság is kénytelen volt foglalkozni vele. A vizsgálat eredményeit a „Jelentés és tanúkihallgatások a világháború alatt az Egyesült Államokban folytatott külföldi propagandával, kémkedéssel és cselszövésekkel kapcsolatban" (Report and Hearings on Foreign Propaganda, Espionage and Intrigue in the United States during the World War; Senate, 66. Congress, First Session 1918–19) című okmányban rögzítették.

A szenátusi bizottság a bűnösség megcáfolhatatlan és súlyos bizonyítékai ellenére is elállt attól, hogy Hearstöt személyesen megidéz-

ze. Tanúként csupán legközelebbi munkatársait hallgatták ki, köztük Arthur Brisbane-t, Roy Keehnt, a Nemzeti Gárda tábornokát (időközben ő került Long Green Andy helyére mint a Chicagóban megjelenő Hearst-kiadványok vezérigazgatója) és Walter Howleyt, a „Chicago Examiner" vezető munkatársát. A bizottság minden tőle telhetőt megtett, hogy a Hearst-szervezet hazaáruló üzelmeit jelentéktelennek tüntesse föl, és ezért a már ismert minta szerint megkísérelte, hogy a terhelő tanúkat lejárassa. Ennek ellenére a tárgyalásokon oly sok botrányos eseményt tártak fel, hogy ezek fő részeseit kétségtelenül a Sing Singben letöltendő életfogytiglani börtönre ítélték volna, ha kevésbé kiváltságos állampolgárokról lett volna szó. Arthur Brisbane – aki a bizottság előtt angolna módjára forgolódott – nem cáfolhatta meg, hogy az amerikai német sörgyárosok csoportjától „ajándékként" félmillió dollárt kapott, amely lehetővé tette számára, hogy nyomban a Németországhoz intézett amerikai hadüzenet után megvásárolja a „Washington Times"-t. Ezt a lapot, amely a háború éveiben lelkendezve foglalt állást az imperialista Németország mellett, a békekötés után bekebelezték a Hearst-konszernbe; ebből nyilvánvalóvá vált, hogy Brisbane a Hearst-szervezet „strómanjaként" működött.

Még ennél is nagyobb szenzációt és feltűnést keltettek az amerikai titkosszolgálat két tagjának, Bruce Bielaskinak és George B. Lester kapitánynak, valamint Alfred L. Beckernek, New York állam helyettes államügyészének tanúvallomásai. Becker megállapításai szerint Hearst a legszorosabb kapcsolatot tartotta fenn gróf Bernstorff-fal, a washingtoni német nagykövettel, Franz von Papennel, a német követség akkori katonai attaséjával és a francia Bolo Paschával, a párizsi „Journal" kiadójával, akit később hazájában mint hazaárulót halálra ítéltek és kivégeztek. Pascha 1916-ban hivatalos küldetésben az Egyesült Államokba utazott, hogy a francia sajtónak kanadai papírral való ellátását rendezze. Ez a megbízatás azonban csak álcázás volt, a valóságban kapcsolatot akart létesíteni az Egyesült Államokban működő német ügynökökkel és a németbarát csoportok vezetőivel. A házi alkalmazottak, portások és sofőrök eskü alatti

vallomásaiból kiderült, hogy Bolo Pascha többször találkozott gróf Bernstorff-fal Hearst New York-i rezidenciáján. A Bolo Pascha ellen Párizsban később megindított hazaárulási perben Hearst neve ismételten felbukkant. A közvádló „a császári német kémszolgálat közvetítőjének" nevezte őt.

Bruce Bielaski a szenátusi bizottság előtt bizonyítani tudta, hogy William Bayard Hale berlini Hearst-tudósító 15 000 dollár évi fizetés ellenében a német Abwehrnek dolgozott. A szenátorok elé tette egy 1916. június 2-án megfejtett távirat másolatát; a táviratot Bernstorff küldte a berlini külügyminisztériumnak, s tartalma a következő volt: „Excellenciád kívánságának megfelelően kedvezőnek látom az időpontot arra, hogy Hearstöt rávegyük: küldjön egy első osztályú embert Berlinbe. Szóba jön W. B. (William Bayard Hale), aki – amint Excellenciád tudja – a háború kezdete óta a nagykövetség titkos ügynökeként működik és 1918. június 23-ig szerződéses kötelezettséget vállalt. Erre a döntésre főként az a benyomásom késztet, hogy W. B. a megfelelő ember lenne arra is, hogy a háború után a hírszolgálat újjászervezését a kellő irányba terelje."

Hearst „Deutsches Journal"-ja Lester kapitány vallomása szerint a német kémszolgálat központja lett. Dr. Heinrich Albert ügynök (később letartóztatták és mint kémet kiutasították), valamint a „Deutsches Journal" szerkesztősége között titkos telefonvonal működött. Megfigyelték Hearstnek Albert irodájában, a Broadway 45. szám alatt tett látogatásait is. Ezt az irodát egy cég képviseleteként álcázták.

A Hearst-ház érdekei és a német imperializmus katonai szervezete közti szinte hiánytalan összeköttetést bizonyítja ez a figyelemre méltó okmány is, amelyet Bielaski a bizottság elé terjesztett. A német ügynökök 1915. május 24-én tartott üléséről készült titkos jegyzőkönyvről van szó; ezen az ülésen többek között részt vett dr. Heinrich Albert és William Bayard Hale is. Ezen az összejövetelen fontos szerepet töltött be az a levél, amelyet Edward Lyell Fox, egy ugyancsak a német imperialisták zsoldjában álló újságíró Franz von

Papenhez intézett. Ebben Fox kijelentette, hogy az amerikai hadianyagoknak az antanthoz irányított áradatát érzékenyen zavarni lehetne, ha a falra festenék az Egyesült Államok és Japán közötti háború kísértetét. Az adott időpontban ez minden kockázat nélkül megtörténhet, mert „az amerikai hadsereg és haditengerészet emberei amúgy is azon a véleményen vannak, hogy a háború a Csendes-óceánon elkerülhetetlenné vált". Fox a továbbiakban szó szerint a következőket írja: „Az amerikai közvélemény figyelmét el kell terelni az európai eseményekről és szembe kell állítani a keleti helyzettel. A Hearst-lapoknak a japcsik ellen kell irányítaniuk a harcot." Hearst azonnal teljesítette is ezt a megbízatást, mégpedig olyan módosított formában, amely a saját birtok- és profitérdekeinek, valamint néhány nagymonopólium érdekeinek még jobban megfelelt. Kitalálta azt a rémmesét, hogy a japánok és a mexikóiak összeesküvést szőnek és előkészületeket tesznek az amerikai „haza" elleni támadásra.

A szenátusi bizottság előtt nem említették meg, hogy Hearst az első világháború kitörése után összes kiadványainak vezércikkírójaként egy magát Philip Francisnak nevező embert alkalmazott, akinek igazi neve azonban Philipp Diefendorf volt. Ez az amerikai német, akit csontja velejéig áthatott a nagynémet sovinizmus, 1921-ig maradt Hearst szolgálatában. „Diefendorf munkájának hét éve alatt közelebb állt Hearsthöz, mint szervezetének bármely más tagja. Mindketten valóságos misszionáriusi megszállottsággal buzgólkodtak azon, hogy Amerikát távol tartsák a háborútól, Németországot bátorítsák és a szövetségesekben aggodalmat keltsenek. A háborús évek alatt Diefendorf főnökének teljes bizalmát élvezte, s kettejüket olyan szoros barátság fűzte egymáshoz, amelyet senki megmagyarázni nem tudott"[19] – közli tanulmányában John Tebbel, aki korábban maga is a Hearst-szervezet tagja volt.

Áttekinthetetlen ügy ez. Vajon mi vagy ki indította Hearstöt arra, hogy Arthur Brisbane-t, ezt az évtizedeken át bevált, rendkívül sikeres vezércikkírót és az újságbirodalom társalapítóját – akihez ráadásul még különféle üzleti tranzakciók is fűzték – lefokoz-

za és helyébe egy, az amerikai sajtókörökben teljesen ismeretlen embert állítson? Vajon Hearstön kívül ki terjesztette ki védő karjait Diefendorf fölé? Ez az ember éppolyan hirtelen tűnt el, mint ahogyan felbukkant, anélkül, hogy bármiféle nyomot hagyott volna maga után. Senki sem tudott felvilágosítást adni arról, hogy mi lett Diefendorf alias Francisból. Vajon nem kézenfekvő-e a föltevés, hogy ő is, akárcsak Hale, a német titkosszolgálatnak volt az ügynöke, akit gróf Bernstorff közvetített Hearstnek?

Hearst harca az Egyesült Államoknak a világháborúban való részvétele ellen, bár hatalmas csoportok támogatását élvezte, mégis vereséggel végződött. Az ország leghatalmasabbjai, a Wall Street bankárjai, ezeknek élén is John Pierpont Morgan, továbbá az amerikai hadiipar, amely a legnagyobb részt vállalta az antant hadianyag-ellátásából, rávették az ingadozó, ködös eszmények rózsaszínű felhői közt járó Woodrow Wilson elnököt, hogy 1917 áprilisában hadat üzenjen a császári Németországnak. Különösképpen a brit kormány adósodott el az amerikai bankokkal és fegyverszállítókkal szemben annyira, hogy az amerikai pénzügyi oligarchia már reszketett a pénzéért, ha egy szövetséges vereség lehetőségére gondolt, amint ez az 1917-es válságos háborús évben nem is volt teljesen kizárva. Ha azonban Németországot az ő segítségükkel megverik, akkor nem csupán a kölcsönök és más adósságok visszafizetése bizonyos az Egyesült Államok számára, hanem a nemzetközi pénzügyi világban betöltött vezető szerepet is átveszi az eladósodott Angliától az amerikai hitelező. A Wall Street a tőkésvilág központjává válna. Ráadásul az amerikai konszernek és bankházak szilárdan megvethetnék lábukat a földre terített Németországban, amelyet hitelekkel és kölcsönökkel ismét talpra állítanának.

Ezeket a monopolista érdekekből eredő logikus és józan megfontolásokat természetesen hazafias, részben pedig hangzatos világmegváltó frázisok kísérték. Hearstnek, aki e téren maga is mester volt, nem okozott különösebb gondot, hogy erről a háborús propagandáról lerántsa az ideológiai álarcot és feltárja az igazi indító-

okokat. Az amerikai ifjaknak nem azért kell hadba vonulniuk, hogy „a világot éretté tegyék a demokrácia számára" – írták a Hearst-lapok –, hanem azért, hogy az amerikai milliomosokat megmentsék a csődtől. Időről időre olyan cikkeket és közleményeket tálaltak az olvasók elé, amelyek megfeleltek a tényeknek és kézzelfogható érveket szállítottak a háború ellenzőinek – elsősorban a Szocialista Pártnak és az Ipari Munkások Egyesületének. Ebben a helyzetben a sajtóvezér még abban is fantáziát látott, hogy kapcsolatot próbáljon teremteni a pacifista szocialistákkal. Felhívta Chester M. Wrightot, a „Socialist Call" főszerkesztőjét, hogy lapjával vegyen részt „a nagy békemozgalomban". Wright azonban keresztüllátott Hearst szándékain, és megfelelő választ adott neki: „Volt egyszer egy háború, amikor ön a háború mellett volt. Az ön békefelhívását nem lehet komolyan venni. Lapjainak történetében túlságosan sok ingadozás tapasztalható."

Az Egyesült Államok hadba lépése arra kényszerítette Hearstöt, hogy jobban leplezze elkötelezettségét a német imperializmus és agresszív céljai mellett. Most úgy tett, mintha felülvizsgálta volna Wilsonról alkotott ítéletét és egyetértene az amerikai kormány döntésével. Ámde a lapjaiban naponta ismételt javaslatok – nevezetesen, hogy az amerikai flotta fő erejét összpontosítsák a Csendes-óceánra, megelőzve ezzel egy meglepetésszerű japán támadást, továbbá, hogy a hadiiparban elsősorban egy hatalmas tengeralattjáró flotta és ütőképes légierő kiépítésére kell törekedni – egyet jelentettek az amerikai háborús erőfeszítések szabotálásával, mert e célok megvalósítása évcket igényelt volna. A Hearst-sajtó nem befolyásolta magát a frontokon kialakult valóságos helyzettől, változatlanul kimeríthetetlennek és fölényesnek tüntette fel a német katonai potenciált és legyőzhetetlennek a császári hadsereget. E célból többek közt „Négy évem" címmel folytatásokban közölték James Gerardnak, az Egyesült Államok utolsó berlini nagykövetének emlékiratait.

Amikor a Ruhr és a Spree menti imperialisták már maguk is

kénytelenek voltak belátni, hogy helyzetük kilátástalan, a Hearst-szervezet lapjai azt propagálták, hogy az Egyesült Államok kössön különbékét Vilmos császár birodalmával. A küszöbön álló német összeomlásról érkező, napról napra szaporodó jelek valóságos pánikba ejtették Hearstöt. Végső reményét a Nagy Októberi Szocialista Forradalomba vetette, mert feltételezte, hogy ez a forradalom gyengítené az antant helyzetét és utolsó lehetőséget kínálna a német imperialistáknak. Így alakult ki a groteszk színjáték, hogy a sárga újságfejedelem, aki egész életében a pokollal azonosította a kommunizmust, legalább néhány hétig arra utasította szerkesztőit: „legyetek tapintatosak a bolsevikokkal szemben!"

Eközben, ahogy közeledett a szövetséges győzelem napja, a közvélemény felháborodásának vihara is egyre fenyegetőbben bontakozott ki a hazaárulóval szemben, majd hatalmas tüntetésekké fokozódott, amelyeken jelképesen „kivégezték" Hearstöt. Bojkottmozgalom kezdődött, a konszern lapjainak példányszáma sok ezerrel csökkent. Hearstöt azonban ez nem befolyásolta. Tapasztalatból tudta, hogy éppen elegendő hatalmas barát áll mögötte, s ezek nem fogják cserbenhagyni a bajban. Azonkívül számított arra is, hogy az olvasók hamar felejtenek.

S nem is csalódott. William Gibbs McAdoo pénzügyminiszter a nagy nyilvánosság előtt „a háború alatt tanúsított hazafias magatartásáért" dicsérte meg azt az Arthur Brisbane-t, aki a sörbárók pénzével a német imperialista propaganda eszközévé tette a „Washington Times"-t. Burleslon közlekedésügyi miniszter szolgálati utasítást adott a magas rangú hivatalnokoknak, amelyben óvta őket a „túlzásoktól bizonyos újságokkal szemben", amelyeknek politikája a tisztviselők szemében esetleg érthetetlen volna. Hearst a szenátusban is támogatásra talált. Ebben különösen buzgónak mutatkozott James A. Reed missouri szenátor. Bár Reed nem volt tagja annak a szenátusi bizottságnak, amely az Egyesült Államokban kifejtett ellenséges propaganda- és kémtevékenységet vizsgálta, mégis megjelent minden ülésen, amely a Hearst-szervezet tevékeny-

ségével foglalkozott, és önhatalmúlag beavatkozott a tárgyalásokba. Megtett mindent, hogy kétségbe vonja a terhelő tanúk szavahihetőségét. A befolyásos Hiram Johnson kaliforniai szenátor, aki korábban ellenfele volt gátlástalan földijének, most szintén a segítségére sietett. Nem is szólva William Hale Thompson chicagói polgármesterről, akit „Big Bill"-nek neveztek, valamint John S. Hylanről, New York főpolgármesteréről, akiket Hearst kitűnő állásokhoz segített és akik ezt most rehabilitációs akcióikkal hálálták meg. Hylan közbenjárására a hazaáruló egyenesen abban a megtiszteltetésben részesült, hogy egy nagy csapatszállítmány érkezésekor hivatalosan köszönthette a New York-i kikötőben a hazatérő harcosokat.

Összeesküvés a háború ellen

AVAGY A BARNA BÉKEANGYAL

Hearst maga is meglepődött azon, hogy az első világháború kimenetele a német imperializmus győzelméhez fűzött csaknem minden reményét valóra váltotta: az Egyesült Államok, a tulajdonképpeni nyertes, magához ragadta a vezető szerepet az antanthatalmak között. A kivérzett és kimerült Anglia függő viszonyba került a Wall Streettel szemben, s Latin-Amerikában elveszítette kivételes helyzetét. Hearstnek most már nem kellett félnie attól, hogy a britek beavatkoznak perui beruházásaiba. Nagy-Britannia, az Egyesült Államok másodrangú partnerévé degradálódva, nem volt többé veszélyes a Hearst-impérium számára.

Ezzel szemben új, kiszámíthatatlan és sokkal veszélyesebb ellenfelek léptek a küzdőtérre: a bolsevikok, akik szétzúzták a cári birodalmat és akiknek diadalmas forradalmi eszméi országhatárokon és tengereken át megtalálták az utat a világ dolgozóihoz. Ennélfogva most már a „bolsevizmus" vált a Hearst-ház „első számú ellenségévé".

A főnök politikai alapelgondolása, amelyben továbbra is uralkodó szerepet töltött be a német imperializmussal való testvéri viszony, most már tökéletesen egybeesett a hangadó amerikai monopóliumok háború utáni fő politikai irányvonalával. Ezek a monopóliumok nem sajnálták a fáradságot, hogy Németországot védőbástyává építsék ki a bolsevizmussal szemben. A Morgan- és a Rocke-

feller-csoport ellenőrzése alatt működő bankházak rögtön a háború után életmentő dollárinjekciókat adtak a vereségtől és a forradalomtól erősen megviselt német imperializmusnak. Az amerikai tőke behatolt a német konszernekbe, leányvállalatokat és fiókintézeteket létesített német talajon.

E fejlődés következtében a Hearst-szervezet mindinkább összekötő kapoccsá vált az amerikai hatalmi szerkezetben. Valahányszor a későbbi években bizonyos ellentétek támadtak a dollároligarchia és a hivatalos államvezetés érdekei között, Hearst nyomban átvette a vezetést az ilyen „zavaró jelenségek" ellen vívott harcban és bevetette már számtalanszor kipróbált fegyvereit: a hazugságot, a csalást, a hamisítást és a gyalázkodást.

Ahogyan korábban William McKinley és Woodrow Wilson esetében tette, most a harmincas években Franklin D. Roosevelt ellen uszított, akiben a legreakciósabb amerikai monopóliumok veszedelmes ellenségüket vélték fölfedezni; paradox jelenség volt ez, mert valójában éppen Roosevelt mentette ki őket rendkívül veszélyes helyzetükből. Az általa bevezetett szükségprogrammal – a New Deallel – a válság tetőpontján lecsillapította a puszta létükért küzdő tömegeket, ezzel elhárította a forradalmi akciók veszélyét és biztosította a kapitalista társadalmi rend további fennállását. Az adott körülmények között halaszthatatlanná vált reformokat, például a középítkezések nagyarányú programjának megvalósítását, amelynek fel kellett volna szívnia a 15 millió munkanélküli egy részét, a munkanélküli biztosítás bevezetését, még ha nagyon hézagos volt is, és az üzemekben a szakszervezetek működésének általános engedélyezését „bolsevik beavatkozásnak" bélyegezték a fasiszta kiutat kereső monopolista csoportok. Mindnyájuk élén jártak a Hearst-lapok, amelyek harcba szálltak az általuk Raw Dealnek elkeresztelt (értelemszerű fordítása Hatalmi Csíny) New Deal ellen. Magát Rooseveltet kommunistának bélyegezték. Amikor az elnök Hitler hatalomátvétele után reálisabban mérte fel a nemzetközi helyzetet és keresztülvitte, hogy az Egyesült Államok felvegye

a diplomáciai kapcsolatokat a Szovjetunióval, ez ürügyül szolgált a Hearst-szervezetnek, hogy hajtóvadászatot indítson az elnök ellen.

Hearst politikai befolyása jelentősen megnövekedett azóta, hogy Morgan és Rockefeller fenntartás nélkül elismerték őt. Még Roosevelt is arra a belátásra jutott, hogy jobb, ha a kiszámíthatatlan sajtóvezérrel szemben rugalmas magatartást tanúsít. Harold Ickes belügyminiszter „Titkos napló"-jából megtudjuk, hogy az elnök többször is meghátrált Hearst fenyegetései elől és súlyos következményekkel járó, a saját politikai felfogásával ellentétes intézkedéseket tett, hogy bebiztosítsa magát e fenyegetésekkel szemben.

Ickes 1935. augusztus 4-i keltezéssel feljegyzi, hogy – a Hearst-fondorlatok ismerői számára aligha rejtélyes módon – két gyorsírásos jelentés került Washingtonba egy állítólagos moszkvai Komintern-ülésről; ezek közül az egyik – a „nem egészen teljes" – a külügyminisztériumhoz, a másik – a „teljes" (!) – a Hearst-szervezethez jutott el. Ez a szervezet, amint ezt Ickes egy közvetítőtől megtudta, már meg is bízott egy szerkesztőt, hogy a „moszkvai jelentést" cikksorozatban dolgozza fel. E jelentés magva egy – a Komintern tagjai által egyhangúlag elfogadott – állítólagos határozat volt, amely kötelezte az Egyesült Államok Kommunista Pártjának Központi Bizottságát, támogassa Roosevelt jelölését a második hivatali időszakra (1936–1940). A közvetítő ezenkívül azt is tudni vélte: a Hearst-sajtó arra készül, hogy „kikészítse" a „kommunista" Rooseveltet. Ickes a továbbiakban ezeket írja:

„Hearst és az elnök között teljes a szakítás. S teljesen reménytelen a Hearst-embereket rávenni arra, hogy ne közöljék a cikkeket... Figyelemre méltó módon azonban a többi újság hétfőn reggel feltűnést keltő tudósítást közölt, amely kilátásba helyezte a Szovjetunióhoz fűződő diplomáciai kapcsolatok megszakítását. Moszkvai nagykövetünk, William Bullitt állítólagos éles hangú tiltakozó jegyzéket nyújt majd át a szovjet kormánynak amiatt, hogy szovjet részről beavatkoznak az Egyesült Államok Kommunista Pártjának politikájába; ez ugyanis az annak idején, a diplomáciai kapcsolatok újrafelvételekor szovjet részről adott biztosítékok meg-

szegését jelenti. Külügyminisztériumunk ezt az ügyet – természetesen az elnök támogatásával – nyomatékos figyelemmel kíséri ... Ez a fejlemény, a diplomáciai kapcsolatok megszakítása a Szovjetunióval, nagyon váratlanul jött. Mindenesetre a legcsekélyebb jele sem mutatkozott ennek a kormány legutóbbi ülésén, és a megelőzőn sem volt szó róla. Feltételezem, hogy olyan ellenakcióról van szó, amelylyel a Hearst-sajtónak az elnök ellen irányuló várható rohamát akarják megelőzni."[20]

Bizonyára nem ütközött volna semmi nehézségbe a „moszkvai jelentést" mint hamisítványt leleplezni – ahogyan ez az Avila-„dokumentumok" esetében is történt – és Hearstöt mint újra meg újra visszaeső bűnözőt pellengérre állítani. Ekkora hatalma azonban Rooseveltnek sem volt a legreakciósabb monopóliumok védencével szemben. Éppen ellenkezőleg történt. Egy évvel később, 1936 augusztusában, amikor az újraválasztásért kibontakozott harca végső szakaszához érkezett, Roosevelt hajlandónak mutatkozott arra, hogy elfogadja Hearst közeledési kísérletét – amely csupán új kiadása volt a már McKinley és Theodore Roosevelt esetében is alkalmazott taktikának –, bár joggal lehetett feltételezni, hogy a cél csupán az elnök lejáratása. Lássuk, mit ír erről 1936. augusztus 10-i naplójegyzetében Harold Ickes:

„W. R. Hearst egy barátja – nevét az elnök titokban tartotta – fölkereste az elnököt és megkérdezte tőle, mi a véleménye Hearstről. »Személyét illetően vagy politikailag?« – kérdezte vissza az elnök. »Politikailag« – válaszolta a férfi. Az elnök azt mondotta, nagyon jó véleménye van róla. A látogató azonban tudni akarta, vajon az elnök bírálni szándékozik-e Hearstöt. Az elnök azt válaszolta, hogy ezt még nem tudja egészen pontosan, talán később egyszer. A férfi utalt arra, hogy Hearst nem szereti az ilyen támadásokat ... Aztán javasolta, hogy az elnök küldje el egy magas állású bizalmasát Victor Watsonhoz (a »Chicago Herald Examiner« egyik korábbi ügyvezető főszerkesztője) annak kipuhatolása végett, hogy nem lehetne-e valamiféle alapot találni a fegyverszünethez. Világosan értésre adta, hogy Hearst Alfred Landon (republikánus elnök-

jelölt) mellett döntött. Az elnöknek arra a kérdésére, mit ért a közvetítő »fegyverszüneten«, a válasz így hangzott: »Azt, hogy Hearst mindkét párt, a köztársasági és a demokrata párt számára azonos terjedelmet bocsát rendelkezésre lapjaiban a választási harc során.« Az elnök tudni kívánta, hogy vajon csökkent-e a Hearst-lapok példányszáma, és a férfi elismerte, hogy igen. »S hogy áll a helyzet a hirdetésekkel?« – kérdezte tovább az elnök. »A hirdetések feladása a példányszámtól függ« ... Ezután arról beszéltek, hogy az elnök küldötteként a Strauss-család egy tagja, a Macy's (New York-i nagyáruház) tulajdonosa jönne számításba. – Az elnök megkérdezett engem, tanácsosnak tartom-e, hogy valakit Watsonhoz küldjön. Azt mondtam neki: Ön az Egyesült Államok elnöke, tehát Hearstnek kell megtennie az első lépést. Gondolja el, Ön megbízná a Strauss-család egyik tagját, de ha ő ezt az ügyet mégoly ügyes diplomáciával kezelné is, vajon mi akadályozhatná meg Hearstöt abban, hogy egy szép napon azzal a kijelentéssel álljon elő: az elnök közvetítőt küldött hozzá, hogy kegyelmet kérjen. Ebben az esetben aztán egy férfi állításai állnának szemben egy másik személy szavával ..."[21]

Miután Hearst „békeajánlata" nem vezetett eredményre, a Hearst-szervezet ismét teljes lendülettel indította meg támadását a „bolsevik" Roosevelt ellen. Ezután nem múlt el nap anélkül, hogy e szervezet újabb hazugságokat ne terjesztett volna.

A sajtóvezér személyesen is bekapcsolódott ebbe a mocskolódó kampányba, s nevével jegyzett cikkeket közölt lapjaiban. 1936. szeptember 21-én például ebben a jellemzően durva hangnemben írt: „... alighogy elnökké választották, máris cserbenhagyta a demokratikus platformot, és szinte minden szavával és betűjével eladta magát a Marx-szocialistáknak. Tugwell államtitkárt küldte ki, hogy országszerte terjessze a bolsevik doktrínákat, az osztályokat egymás ellen uszítsa, a farmereket és a munkásokat »rohamra« vigye – ugyanezt egyébként a kommunisták sikeresen alkalmazták Spanyolországban –, hogy osztályuralmat teremtsen, kiáltó ellentétben minden amerikai eszménnyel és elvvel ... Ezen túlmenően,

A New York-i tőzsde 1933-ban

Ausgabe A / Berliner Ausgabe

Berlin, Freitag, 14. September 1934

HER B ACHTER

N.S. Funk heute neu

alt der national-sozialistischen Bewe

Weltpolitisches Gespräch zwischen dem Zeitungskönig W. R. Hearst und Reichsleiter Alfred Rosenberg

Tudósítás az elvbarátok megbeszéléséről

A főnök bajor népviseletben

Alfred Rosenberg.
Hitler ideológusa
a kezét nyújtja

1934: Németországi
utazás
Marion Daviesszel

Antifasiszta tüntetés New Yorkban, 1934-ben

Mister Roosevelt kikényszerítette, hogy elismerjék Moszkva véres diktatúráját, azt a diktatúrát, amely felkelésben és forradalomban született és amelyet gyilkossággal és rablással tartanak fenn . . ."

Roosevelt mindezt elengedte a füle mellett. Ickes szeptember 23-án a következőket jegyezte fel naplójába: „Megpróbáltam megvilágítani az elnök előtt, mennyire fontos lenne az ő szempontjából, ha teljes erővel horogütést adna Hearstnek. Senki más meg nem teheti ezt helyette. Az elnök azonban azt válaszolta, talán majd egy napon a pofájába vág az öregúrnak . . ." Ebben maradtak.

Hearst már röviddel az első világháború után feltűnő érdeklődést tanúsított a föltámadó fasizmus iránt, és teljes mellel kiállt Mussolini mellett. Lapjai egyre-másra dicsőítő cikkeket közöltek az olaszországi új rendről; e cikkeket Richard Washburn Childs, az Egyesült Államok korábbi római nagykövete írta, akiről nem sokkal halála előtt bebizonyították, hogy az Egyesült Államokban Mussolini fizetett ügynökeként működött.

Hearst rokonszenve a fasizmus iránt aligha meglepő: egy „osztályok fölött álló népközösség", amely véget vet a „plutokraták uralmának", a valóságban azonban az ideológiailag lefegyverzett és terror alatt tartott munkásság segítségével korlátlan hatalmat – s ezzel együtt profitot – biztosít a monopóliumoknak –, mindez messzemenően egyezett Hearst nézeteivel. Hiszen ugyanezeket a demagóg jelszavakat hirdette sajtójában mint az osztályok és pártok fölött álló „amerikanizmus" prédikátora, s ezt valósította meg Leadben, az aranyvárosban. Most, hogy a dollároligarchia a német imperializmus, s kivált a fasizmus erősítésében látta fő feladatát, Hearst csupán ennek az oligarchiának a megbízását teljesítette, amikor szoros kapcsolatba lépett a hitleri állammal és az ellenőrzése alatt álló tömegtájékoztatási eszközöket a náci propaganda szolgálatába állította.

A Hearst-szervezet képviselői már 1931 decemberében felajánlották a Londonban tartózkodó Alfred Rosenbergnek, hogy Hitler szóljon Amerikához Hearst rádióadói útján. E terv voltaképpen a birodalmi posta vonakodása miatt hiúsult meg.

1934 májusában utazott Hearst először a hitleri birodalomba. Csak öt hónappal később, szeptemberben tért vissza New Yorkba a Bremen nevű Északnémet Lloyd gőzösön. Németországi tartózkodása idején, a Röhm és gárdája ellen végrehajtott vérfürdő után, 1934. augusztus 2-án vette át Hitler az államfő funkcióit és eskette fel saját személyére a Reichswehrt. Ebben az időben a barna hóhérlegény már csaknem az egész nemzetközi sajtó előtt rossz hírben állt; éppen ezért igen fontos volt neki, hogy egy tekintélyes külföldi lapkiadót találjon, aki „tisztára mossa" ábrázatát. Erre a baráti szolgálatra William Randolph Hearst vállalkozott.

A náci előkelőségekkel, köztük régi barátjával, Franz von Papennel történt többszöri találkozás után, augusztus 18-án meglátogatta Hearstöt Ernst Hanfstaengel, a külföldi sajtóosztály főnöke, aki Hitler államcsínye előtt több évet töltött New Yorkban és egyező politikai felfogásuk alapján már akkor megnyerte Hearst rokonszenvét. Néhány nappal e találkozás után minden német lap közölte azt az állásfoglalást, amelyet az előkelő amerikai lapkiadóval készített interjú formájába öltöztettek. Természetesen az egész nemzetközi sajtó átvette Hearstnek a hitleri rémuralmat dicsőítő nyilatkozatát: „Ha sikerülne Hitlernek, hogy megmutassa az utat a békéhez, a rendhez és egy olyan erkölcsi magatartáshoz, amelyet a háború az egész világban szétrombolt, akkor olyan dolgot vinne véghez, ami saját népének, s ezen felül az egész emberiségnek is hasznára válnék... Németország harcol azért, hogy megszabaduljon a versailles-i szerződés alávaló határozataitól és olyan nemzetek rosszindulatú elnyomásától, amelyek kapzsiságukban és rövidlátásukban irigykedve és ellenségesen figyelik Németország fölemelkedését. Ebben a harcban valóban csak olyan küzdelmet láthatunk, amely iránt minden szabadságszerető népnek megértést és rokonszenvet kell tanúsítania."

Hearst röviddel ezután meghívást kapott a nürnbergi náci pártkongresszusra és ott lefényképeztette magát a barna előkelőségek társaságában. Szeptember 16-án Hitler fogadta őt. „A Führer fanatizmusa szemlátomást hatással volt rá, Hitlerben a kommunizmus

elleni európai védőbástyát látta; ezt a nézetét egyébként Amerika befolyásos körei is vallották, és ez a nézet az említett körökben ma még szélesebben elterjedt . . .”[22] – jegyzi meg John Tebbel 1952-ben írt Hearst-életrajzában.

Hearst értékes ajándékot hozott magával utazásáról. A propagandaminisztérium szerződést kötött vele, amely szerint a náci kormány évi egymillió birodalmi márkával „kibérelte” Hearst hírügynökségét, az International News Service-t. A szerződés – akárcsak annak idején a Southern Pacific-kel kötött titkos megegyezések – azt a feltételt tartalmazta, hogy a Hearst-sajtó a jövőben tartózkodik minden barátságtalan megnyilatkozástól a nemzeti szocialista rezsimmel szemben. A továbbiakban leszögezték, hogy vezető náci személyiségek tollából rendszeresen cikkeket jelentetnek meg a Hearst-szervezet lapjaiban. És valóban: ezt követően a Hearst-lapokban cikksorozatok jelentek meg Göring és Rosenberg aláírásával. Hearst kötelezte magát arra is, hogy különböző német kormányhivatalok felszólítására külön jelentéseket juttat el hozzájuk belső német használatra az Egyesült Államok bizonyos eseményeiről. Ilyen bizalmas információt rendelt meg például Goebbels propagandaminisztériuma, amikor Brodski New York-i bíró fölmentette az amerikai antifasiszták egy csoportját, amely a New York-i kikötőben horgonyzó Bremenről letépte a horogkeresztes zászlót. Erről az akcióról, valamint az amerikai sajtó és a közvélemény reagálásairól százezer szavas közleményt küldtek a transzatlanti kábelen át, amely emiatt 24 órán át foglalt volt.

Frederick T. Birchall, a „New York Times” korábbi ügyvezető főszerkesztője és későbbi különtudósítója volt az első, aki tudomást szerzett a Hitler-rezsim és Hearst közötti megegyezésről, és ennek tartalmát szó szerint közölte szerkesztőségével. A szenzációs leleplezések az 1934. december 31-i és 1935. január 1-i kiadásokban képesztették el az olvasók seregét.

Hearst soha nem lankadó buzgalommal, hűségesen szolgálta a náci rezsimet egészen a bukásáig, majd még azon is túl. Nagyban és kicsiben. Amikor például Walter Winchell, a Hearst-lapok vezér-

cikkíró sztárja, jobb belátásra térve, náciellenes lett és kényelmetlen igazságokat kezdett közölni Hitler amerikai barátairól, a San Simeon palotából rövidesen megküldték a főnök parancsát „minden szerkesztőségnek": „Winchell cikkeiből minden náciellenes vagy antifasiszta megnyilatkozást törölni kell." 1938. március 28-i keltezéssel Hearst újabb táviratot diktált: „Minden szerkesztőségnek, amely még közli Winchell írásait! Kérem, szerkesszék meg gondosan Winchell cikkeit és töröljenek belőlük mindent, ami bármiképpen is kifogásolható vagy nem megfelelő. Töröljenek belőle akár egész hasábot, mert nézetem szerint Winchell annyira hanyaggá vált, hogy kérdéses, vajon egyáltalán értékes-e még számunkra." A szerkesztőségek mégsem tudták elhatározni magukat, hogy Winchell kívánságára felbontsák munkaszerződését, bár ötször egymás után előterjesztette ezt a kérést. Az olvasók körében végzett felmérés azt mutatta, hogy Winchell kolumnáját tartják a legszínvonalasabbnak a Hearst-lapokban.

Az újságvezér mindent megmozgatott, hogy megakadályozza az antifasiszta erők összefogását és a Hitler-ellenes koalíció megalakulását. „Az ellenség baloldalt áll, saját hazánkban és a nemzetközi küzdőtéren" – erősítgette. „Kergessétek ki a vörösöket az egyetemekről" jelszóval aljas hajtóvadászatot indított a liberális professzorok és docensek ellen, elferdített nyilatkozataik és hamisított interjúk alapján kommunistáknak bélyegezte őket. Hearst szemében kommunista volt mindenki, aki magát a fasiszta hordák ellenfelének vallotta. Elrendelte például, hogy a konszernjéhez tartozó újságokban azokat a spanyol hazafiakat, akik törvényes kormányukat fegyveresen védték Francóval szemben, *vörösök*nek, a Franco-fasisztákat pedig *nemzetiek*nek nevezzék.

A második világháborút követő években, amikor a közvélemény mind fenyegetőbben fordult a náci gengszterek amerikai cinkosai ellen, Hearst megkísérelte letagadni a náci kormánnyal kötött szerződéses kapcsolatait. Megértő bírákra is talált (ez egyébként a mögötte álló pénzügyi csoportok befolyása következtében nem volt túl nehéz), akik egyes liberális lapokat az Egyesült Államokban

„rosszindulatú híresztelés" jogcímén pénzbüntetésre ítéltek, mert napvilágra hozták Hearstnek Goebbelsszel és Ribbentroppal kötött sötét üzleteit. A Hearst-szervezet által a háború alatt és előtt követett irányvonal azonban nem hagy semmi kétséget afelől, hogy e szervezet és a náci vezetés között szilárd megegyezések álltak fenn. Lapjainak *A hírek között* című rovatában ő maga terjesztette a nácik ideológiáját, mentegette agresszióikat és keltett hangulatot a barna alvilág előtt való kapituláció mellett.

Az efféle szégyenletes dokumentumokkal egész könyvet lehetne megtölteni. A Hearst mögött álló hatalmasoknak mégis sikerült elérniük, hogy e gyalázatos ténykedése a feledés homályába merüljön. Életrajzírói kivétel nélkül elsiklanak fölötte, s a halála alkalmával megjelent megemlékezések sem tesznek említést ilyesmiről. (Ezek a nekrológok egyébként mind elismerő hangon szólnak munkásságáról.) Annál fontosabbnak tartjuk, hogy legalább kivonatosan idézzük ezeket a – politikai arculatának teljes megrajzolásához nélkülözhetetlen – hiteles megnyilatkozásait.

Alig két hónappal Hitler Lengyelország elleni támadása előtt, 1939. július 19-én a következő parancs ment „minden kiadóhivatali vezetőhöz és szerkesztőhöz": „Európában nincs háború, hacsak az Egyesült Államok nem provokál háborút. Itt bizonyos elemek megkísérlik, hogy háborúba taszítsanak bennünket, s azon fáradoznak, hogy háborút robbantsanak ki és bennünket is belevonjanak. Aki valóban azt hiszi, hogy valamiféle náci vagy fasiszta tevékenység fenyegeti hazánk biztonságát, nincs teljesen eszénél. És aki nem ismeri fel azokat a veszélyeket, amelyek a kommunista felforgató tevékenység következtében fenyegetik demokráciánkat és biztonságunkat, végképp elvesztette józan eszét. Ilyen világosak a dolgok... Amivel nekünk itt Amerikában törődnünk kell, az a kommunista behatolás. Az amerikai újságoknak szembe kell szállniuk ezzel a veszéllyel, s nem szabad megengedniük, hogy mellékes dolgok eltereljék őket ettől."

Néhány héttel később, amikor a Szovjetunió fáradozásai, hogy Angliával és Franciaországgal kollektív biztonsági szerződést kös-

sön, több hónapos tárgyalások után Chamberlain és Daladier kormányának hajthatatlansága miatt kudarcot vallottak, Hearst felhívta a londoni és párizsi vezetőket – teljesen a náci vezetés szellemében –, hogy egyezzenek meg Hitlerrel és biztosítsák a hátát, hogy a Szovjetunióra támadhasson.

1939. augusztus 23-án a következő kommentárt írta:

„Németország nem volt abban a helyzetben, hogy Franciaországgal és Angliával békeszövetséget köthessen ... Németország ezt a szövetséget határozottan és ismételten felajánlotta Franciaországnak és Angliának. Németország kész volt arra, hogy elismerje mindkét ország, valamint tengerentúli birtokaik területi sérthetetlenségét, föltéve, hogy Németország is engedélyt kap a versailles-i szerződés előtti határainak visszaállítására. Chamberlain a müncheni egyezmény alapján voltaképpen kész volt erre. Az európai béke biztosítottnak látszott egy olyan négyhatalmi szövetség alapján, amelyet egyrészt Franciaország és Anglia, másrészt Olaszország és Németország kötött volna meg. Ámde nem számoltak az angol radikálisok és szélsőségesek ostobaságával. A Németországgal való békeszövetség az értelmes, civilizált és intellektuálisan progresszív nemzeteket egyesítette volna a destruktív, radikális és felforgató nemzetekkel szemben. Angliában azonban a radikálisok, a kommunisták és az álkommunisták, a vörösök és a halványvörösök rögtön felágaskodtak és nekirontottak Chamberlain ésszerű, logikus és intelligens politikájának ... Ha azonban visszatérne békeprogramjához, Chamberlain visszaszerezhetné a civilizált emberek bizalmát világszerte, márpedig ezek sokan vannak, akadnak közöttük nagyon befolyásosak is."

Miután Winston Churchill került a kormány élére és a harcra kész brit imperialisták pozíciójából határozottan felvette a harcot a náci világhódítók ellen, a Hearst-propagandisták őrá összpontosították tüzüket. Felszólították, tegye le a fegyvert a „túlerőben levő és legyőzhetetlen" ellenfél előtt. „A háború és a béke sorsának eldöntése most döntő módon Angliától függ – olvashattuk *A hírek között* című rovatban 1940. november 14-én –, Hitler a világ nyilvánossága

előtt fejezte ki békeakaratát. Európában megteremtette új rendjét. Az egyetlen, amit Angliától követel, csupán annyi, hogy ne avatkozzék bele az európai helyzetbe. Nehéz belátni, mi mást tehetne Anglia."

Alig kisebb hévvel rontott neki Hearst Roosevelt elnöknek, akinek a hatalomtól való megfosztását követelte (ld. *A hírek között*, 1940. április 14-én): „Mr. Roosevelt számára jelenlegi ismert elmeállapotában veszélyes, hogy a hadüzenet dolgában teljhatalommal rendelkezzék. Semmiféle további joggal nem szabad őt felruházni, hogy háború és béke, haladás vagy összeomlás, az amerikai nép élete vagy halála fölött dönthessen, sőt még azokat a felhatalmazásait is meg kell vonnunk tőle, amelyekkel rendelkezik."

Az amerikai közvélemény felháborodása nőttön nőtt az országokat pusztító és népeket megsemmisítő náci hordák ellen; Hearst ezért azt bizonygatta, hogy ő csupán a nemzet javával törődő hazafi, akit igazságtalanul üldöznek. 1941. április 23-án rovatában álnok módon így panaszkodott: „Valahányszor egy jól tájékozott és felelőssége tudatában levő állampolgárunk óvja népünket a tengelyhatalmak erejétől, s rámutat arra a lehetőségre, hogy esetleg megnyerik a háborút, rögtön Németország barátjának bélyegzik; valahányszor egy őszinte amerikai szeretné megóvni honfitársait a katasztrófától, hogy ebbe a tőlünk idegen konfliktusba bevonhatnak bennünket, és arról beszél, hogy kívánatos volna elsősorban Amerikára gondolnunk és elsősorban Amerikáért dolgozunk, rögtön az Amerika-ellenesség bélyegét ütik rá."

Hearst cikkeinek pimasz demagógiája azonban akkor érte el csúcspontját, amikor a Hitler-fasiszták betörtek a Szovjetunióba. Huszonnégy órával később kommentárt közölt erről az egész világot megrendítő eseményről, s az érveket szinte mintha szó szerint a Goebbels-féle közvéleménygyárból vette volna. Avagy valóban onnét is vette, ami már csak azért is nagyon hihetőnek látszik, mert Hearst egészen az Egyesült Államok hadba lépéséig kapcsolatokat tartott fenn az országban működő náci ügynökségekkel, s a háború alatt

mindvégig kapcsolatban állt a Yorkville-i, bostoni és chicagói amerikai–német náci csoportokkal.

„Németország és Oroszország között a háborút – olvassuk *A hírek között* 1941. június 23-i vezércikkében – nyilvánvalóan már hosszabb idő óta előkészítették. Mindenekelőtt ez az egyetlen természetes konfliktus az egész európai helyzetben. Németország fél Oroszországtól és attól a lehetőségtől, hogy orosz vezetés alatt ázsiai inváziő lepi el Európát. Hitler mindig is a kommunizmus ellenfele volt. A fasizmus, valamint a nemzeti szocializmus mint politikai pártok, már eleve azzal a céllal keletkeztek, hogy leküzdjék a kommunista anarchiát...

Németországnak bőven van oka rá, hogy betörjön Oroszországba és birtokba vegye Ukrajnát. Az egyik ilyen ok az ukrajnai zsíros föld mérhetetlenül gazdag termékenysége. Ukrajna Oroszország élésztára. Ennek az értékes tartománynak a megszerzése szinte teljesen biztosítaná Európát egy orosz invázióval szemben. Ukrajnának Oroszországról való leválasztása erősen csökkentené az orosz élelmiszerkészletet és megnehezítené a hadsereg ellátását, míg Ukrajna német meghódítása megkönnyítené Németország és Európa védelmét és ellátását.

A német invázió és az Ukrajna megszerzésére irányuló tervek további oka az volt, hogy igen sok német paraszt telepedett le ezen a területen, ezeket a németeket a kommunista kormány embertelen bánásmódban részesítette, mert szembeszálltak a kommunizmus bevezetésével. Ezer meg ezer német telepest öltek meg vagy küldtek Szibériába.

Hitlernek kötelessége volt, hogy bosszút álljon értük!

Mielőtt Anglia megüzente a háborút, Németország programja az volt, hogy hosszú lejáratú békeszerződést köt a nyugati hatalmakkal – Olaszországgal, Spanyolországgal, Franciaországgal és Angliával –, és seregeit egy keleti hadjáratban Oroszország ellen vezeti. A németek főként ezért szállták meg Csehszlovákiát. Hitler ebből a célból ajánlotta fel a 25 évre szóló békeszerződéseket, amelyekben

Franciaország, Anglia, Olaszország és Németország szerződő felek lettek volna.

Chamberlain hajlott arra, hogy elfogadja a feltételeket. Amikor azonban híres békeesernyőjével a karján hazatért Münchenből... a parlamentet a radikális brit munkáspárt és más olyan elemek kezében találta, akik nem akarták, hogy a radikális Oroszországot hátrány érje és náci Németország megerősödjék...

Ekkor (Chamberlain leváltása után) lépett működésbe Németország bekerítésének brit terve; a windsori herceg (VIII. Edward, aki lemondott a trónról) szembefordult ezzel. Németország körül a nemzeteket egymás után bevonták a németellenes szövetségbe; az egyetlen kivétel Oroszország volt... Anglia és Németország versengett Oroszország segítségéért. Németország nyert. Az orosz szövetség keserű pirula volt Hitler számára, de lenyelte. Ez békét jelentett a keleti hatalommal, amelyet meg akart támadni, háborút a nyugati hatalmakkal, amelyekkel szövetséget akart kötni. Ez azonban egyúttal a gazdasági elszigetelődéstől való mentesülést is jelentette. Így hát lenyelte ezt az orvosságot, és teljesítette annak a szerződésnek rá eső részét, ami pedig rossz üzlet volt.

Mi történt hát, hogy a helyzet ennyire megváltozott és Hitler visszatért régi tervéhez: ukrajnai inváziójához?

Először, Németország bekerítése többé nem lehetséges. Norvégia, Svédország, Finnország, Magyarország, Románia és Bulgária többékevésbé valamennyien Németország oldalán állnak. Még Franciaország is bizonyos fokig közösséget vállalt Németországgal, és Törökország – Anglia korábbi szövetségese – szerződést kötött vele.

Ez azonban valószínűleg nem közvetlen oka az inváziónak. Kézenfekvő, hogy Oroszország mindent elvett, amit csak megkaphatott Németországtól, s aztán az »arcába vágott«, ahogyan a népi szólás mondja... Azok a követelések, amelyeket Oroszország a német előzékenységgel szemben támasztott, túlságosan is nagyok voltak; Oroszország viszont túlságosan keveset ajánlott. Még csak azokat a megegyezéseket sem teljesítette, amelyekbe belement; ősrégi, sajátos kommunista módszerét alkalmazta... A régi antagonizmus gyorsan

növekedett. Az ukrajnai invázió bekövetkezett. Háború ez Kelet katonai nagyhatalma és Nyugat katonai nagyhatalma között.

Visszaérkeztünk kiindulópontunkhoz. Hadd reméljük, hogy Nyugaton a béke még helyreállítható és Európa összefoghat az ázsiai kommunizmus terjeszkedése ellen!"

Fel kell tételeznünk, hogy a közvélemény rendkívül élesen reagált erre a torzításoktól, durva hazugságoktól, hamisításoktól és rágalmaktól hemzsegő förmedvényre, mert két nap múlva Hearst látszólagos visszavonulásra szánta el magát; náciellenesnek szeretett volna látszani, ugyanakkor azonban újabb alattomos ütést akart mérni ősellenségére, a Szovjetunióra.

„A náci fasizmus és az orosz kommunizmus – írta 1941. június 25-én – egyaránt veszélyezteti az amerikai szabadságot és fenyegeti az amerikai demokráciát. Mind a kettő állandóan azzal próbálkozik, hogy valami módon osztálykonfliktusokat idézzen elő, és így megteremtse az erőszak uralmát." Álszent módon üdvözölte Rooseveltnek azt a rendeletét, hogy bezáratta a német konzulátusokat és kiutasította a konzulátusi tisztviselőket, majd így folytatta: „... csakhogy tovább kellett volna mennie és egyidejűleg el kellett volna rendelnie az orosz konzulok és kommunista stábjaik kiutasítását is. Éppen olyan fontos volna, hogy tudatában legyünk annak az akut és bebizonyított veszélynek, amelyet az egész országban szétszórt orosz kommunista ügynökségek jelentenek. Az orosz kommunizmus felelős a hadiiparunkban kitört sztrájkokért, fegyverkezési programunk összeomlásáért." Jellemző módon Hearst ezeket a hajmeresztő koholmányokat eszmetársa, Martin Dies hamisított jelentéseiből vette; Dies – a hírhedt boszorkányüldöző McCarthy előfutára – vezette az első „Amerika-ellenes tevékenységet vizsgáló" kongresszusi bizottságot, míg csak közpénzek elsikkasztása miatt fegyházba nem került.

1941. június 24-én az amerikai elnök kinyilvánította kormányának készségét, hogy kölcsönbérleti szállítások révén támogatja a Szovjetuniót a betolakodók ellen vívott harcában. Hearst a következőképpen kommentálta ezt a határozatot (1941. június 26-án): „Miért

segítsen egy demokrácia bármiféle brutális és véres zsarnokságnak, miért erősítse azt? Miért kellene felajánlania pénzét és javait annak háborújáért? Sztálinnak valószínűleg sem pénzre, sem anyagra nincs szüksége a háborúhoz; mégis elfogadja majd, és most közvetlen ellensége ellen, később pedig minden valószínűség szerint ellenünk használja fel."

Amikor az amerikai nép mind erőteljesebben követelte, hogy adjanak a Szovjetuniónak katonai segítséget is és alkossanak Angliával, valamint a Szovjetunióval együtt Hitler-ellenes koalíciót, Hearst 1941. augusztus 15-i vezércikkében így uszított: „Közismert dolog, hogy Oroszország a legutóbbi háborúban cserbenhagyta szövetségeseit és bármikor, bármilyen előny kedvéért ebben a háborúban is elárulná szövetségeseit. Éppen így nagyon valószínűnek látszik az is, hogy az önálló Oroszország még ez év vége előtt megszűnik létezni és csupán a tengelyhatalmak moszkovita vazallusa lesz. Ha Amerika teljesíteni akarná hagyományaiból fakadó kötelességét, akkor a békéről kellene gondoskodnia ahelyett, hogy háborúra törekednék. Igazságos békéért, demokratikus békéért, amerikai békéért kellene síkraszállnia!"

Nem sokkal ezután védelmére kelt Moore-Brabazon ezredes, angol repülőgépgyártási miniszternek, aki hallatlanul cinikus módon azt a reményét fejezte ki, hogy „Oroszország és Németország kölcsönösen elpusztítja egymást és így Anglia győztesként kerülhet majd ki a háborúból". A szavai nyomán támadt felháborodás vihara már másnap elsöpörte Moore-Brabazont a miniszteri bársonyszékből. Hearst azonban, mint említettük, a miniszter védőügyvédjéül szegődött: „Egyetlen, Oroszország oldalán harcoló ország sem állíthatja többé, hogy becsülettel küzd a zsarnokság ellen, mert a bolsevizmus az erőszak uralmának legaljasabb és legvéresebb formája, amely Rettegett Iván kora óta az európai civilizációt valaha is beszennyezte." *(A hírek között,* 1941. szeptember 5.) Ugyanebben a cikkében felszólította Martin Dies kongresszusi képviselőt, hogy utasíttassa ki az országból a gázkamrák és a koncentrációs táborok elől Amerikába menekült német emigránsokat. Az emberbarát Hearst mélységesen

felháborodott azon, hogy a hatóságok megadták az amerikai polgárjogot ezeknek az antifasisztáknak, akik ezáltal „az amerikai alkotmány védelme alatt űzhetik hazaáruló tevékenységüket".

Mennél szilárdabb formákat öltött az Egyesült Államok néptömegeinek nyomására a náciellenes szövetség, annál gátlástalanabbul folytatta Hearst a dühödt szovjetellenes hajszát. Nem a „Völkischer Beobachter" vagy a „Schwarzer Korps", hanem a „New York Journal and American" nyomtatta ki 1941. szeptember 8-án az alábbi mondatokat: „Furcsa ország ez az Oroszország és különös keveréke az embereknek, akik sok tekintetben bámulatos módon különböznek egymástól, de összességükben nézve, gondolkozásukban és vérmérsékletükben, jellemükben és magatartásukban voltaképpen ázsiaiak. Ha ezek az ázsiai hordák inváziót hajtanak végre és ezzel a nyugati civilizáció elpusztul, nem Japán, nem Kína és nem is India veszi majd át a vezetést, hanem Oroszország!... Oroszország ázsiai ország, az orosz kommunizmus ázsiai doktrína. És mi legyünk azok, akik ezt az ázsiai doktrínát győzelemhez segítjük?" (Az idézett cikket a lap tulajdonosa és kiadója írta alá.)

Amikor végül is már nem lehetett változtatni a Hitler-ellenes koalíció megalakulásának tényén és az volt a feladat, hogy ezt hatékonnyá tegyék, ily módon tehermentesítve a szovjet hadsereget, Hearst minden energiáját arra fordította, hogy megakadályozza a második front létrehozását, s az Egyesült Államok háborús részvételét az ázsiai hadszíntérre korlátozza. Vlagyimir Kruskov, a Szovjet Tájékoztató Iroda vezetője „a második frontot követelő, jelentőségében egyre növekvő mozgalom legelkeseredettebb ellenségének" nevezte Hearstöt.

A fasiszta hadvezetés ilyen korlátlan támogatása láttán a náci sajtó nem is fukarkodott a dicsérő és elismerő jelzőkkel. „Tragikus hőst" szeretett volna csinálni Hearstből, magányos, őszinte hazafit, akit a fegyverkezési profitra éhes Wall Street tönkretett. A demagóg torzítás valóságos bohózata!

Hadd idézzünk a „Koralle" című képeslap 1942. március 22-i számából: „Ő a legjobb példája az oly sokat dicsért amerikai sajtó-

szabadságnak, amely üldöz és megsemmisít mindenkit, aki a háborús uszítással szembeszállni merészel. Berlini tudósítója már jóval a hadüzenet előtt elfogulatlan (!) tudósításokat közölt az új Németország életéről, és ezeket feltűnő tálalásban adta közre kedvelt lapjában, a »New York American«-ben. Ámde már akkor is tapasztalnia kellett a Wall Street titkos hatalmát, mert a Wall Street a háborúban látta az egyetlen menekvést minden pénzügyi és politikai nehézségéből... Hearstnek hamarosan fel kellett ismernie, hogy trónja meginog, a falkát már ráeresztették, hogy megbuktassák... Az egész konszernt alárendelték egy Wall Street-i konzorciumnak. Mesébe illő karrierje végén Hearst a saját cégének alkalmazottja lett, akinek megszabták a fizetését. Roosevelt elhallgattatta befolyásos ellenfelét." A rendszeresen félrevezetett olvasók fülében ez majdnem hihetően cseng, mert ezt a szövevényes hazugságot a kipróbált Goebbels-módszer szerint az igazság kicsiny magva köré szőtték. Természetesen – amint ezt sok példával bizonyítottuk – sohasem voltak élesebben megnyilvánuló érdekellentétek Hearst és a Wall Street között. Az a tény, hogy a harmincas évek folyamán Hearst függő viszonyba került a monopolista bankoktól, semmiféle politikai okra nem vezethető vissza, csupán annak tulajdonítható, hogy Hearst, a konszern ura, nagyzási mániája és tehetségtelensége miatt rosszul gazdálkodott; erről egyébként még részletesen szólni fogunk.

A Hearst-szervezet a háború alatt minden olyan amerikai személyiség és szervezet propagandaközpontjává lett, aki, illetve amely a fasizmussal kacérkodott, vagy azt az Egyesült Államokban is meg akarta honosítani. Coughlin atya, a hírhedt zsidó- és kommunistafaló, aki gyakran vendégeskedett a San Simeon palotában és Hearst különös rokonszenvét élvezte, éppúgy állandó munkatársa volt a konszern lapjainak, mint a két fanatikus antikommunista, a vállalkozókhoz húzó szakszervezeti vezető, William Green és Mathew Woll. A szervezet szilárd kapcsolatokat tartott fenn az „America First Committee"-vel, amelynek vezetői közé tartozott a fasizmushoz átpártolt Charles Lindbergh, az „óceánrepülő", és a vad reakciós és antiszemita Henry Ford; jó kapcsolatai voltak ezenkívül a Hitler-

barát fajgyűlölő „American Legion"-nal, a „National Security League"-gel (Nemzetbiztonsági Liga) és természetesen – mint már említettük – az amerikai–német náci csoportokkal.

Annak idején a spanyol–amerikai háború tömeglélektani előkészítésével Hearst a terjeszkedni vágyó amerikai pénzügyi csoportoktól kapott megbízatást teljesítette; ugyanígy a 12 éves náci rémuralom alatt, majd az összeomlás után a Roosevelt-ellenes bankok és monopóliumok titkos terveinek szószólója volt. A Morgan-házhoz közel álló National City Bank of New York, amelynek parancsait a Hearst-konszern a harmincas évektől kezdve követte, a Dillon, Read & Co., a Brown, Harriman & Co. és a náci rokonságú J. Henry Schroeder Banking Corporation céggel együtt azokhoz a pénzintézetekhez tartozott, amelyek kölcsönök és hitelek nyújtásával a legyőzött imperialista Németországot már 1918 után a „bolsevik veszély" elleni küzdelem előharcosává tették és ismét felfegyverezték, s a náci rezsimnek is minden lehetséges támogatást megadtak. A második világháború kitörése mit sem változtatott ezen a magatartásukon. Az antifasiszta közhangulat ereje azonban, amely Roosevelt külpolitikai helyzetét egy időre megtámadhatatlanná tette, egyelőre titokban folytatott konspirációra kényszerítette az amerikai monopóliumokat. Ebben a helyzetben igazán kapóra jött nekik, hogy mialatt kezük-lábuk meg volt kötve, egy több milliós példányszámban megjelenő tömegsajtó ura, aki ráadásul értett ahhoz is, hogy megőrizze különc, magányos hírét, az ő elképzeléseiket és szándékaikat propagálta. Csak amikor Roosevelt 1945. április 12-én meghalt és helyét a monopóliumok bizalmi embere, Harry S. Truman foglalta el, akkor bújtak elő a patkányodúból és merték azonosítani magukat a nagy nyilvánosság előtt is Hearst irányvonalával.

„Hosszú idő óta nem titok többé – írta Drew Pearson, a tekintélyes amerikai publicista –, hogy a külügyminisztériumban egy csoport amellett foglal állást, hogy Németországgal lehetőleg enyhe békét kössünk, mégpedig azért, mert Németországot védőbástyává kell tenni Oroszországgal szemben. Ameddig azonban Roosevelt volt a

Fehér Házban, erről nem beszéltek. Temetése másnapján Clayton miniszterhelyettesnél ülést tartottak, amelyen a külügyminisztérium és a hadügyminisztérium tagjai elhatározták, hogy megváltoztatják Roosevelt politikáját." Ugyanebben a cikkében Pearson utalt a Stratégiai Szolgálatok Hivatalának és e hivatal európai főnökének, Allen Welsh Dullesnak – a későbbi külügyminiszter, John Foster Dulles öccsének – kétes szerepére; Dulles a háború alatt magas állású náci küldöttekkel egy különbéke lehetőségeiről tárgyalt Zürichben. „Ez az amerikai kémszervezet – írja Pearson – néhány igen jelentős bankárt különös módon olyan kulcsállásokba segített, ahonnét módjuk nyílik befolyásolni az Egyesült Államok politikáját a megszállt Németországban. A hivatal Európában működő munkatársainak jegyzéke olyan, mintha csak az első 60 család kékvérű tagjainak névjegyzékét olvasnánk. A következő neveket találjuk közöttük: Paul Mellon, Andrew Mellonnak, a volt milliárdos pénzügyminiszternek a fia, Junius és Henry Morgan, Alfred Dupont – a Dupont Nemours ház tagja és Lester Armour, a chicagói Armour vágóhídtulajdonos dinasztia sarjadéka." Ez a névjegyzék egyben Hearst politikai barátainak – bár nem teljes – felsorolása is; tőlük kapta a jelszavakat, amelyek szerint hátralevő éveiben kell eljárnia.

Élete végéig makacs megszállottsággal lobogtatta Hearst az antikommunizmus tépett zászlaját; részt vett a potsdami egyezmény elleni összeesküvésben, szállította a muníciót, hogy a hidegháborút forró háborúvá változtassák, támogatta az amerikai monopóliumok cselszövéseit, hogy földre sújott német partnereiket ismét hatalomra segítsék és a nyugatnémet különállamot a Szovjetunió ellen irányuló ékké tegyék.

Halálos ágya mellett, az éjjeliszekrényen ott állt Douglas McArthur tábornoknak, a Koreába küldött amerikai intervenciós csapatok főparancsnokának dedikált fényképe; a tábornoknak az volt a szándéka, hogy a Kínai Népköztársaságba való betöréssel lángra lobbantsa a harmadik világháborút!

A manipulált manipulátor

AVAGY A BANKÁROK
KÖVETELIK A PÉNZÜKET

John K. Winkler, Hearst életrajzírója, „amerikai fenoménnak"[23] nevezte megbízóját. Hát szó, ami szó, fenomén volt valóban, jellemző terméke az amerikai imperializmus uralmi rendszerének, amely kezdettől fogva rá volt utalva arra, hogy ügyes segítőtársakat találjon, akik értenek hozzá, hogy ravasz manőverekkel leplezzék a rabló imperialista módszereket és demagóg blöffökkel félrevezessék a gyári munkások lázadozó milliós seregét. Erre a feladatra Hearst mindenki másnál hivatottabbnak érezte magát, amikor megalapított egy új iparágat, a közvélemény és az ideológia tömeggyártását.

A legfigyelemreméltóbb azonban a „Hearst-fenoménban" az, hogy akárhány botrány tört is ki körülötte, a nagy nyilvánosság előtt sem életében, sem halála után nem leplezték le, s még ma is él a jámbor legenda a bátor, lelkiismeretes, hazáját szerető, sikeres amerikairól, akinek nemes szíve a megalázottakért és megbántottakért dobogott. Így aztán a beavatottak szűk körén alig jutott túl, hogy a „félelmet nem ismerő lázadó", aki újra meg újra szenzációs látszatharcot vívott a Wall Street urai ellen, s azzal dicsekedett, hogy megáll a maga lábán és nincs szüksége a bankok mankóira, áldatlan tevékenységének egész ideje alatt éppen ezekkel az amerikai bankdinasztiákkal volt szövetségben, és demagóg, látványos tűzijátékának csillogó homlokzata mögött az ő üzleteiket szolgálta, amelyek egyúttal a saját üzletei is voltak. Mammutvállalkozásának

egymástól teljesen elütő objektumai olyan bonyolult módon fonódtak és kapcsolódtak egymáshoz, hogy ebben a tébolydában maguk a pénzügyi szakértők is alig tudtak eligazodni. Ráadásul becstelen fogások és aljas cselek révén magánpénztárát dollármilliókkal töltötte fel, amelyeket benne megbízó takarékos kisemberektől, a számos Hearst-vállalat részvényeseitől lopott össze. Ezenkívül azonban ügyetlen hazardőr is volt, akit bankárbarátai gondnokság alá helyeztek, hogy megmentsék a csődtől. Minderről bölcsen hallgattak; kínosan ügyeltek arra, hogy Hearst viselt dolgairól a közvélemény ne szerezzen tudomást.

John Pierpont Morgannal, akit oly gyakran használt céltáblának, Hearst kimutathatóan 1906 óta állt kapcsolatban. A Morgan-ház, mint tudjuk, a Cerro de Pasco Corporation alapítói közé tartozott, és kibocsátó bankként szolgált, amikor e társaság kötvényeit nyilvánosan először meghirdették 10 millió dollár értékben. A Hearst-érdekek szorosan összeszövődtek a Morgan- és a Guggenheim (réz)-csoporttal, amikor a Cerro de Pasco Corporation megszerzett 39 000 részvényt az American Metall Companytól. Hearstöt ez az érdekeltsége még inkább megerősítette németbarát politikájában, mert az American Metall Companyt, a legnagyobb színesfém-konszernt, amelynek fiókvállalatai, telepei és részesedései vannak mind az öt világrészben – főként Dél-Afrikában, Rhodesiában, Latin-Amerikában és Kanadában –, tulajdonképpen a frankfurti Mertoncsalád alapította, és a német imperializmus minden szakaszában szoros üzleti kapcsolatokat tartott fenn a Majna-Frankfurtban bejegyzett Metallgesellschaft AG-val.

Az első világháborút követő években a Hearst-szervezet bankösszeköttetésein belül vezető szerepet töltött be a National City Bank of New York. Ezt a bankházat annak idején Hearst egy földije, a Kaliforniában született Amadeo P. Gianini vezette, aki ezenkívül a Transamerica Corporation név alatt összefoglalt, különböző kaliforniai városokban működő banküzleteket is ellenőrizte. Hearst pénzügyi és jogi tanácsadója, John Francis Neylan személye képviseletet biztosított a Hearst-szervezetnek a National City

Bankben, amelyben a Morgan-háznak ugyancsak 10 százalékos részesedése volt. A Hearst- és a Morgan-csoport között továbbra is fennmaradt a közvetlen összeköttetés: Edward Hardy Clark, a már többször említett vagyongondnok Hearst képviselője a Cerro de Pasco Corporation és a Homestake Mining Company igazgatóságában és felügyelő bizottságában, helyet foglalt és szavazati joggal bírt a Morgan-intézmények, az Irving Trust Company és a Bankers Trust Company vezetőségében; ezek a pénzintézetek bonyolították le a Cerro de Pasco és a Homestake pénzügyi tranzakcióit. Az illetékesség elhatárolása végül úgy történt, hogy a Morgan-bankoknak részesedésük volt Hearst több olyan vállalkozásában, amelyek nem tartoztak kiadói üzletéhez, a National City Bank pedig kizárólag lapkiadással kapcsolatos tőkés csoportokra szakosodott.

A sajtókonszern nem véletlenül támaszkodott oly erősen a National City Bankre: ennek a pénzintézetnek minden más amerikai banknál több fiókja volt külföldön – összesen 94 – és ez volt az első olyan nagy pénzügyi vállalkozás, amely szembeszállt Nagy-Britanniának, pontosabban szólva a brit monopolista burzsoáziának azzal az igényével, hogy uralja a nemzetközi pénz- és árupiacot. Ezt a bankházat brutális terjeszkedési törekvések jellemezték. A National City Bank rátette súlyos kezét a dél-amerikai államokra, Kubára és a Fülöp-szigetekre, amelyek a bankigazgatók véleménye szerint a történelemben ezután már csak az Egyesült Államok vazallusai lehetnek. Kiváltképpen erős pozíciókat szerzett Peruban, és kiszorította onnét a korábban uralkodó brit pénzintézeteket. A National City Bank állt az első sorában azoknak az amerikai bankházaknak is, amelyek a vereség és a forradalom nyomán földre sújtott német imperializmusnak kölcsönökkel és hitelekkel a segítségére siettek. Korábban már bebizonyítottuk, hogy az első világháború után a Hearst-ház és a „big business" érdekei között teljes összhang alakult ki; ezt még csak megerősíti, hogy fény derült a sajtókirály tartós szövetségére mindkét bankházzal és az általuk uralt monopóliumokkal, így az American Metall Companyvel, továbbá

más csoportokkal is. Ez az összhang kifejeződött mindazokban az agresszív és terjeszkedő törekvésekben, amelyek az Egyesült Államokat világhatalommá és a világ csendőrévé akarták tenni, továbbá a német imperializmus és a fasizmus szerepének pozitív értékelésében, a Szovjetunió és a nemzetközi kommunista mozgalom ellen vívott fanatikus harcban, megnyilvánult a gyarmati politika propagálásában, a latin-amerikai országok elleni gyarmatosító módszerek alkalmazásában, végül pedig annak a józan belátáson alapuló új bel- és külpolitikai irányvonalnak elkeseredett ellenzésében, amelyre a Roosevelt-érában egy ideig az USA törekedett, amelyet azonban a dollármilliárdosok oligarchiája megtorpedózott.

Amennyire megállapítható, 1924-ben kellett Hearstnek először igénybe vennie a bankok segítségét, hogy finanszírozhassa sajtóbirodalmának szükségessé vált újjászervezését. Tanácsadói – más nagy konszernek mintájára – a nehéz helyzetből abban látták a kiutat, hogy egy új társaságot – fedőszervet hozzanak létre. Ez a társaság – a Hearst Publications – anyagi eszközök szerzése végett a tőkepiachoz fordulhatott kölcsönökért. Egy tekintélyes bankkonzorcium elintézte a kötvények kibocsátását, vagyis adóslevelek kiírását 12 millió dollár értékben, s ezeket a publikum készségesen megvásárolta. A befolyt összeg tekintélyes része azonban elsősorban nem a szükséget szenvedő lapok üres kasszáiba, hanem a főnök pénztárába folyt be, aki ezt arra használta, hogy a San Simeon palotát fejedelmi módon kiépítse.

A kötvénykibocsátó bankok szindikátusához tartozott többek között S. W. Strauss magánbankár, aki Hearst különös kegyét élvezte, amióta segítségére volt abban, hogy finanszírozza New York-i telekspekulációit. Strauss a Hearst–Brisbane–Properties Incorporated vállalatnak hétmillió dolláros kölcsönt szerzett jelzálog és záloglevelek formájában, és ezt a kölcsönt egy prospektusban mint abszolút kockázatmentes, rendkívül jövedelmező tőkeberuházást dicsőítette. „Az ország egyik leggazdagabb embere, Mr. William Randolph Hearst, jövedelmező napilapok és magazinok sorának kiadója és egyedüli tulajdonosa, vállalta a korlátlan garanciát

a kölcsön kamataiért és törlesztéséért" – hangoztatta ez az igazsággal nagyon hanyagul bánó propagandaszöveg. Tizenhárom évvel később a vállalatnak be kellett szüntetnie a kamatok fizetését, és fel kellett számolnia. Mr. Hearst, „az ország egyik leggazdagabb embere", egyáltalán nem tartotta magára kötelezőnek a kezességet; a kijátszott hitelezők egyetlen centet sem kaptak tőle.

A „kéz kezet mos" elve alapján a Hearst-sajtó a kereskedelmi rovat hasábjain az S. W. Strauss bankházat dicsérte, sziklának nevezte a Wall Street-spekulációk tengerében, még akkor is, amikor New York-i tőzsdei körökben azt suttogták, hogy a közeledő válság hullámai aggasztóan alámosták ezt a sziklát. Mindazonáltal egészen 1933-ig, amikor S. W. Straussnak csődöt kellett bejelentenie, és bukásában a kis betétesek tömegét rántotta magával, a Hearst-lapok „bizalmas tőzsdei tippekkel" toborozták számára az üzletfeleket.

A Hearst Publications betöltötte szerepét mint az újságbirodalom véradója, s 1930-ban beleolvadt az akkor életre hívott Hearst Consolidated Publicationsbe. Ezt az új társaságot a titokzatosság fátyla borította. Amikor a kereskedelmi törvény szerint bejegyezték, a vállalkozás céljaként napilapok és folyóiratok vásárlását, előállítását és terjesztését, telekügyletek végrehajtását, áruk behozatalát és kivitelét, mindenféle termék előállítását és az értékpapírokkal való kereskedést jelölték meg. A Hearst Consolidated már abban az időben is túlságosan felduzzasztott konszernstruktúra volt, bár ez csak később vált szokásossá. Hasonlóképpen figyelemre méltó, hogy megalapítása hét hónappal a legszörnyűbb tőzsdei krach után történt, amely a Wall Streetet valaha is megrendítette; olyan időpontban tehát, amikor még a legszilárdabb monopolista egyesülések részvényeinek is alig volt nagyobb értékük, mint a papíré, amelyre nyomtatták őket, és amikor a tőkepiacon síri csend uralkodott. Ennek ellenére a National City Bank százmillió dollár értékű, 7 százalékkal kamatozó kedvezményezett részvényeket hozott piacra a keresztvízből éppen csak kiemelt új társaság nevében. Hogy kik vásárolták meg ezeket a részvényeket, az sohasem vált ismeretessé.

Némi bizonyossággal feltételezhető, hogy nem utolsósorban azoknak a milliomosoknak szűk köréről lehetett szó, akik ellen a Hearst-sajtó rendszerint bevetette demagóg frázisait. A főnök ebből a kölcsönből ismét tekintélyes összeget fordított saját céljaira. Az efféle manipulációk érthetővé teszik, hogy Hearst, akinek újságbirodalma a harmincas évektől kezdve egyik válságot a másik után élte át, mégis akkora magánvagyont hagyott hátra, amelyet hivatalosan kétszázmillió dollárra becsültek, a valóságban azonban bizonyára ennek többszörösére rúgott. Egy 1951. augusztus 15-i kimutatás szerint, halála előtt William Randolph Hearst még 14 000 Homestake Mining Company-részvény tulajdonosa volt (s abban az időben minden egyes ilyen részvényt még 500 dollárral jegyeztek), továbbá 51 000 Cerro de Pasco Copper Corporation-részvény volt a birtokában, amelyek mindegyike szintén 500 dollárt ért. További 15 millió dollár más bányatársaságokban – főként mexikói arany- és ezüstbányákba – volt beruházva. Hearst telekberuházásai még a szanálás után is 56 millió dollár értéket képviseltek. Az eredetileg 200 000 acre területű Babicora Ranchhez még további 700 000 acre-t szerzett.

A harmincas évek elejéig Hearst és a bankok között olyan volt a viszony, hogy Hearst üzleti dolgokban teljes mozgási szabadságot élvezett. Ez azonban megváltozott 1932-ben, amikor a National City Bank of New York a legválságosabb helyzetbe került lapok – a „New York Evening Journal" és a „New York American" – pénzügyi ellenőrzését a bank alelnökére, Lee Olwellra ruházta, aki diktátori teljhatalmat kapott és azonnal személyi változtatásokat hajtott végre mindkét lapvállalat élén. Ezzel olyan folyamat kezdődött, ami tulajdonképpen Hearstnek, a kiadónak a bankok gyámsága alá helyezésével végződött. Eleinte még azt hitték, hogy erélyes takarékossági intézkedésekkel úrrá lehetnek a válságon. Ezek az intézkedések a legkeményebben a szerkesztőségi munkatársakat sújtották, akiknek bérét a szedőkével és a nyomdászokéval ellentétben akkor még semmiféle szakszervezet nem védte. A rendelkezések természetesen a közepes és alacsony jövedelműek kate-

góriáját érintették a legérzékenyebben. Az olyan nagy fizetésűek, mint Arthur Brisbane (évi 165 000 dollár), vagy az akkor már a lapkiadók vezetőségében tevékenykedő öt Hearst-fiú, nem szenvedtek kárt. A szerkesztők fizetését összesen 7 millió dollárral csökkentették és ez személyenként átlag 40 százalékos fizetéscsökkentést jelentett. A 31 000 alkalmazottat és az 57 millió dollár összegű béralapot számítva, ettől kezdve egy-egy Hearst-szerkesztőre hetenként 35,34 dollár fizetés jutott, ami messze alatta maradt a többi amerikai kiadónál szokásos béreknek. A „New York Times" például ugyanebben az időben legalább heti 50 dollárt fizetett szerkesztőinek.

Ezek a szanáló intézkedések mégis kevésnek bizonyultak, a válság tovább terjedt, majd 1937-ben elérte csúcspontját. Huszonhat különböző bankintézet követelte a hitelek fedezetét, a papírgyárak erélyesen sürgették a magasra szökött adósságok megfizetését, és a részvényeseken pánikhangulat lett úrrá. Meghiúsult a két Hearst-társaságnak az a kétségbeesett kísérlete is, hogy egy 35 millió dollár összegű újabb kölcsönnel legalább a legsürgősebb kötelezettségeinek eleget tehessen. A New York-i Tőzsde- és Értékpapír Bizottság az ajánlatot azzal a megokolással utasította el, hogy a további eladósodásért többé nem lehet felelősséget vállalni.

Hearst, aki az utóbbi években San Simeon-i rezidenciájából diktált táviratainak áradatával irányította sajtóbirodalmát és azt a szokást vette fel, hogy csak olykor-olykor rendelte magához kihallgatásra vezető alkalmazottait, most hanyatt-homlok New Yorkba utazott, s megalázva és megfélemlítve azzal töltötte napjait és éjszakáit, hogy a hitelező bankok képviselőivel értekezleteken vett részt, amelyeken egyetlen témáról volt csupán szó: sürgős programot kell kidolgozni a csődtől fenyegetett vállalat megmentésére. Bankárbarátai most már nem a tapintatos tartózkodás hangján beszéltek Hearsttel, hanem pisztolyt szegeztek a mellének. Követelték, hogy mondjon le a szervezet üzleti vezetéséről és arra kényszerítették, hogy a konszern pénzügyi ellenőrzését ruházza át az egyik bankára. A bankárok csupán egyetlen engedményre voltak hajlan-

dók Hearsttel szemben: Clarence John Shearnt nevezték ki megbízottuknak, aki évek óta Hearst jogtanácsosa volt. Shearn a Rockefeller-ház ellenőrzése alatt álló Chase National Bank embere volt. Tíz éven át gyakorolta diktátori hatalmát. Ha addig volt is talán még némi maradványa a szerkesztői mozgási szabadságnak a kiadóvállalaton belül, ekkor már a bankok hatalomátvétele megpecsételte a „totális gleichschaltolás" állapotát.

A pénzügyi helyzet rendezése végett Shearn első lépésként elrendelte, hogy a szervezet szabaduljon meg a leginkább eladósodott kiadóvállalatoktól, és a Hearst ellenőrzése alatt álló nyolc rádióállomásból hetet szüntessenek meg. Hatalma tetőpontján Hearst sajtóbirodalma 42 napilapot foglalt magában. Most 14 lapot összeolvasztottak más lapokkal, négyet megszüntettek, hetet pedig eladtak, úgyhogy 1937-ben már csak 17 napilap tartozott a sajtókonszernhez.

Shearn kitartott a mellett a követelése mellett is, hogy a főnök maga is vegye ki részét a konszern konszolidálásából. Hearst élete folyamán válogatás nélkül vásárolt össze mindenféle műtárgyat, egyiptomi múmiáktól kezdve középkori lovagi fegyverzeteken át egészen spanyol kolostorokig, amelyeket kövekre bontva szállíttatott át az óceánon. Mindezeknek java részét ő maga még csak nem is látta soha. A műtárgyak tömegét öt óriási raktárházban halmozták fel; ezek a Hearst-szervezet tulajdonában voltak a New York-i kikötőnegyedben. Shearn most arra kényszerítette Hearstöt, hogy a festmények, szobrok, gobelinek és antik műtárgyak kétharmadát árvereztesse el a New York-i Gimbel Brothers Department Store áruházban. Csak ekkor derült ki, hogy a műkereskedők világszerte évtizedeken át becsapták a nagy „műértőt". Hearst nagyon óvatos becslés szerint a szóban forgó időpontig 45 millió dollárt ruházott be a „művészetbe". Abból az 504 gyűjtési kategóriából azonban, amelyet most eladásra kínáltak, tulajdonképpen csak húsznak volt bizonyos értéke, mint például egy óangol asztali ezüstkészletnek. Igen sok műtárgyról kiderült, hogy nem valódi, hanem közönséges hamisítvány. A Gimbel cégnél tartott árverés nagy társasági szen-

záció volt, és az első héten több mint százezer kíváncsit vonzott. Az eladásokból befolyt összeg azonban messze elmaradt a várakozásoktól. Van Dyck híres festménye, a Henrietta királynő például, amelyért Hearst 375 000 dollárt fizetett, csak 89 000 dollárért kelt el.

Shearn beavatkozása sem hozott tehát átütő sikert. Az adósságok minden takarékosság ellenére tovább növekedtek, s 1938 elején elérték a 126 millió dollárt. A legjobban károsult hitelezők közül néhányan azzal fenyegetőztek, hogy bírósági rendelkezés alapján gondnokság alá helyeztetik a konszernt, ami a csődbejelentés első foka lett volna. Ismét megnyirbálták a szerkesztők fizetését, és ekkor Hearst ezt a hírhedt kijelentést tette: „Csökkentsétek nyugodtan a felére járandóságaimat és mondjátok meg a fiúknak, vállalják ők is ugyanezt az érvágást, hogy segítsenek!" Valóban le is mondott a kiadóvállalatok vezetőjeként élvezett évi félmillió dolláros jövedelmének feléről. 250 000 dolláros évi fizetésével még mindig az Egyesült Államok legnagyobb jövedelmű „alkalmazottja" maradt (összehasonlításképpen: a United States Steel Corporation akkori elnöke, Myron Taylor évente „csak" 172 000 dollár javadalmat élvezett).

Ebben a fekete esztendőben végleg összeomlott a Hearst–Brisbane–Properties Incorporated is, amelyet a főnök legismertebb és legnagyobb fizetésű munkatársával közösen alapított. E társaság nevében vásároltak fel főként New York központjában bizonyos telkeket, ezeken szállodákat, színházakat, fényűző lakosztályokkal berendezett felhőkarcolókat és a Park Avenue milliomos negyedében egy 41 emelet magas Ritz toronyházat építtettek.

Ez a példa is jól mutatja, mennyire elválaszthatatlanul összekapcsolódnak a Hearst-lapok csupasz profitérdekei az isten tudja miféle ideológiai mázzal leöntött politikával. A szervezet 1917-ben a politikai becsületesség valóságos példaképeként tüntette fel John S. Hylant, s a New York-i városvezetésben uralkodó korrupció ellen indított görögtüzes kampány hullámán a főpolgármesteri székbe emelte őt. A teljesen jelentéktelen és jellegtelen Hylan azonban

nem volt több, mint Hearst kreatúrája, bármikor készen rá, hogy bármily „szívességet" megtegyen neki.

A Hearst–Brisbane társaságot éppen ezért minden telekvásárlásánál mentesítették adógondjaitól; ezenkívül a városi építési terveket pontosan hozzáigazították ezekhez a telekvásárlásokhoz.

A főnök viszont az ilyen ügyletekben olyan hazardőrnek bizonyult, aki nem enged semmiféle józan megfontolásnak. A New York-i telektulajdonnak rendkívül spekulációs és ingadozó értéke volt, Hearst mégis makacsul kitartott mellette még akkor is, amikor már gyülekeztek az első viharfelhők a Wall Street fölött. Nem vált meg ettől akkor sem, amikor az 1929-es nagy tőzsdei összeomlás után egy cent sem állt rendelkezésre az építkezéshez. A mind jobban terjedő és beláthatatlan időtartamú gazdasági válság kétségbevonhatatlan jelei ellenére Hearst erősen hitt abban, hogy a szerencse kereke ismét feléje fordul, s hitte ezt még akkor is, amikor partnere, Brisbane, aki már kiszállt az üzletből, arra akarta rábeszélni, hogy ő is váljék meg részesedésétől.

Így aztán Hearst végül is kénytelen-kelletlen lemondott merész álmáról, nevezetesen arról, hogy New York város vezetősége a Columbus Circle körül sugáralakban elterülő telkeket, amelyeket társasága felvásárolt, Hearsttownnak és a Columbus Circle-t, amelyet egy Hearst-szobornak kellett volna díszítenie, William Randolph Hearst Circle-nek keresztelje át. Pedig mindebben már előzetesen megállapodott Hylannel.

A „nyomorba jutott milliomosnak" ebből a drámájából megható epizódok sem hiányoztak: a büszke férfiúnak nagy szükségében a szeretője, Marion Davies – az akkor már letűnt filmcsillag – sietett segítségére, szalmaszálat nyújtva oda a fuldoklónak. Ez a szalmaszál ez esetben egymillió dollárt ért; és – mily megindító! – Hearstnek még csak kamatot sem kellett érte fizetnie! E nemeslelkű gesztus értékéből mit sem von le az, hogy a nevezett hölgy, aki hajdan szegény volt, akár a templom egere, időközben szeretője kegyéből a Hearst tulajdonában levő Cosmopolitan filmtársaság elnöki székébe emelkedett, s ebben a minőségében – minden egyéb jövedelmé-

től eltekintve – 104 000 dollár évi tiszteletdíjat húzott. Igen, Marion Davies egymillió dollárt ajánlott fel akkor, amikor Shearn, a pénzügyi diktátor már azt követelte, hogy a hiú szerető tegyen pontot hollywoodi filmkalandja végére, amely 7 milió dollárt nyelt el.

A konkurrenciaharc azonban további „megszorításokat" is szükségessé tett. A San Simeon kastély körüli területből, amely a legszebb időkben akkora volt, mint az egykori brandenburgi hercegség, 165 000 arcre-t eladtak az Egyesült Államok hadügyminisztériumának (!) 2 millió dollárért. Kalapács alá került St. Donat is, a Walesben fekvő középkori fejedelmi székhely, amelyet Hearst képtelenül nagy összegért korszerűsíttetett, anélkül, hogy egy pár napnál több időt töltött volna ott. Amikor közel s távol egyetlen érdeklődő sem jelentkezett, a brit kormány nagylelkűen közbelépett és megvásárolta a kastélyt, amelyben a jövendő tisztek osztályuknak megfelelő kiképzésben részesülhettek.

A későbbiekben a bankok megerősítették uralmukat a közvélemény-formáló tröszt fölött, s kiterjesztették az ugyancsak bajba jutott Hearst-Magazines Incorporatedre is. Herman Place személyében ott is a Rockefeller-csoport bizalmi embere ragadta meg a kormányt, mint a Chase National Bank képviselője. Az idomtalan vállalat azonban továbbra is a szakadék szélén táncolt. 1939-ben a Hearst Consolidated nevű csúcstársaság is kénytelen volt beszüntetni az osztalékok kifizetését az elsőbbségi részvényekre, és ismét egyre fenyegetőbbé vált a követelés, hogy az egész konszernt helyezzék gondnokság alá. Működésbe lépett a Conservation Committee, egy mentőbizottság, amely a Hearst-szervezet hét vezető képviselőjéből állt és újabb szanáló intézkedéseket vezetett be.

Csak a második világháború kitörése hozott bizonyos enyhülést: minthogy megnövekedett az információigény, a Hearst-lapok példányszáma ismét emelkedni kezdett; egyidejűleg csökkentek az előállítási költségek, mert a papírhiány miatt a lapok csak kisebb terjedelemben jelenhettek meg, a hirdetési üzlet pedig megélénkült. Lényeges javulásról azonban ezután sem lehetett beszélni. Ismét

újjászervezésre és újjáépítésre volt szükség. Amikor Clarence Shearn 1947-ben az egyezményhez híven leköszönt teljhatalmú megbízotti tisztségéről, egy 3 személyből álló kollégium ragadta meg a gyeplőt. Ebben a triumvirátusban az uralkodó személyiség John W. Hanes, az Egyesült Államok korábbi helyettes pénzügyminisztere és az Értékpapír- és Tőzsdebizottság elnöke volt; ez a bizottság döntő befolyást élvezett az amerikai pénzügyi és bankvilágban. Segítőtársai voltak: Martin J. Hubert telekügynök, az ingatlanpiac hangadó egyénisége, és Richard E. Berlin, a Hearst-kiadóvállalat képviselője.

Rendkívül hosszú a névsora azoknak a befolyásos és magas állású támogatóknak, akik sok éven át segítő kezet nyújtottak a botladozó Hearstnek és sem fáradságot nem kíméltek, sem az ötletekkel nem fukarkodtak, hogy a megrendült újságbirodalomnak ismét bizonyos tartást adjanak. Az ilyen szamaritánus-szolgálatok túlságosan is rendszeresek voltak, semhogy csupán „jótékonysággal" magyarázhatnók őket. Amerika láthatatlan kormánya, a milliárdos vagyonú pénzügyi cápák szűk köre, nagy jelentőséget tulajdonított Hearst közvélemény-malmainak, amelyek abban az időben a rádió mellett még döntő tömegkommunikációs eszköznek számítottak. Ezek közvetítették a monopóliumok politikáját az „egyszerű emberekhez", s ezt a politikát érdekesen csomagolták, különböző aromákkal csábítóvá tették. Hearst szervezete, amely az uralkodó rezsimben maga is intézménnyé vált, lényegesen hozzájárult ennek a rendszernek a fenntartásához. Bukása a korántsem válságbiztos rendszert is magával ránthatta volna. Így hát Hearstöt nem lehetett elejteni. A restaurátorok minden törekvése a továbbiakban éppen ezért arra irányult, hogy a sajtóbirodalom nem jövedelmező kinövéseinek amputálásával gazdaságilag szilárddá és hatékonnyá tegyék ezt a szervezetet, hogy fokozott intenzitással teljesíthesse megbízatását: a közvélemény manipulálását. Ennek megfelelően még Hearst halála után, 1951-ben is folytatták a konszolidációs folyamatot, amikor fiai a bankok gondnoksága alatt apjuk örökébe léptek.

Újabb eladások és összevonások után, 1971-ben a konszernnek még legalább 9 napilapja és 10 magazinja volt. Figyelemre méltó emellett, hogy a Hearst-fiúk vezetése alatt a szervezet politikai súlypontja a nyugati nagyvárosokra: San Antonióra (Texas), Los Angelesre és San Franciscóra (Kalifornia) helyeződött át, ahol a fasizmusnak és a fajgyűlöletnek termékeny táptalaja volt, továbbá a harciasan nacionalista érzelmű más fellegvárakra, mint Seattle, Boston és Albany. Az olyan fontos ipari központokban viszont, ahol jól szervezett és haladó gondolkodású munkásság volt – így Chicagóban, Pittsburghban és Detroitban – feladták állásaikat. A Hearst-sajtó eltűnt New Yorkból is.

A konszern felépítése egyszerűbbé vált. Csúcsszervezetként a Hearst Corporation szerepelt, és ennek élén az ifjabb William Randolph Hearst állt, aki ezenkívül az összes napilapok főszerkesztője is volt. A társaság igazgatóságának tagjai voltak továbbá: a már ismert Richard E. Berlin mint elnök, valamint George Hearst, a legidősebb fiú és David W. Hearst, mint alelnökök. Az igazgatóságban foglalt helyet még Kingsbury Smith is, az európai kérdések szakértője, aki a konszern lapjainak „sztár"-tudósítójaként fontos szerepet töltött be a Hearst-ház legrosszabb reakciós hagyományainak ápolásában.

A Hearst Corporationhoz csatolták a Hearst Enterprise Divisiont, amely az újságelőállítás mellett valamennyi üzletágat és vállalatot ellenőrzi, ennek összetételéről és jellegéről azonban semmi sem jutott a nyilvánosság tudomására. A társaság hatáskörébe tartozott a Hearst-féle Metrotone News nevű heti filmhíradó, amelynek részvényein a főnök a Metro Goldwin Mayer céggel osztozott. Ez a híradó 1968. január 1-e óta megszűnt létezni, mert a US Information Agency, a CIA-hoz közel álló kormányszerv ettől kezdve beszüntette hosszú éveken át folyósított pénzügyi támogatását.

Az átszervezés semmiképp nem csökkentette a Hearst-szervezet politikai befolyását; ez a szervezet ma még hatékonyabb, mert a kifejezetten reakciós érzelmű településekre irányítja tevékenységét.

Napi 4 milliós összpéldányszámával az első helyet foglalja el az újságkonszernek között. Második helyen a Scripps Howard konszern áll 3 milliós példányszámával. Ez a két mammutvállalkozás, amely korábban éles konkurrenciaharcban állt egymással, Hearst halála óta a kereskedelmi érdekeken messze túlmenően közeledett egymáshoz. San Franciscóban a Hearst-féle „Call Bulletin"-t egyesítették a Scripps Howard-konszern „News" című lapjával, s az új lapnak a „News Call Bulletin" nevet adták. Az összevonást kedvezően befolyásolta az, hogy a Scripps Howard lapok kiadóinak irányítása alatt az újabb nemzedék lemondott a cég liberális hagyományairól és teljesen átállt a Hearst-sajtó szélsőjobboldali irányvonalára.

E tekintetben a legjelentősebb esemény az volt, hogy 1958-ban egyesítették a két vállalat hírügynökségeit, a Scripps Howard-féle United Presst (UP) és a Hearst-féle International News Service-t (INS), s az új hírügynökségnek a United Press International (UPI) nevet adták; ez a tőkés világ egyik leghatalmasabb hírügynöksége lett. A UPI 21 országban 5413 előfizetőt, ezen belül az Egyesült Államokban 1500 újságot, az Egyesült Államok határain kívül 1184 újságot és összesen 299 rádióállomást szolgál ki. A további előfizetők kormányszervek, nagykövetségek, pénzügyi és tőzsdeintézetek, konszernigazgatóságok stb. közül kerülnek ki. A UPI ezenkívül naponta filmhíradót küld a világ minden részébe a tv-állomások számára, és a Twentieth Century Fox amerikai filmtársasággal közösen kiadja a Movie Tone News heti filmhíradót. A Hearst-konszern mint tömegbefolyásoló tényező jelentősége már csak azért sem becsülhető le, mert részt vesz a UPI-ban.

Amikor az ifjabb William Randoph Hearst átvette az atyai konszernt, fogadkozott, hogy „a bölcsesség kincsestárát és hosszú évek tapasztalatát", amelyet apja és legközelebbi munkatársai felhalmoztak, tevékenységének iránytűjévé teszi. S az új vezetés valóban semmit sem változtatott az alapító legfőbb tézisein, politikáját ugyanúgy a fanatikus kommunistaellenesség hatja át. A fiúk utasítására a Hearst-lapok buzgón fújták a toborzó harsonákat Barry Gold-

water szélsőjobboldali elnökjelölt mellett, és síkraszálltak fasiszta programjáért. Magukévá tették Goldwater követelését, hogy dobjanak atombombát Vietnamra, s ezt nem csupán politikai okokból cselekedték, hanem egyúttal azért is, mert a Homestake Mining Company révén maguk is benne voltak az urán- és nukleáris fegyver üzletben. Vezető szerepet töltöttek be a Szovjetunió és a szocialista tábor más államai ellen irányuló uszításban, hazugsággal és rágalmazással támogatták az NDK nemzetközi jogi elismerése ellen folytatott harcot. Elzárkóznak mindentől, ami a nemzetközi enyhülést elősegíthetné. Ők a szószólói az összes reakciós csoportoknak, az Egyesült Államokban folyó véres polgárjogi harcokban a terrorista fajgyűlölők oldalán állnak, mint ahogy többek között vezető szerepük volt az Angela Davis elleni hajszában is.

Hearst szeretője a bíborosi ágyban

AVAGY A HOLLYWOODI ÁLOM

A hollywoodi teleküginökök mindössze százezer dollárra becsülték a kaliforniai Beverly Hillsben, North Beverly Drive 1007. szám alatt fekvő ingatlant. A palotának 55 vakítóan fehér spanyol stucco-stílusú fürdőszobája volt, parkjában pálmaliget és úszómedence, s mintegy három méter magas drótkerítés választotta el a külvilágtól. Ma már az ingatlannak csak mint idegenforgalmi nevezetességnek van értéke a Hollywoodba látogató, pletykára éhes turisták szemében; ugyanis itt, Marion Daviesnek ezen a vidéki birtokán halt meg 88 éves korában William Randolph Hearst.

Amikor 1951. augusztus 14-én, kora reggel baldachinos ágyában utolérte a halál (valamikor ebben az ágyban aludt Richelieu bíboros), Helén nevű kis tacskóján kívül senki sem volt a szobában. Marion Davies, a hajdani filmcsillag, aki több mint 32 éven át Hearst szeretője volt, kimerülten aludt lakosztályában. Hearst fiai, William és David, mihelyt a lakáj értesítette őket apjuk elhunytáról, elrendelték, hogy a holttestet a legsürgősebben szállítsák el a házból. A Los Angeles-i Pierce Brothers temetkezési vállalat, amelyet már korábban tájékoztattak apjuk közelgő haláláról, rekordidő alatt intézte el a szükséges tennivalókat. A fiatalurak parancsa szerint annak a „perszónának" – mármint Marion Daviesnek – semmi körülmények között sem szabad hisztérikus jelenetet rendeznie. Néhány órával a

halál beállta után kinyílt a géppisztolyosoktól őrzött kovácsoltvas kapu: a ház ura elindult utolsó útjára.

Marion Davies később a maga „kislányos" módján – amelyet a „papa" (így nevezte a nála 37 évvel idősebb férfit) annyira szeretett benne – így írta le az eseményeket: „Megkérdeztem, hol van W. R. Az ápolónővér azt válaszolta: meghalt! A holttestet elvitték, ripsz-ropsz, csak úgy elvitték. Ellopták őt tőlem. Harminckét évig voltunk együtt, s egyszerre csak nem volt itt többé. Még csak végső búcsút sem vehettem tőle."

Davies barátait, akiket ő helyezett el a Los Angeles-i Hearst-lapoknál, még aznap elbocsátották. Davies kisasszony számára egyik napról a másikra megszüntették e lapok ingyenes küldését. A magányos házban egyedül maradva, néhány nappal később a televízió képernyőjén nézte végig a San Franciscó-i temetési szertartást. Láthatta, amint a „porig sújtott" özvegy hullámzó gyászfátyolban méltóságteljesen lépked a koporsó mögött.

Az utolsó évek, hónapok és hetek az atléta termetű, széles vállú óriásból csontig-bőrig lesoványodott aggot formáltak, aki kétségbeesetten ragaszkodott a benne pislákoló parányi kis életszikrához. Valósággal terrorizálta háziorvosait: minden gyógyszert be kellett szerezniük és minden gyógymódot ki kellett próbálniuk, amely alkalmas lehetett arra, hogy halogassa a végórát. Az angol királyi ház orvosait is konzultációra hívták. Grödel professzor, egy Bad Nauheim-i szívspecialista, rendszeresen látogatta őt.

Hearst mindig is fejhangon beszélt – gúnyolták is miatta eleget a háta mögött –, de élete vége felé hangja már oly cérnavékonnyá vált, hogy csak az értette meg, aki a fülét az öreg keskeny ajkához tartotta. Annyira gyönge volt, hogy tolószéken járt. Állandóan vastag kasmír takaróba burkolták, pedig parancsára nyáron is pattogtak a fahasábok minden kandallóban. Groteszk módon mégis fűzöld ruhába öltözött és visszatért „vad ifjúságának" rikítóan tarka ingeihez és nyakkendőihez. Miközben tolószékében egyik szobából a másikba vitték, alázatosan mögötte haladó magántitkárának órákon át rövidebb-hosszabb emlékeztetőket diktált szerkesztői számára. És kivétel

„A hírek között"
– Készül
a napi vezércikk

1943:
A nyolcvanadik
születésnap

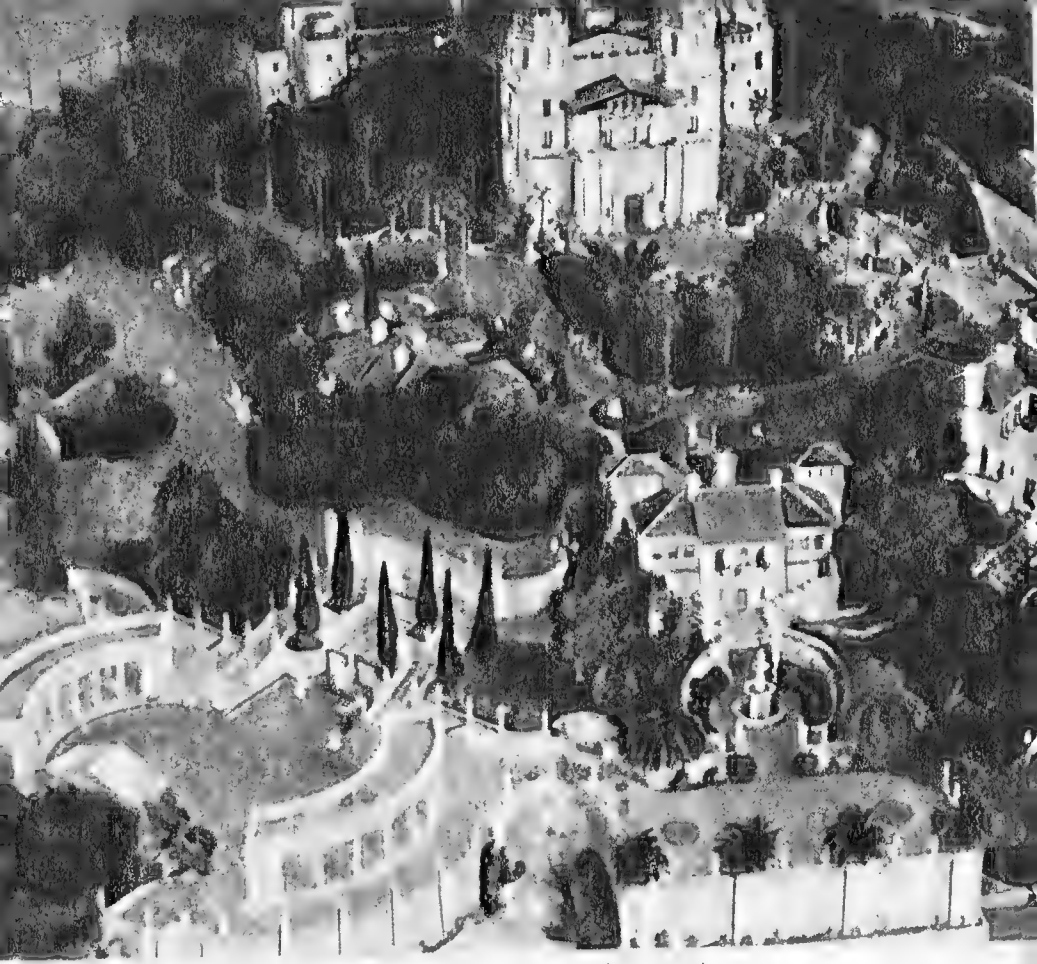

A San Simeon palota: a sajtókirály birodalmának központja

Miamiban fölépítik
a XII. századi
spanyol kolostort

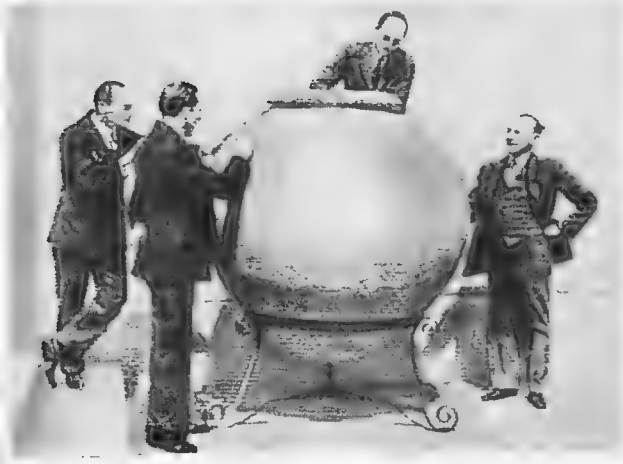

A régiséggyűjteményből:
ninivei olajkorsó

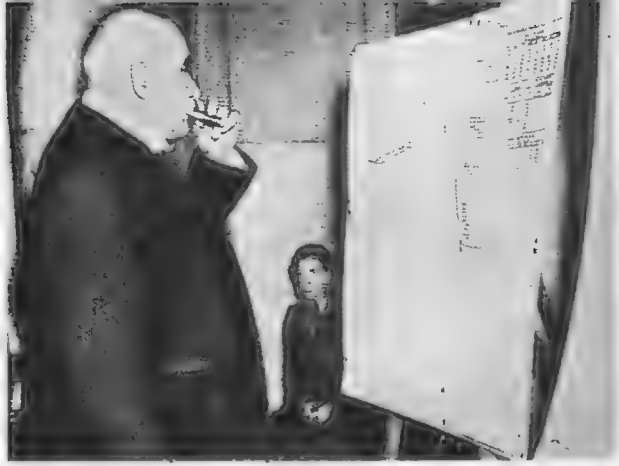

J. P. Morgan bankár

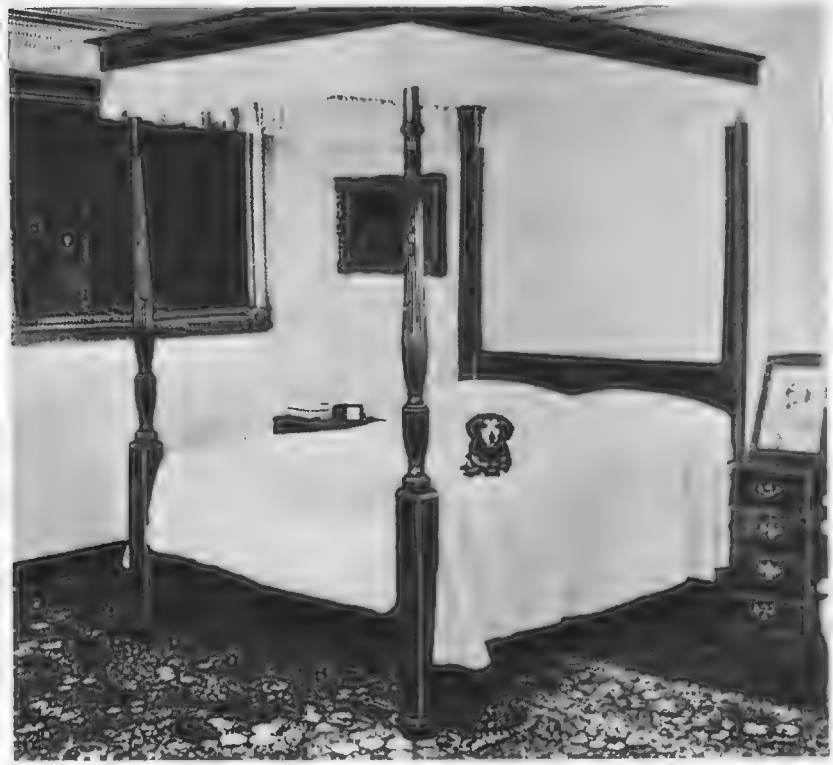

Richelieu bíboros egykori ágyában halt meg Hearst 1951. augusztus 14-én

1951:
Amerikai kommunisták
a szövetségi bíróság előtt

Dr. Martin Luther-King
holttestét

MARION DAVIES IN GREATEST ROLE OF CAREER

Historic Love Story Told on the Screen at Criterion Theatre in Elaborate Fashion, Setting New Standard for Photoplays

By ALAN DALE.

MARION DAVIES wiggled her bare toes at Henry VIII of England, and English history gasped! If English history could possibly take cognizance of the magnificence of "When Knighthood Was in Flower," at the Criterion Theatre it would gasp some more. But as I said——

A „Journal" hirverése a főnök szeretője mellett

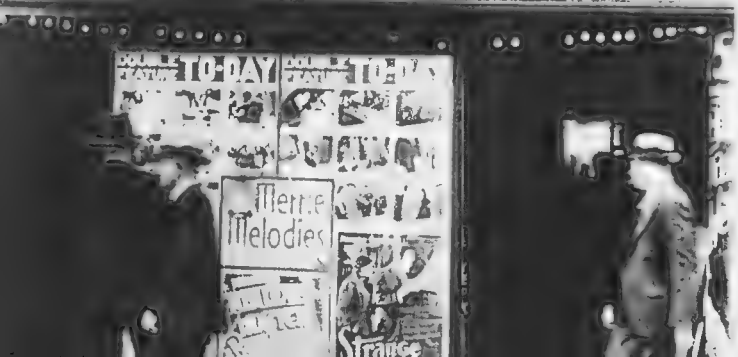

Filléres mozik Los Angeles szegénynegyedében

-eltő tekintet . .

Egy 1930-as filmunnepélyen Mayerral, Schenckkel és Mary Pickforddal

Sinclair-ellenes karikatúra a „Los Angeles Examiner"-ben

A Hearst-sajtó kiforgatja Sinclair választási jelmondatát. „End Poverty In California"

nélkül mind ezzel a sztereotip kifejezéssel kezdődött: „A főnök parancsára . . ."

Amikor végre leszállt az est, bevitték a kis moziterembe. Itt Marion Davis társaságában lejátszatta magának azokat az ősrégi filmeket, amelyekben Marion mint filmcsillag tündökölt valamikor. Eszébe jutottak a régmúlt idők, amelyeket Davies oly szemléletesen írt le: „Ó, milyen vidám napok voltak azok! Egész nap lovagoltunk és úsztunk és teniszeztünk, és Mr. Hearst még oly aktív volt. Emlékszem a San Simeon-i állatokra, meg amint az oroszlánokat kővel dobáltuk meg, és a ketrecük rácsán ugrándozó majmokat figyeltük. Mindig mozgásban voltunk, mindig telve vállalkozó kedvvel, mindenkor társaságban. Oly sok örömünk volt egymással. Néha a park antik szobraira akasztottuk ruhadarabjainkat."

Ez a szerelmi románc egészen „hollywoodi stílusban" kezdődött! Egy kifogástalan estélyi öltözéket viselő, jó ötvenes úriember – a körülállók felismerik benne a hatalmas sajtófejedelmet – a Ziegfeld Follies pénztárához lép és átvesz két jegyet. A földszint első sorában foglal helyet, s a mellette levő üres székre leteszi a cilinderét.

Nyolc héten át estéről estére megismétlődött ez a jelenet. A nagy „műértőt" azonban nemcsak és nem annyira a *Figyelj a lépésedre* című revü andalító slágerei vonzották, hanem inkább egy kitűnő alakú szőke lány, akinek idomain tetszéssel legeltette tekintetét, és aki úgy lengette karcsú lábait, ahogy azt Ziegfeld mester begyakoroltatta vele. Ez a lány Marion Davies volt.

Hősünk belehabarodott a lányba, aki a New York-i pincék gyermeke volt, pisze orrú és – ahogyan oly sokszor mondták róla – lágy szívű; ő lett Hearst életében a „femme fatale". Hearst csiszolatlan gyémántnak vélte, színészi tehetségnek, s úgy érezte, hogy a lány oldalán ő maga is a művészet magaslataira tudna felemelkedni. Szerelmi vakságában azt sem vette észre, hogy a valóban klasszikus testalkatú Davies kissé beszédhibás, enyhén dadog, s ha énekel, képtelen a hangot jól eltalálni. De mit számított ez! Föltette magában, hogy nagy színésznőt, világhírű filmsztárt farag belőle.

William Randolph első nagy szenvedélye Tessie Power iránt lob-

ban fel, aki egy cambridge-i diákkávézóban szolgált fel. Phoebe asszony a Kaméliás hölgyre emlékeztető melodrámát rendezett, amikor fiának erről a viszonyáról tudomást szerzett. Állítólag 15 000 dollárt ajánlott fel a lánynak, ha lemond a fiáról. A fiú azonban már dacból is együtt maradt vele egy ideig.

Az az asszony, akit 40 éves korában végül is feleségül vett és aki később oly szívesen játszotta a „társasági hölgyet", Millicent Willson, szintén a tinglitangli világából jött, akárcsak későbbi szeretője is. S mint apja, aki feleségétől különváltan élt anélkül, hogy elvált volna tőle, William Randolph Hearst, a fiú is kettős életet élt: a nyilvánosság előtt feleségének, öt fia édesanyjának oldalán jelent meg. A „szerelmi boldogságot" azonban a víg kedélyű Marion nyújtotta neki, aki rossz nyelvek szerint kizárólag egy- vagy legfeljebb kéttagú szavakkal folytatott társalgást.

A film nem volt új terület Hearst számára. Hat évvel korábban, 1913-ban lépett be a film-businessbe ez a sokoldalú üzletember. Lelkesen fogadta képszerkesztőjének, Edgar B. Hatricknek azt a javaslatát, hogy forgassanak filmet Woodrow Wilson elnöki beiktatásáról. Így indították útjára a Hearst–Selig Filmhíradót. Valamivel később a francia Pathé-céggel együttműködve rövidfilmsorozatokat kezdett gyártani, amelyek közül az egyik *A haza* cím alatt futott. Ezek a „hazafias" filmek izgalmas krimik mintájára készültek, ismert színészekkel a főszerepekben, s az amerikai lakosságnak azokhoz a rétegeihez kívántak szólni, amelyeket Hearst lapjai nem érhettek el, tehát ismét csak az analfabétákhoz és a szegények legszegényebbjeihez, hogy megnyerje őket kalandor politikai elgondolásainak. Hadd emlékeztessünk arra, hogy Hearst – a Rio Grande túlsó partján fekvő beláthatatlan földbirtokok tulajdonosa – abban az időben hisztérikus gyűlöletet próbált kelteni a mexikói kormány ellen. Ebben a 15 részes álhazafias rémregénysorozatban a szex, a szadizmus és a szenzációk ördöngős vegyítésével arra törekedett, hogy a kiválasztott ellenfél gyalázását a végsőkig fokozza.

Hearst efféle próbálkozásai arra irányultak, hogy a politikai közvélemény manipulálása végett hatalmába kerítse a hódító új tömeg-

kommunikációs eszközt; fáradozásai és eredményei azonban ezen a területen jelentéktelenek maradtak. Ebben egyéb okok mellett bizonyára lényegesen közrejátszott Marion Davies-hez fűződő gyengéd viszonya, ami más irányú törekvéseket helyezett nála előtérbe a filmüzletben. Ezúttal nem a politika, hanem a művészet érdekelte – a sztárcsinálás művészete.

Hearstnél a szerelem egyet jelentett a birtoklással. A húszéves Daviest megvásárolta, s most már éppúgy tulajdona volt, mint hat kastélya a világ különböző részein, mint műgyűjteményei, jachtjai, autói és tacskója. Davies a rabszolganője volt, akinek minden lépését figyeltette. A leány elképzeléseivel és hajlamaival mit sem törődve úgy döntött, hogy egy Gretchen plusz Ophelia alakot kell faragni belőle; fütyült a szakértők tanácsára, hogy Daviest komikának képezzék ki, mert az isten is annak teremtette. A legfelkapottabb színészeket alkalmazta – még Max Reinhardttal is tárgyalt –, hogy megtanítsák Davies kisasszonyt az alapfogalmakra. A hiú szerelmes, aki a tervezett monumentális filmek gyártásához megszerezte a Harlem River Park Casinót és megalapította a Cosmopolitan társaságot, ellenőrizte a forgatást, fődramaturg, szerző és főrendező volt egyszemélyben. Ez gyakorlatilag azt jelentette, hogy mindenbe beavatkozott, és állandó beleszólásával a kétségbeesésbe hajszolta a dolgukat értő munkatársakat.

Cecília a rózsaszínű rózsákkal volt a címe az első fércműnek, amelyet 1918 júniusában mutattak be az alkalomnak megfelelően rózsabokrokkal díszített Rivoli Színházban. Abban az időben a filmeket még nem sokra becsülték, s a nagy napilapok alig pár sorban intézték el az új produkciókat. Annál nagyobb meglepetést keltett, hogy Hearst New York-i lapjai hatalmas, egész oldalas szalagcímek alatt, három teljes hasábon számoltak be a bemutatóról, s fényképet is közöltek, amely Daviest ábrázolta az egyik jelenetben. De Hearst nem elégedett meg az egyszeri méltatással. A Marion Davies sztori heteken át szerepelt a lapokban. S az egész kampány abban a megállapításban csúcsosodott ki, hogy a főnök védence „az évszázad nagy felfedezése". „Csak kőszívű ember állhat ellen Marion Davies

elragadó bájának" – áradozott egy megfizetett bíráló; s ez a hang még mérsékelt volt a többi dicshimnuszhoz képest! Ugyanez ismétlődött meg akkor is, amikor Hearst második „filmeposza", a Tudorok korában játszódó történelmi ponyva – az Amikor még a lovagkor virágzott – került a filmvászonra; előállítására az akkori időkben elképesztően nagy összeget, másfél millió dollárt fordítottak.

Mindez azonban eltörpült ahhoz a hírveréshez képest, amelyet A régi kis New York című film premierjének csaptak. Hearst erre az alkalomra megvásárolt egy filmszínházat a Columbus Circle-ön, és egy bécsi belső építészt fogadott fel, hogy „a pénz nem számít" felkiáltással berendeztesse. Ismert grafikusok művészi és terjedelmes programfüzetet készítettek (a filmszínházakban ez eddig ismeretlen volt), borítólapjait arany nyomással díszítették. A zenei keretet egy elsőrangú zenekar adta meg a kor egyik legismertebb karmesterének vezényletével. A történelemben először fordult elő, hogy New York legelőkelőbb társasága egy filmpremiert megtekintésre méltatott; az Astorok, Rockefellerek, Vanderbiltek és más hatalmas milliárdosok jöttek el a bemutatóra, nem is említve a főpolgármestert és egyéb előkelőségeket. Minden úgy ment, mintha olajozták volna. Csupán egy jelentéktelen kis baleset történt. Amikor a szünetben felragyogtak a csillárok, több dollárhercegnő elszörnyedve állapította meg, hogy drága estélyi ruháját csúnyán beszennyezte a programfüzet aranypora. A következő pillanatban azonban frakkos úr lépett a rivaldák elé és bejelentette: „Mister Hearst elnézést kér e sajnálatos balesetért. A keletkezett károkat teljes mértékben megtéríti." Így aztán megnyugodtak a kedélyek.

Ebben az időben, több filmtársaság egyesüléséből, Louis B. Mayerral az élén létrejött Hollywoodban a Metro Goldwyn Mayer Incorporated. Mayer Kanadából vándorolt be, pályafutását ószeresként kezdte és az első dollármilliókat úgy szerezte, hogy felvásárolta a legolcsóbb mozikat, az úgynevezett nikkel-Odeonokat, amelyekben a nézők pattogatott kukoricát és rágógumit rágcsálva, vadnyugati filmekben és verekedős bohózatokban gyönyörködhettek huszonöt centes egységáron. Ez a minden hájjal megkent vállalkozó az első

pillanatban felismerte, milyen hasznot hozhat új vállalatának a legnagyobb amerikai sajtókonszern főnökével való kapcsolata. Bár semmiféle illúziót nem táplált Davies kisasszonynak a közönségre gyakorolt vonzerejét illetően, javasolta Hearstnek, hogy a Cosmopolitan produkciót helyezze át New Yorkból Hollywoodba, a Culver stúdiókba; ezt majd ő, Mayer finanszírozza, és Marion Daviesnek tízezer dollár heti gázsit ad. Hearst lelkesen elfogadta az ajánlatot, s Mayer számítása bevált. Elérte, hogy a Hearst-szervezet sajtója – a főnök utasítására – minden MGM-filmet kedvezően értékelt, s megnyerte magát Hearstöt is, aki éveken át a filmtársaság reklámfigurájává lett.

A gavallér Hearst öltözőnek és pihenőhelynek palotát építtetett a művésznő számára, tizennégy fényűzően berendezett szobával; ez csakhamar a Hollywoodba látogató előkelőségek találkozóhelyévé vált. Abban az időben Hollywood még a „világcsodák" közé számított – még G. B. Shaw is felkereste. A faragatlan modorú Mayer a vendégeket a „bungalóba" irányította – nagy szerényen így nevezték el ezt a kéjlakot –, ahol aztán elcseveghettek a „nagy" Hearsttel és a „kis" Marionnal.

Amíg ez a filmmámor tartott, Hearst a bungalóból irányította arany- és rézbányákból, szállodákból, színházakból, rádióállomásokból, papírgyárakból, marhanyájakból, marhalegelőkből és újságokból álló birodalmát – ha éppen nem tartózkodott a műteremben, ahol a díszletek mögül gyanakvó pillantással figyelte, hogy a filmbeli hősszerelmesek szenvedélyes udvarlása megmarad-e szigorúan a forgatókönyv keretei között. Davies férfipartnereinek természetesen olyan vezető sztároknak kellett lenniük, akikben szívtipró dinamika volt. Csakhogy ez bizonyos veszélyeket is rejtett magában, féltékenységi jelenetekre adott alkalmat. Így aztán a filmvászon hősei – még ha Ramon Navarróról vagy Clark Gable-ről volt is szó – saját bevallásuk szerint nem annyira a filmcsillag Davies szeszélyeitől reszkettek, mint inkább a mecénás dühkitöréseitől. Dick Powell, az akkoriban népszerű filmsztár kijelentette: „Egy fiatal színész teljesen ki volt szolgáltatva Hearstnek. Ha vetélytársat látott benne, akkor

lapjaiban kivégeztette. A színész egyszer s mindenkorra el volt intézve." Miután Davies életét állítólag egy csomagban elrejtett bombával akarták kioltani, amelyet az utolsó pillanatban tett ártalmatlanná egy alkalmazott, Hearst magándetektívekkel figyeltette szeretője minden lépését. A stúdióban telefonos kisasszonyt alkalmaztak, akinek egyetlen feladata az volt, hogy Marion Davies tartózkodási helyéről bármely pillanatban felvilágosítást tudjon adni.

Nem egy botrányos történet forgott közszájon Hollywoodban. Volt azonban egy eset, amelyet mindmáig nem sikerült felderíteni. 1924 augusztusában Hearst barátai társaságában kéjutazást tett luxusjachtján. A vendégek között volt Thomas H. Ince, a közismert színész, filmrendező és filmoperatőr. Több más neves filmemberrel együtt ő is foglalkozott Davies szakmai képzésével, s eközben – miként azt Hollywoodban suttogták – elnyerte a filmcsillag vonzalmát. A hajón Ince hirtelen rosszul lett, gyomorbántalomról panaszkodott, s csakhamar állapota annyira rosszabbodott, hogy partra kellett szállítani. Egy orvos mérgezési tüneteket állapított meg, Ince halálát azonban már nem tudta megakadályozni.

A helyi sajtó szenzációs hírként közölte az alig 42 éves férfi hirtelen halálát, egy szóval sem említette azonban, hogy Ince részt vett Hearst jacht-partiján. Hollywoodban az volt a szokás, hogy a filmhíresség eket feltűnő külsőségek között temették el. Ince végső búcsúztatása viszont feltűnő csendben ment végbe. A legközelebbi hozzátartozókon kívül csak Marion Davies, Mary Pickford, Charlie Chaplin és Harold Lloyd volt jelen. Egy jelentéktelen orvosnő, Ida Glasgow állította ki a halotti bizonyítványt és engedélyezte a holttest elégetését. A felsőbb hatóságok minden igyekezete ellenére, hogy a titokzatos ügyet eltussolják, Hearst konkurrenciája Los Angelesben addig erősködött, amíg elérte, hogy az ügyben vizsgálatot indítsanak. A vizsgálat Chester C. Kempley kerületi ügyész enyhén szólva meglepő megállapításával végződött: „Meggyőződhettem arról, hogy Thomas Ince halála akut emésztési zavarok következtében beállt szívrohamra vezethető vissza." Ince szűkebb és tágabb baráti körében soha senki sem tudott arról, hogy Ince szívbántalmakban szenve-

dett volna; a legtöbben makkegészséges embernek ismerték. Így aztán makacsul tartották magukat a híresztelések, hogy Hearst tette el láb alól vetélytársát. Az igazságra alkalmasint sohasem fog fény derülni, de köztudomású, hogy a sajtóvezér szinte korlátlan hatalmat és befolyást élvezett szűkebb hazájában, Kaliforniában, nem utolsósorban az igazságszolgáltatás szerveinél. S mindennél többet mond a saját kijelentése: „Az erkölcsi elvek a kisemberekre tartoznak!" ...

Hollywoodban csakhamar mind többen adtak hangot annak a véleménynek, hogy Davies mint filmcsillag csődöt mondott. Csak egy ember akadt, aki nem akarta meglátni a nyilvánvaló kudarcokat: Hearst. Amikor a Culver–Hill stúdiókban megkezdték a Barreték a Wimpole Streetről című igényes film előkészítését, Hearst azt kívánta, hogy Davies játssza a főszerepet, Elisabeth Barret-Browning költőnő szerepét. Ez a feladat mindenképpen meghaladta volna a „művésznő" képességeit. A szerepet végül is Norma Shearer kapta meg. A Stefan Zweig művéből készült Marie Antoinette című film főszerepére is Shearert választották ki. Ez igen feszültté tette a viszonyt a Metro Goldwyn Mayer és Hearst között, majd rövidre rá bekövetkezett a végérvényes szakítás.

Vérig sértve bontotta fel Hearst a szerződéseket, és egy másik társasággal, a Warner Brothers céggel szövetkezett. Hollywood valósággal úgy érezte, hogy valami temetés tanúja, amikor a bungaló, alkatrészeire szedve, óriási rakodóautókon kigördült az MGM területéről. Ám az új kapcsolatban nem sok öröme telt Hearstnek. Időközben a hangosfilm megkezdte uralmát, s itt bizony már nem lehetett eltitkolni Davies beszédhibáját. Így aztán a „nagy művésznő" kénytelen volt beérni bármiféle kis epizódszereppel is. Elkövetkeztek a kijózanodás napjai. Hearst egy kétségbeesett elhatározással félbeszakította kalandos utazását a film világában. Ebben az elhatározásban fontos részük volt a hitelező bankároknak is, akik most már semmi megértést nem tanúsítottak Hearst romantikus hajlamai iránt.

Érdekes megemlíteni, hogy Hearst és Mayer barátsága – amely sokak szemében érthetetlennek tűnt – nem szűnt meg az MGM-mel

való szakítás után sem. A származásukban mutatkozó nagy különbségek ellenére, a két nábob jelleme sok rokonvonást mutatott; mindketten lebecsülték az „egyszerű embert", akinek – úgy gondolták – bármit „be lehet adni", mindketten betegesen féltek minden olyan eszmétől, amely akár csak a legcsekélyebb mértékben is haladónak látszott és a tömegeket magával ragadhatta. Ezek a közös vonások hozták össze őket 1934-ben egy alávaló vállalkozásban, abban a hecckampányban, amelyet a világszerte ismert haladó író, Upton Sinclair ellen folytattak, a rágalmak özönét zúdítva rá. Az írót a Demokrata Párt a kaliforniai kormányzói tisztségre jelölte. Ez akkor történt, amikor a gazdasági világválság még hatalmas erővel tombolt és az unió második legnagyobb állama kegyetlen ínséget szenvedett. A munkanélküliség itt háromszázezer embert érintett közvetlenül, tehát még nagyobb volt, mint az unió többi államában. Hajléktalan idénymunkások ezrei táboroztak a szabad ég alatt. Mindennapos látvány volt, amint kiéhezett emberek csapatostul rohanták meg a szemeteskocsikat, hogy valami ennivalót keressenek bennük. A kétségbeesett munkások tömegesen keresték fel Sinclairt, akinek programja – „Vessünk véget a szegénységnek Kaliforniában!" – végső soron túlságosan ködös, utópisztikus volt ugyan, de nagyon erélyes, konkrét javaslatokat is tartalmazott, köztük például azt, hogy borsos társulati és nyereségadót kell bevezetni; ez keményen sújtotta volna a filmipart és a Hearst-vállalatokat. S ez már éppen elegendő ok volt arra, hogy Hearst és Mayer riadókészültségbe helyezkedjenek és felkészüljenek a „megtorló csapásra".

Én, a kormányzójelölt című brosúrájában Upton Sinclair maga így írta le a választási harccal kapcsolatos nem mindennapi eseményeket:

„Louis B. Mayer, a Metro Goldwin Mayer elnöke éppen szabadságát töltötte Európában, amikor hírét vette a szörnyű eseménynek (Upton Sinclair jelölésének. – *G. H.).* Mindent félredobva hanyatthomlok visszaindult, hogy saját maga irányítsa az »Állítsátok meg Sinclairt!« kampányt. Mr. Hearst is megszakította (náci) Németországban töltött szabadságát... Mihelyt tudomást szerzett jelölésem-

ről, nyilatkozatot tett, s ebben »Hamelni patkányfogónak« minősített; amikor Marion Davies társaságában New Yorkba érkezett, ismét nyilatkozott, végül Kaliforniában harmadszor is. Gerinctelen és gátlástalan politikai spekulánsnak nevezett, s lapjai vezércikkekkel és karikatúrákkal olyan rágalmazó hadjáratot indítottak ellenem, amelyben »kommunistának« becsmérelték . . . A filmmágnások fenyegetése ott kezdődött, hogy kivándorolnak Hollywoodból Floridába. A Warner Brothers cég szintén kijelentette, hogy elhagyja Hollywoodot és áttelepül Floridába. Erre a floridai parlament kinyilatkoztatta azt a szándékát, hogy teljes adómentességet biztosít a filmiparnak, ha az letelepszik Florida államban. Mindez persze ostoba fecsegés volt csupán. Hollywood a terrorintézkedésektől sem riadt vissza, hogy a kampányhoz szükséges pénzt megszerezze. A stúdióalkalmazottakhoz utasítást küldött, amelyben »önértékelésre« szólította fel őket, márpedig Hollywoodban ez annyit jelentett, hogy már kiállították a csekket, amelyet a címzettnek csak alá kellett írnia. Ebben az esetben az alkalmazottaknak egy napi gázsijukat kellett fölajánlaniuk – a nagy főnököket kivéve. (Mayer elhíresztelte az emberek között, hogy utasította személyi titkárságát, vizsgálja felül, kiknek a neve hiányzik a névjegyzékből: ez nagyon erős nyomás volt azokban a napokban, amikor mindenki aggódott az állásáért.) A stúdiókban kisebbfajta zendülés támadt, amikről azonban a sajtó egy szót sem közölt. A londoni »News Chronicle«-t kellett megvásárolnom, hogy megtudjam: Jean Harlow és James Cagney is a lázadók között voltak. Ugyanez a lap közölte azt is, hogy Catherine Hepburnt elbocsátással fenyegették, ha továbbra is mellettem foglal állást . . . Ezenkívül megkezdték egy úgynevezett filmhíradó kibocsátását. Will Hays (a korábbi postaügyi miniszter, a filmgyárosok szövetségének szervezője és az amerikai filmipar által létrehozott cenzúrahivatal, az ún. Hays Office vezetője) külön ebből a célból kinevezte teljhatalmú képviselőjét. A filmekben szerepelt egy kitalált alak, az ún. kérdező riporter, aki állítólag egész Kaliforniát beutazta, hogy a küszöbön álló választásokkal kapcsolatban az emberek véleményét

kikérdezze; a riportalanyok azonban természetesen színészek voltak . . ."[24]

Sinclair ezután idéz a „New York Times" tudósítójának 1934. november 4-i beszámolójából, amely ezzel a címmel jelent meg: „Hollywood mozgósítja összes erőforrásainak teljes hatalmát a Sinclair ellen vívott harcban." Íme az idézet:

„Los Angeles városa egyetlen óriási filmstúdióvá változott. Naponta tömegével gyártják a legfrissebb filmeket, amelyek a lakosság Sinclair-ellenes hangulatát hivatottak ábrázolni. Találunk itt technikai felszereléseket Hollywood egyik legnagyobb filmgyárából (az MGM-ről van szó), továbbá a második garnitúrából származó sok színészt minden utcasarkon, sőt a távolabbi lakónegyedekben is. E sürgés-forgás eredménye Kalifornia állam úgyszólván minden vezető mozijában látható. Például: a »kérdező riporter« odalép egy méltóságteljes, idős asszonyhoz, aki elgondolkozva ringatózik hintaszékében a háza előtt.

– Kire adja szavazatát, mamuska? – kérdezi a riporter.

– Merian kormányzóra szavazok – válaszolja reszkető hangon az öregasszony.

– És miért, nénike?

– Mert meg akarom tartani az én kis házamat. Ez az egyetlen, ami ezen a világon megmaradt nekem!

Egy másik filmszalagon bozontos szakállú, bizonytalan tekintetű, züllött fickót látunk.

– Kit választ? – kérdezi a riporter.

– Természetesen Sinclairt!

– És miért szavaz majd Sinclairre?

– Hát, mert ha a rendszere jó Oroszországnak, mér ne vóna jó itt is!"

Ezekben az álrealista filmhíradókban orosz vagy zsidó akcentussal beszélő mocskos alakok bukkannak fel, akik Sinclair szolgálatában álló forradalmároknak és kommunistáknak mondják magukat, valamint házias külsejű édesanyák, akik eladósorban levő leányaik ártatlanságáért aggódnak.

Hearst lapja, a „Los Angeles Express", tőle telhetőleg saját képtelen hazugságaival támogatja a „kérdező riportert". Egyszer az újság első lapját egész oldalas fénykép foglalta el, amely egy vérengzésre, fosztogatásra és erőszakra készülő gyülevész tömeg rohamát ábrázolta. A kép magyarázó szövegében ez állt: „Ilyen elvadult bandák tódulnak Hollywoodba, hogy Sinclair vezetésével bolsevizálják az országot és mindent – az asszonyokat is beleértve – köztulajdonná tegyenek." Beavatottak a felvételről kétséget kizáróan megállapították, hogy a Vad legények az országúton című western-filmből való jelenetet ábrázol, s minden nehézség nélkül felismerték e film főszereplőit, Frankie Darrowt és Dorothy Wilsont.

Meglepő, hogy az effajta terrormódszerek ellenére kereken kilencszázezer választó adta szavazatát Sinclairre, a köztársasági párti ellenjelölt, Merian pedig 1 millió 100 ezer szavazatot kapott; ez a választási eredmény azonban, ahogy később beismerték, meg volt hamisítva. Annál megfoghatatlanabb, hogy Sinclair e keserű tapasztalatai ellenére a későbbi években elárulta meggyőződését, és ezzel együtt az amerikai munkásosztályt is.

A „New York Times" említett cikke megállapította: „Ez a kampány Upton Sinclair ellen valóságos dinamit. A politikai sarlatánság leghatásosabb példája, amely ebben az országban valaha is előfordult. Filmiparunk történetében még soha azelőtt nem használták fel a vetítővásznat egy jelölt támogatásának eszközéül. Még soha ezelőtt nem fordult elő, hogy az ország valamennyi filmszínháza által támogatott közös akcióval próbáltak volna egy jelöltet megbuktatni. S ez az akció föltehetőleg messzemenőbb következményekkel járhat, mint csupán Upton Sinclair választási vereségével. Bizonyosan világossá válik majd a washingtoni vezető személyiségek és az ország minden politikusa előtt, hogy milyen óriási hatalom van a filmipar kezében . . ."

Valóban, alig néhány hét telt el, s a Hearst, Louis B. Mayer és az egész reakciós kaliforniai klikk által támogatott Merian a sacramentói kormányzói palotába történt bevonulása után máris méltónak

bizonyult támogatói kegyére. 1934 őszén a San Franciscó-i kikötőmunkások, jobb bérekért és munkafeltételekért küzdve, beszüntették a munkát, s a munkabeszüntetés a vállalkozók makacssága miatt általános sztrájkká fejlődött. A San Franciscóban megjelenő lapok kiadói, Merian kormányzóval szövetségre lépve, fanatikus harcra fogtak össze a sztrájkolók ellen. John Francis Neylant, Hearst régi jogtanácsosát „generalisszimusszá" nevezték ki, s az előkelő Palace Hotelban rendezték be főhadiszállásukat. Erről a parancsnoki harcálláspontról vezényelték a csata minden szakaszát. A Neylan-vezényelte lapok – mindenekelőtt Hearst „Examiner"-je – egymást múlták felül az „alávaló emberek" mértéktelen követeléseci elleni dühös kirohanásokban, és a polgárságot fegyveres ellenállásra mozgósították, hogy leverjék a „kommunista forradalmat", ahogyan a sztrájkot nevezték. Nem lehetett olyan otromba, átlátszó hazugság, amit a főhadiszállás szárnyra ne bocsátott volna. Azt állították, hogy már megalakult a „felkelőkből" egy forradalmi, kommunista kormány, s arra készül, hogy magához ragadja a hatalmat. „Vörös hadsereg" indult útnak és közeledik a város felé. A lakosságot éhínség és járványok fenyegetik. A közszolgáltatások összeomlása küszöbön áll. És tetejébe mindezek a híresztelések akkor hangzottak el, amikor a sztrájkvezetőség megtette az intézkedéseket minden létfontosságú üzem normális működésének biztosítására.

Hearst, aki ebben az időben éppen Londonban volt, naponta többször is helyzetjelentést kért és uszító kommentárokkal avatkozott bele a harcba. Egy ilyen kommentárjában emlékeztette az olvasókat arra, hogyan zúzta szét a brit kormány fegyveres erővel az 1926. évi általános sztrájkot; egy másikban a már bevált minta szerint „önkéntes erkölcsrendészeti felügyelőségek" megalakítására hívta fel a polgárságot. Merian kormányzó egy pillanatig sem késlekedett, és a Nemzeti Gárda több ezredét vonultatta fel. Mint korábban említettük, Roy D. Keehn, Hearst chicagói helytartója, időközben az Egyesült Államok Nemzeti Gárda Szövetségének elnökévé lépett elő, s természetesen az ő keze is benne volt abban, hogy csapást mértek

a harcoló San Franciscó-i proletariátusra. A lakosság legsötétebb elemeiből összetoborzott csőcselék lelkesen fogadta Hearstnek az „önkéntes felügyelőségek" felállítására tett javaslatát, hiszen ez jó alkalom volt a fosztogatásra és a gyilkolásra. A generalisszimusz parancsára a felügyelőségek barna bőrzakóba öltöztették tagjaikat és gépkocsikat bocsátottak rendelkezésükre. Golyóbiztos fekete limuzinokban rohangáltak Hearst rohamcsapatai keresztül-kasul a városban – csakúgy mint hajdanában az „újságháború" idején –, és válogatás nélkül lövöldöztek az ártatlan járókelőkre. A „Western Worker"-nek – a csendes-óceáni partvidék kommunista pártlapjának – irodáit és szerkesztőségi helyiségeit teljesen szétrombolták, a munkatársakat brutálisan összeverték. Az ismert haladó személyiségek, többségükben főiskolai tanárok, újságírók és zsidók lakásai ellen intézett támadások pogrom jelleget öltöttek és az áldozatok kegyetlen bántalmazásával jártak együtt. A bőrzekések megtámadták a szomszédos Berkeley egyetemet is, lerombolták az épületeket, terrorizálták az előadókat és a diákokat, s könyvégetést rendeztek.

A többit elvégezte a rendőrség, amelyet Merian kormányzó és a városi hatóságok kellőképpen felkészítettek a feladatra. Liberális magatartásukról ismert polgárokat tartóztattak le és zártak be átlátszó ürügyekkel. A város börtöneiben már nem volt elég hely, hogy befogadja a foglyok áradatát, szükségbörtönöket kellett létesíteni. Az AFL (American Federation of Labour – Amerikai Munkásszövetség) szakszervezet vezetősége, ízig-vérig reakciós elnökének, William Greennek befolyására, elárulta a sztrájkolókat, akik végül engedni voltak kénytelenek. Hearst, a „munkások nagy barátja", valamint bábja, Merian kormányzó megmutatták, mire képes a szervezett fasiszta terror.

1941-ben még egy közös szereplésre vállalkozott Hearst és Mayer, a két nagy közvéleménygyáros; egy váratlanul felbukkant ellenfelüket akarták harcképtelenné tenni. Bizalmasan tájékoztatták őket arról, hogy az RKO filmtársaság egy kellemetlen és bosszantó filmet forgatott, amelyet rövidesen be akarnak mutatni a filmszínházakban:

a Kane polgártársat. A film rendezője Orson Welles volt, s a címszerepet is ő játszotta.

„Kane polgártárs" – ezt már a film első ötven métere után bárki felismerhette – nem volt más, mint maga „Hearst polgártárs". A főnök politikai gaztettei fölött ugyan a film könnyedén elsiklott, ennek a torz jellemű embernek minden egyéb bűnét azonban kíméletlenül feltárta. Ezt az embert, aki oly nagy súlyt helyezett arra, hogy mintapolgárnak és mintaférjnek tartsák, azok a reálisan megrendezett epizódok érinthették a legkínosabban, amelyek a hőst Suzan Alexanderrel – Marion Davies figurájának megszemélyesítőjével – ábrázolták, s olyan személynek tüntették föl, akiben veszedelmes a beteges önimádat, a féktelen uralomvágy és a hazug érzelmesség.

Hearst és Mayer egyetértettek: ez a film semmiképpen sem kerülhet a mozik vásznára. Így hát a Metro Goldwyn Mayer főnöke felajánlotta az RKO elnökének, George Schaeffernek, hogy megtéríti a nyolc és fél millió dollárnyi teljes előállítási költséget, ha vállalja, hogy a negatívot és az összes kópiákat megsemmisíti. Schaeffer elutasította az ajánlatot. Ekkor Nicholas Schenk, a Loew Inc. elnöke – ez egyébként az MGM törzsvállalata volt – tudtára adta Schaeffernek, hogy sem az ő társasága, sem a Fox, sem a Warner Brothers vagy a Paramount nem fogja bemutatni filmszínházaiban a Kane polgártársat. A film tehát már a bemutatása előtt ki volt zárva a legtöbb filmszínházból, amelyek egyébként a legelőkelőbbek is voltak. Schaeffer azonban nem adta fel a harcot; megpróbálta bérbe venni New York legnagyobb befogadóképességű színháztermét, a Music Hallt. Bízott a sikerben, mert a Music Hall és az RKO egyaránt Nelson Rockefellernek, New York állam mai kormányzójának érdekszférájához tartozott. Ámde csalódnia kellett, mert Rockefeller is határozottan visszautasította a film bemutatását.

Schaeffer: „A filmet jogászokkal, szakértőkkel vizsgáltattuk meg abból a szempontból, vajon okot szolgáltathat-e Hearstnek arra, hogy rágalmazásért pert indítson ellenünk. Biztosítottak bennünket, hogy erről szó sincs."

Rockefeller: „Akkor sem. Hallottam erről a filmről. Ezért egyszerűen nem akarom, hogy a nyilvánosságnak bemutassák."

A filmet ezután két független kis filmszínházban, New Yorkban és Los Angelesben tűzték műsorra, s habár a szakbírálók valósággal ünnepelték, mesterműnek mondták – még ma is annak tartják –, Schaeffer mégsem tudta elérni, hogy a filmet a szokásos módon futtassa. Végül is drámai találkozásra került sor Schaeffer és a Warner Brothers főnöke között.

– Ön pontosan tudja – mondta Schaeffer –, hogy a film a lehető legjobb bírálatot kapta. Azt hiszem, a film művészi értékeiről sem kell beszélnem Önnek. Miért nem vállalja Ön és miért nem vállalják barátai ezt a filmet? Én megmondom, miért. Mert Mayer és Schenk és Harry Warner összeesküdött Hearsttel. Utoljára kérdem: vállalja-e a film bemutatását? Ha nem, akkor most azonnal elmegyek a bírósághoz. S akkor felkészülhet arra, hogy panaszt emelek Ön ellen törvénytelen üzleti gyakorlat és kereskedelmi összeesküvés címén.

Ekkor összeült a haditanács a Hearst-emberek főhadiszállásán. Megegyeztek abba, hogy egy nyilvános per még több szennyet hozna felszínre Hearst magánéletéből, mint amennyit a Kane polgártárs; ezért a haditanács a fegyverszünet mellett döntött. Az csak természetes, hogy amikor a film végül mégiscsak elindult nemzetközi diadalútjára, a Hearst-sajtó agyonhallgatta.

Hearst és Davies a Kane polgártársat elkészülte után nyomban megtekintette az RKO bemutatótermében. A forgatás ideje alatt mindvégig egyetlen szót sem váltottak egymással, és utána – szemtanúk szerint – szótlanul hagyták el a kis bemutatótermet. A film nagy hatást tett rájuk. Nem is lehetett másként. Hiszen szemük előtt játszódtak le a kísérteties jelenetek: a vigasztalan magány egy komor palotában, amely nem sokban különbözött a hivatalkodó San Simeon-i épülettől, a magányos és végtelen folyosók, a bútorokkal túlzsúfolt nyomasztó termekben eltöltött esték, Davies, amint halálos unalmában egy hatalmas méretű rejtvény fölé hajol, a férfi pedig valami más értelmetlen elfoglaltságba mélyed. A film döbbenetesen

valósághű képet festett a kettőjük közös életét jellemző teljes céltalanságról és ürességről. És az egészben a legfélelmetesebb az volt, hogy a filmben ábrázolt helyzetek mind a valóságon alapultak. Egy naponta rendszeresen ismétlődő szertartás képeit láthatták. S látták a véget is, tíz esztendővel azelőtt hogy valóban bekövetkezett: az egykor hatalmas Kane-Hearst magányosan, szeretet nélkül, már szinte teljesen elfeledve várja a halál óráját. Nem kétséges, hogy nagy megrázkódtatás lehetett ez annak az embernek, akinek jelenlétében senki sem beszélhetett a halálról. Az igazság órája, az ítélet órája.

Marion Daviesről még csak annyit: tíz héttel azután, hogy cerberusa behunyta szemét, Las Vegasba távozott egy Horace Brown nevű kapitánnyal, és feleségül ment hozzá.

Meghalt Hearst! Éljen Springer!

AVAGY A VÉLEMÉNYCSINÁLÁS BŰVÉSZMUTATVÁNYAI

William Randolph Hearst nevéhez fűződik annak a jelenségnek a keletkezése, amely tömegsajtó néven vált ismertté; elsősorban olyan sajtótermékeket értünk ezen, amelyek az ipari sorozatgyártás szabályai szerint készülnek és kerülnek forgalomba. Amit Pulitzer mint típust kifejlesztett, azt Hearst tökéletesítette. A múlt század végén és századunk elején megindult folyamat egybeesett a kapitalizmus végső, imperialista szakaszába való átmenettel, és törvényszerű volt ebben a fejlődésben. Ha egyszer a monopólium létrejött – hangsúlyozta Lenin – és milliárdokkal rendelkezik, teljességgel elkerülhetetlenül áthatja a közélet minden területét.

Így hát ennek az új, tömegesen előállított és tömegfogyasztásra szánt újságtípusnak a gyors kialakulása nem korlátozódott az Egyesült Államokra, hanem szinte egyidejűleg minden iparilag fejlett országban megfigyelhető volt. 1883-ban, vagyis két évvel azelőtt, hogy Hearst átvette apjától a „San Francisco Examiner"-t, August Scherl megalapította a „Berliner Lokalanzeiger"-t; 1892-ben jelent meg Párizsban a „Le Journal", amely hamarosan elérte a kétmilliós példányszámot; itt járta ki az iskolát Samuel S. Chamberlain, a Hearst-féle zsurnalisztika egyik vezető alakja. 1895-ben indította meg Alfred Harmsworth, a későbbi lord Northcliffe a milliós példányszámban nyomtatott „Daily Mail"-t, s 1898-ban alapította meg Leopold

Ullstein a maga „Berliner Morgen Post"-ját, a „Lokalanzeiger" versenytársát, hogy csupán néhány jellemző példát említsünk.

Az Egyesült Államokban Hearst szintén csak egy volt a mozgékony és előrelátó üzletemberek csoportjában, akik alkalmazkodni tudtak a folyamatban levő társadalmi átrétegeződéshez. Nagy érdeklődést tanúsított a konszernalapon kiépített kiadói business iránt még Frank A. Munsey is, akinek főként a folyóiratok és a magazinok keltették fel a figyelmét, továbbá E. W. Scripps, a későbbi Scripps–Howard konszern megalapítója, aki 1892-ben azzal kezdte, hogy csődbe jutott jelentéktelen vidéki lapokat vásárolt fel. Hearst azonban különleges helyzetet foglalt el közöttük, mert az ő véleménygyáraiban fejlesztették ki a legagyafúrtabb és legveszélyesebb ideológiai fegyvereket, amelyeket a feltörekvő amerikai imperializmus a maga embertelen uralmának megszilárdításához és kiterjesztéséhez szükségesnek vélt. Az általa irányított sajtó szolgáltatta a mintát arra, hogyan kell rendszeresen és tervszerűen félrevezetni az olvasók tömegeit; lényeges vonásaiban ma is ezt a mintát követik az egész imperialista világban.

A Hearst-újságbirodalom ugyanabban az időben keletkezett, amikor az Egyesült Államokban az ipari termelés minden területén gigantikus trösztök alakultak; ezek azonban még agyaglábon álló kolosszusokhoz hasonlítottak, s helyzetük nem volt olyan szilárd, hogy minden viharral dacolhattak volna. A tőke és a munka közti ellentétek fenyegetően kiéleződtek. A termelőközpontokban összezsúfolódott proletariátus erélyesen követelte elviselhetetlen munka- és életkörülményeinek javítását, s arra törekedett, hogy szakszervezetekbe tömörülhessen. 1881-ben alapították meg az American Federation of Labourt. Ennek vezetése alatt hirdették meg 1886. május 1-én a chicagói munkások az általános sztrájkot. Május 3-án a McCormick Mezőgazdasági Gépgyár előtt tüntetés zajlott le, amelynek részvevőit a vaktában tüzelő rendőrök szétkergették. A „főkolomposokat" – Albert Parsonst, August Spiest, Adolph Fischert, Louis Lingg-t és Georg Engelt fölakasztották. A durva erőszak ilyen módszerei azonban már nem voltak megfelelőek.

A monopóliumok urai felismerték, hogy kizsákmányoló és elnyomó uralmukat újszerű, agyafúrtan kidolgozott fegyverrendszer segítségével kell megvédelmezniük. A gazdasági hatalom alig néhány kézben való összpontosítása – vonták le a következtetést – megköveteli, hogy a propagandaeszközöket is egységes vezetés alatt álló, erősen szervezett konszernekben összpontosítsák, ha el akarják érni, hogy a dolgozó tömegeket elidegenítsék legsajátabb érdekeiktől, megbéníthassák osztályöntudatukat és az új „hatalmi elit" (így nevezte C. W. Mills amerikai szociológus a pénzügyi oligarchiát) engedelmes eszközévé tegyék őket. Erre a feladatra a milliárdosok klikkjével sokfelé ágazó tőkeérdekeltségei révén maga is összefonódott William Randolph Hearst személyében rámenős, semmiféle erkölcsi gátlást nem ismerő segítőtársat találtak. Már csupán ebből a kiinduló helyzetből is következik, hogy Hearst sohasem képviselt független politikai erőt, hanem mindenkor a monopóliumok eszköze, követeléseik végrehajtója és megvalósítója volt.

Upton Sinclair Hearstre célzott, amikor 1908-ban Az órabér című, az amerikai sajtó lényegéről írt tanulmányában az imperialista hatalmi struktúra szerves alkotórészeként jellemezte a tömegsajtót. Tisztában kell lennünk azzal – állapította meg –, hogy „az igazság meghamisítása és a tömegek becsapása egyáltalán nem véletlen jelenség". Majd így folytatta: „Évek óta tervszerűen dolgozzák ki és tudományos rendszerességgel hajtják végre ezt. Nagy fizetésű szakemberek életfeladatukat látják benne. Az ipar vezetőivel tanácskoznak, majd beszámolnak a közvélemény visszhangjáról. Itt, ebben a körben határozzák el, hogyan tálalják ezt és hogyan hallgassák agyon amazt. Itt főzik ki a lélektani befolyásolásnak azt a rendszerét, amelynek az emberek éppoly tehetetlenül ki vannak szolgáltatva, akárcsak a pille a fény vonzerejének. S mi a célja az egésznek? Egyetlen és kizárólagos célja, hogy az amerikai bérrabszolgák higgyenek abban a társadalmi rendben és támogassák azt a rendszert, amely tönkreteszi és végső soron a profitrendszer ócskavasdombjára veti őket."

Egy másik helyen ezt olvassuk: „Az újságírás egyike azoknak a mesterfogásoknak, amelyek segítségével az ipari autokrácia fenntart-

ja uralmát a politikai »demokrácia« fölött... Anélkül, hogy túlzónék, szó szerint és tudományos pontossággal úgy határozom meg az amerikai újságírást, mint olyan üzletet és gyakorlatot, amely a napi híreket a gazdasági hatalmak érdekei szerint tálalja."[25]

Mire épül hát a tömegek lélektani befolyásolásának ez a rendszere, amelynek alapos kidolgozásához és tökéletesítéséhez Hearst és legközelebbi munkatársai oly döntő módon hozzájárultak? A XIX. század vége felé, abban a történelmi szakaszban, amikor az elnyomott proletariátus mozgolódni kezdett, kétségbe vonta a kapitalista rendszer jog- és tulajdonrendjét és – mindenekelőtt a Párizsi Kommünben – megtette a forradalmi változást előidéző első bátor lépéseket, a polgári filozófia mindenáron megpróbált olyan érveket produkálni, amelyek alkalmasak arra, hogy a burzsoázia leküzdje félelmét a lázadó tömegektől, s megpróbált valamiféle recepttel szolgálni arra nézve, hogyan védekezzék a burzsoázia e tömegekkel szemben. Az effajta kísérletek közül kiváltképp említésre méltó Gustave Le Bon francia szociológusnak A tömegek lélektana című, 1895-ben Párizsban megjelent könyve, amelyet rövid idő alatt tíz nyelvre fordítottak le. Nem tudjuk biztosan, vajon elolvasta-e Hearst ezt a könyvet, de a benne kifejtett gondolatok igen gyorsan megtalálták az utat a társadalmi vezető rétegekhez és kétségkívül döntő hatással voltak őrá is. Hearstnek a krajcáros lapok kialakítására vonatkozó nézetei és a Le Bon által kifejtett tételek között ugyanis meglepő összhangot fedezhetünk fel. Hearstnek az volt a felfogása, hogy a tömeg csaknem misztikus képződmény, de az osztályszerkezeten alapuló megkülönböztető jegyeket egyáltalán nem vette figyelembe. Ez egyezik a szociológus megállapításával: „... bármilyenek is a tömeget alkotó egyének, ... csupán annak a körülménynek a révén, hogy tömeggé alakulnak, közösségi lelkük van". Osztozott vele Hearst abban az egész társadalmi magatartását meghatározó megvetésben is, amelyet a néptömegek iránt érzett és amely a könyvnek ebben a mondatában találta támaszát: „Az ember csupán azáltal, hogy egy tömegnek a tagja, több lépcsőfokkal lejjebb száll a kultúra lépcsőjén... Tömegben az ember ösztönlény, tehát barbár."[26] Ugyanígy Le Bon eszméin

alapult Hearstnek az a meggyőződése, hogy a tömeg, amely önmaga nem képes arra, hogy ítéletet alkosson és saját maga döntsön, tetszés szerint irányítható: „Így tehát a tömeg, amely mindenkor a tudattalan határán tévelyeg, amely mindenféle befolyásnak alá van vetve, s amelyet érzelmeinek hőfoka irányít – ez minden olyan lényre jellemző, amely nem hivatkozhat az értelemre –, minden bíráló szellemtől mentes, mértéktelenül hiszékeny kell hogy legyen." Vagy egy másik helyen: „A tömeg által elfogadott ítéletek csak ráerőltetett, de sohasem megvizsgált ítéletek." Le Bon adta végül Hearst kezébe a receptet, hogyan kell eljárni, hogy a tömeget a kívánt irányba kényszerítsék: „Az egyszerű, minden megokolás és minden bizonyítás nélküli puszta állítás biztos eszköze annak, hogy a tömeglélekbe egy eszmét beültessünk. Mennél határozottabb valamely állítás, mennél inkább mentes a bizonyítékoktól és a megokolástól, annál mélyebb tiszteletet ébreszt... Az állításnak azonban csak akkor lesz igazi hatása, ha állandóan, mégpedig ugyanazokkal a kifejezésekkel ismételjük... Ha egy állítást elég gyakran és egyhangúlag ismételünk... kialakul az, amit a közvélemény áramlatának nevezünk, és ehhez hozzájárul a fertőzés hatalmas mechanizmusa. A tömegek között az eszmék, az érzelmek, indulatok, vallástanok éppen olyan nagy fertőző erővel terjednek, akár a mikrobák."[27] Le Bon doktrínái nem csupán Hearstnek, hanem Goebbelstől Springerig minden fasiszta közvéleménymanipulátornak is vezércsillagává lettek.

Ilyen hatások nyomán alakult ki annak az embernek a képe, akit Hearst meg akart nyerni lapjai olvasójának, és akit lapjai által alakítani szándékozott. Ez az ember tudatlan, primitív cselekedeteit és gondolkodását az érzelmek irányítják, és nem találja helyét a „nagyvilágban", amely napról napra egyre szédítőbb ütemben változtatja arculatát; puszta létéért aggódva olyan tekintélyt keres, amely megmagyarázza és áttekinthetővé teszi, figyeli és rendezi számára a világot, s helyette eldönti, hogy mit tekintsen jónak, mit rossznak.

John K. Winkler jogosan állapította meg, hogy Hearst pontosan „elkapta" ezt az embertípust. „Hearst megértette ennek a rétegnek sajátos vonásait és ezt az ismeretét olyan művészettel használta fel,

mint senki más. Tudta, hogy ez a tömeg (a rendkívüli kizsákmányolás következtében) túlságosan letargikus, és a legtöbb esetben túlságosan tudatlan és eltompult, semhogy bármit is olvasson, ami komolyabb szellemi erőfeszítést kíván tőle, s éppen ezért izgató címeket, szórakoztató képeket és csípős glosszákat szállított neki. Ebbe az ételbe azonban rövid, egyszerű, ám hatásos vezércikkeket, álfilozófiai eszmefuttatásokat adagolt, továbbá olyan kampányokat kevert, amelyek a maguk összjátékában azt sugalmazták, hogy Mr. Hearst rövid idő múlva jóvá teszi mindazt az igazságtalanságot, amelyet ezekkel az emberekkel szemben elkövettek, a pénz hatalmasai elnyerik általa igazságos büntetésüket, az elnyomott munkást pedig visszahelyezi jogaiba."[28]

Hearst maga a „Washington Times" szerkesztőségéhez intézett utasításában pontosan meghatározta ezt az olvasótípust, valamint a neki szánt diétát is: „Az olvasót mindenekelőtt olyan események érdeklik, amelyek a saját primitív természetének elemeit tartalmazzák. Ilyenek: 1. az önfenntartás; 2. a szerelem és az utódok nemzése; 3. a vágy és a nagyravágyás. Az olyan tudósítások, amelyek legalább egy ilyen elemet tartalmaznak, jók. Ha kettőt tartalmaznak, akkor jobbak; amelyek azonban mind a hármat magukban foglalják, azok »first class« híranyagnak tekintendők. Az önfenntartás eleme megtalálható minden olyan tudósításban, amely gyilkosságról, öngyilkosságról, balesetekről és verekedésekről szól, vagy amelyek az egészséggel, a táplálkozással és az alkoholkérdéssel foglalkoznak. A szerelem és az utódnemzés témaköréhez kell számítani a következőket: házassági történetek, szexuális botrányok, válások, szerelmi háromszögek, szerelmi okokból végrehajtott rendkívüli tettekről, féltékenységi drámákról szóló romantikus történetek, röviden minden, ami nemi szempontból érdekes ... Visszatartunk minden olyan hírt, tudósítást, amely e három elem egyikét sem tartalmazza. Háttérbe szorítunk vagy mellőzünk mindent, ami bár fontos, de nem érdekes. Ugyanezt az elvet érvényesítjük a címek esetében is."[29]

A képek és szövegek efféle tálalásában fontos szerepet játszik az a szándék, hogy az újságot mint megszokott élvezeti cikket ajánlják a

vásárlónak, amely felébreszti, de nem csillapítja étvágyát. Ez a felfogás teljesen mellőzi az újság tájékoztató feladatát. Hearst megfogalmazása szerint az újságnak szórakoztatnia és izgatnia kell az olvasót. „A szó és a kép útján ugyanazt kell elérni, amit a robbanó bomba, a harsogó fúvószenekar, a petárdás tűzijáték, a lobogó zászló, a dörgő ágyú, a fájdalmában felordító ember, a táncban mezítelenül tovaperdülő lányok, valamint a villamosszékben kivégzett ember látványa kelt az emberben . . ." Az ilyen típusú újságban – amely egy amerikai publicista szavai szerint „olyan asszonyhoz hasonlít, aki késsel a torkában sikoltozva rohan végig az utcán" – természetesen nem lehet helye az érvelésnek, az olvasó olyan tájékoztatásának, amely a lényegre hívja fel a figyelmet.

Hearst maga alkotta meg a „created news" fogalmát, amelyen – kevésbé választékos kifejezéssel – a légből kapott, meghatározott szándékkal terjesztett hírt kell értenünk. Hearst büszkén nevezte magát olyan események „kitalálójának, előkészítőjének és rendezőjének", amelyek vagy egyáltalán nem, vagy egészen más körülmények között történtek meg. Munkatársait így utasította: „Ne várják meg, amíg az események eljönnek önökhöz, gondoskodjanak arról, hogy bekövetkezzenek!" Ezt a gyakorlatot a Hearst-sajtó, amint már láttuk, kezdettől fogva előszeretettel alkalmazta. Hadd emlékeztessük itt az olvasót a spanyol–amerikai háború előtt és e háború idején közölt „tudósításokra", elsősorban pedig a Maine-katasztrófára; nyilvánvalóan – a főnök utasítása szellemében – a Hearst zsoldjában álló kreatúrák gondoskodtak arról, hogy „az események bekövetkezzenek". Vagy egy hozzánk közelebbi időből, az 1937-es esztendőből származó példa azoknak a módszereknek a jellemzésére, amelyekkel Hearst a Szovjetunió és a kommunizmus elleni permanens hadjáratát folytatta. Az említett időben parancsot adott lapjai felelős vezetőinek, hogy az egész címoldalt a szovjet biztonsági szervek állítólagos rémtetteiről kreált hírekkel és fényképekkel töltsék meg. Ilyen fényképek beszerzése leküzdhetetlen nehézségek elé állította a szerkesztőségeket; így hát a főnökhöz fordultak; mit tegyenek? A főnök elképedt ennyi tehetetlenség láttán. „Keressetek anyagot a halottas-

kamrában!" (az amerikai újságíró zsargon a lapok fotóarchívumát nevezi így) – adta ki az ukázt, s azt ajánlotta, hogy használják fel az örményországi pogromok idejéből származó felvételeket. Így is történt. A lapok címoldalán megjelent legalább 22 éves fényképfelvételeken borzalmasan megcsonkított holttestek hegyei voltak láthatók. A szerencsétlenek ugyan szinte valamennyien hosszú szakállt viseltek, s fejüket bárányбőrkucsmák fedték – de ki törődött ilyen csekélységekkel?! A képaláírás tömören és egyszerűen így hangzott: „Az orosz terror áldozatai".

Hearst – jóllehet akkoriban a reprodukciós technika még gyermekcipőben járt – kimagasló jelentőséget tulajdonított a képnek és egyértelműen meghatározta a tömegsajtóban betöltött funkcióját. Még annak idején vázlatot dolgozott ki az összes, később kiadott lapjainak mintájaként szolgáló „San Francisco Examiner" korszerűsítésére, s apjához intézett javaslataiban, hogy miként lehet az újságot üzleti szempontból sikeresen irányítani, megjegyezte: „Az illusztrációk vonzzák a tekintetet és serkentik a tömegek képzelőerejét; lényegesen alátámasztják az olvasáshoz nem szokott ember elképzeléseit, s ezért kiváltképpen jelentősek annak az olvasókategóriának a szempontjából, amelyhez az »Examiner« szólni kíván."

Ebben a tekintetben Hearstöt Axel Cäsar Springer előfutárának tekinthetjük; utóbbi a „Bildzeitung"-gal a tökélyre fejlesztette ezt a teóriát. A Hearst-féle újságsablonok sok más jellemző vonását is szinte változatlan formában megtaláljuk napjaink tömeglapjaiban. Ilyenek:

– az úgynevezett dinamikus tördelés, Arthur Brisbane és Morril Goddard találmánya; ez halomra dönti az anyagelrendezés és -felosztás minden klasszikus szabályát, és az újságoldalakat vonalakkal, lécekkel, fényképekkel és karikatúrákkal feldarabolt apró hasábok bizarr mozaikjára bontja;

– a szokásos hasábok szabálytalan összekeverése. Minden hasáb, különösképpen a címoldal, a legkülönfélébb területekről – politikáról, sportról, társasági életről és helyi eseményekről – szóló tudósítá-

Jelenet
a „Kane polgártárs"-ból

Dorothy Comingore
és Orson Welles
a „Kane polgártárs"
című filmben

Apollo-tudósítás 1970. április 17-én

A szervezet lapja

Axel César Springer – Hearst tanítványa

Uszítás képekben

„A BILD EXTRA megkönnyíti az életet"
– vagyis: Ne gondolkodj!

Drama auf der Havel / Bericht Seite 2

Negerführer hetzen:

Schlagt die Weißen tot!

Funkfoto aus New York: Ein schwerverletzter Farbiger wird ins Hospital gebracht. Er sticht. Die Negerführer gießen Öl ins Feuer: „Die Weißen haben 60 von uns erschossen! Radiert die Weißen aus! Brennt die Städte nieder!" — Die Antwort der Regierung: Soldaten und Panzer gegen Neger

EXTRA

macht das Leben leichter

Címoldal
1968.
november
15-én

Célzatos
indiszkréció
a béke meg-
torpedózására

Die Meinung der BILD-Leser:

Ihr habt auch für Europa gesiegt

Dank an die Deutschen

Als Vater, dessen drei Angehörige in der israelischen Armee dienen, danke ich der BILD-Zeitung für die Anteilnahme am Schicksalskampf unseres Volkes.

Schlacht für Europa

Die Israelis haben eine Schlacht für Europa geschlagen. Ihnen gilt unser Dank." W. Zander

Behaltet das Land

Wir dürfen nicht zulassen, daß bei einem Friedensvertrag mit Israel das erkämpfte Land den Israelis wieder abgesprochen wird." W. Flaccus

„Olvasóvélemények" az 1967-es izraeli agresszióról

sokat tartalmaz; ezzel a technikával arra törekszenek, hogy az újságoldal „érdekes részei" optikailag is a legvonzóbbak legyenek;

– váltakozó nagyságú címek és feliratok, amelyeknek az olvasó tekintetét a szerkesztőség szempontjából a legfontosabb helyekre kell irányítaniuk. A címeket és feliratokat a tárgyilagos tájékoztatás helyett arra használják fel, hogy az olvasó véleményét meghatározott irányba tereljék és a kívánatos ítéletet szuggerálják neki;

– a „legrövidebb sztori" technikája, amely minden tudósítást a lényegre redukál, vagyis könnyen érthető, jól megjegyezhető vezérszavakba sűrít. Ezt a technikát azóta „az olvashatóság tana" elnevezéssel tudományos igényű elmélletté avatták. Meghirdetője, az ausztriai származású Franz Flesch, a New York-i egyetem docense, azt a tételt állította fel, hogy egy mondat csak akkor olvasható, ha lehetőleg nem több mint nyolc, de legfeljebb tizenhét szót tartalmaz. Hosszabb fejtegetéseknél 100, összesen nem több mint 123 szótagból álló szó alkotja a határt. Ebben a számban 17 „személyszónak" (ezen a személyes névmásokat és a tulajdonneveket értik) és 58 olyan szónak kell lennie, amely „emberileg érdekes", ha a szöveg „drámai hatást" akar elérni. „Emberileg érdekesnek" minősíti Flesch a befejezetlen mondatokat, a felkiáltásokat, sóhajokat, jelszavakat.

Arthur Brisbane, aki a „legrövidebb sztori" technikát virtuóz módon alkalmazta már jóval azelőtt, hogy ezt „tudományosan" is megalapozták volna, sokkal egyszerűbben fogalmazta meg a dolog lényegét: „A gondolatnak olyan egyszerűnek kell lennie, hogy egy gyermek is megértse." Hearst is tett egy kijelentést, amely igazolja, hogy az „olvasmányosság tanának" korai prófétája volt: „Néha érdekes történetek unalmas cím alatt jelennek meg. Pedig tízszer annyian olvassák a címeket és a keretbe foglalt anyagokat, mint amennyien gondosan elolvasnak egy jelentést, s ötvenszer annyian, mint azok, akik egy hosszú történetet is elolvasnak." A legszerencsésebb megoldásnak azonban Hearst egy olyan újság kialakítását tartotta volna, amelyben egyedül a kép mondja el a történetet: „A képek egyre jobban érdeklik az embereket, a képeknek mágnesként kell vonzaniuk az olvasó tekintetét."

A Hearst-sajtó legfontosabb alaki és technikai vonásainak felsorolásakor már említettünk néhány ezzel összefüggő eszmei és politikai motívumot. Ha ezeket alaposabban megvizsgáljuk, kiderül, hogy milyen fő következményeket támasztanak a monopóliumok urai az ilyen típusú tömegsajtóval szemben. Megkívánják tőle, hogy 1. a fennálló társadalmi rendet úgy dicsőítsék, mint amely a legjobb mindenki számára; 2. ennek hibáit ne úgy tárgyalják, mint amelyek a rendszerből fakadnak, hanem mint bizonyos sajnálatos, de kijavítható jelenségeket; 3. az osztályellentétek létezését beszéljék ki az olvasók fejéből, és terjesszék egy olyan „népközösség" misztikus képét, amelyben a vagyonosok és a kizsákmányoltak közötti ellentétek általános osztályharmóniában oldódnak fel. A „gonoszok", akik ezen az isten akaratából kialakult renden változtatni akarnak – elsősorban a szocialisták és a kommunisták –, elnyerik majd igazságos büntetésüket, a „jók", akik e rendbe beilleszkednek, méltóképp megjutalmaztatnak. (Esetleg egy szép napon majd magukénak mondhatják a sarki trafikot.)

Minden villám és mennydörgés ellenére, amelyet Hearst a trösztök uraira zúdított, döntő helyzetekben mindig védelmükre kelt és a nekik megfelelő társadalmi rend oltalmazójának bizonyult. 1906-ban, mint New York-i kormányzójelölt, választási beszédében kijelentette: „Többször elmondtam már: az én programom nem holmi szocializmus vagy radikalizmus vagy extremizmus, hanem egyszerűen amerikanizmus. Azt ígérjük, hogy az osztálykülönbségeket megszüntetjük és olyan társadalmi rendet teremtünk, amely a legtöbb embernek a legtöbb előnyt nyújtja." S az 1920. évi választási kampány során talán még világosabban határozta meg politikai álláspontját: „Engedjék meg, hogy kijelentsem: nem arra törekszem, hogy a nemzetet osztályokra tagoljam, vagy felkeltsem egyik osztály indokolatlan gyűlöletét a másik iránt. Elismerem és csodálom a nagy iparfejedelmek, például egy J. Pierpont Morgan lángeszét és nagylelkűségét... Ámde, azon a véleményen vagyok, hogy Morgan úr nagyon jól tud gondoskodni önmagáról. Úgy vélem, hogy mindenki, aki nagy vagyonokat irányít, képes arra is, hogy megszerezze azokat a dolgo-

kat, amelyek megilletik. Az én érdeklődésem az átlagpolgár felé fordul. Az ország jóléte azt parancsolja, hogy ő is megkapja az őt megillető részt a kibontakozó jólétből." Közvetlenül a sajtó munkájára vonatkoztatva, az exlázadó Frement Olderhez intézte javaslatát, amikor az átlépett a Hearst-táborba és átvette a konszern lapjának, a „San Francisco Call"-nak főszerkesztői tisztségét. Ezek a javaslatok a választási propaganda ködös jelszavai helyett tömör gyakorlati szabályokat tartalmaztak: „Az egyik dolog, amelytől óvni szeretném, a következő: a »Call«-ból ne csináljon osztálylapot, olyan újságot, amely egy párt egyoldalú álláspontját képviseli. Ez nem kívánatos, mert elkerülhetetlenül céljaink és eszményeink beszűkítéséhez vezetne, s emellett csökkentené befolyásunkat és lehetőségeinket is, hogy céljainkat és eszményeinket megvalósíthassuk. Egy lap mindenkié kell hogy legyen, nem pedig egy párté, amelyik harcban áll egy másik párttal." Jelmondattá tömörítve, Hearst az alábbi követelést támasztotta a „New York Times" szerkesztőivel szemben: „Csináljanak lapot a nagy középosztály legderekabb emberei számára, mindazok számára, akik ide sorolhatók."

Hogyan érhető el azonban, hogy ez a réteg jobb, tehát a kispolgárok milliós serege és – Hearst szellemében így egészíthetnénk ki – a politikailag iskolázatlan és az osztálytudatos gondolkodástól távol tartott, kispolgári, kisigényű ideológiával beoltott proletariátus továbbra is „illedelmes" maradjon, elégedett legyen a sorsával és a vezetést, az irányítást átengedje a „nagy embereknek", akiket „származásuk és neveltetésük erre képessé tesz"? A Hearst-féle tömeglap szinte tudományos alapossággal igyekezett megoldani ezt a kérdést, és – amint ez a főnöknek 1927-ben a szerkesztőségekhez intézett utasításaiból kiderül – olyan sablont fejlesztett ki, amelyet kevés változtatással napjaink monopolista sajtója is átvehetett. A lényeg az, hogy a kispolgári gondolkodású olvasóba bele kell szuggerálni a „jó" és a „rossz" olyan értékskáláját, amely a saját ösztönös és primitív felfogásához kapcsolódik. A meghatódásra és az érzelmességre hajlamos olvasót szentimentális történetekkel, a „szenvedő, tehetet-

len teremtmény" téma legkülönfélébb variációival kell elárasztani, kegyetlenül megkínzott állatokról, elhanyagolt és beteg gyermekekről, magányos öreg emberekről kell nekik írni. S mindezt – anélkül, hogy a társadalmi körülményekre utalnának – csupán egy olyan világkép szemléltetésére kell közölni, amely egy „Journal"-vezércikk szavai szerint a következőképpen fest: „A világ nemcsak kedves és világos, nem fürdik mindenkor a melengető napsugarakban; jönnek viharok is és jön a sötétség, és ott van a szenvedés meg a halál! A fekete árnyékok éppúgy hozzátartoznak az élethez, mint a csillogó fény." Az ilyen világban az ember végtelenül ki van szolgáltatva a természet vak szeszélyének. Az emberi találékonyság, a tudomány és a technika nem képes arra, hogy béklyóba verje az elemeket. Napról napra bizonyítják ezt a különböző kontinensekről érkező, szenzációsan tálalt és félelmetes részletekkel teletűzdelt tudósítások földrengés-katasztrófákról, árvizekről, viharokról, aszályokról és éhínségről. Hasonlóképpen van ez az emberi természettel is, amelyet csak egy vékony civilizációs máz von be, de alatta fékezhetetlen, vad ösztönök, gyilkolási és rombolási vágyak tombolnak. Így lesznek a gyilkosok és a gengszterek sok folytatásos sorozat hősei. Emellett azonban ott van a napfényes élet is: a milliomosok, asszonyaik és leányaik élete, azoké, akik szorgalmuk, kitartásuk és rátermettségük révén jutottak vagyonhoz és hírnévhez, a filmcsillagok és a slágerénekesek, a revügörlök és az elsőosztályú manekenek izgalmas élete, amelyben a Hearst-lapok a szerencse javaival kevésbé megáldott olvasókat úgy részeltették, mintha ők maguk is jelen lettek volna a fényes ünnepélyeken, a távoli vizeken rendezett luxusutazásokon. Persze a gazdagoknak és az előkelőknek is megvannak a maguk súlyos gondjai: a vagyonukat eljátsszák, a házasságukat felbontják, a szerelmi álmok füstbe mennek, a milliomosok gyermekei lejtőre kerülnek. A lényeg: a gazdagság maga nem tesz boldoggá, ámde mindenki a saját szerencséjének kovácsa. Ügyes titkárnők a milliomos főnökhöz mennek feleségül, a cipőtisztító vagy újságkihordó fiúk ipari fejedelmekké küzdik fel magukat. Az ilyen történetecskékből áll össze az „emberileg érdekes" sztori.

A gyanútlan szemlélő azt hihetné, hogy mindennek semmi köze a politikához; ügyes kezek azonban úgy rendezik el ezt az extravagáns rémtörténetekből és trivialitásokból álló zagyvalékot, hogy az örvendetes és felemelő események a világ ama részének jussanak, amelyben „az erők szabad játéka", tehát a kapitalista rendszer uralkodik. Az elijesztő és visszataszító események viszont ott halmozódnak, ahol a népek és a kormányok megdöntötték a tőkés rendet, vagy ahol fellázadtak e rend ellen. Az olvasó tudatában idővel a „jóról" és a „rosszról" alkotott fogalmakat így politizálják át, kapcsolatba hozva egy barát–ellenség konstellációval. Az ellenség azonban a haza biztonságát veszélyezteti, tehát védekezni kell cselszövései ellen; hogy megelőzzék gonosz szándékait, meg kell semmisíteni.

A szocialista korszak hajnalhasadtával alapvetően megváltozott a világ arculata. Kereken 70 év múltán Axel Cäsar Springer hamburgi lapkiadó vette át a Hearst-féle tömeglap modelljét. „Legyetek jók egymáshoz!" – felkiáltással fordult az 1948-ban először megjelenő „Hamburger Abendblatt" „a nagy középosztály legderekabb embereihez" (akárcsak annak idején a Hearst-sajtó), s fogtak hozzá a Springer-szerkesztők ahhoz, hogy „mindenkihez szóló lapot" csináljanak; majd 1952-ben a „Bildzeitung" mutatkozott be, mint olyan lap, amely „a nép szíve szerint, a nép szívének szánva és írva" készült. A NÉP, ez a nacionalista misztika ködébe burkolt fogalom, Springer embereinek felfogása szerint egyet jelent a kiskorú, gondolkodásra és ítéletalkotásra képtelen, érzelmeitől hajtott tömeggel, amely a nyájban élő állatokhoz hasonlóan könnyen befolyásolható és terelhető – miként ezt a századfordulón a tömegsajtó szellemi atyja, Gustave Le Bon meghirdette.

Ebből a nézőpontból – és olyan fordulatokkal, amelyeket akár Hearst szótárából is kölcsönözhetett volna – határozta meg Springer, egybegyűlt munkatársai előtt, az új kiadvány célját: „A mi »Bildzeitung«-unknak elsősorban az olvasó érzelmeihez kell szólnia... Már régóta tisztában vagyok azzal, hogy mi az, amit a német olvasó semmi esetre sem akar: nevezetesen gondolkodni... El kell érnünk, hogy behatoljunk a lelkileg kialakulatlan és politikailag tájékozatlan

emberek tömegébe. Az olvasónak feledést kell találnia képeslapjában, meg kell feledkeznie a mindennapok sérelmeiről és visszásságairól . . ."

Így a „Bild" révén olyan tömeglapot hirdetett meg, amelyet „az olvasó primitív lényéhez" szabnak; olyan lapot, amely – a Hearst-lapok mintájára – a kisembernek ezt a kérdését: „s most mit tegyek?" úgy válaszolja meg, ahogyan azt a nyugatnémet monopóliumok profit- és hatalmi érdekei megkövetelik; olyan lapot, amely naponta a nagyvilág hamis képét tartja a szellemileg közönyös, gondolattalanul éldegélő olvasó elé, olyan világét, amely csak azért nem a legjobb az összes lehetséges világok közül, mert a kommunisták zavarják a nyugalmat, s amelyet csak úgy lehet ismét „boldoggá" tenni, ha a kommunistákat és a kommunizmust kiirtják.

A „Bild"-nek – a „New York Journal" mintájára – szenzációs, bizsergető, szórakoztató programot kellett nyújtania, amelyben a politika betétként szerepel, érzelmi feltöltéssel és kommunistaellenes, soviniszta alapszólamra hangolva. Csak különös alkalmakkor, a kiadó és a mögötte állók legsajátabb érdekeit érintő feszült helyzetekben válik a politika a szavakba és képekbe foglalt szuper-shaw nagy számává. A Springer-sajtó ebben is a Hearst-féle firkászok szenzációhajhász újságírását utánozta, ami először a spanyol-amerikai konfliktus idején jelentkezett éles formában.

A tömeglapról alkotott Hearst-felfogás alapja kezdettől fogva az olvasó és lapja közötti különösen szoros és bizalmas viszony megteremtése illetőleg megjátszása volt. Hadd higgye a „kisember", aki mint egyén tehetetlenül ki van szolgáltatva „a mindennapok érzelmeinek és viszontagságainak", hogy egy nagy olvasóközösség tagjaként, lapjának védelme alatt abba a helyzetbe került, hogy a görbét kiegyenesítheti. Miért is akarna még olyan szervezetekhez csatlakozni, amelyek törődnek osztályérdekeivel? „Amíg mások fecsegnek, a »Journal« cselekszik" – sulykolta bele olvasóiba Hearst ezt a legfontosabb hittételt. Kissé korszerűsített változatában ez a mondat Springernél így hangzik: „A »Bild Extra« megkönnyíti az életet!" S íme, hogyan adták hírül a „Bild Extra" megszületését (1970. ápri-

lis 27.): „Jó reggelt, kedves *Bild*-olvasó. Különös nap van ma, mert ma indul a *Bildzeitung* a *Bild Extrával*. – Ebben mindent megtalál! Még több segítséget kap a mindennapi élethez. A *Bild Extra* nem hagy ki egyetlen témát sem, ami Önt is érdekli. Legyen szó szabadságról vagy karrierről, egészségről vagy autóról, szabad időről vagy családról, szerelemről vagy pénzről, a *Bild Extra* ötleteket, tanácsokat ad, hírekkel szolgál, amelyek megkönnyítik az életet."

Ezt a tematikát igen rafinált módon úgy állítják össze, hogy ne szerepeljen benne olyasmi, ami a döntő életkérdésekre vonatkozik; tehát rögzíti azokat a határokat, amelyeken belül az olvasó gondolatai mozoghatnak. A bevált régi recept szerint mindig a nagy tömeg „kis szerencséjéről" van szó, legfőként azoknak a sorsáról, akik az életben a rövidebbet húzták. A „Bild Extrá"-nak már az első száma így vigasztalja azokat a női teremtményeket, akikkel a természet mostohán bánt: „A láb és a kebel csak fék" – ha titkárnőként karriert akar csinálni a nő; mert „ezt tapasztalta egy asszony, aki korábban reggeltől estig csak az írógépet verte, ma pedig személyzeti vezető, s 2800 márkát keres havonta". Ezen a keskeny ösvényen mozognak azok az olvasói kezdeményezések is, amelyek azt a látszatot volnának hivatva kelteni, hogy Springer „Bild"-jében az olvasók és a szerkesztők szoros szövetségben közhasznú akciókat hajtanak végre. Hadd említsünk a sok közül csupán egy jellemző példát: „Hallo, BILD! Tisztességtelen üzlet! Tegnap délelőtt 10 óra 10 perckor Anneliese Weiss, a Bild olvasója a telefonhoz rohant. A »Hallo-BILD« számát, 6 10 84 24-et tárcsázta. Eckart Daenell (33 éves) rendőri riporter és Ulf Schneider (31 éves) fotoriporter a két legmegfelelőbb ember erre a bevetésre . . . »Mi történt?«" Egy szőrmekereskedő, aki nem tagja a nyugat-berlini csúcsegyesülésnek, állítólag értéktelenebb áruját az egyesülés irányárai alatt árusította. Ez az oka Anneliese Weiss Bild-olvasó felháborodásának; nyilvánvalóan előreküldték őt, hogy a kellemetlen kívülállót megrendszabályozhassák."

A „Bild" olvasói a lap riportereivel szövetségben ügyesebbek és gyorsabbak, mint a rendőrség. Miként annak idején a „New York Journal" megoldotta a Guldensuppe-rejtélyt, a „Bild"-olvasók is a

bűnözőkre vadásznak. „A »Bild« olvasója elfogott két szökevényt. A nyílt utcán ismerte fel őket!" – ordítja egy öles betűkkel szedett címsor. (1968. november 15.)

A politikát és az ideológiát nyugodt üzletmenet esetén naponta csak cseppenként adagolják. A lap „figyelemfelkeltőjében" például szinte egy egész oldalt megtöltenek az ilyen feliratok és szövegek: „Merénylet déli 12-kor egy ékszerész ellen – Utcai torlaszok – A rabló a Kudammon lövöldözött!" – Közötte pedig keretbe szorítva ez a mondat olvasható: „Hogy mi a háború, azt Amerika határozza meg" – s ezzel az olvasó máris tisztában van a lap álláspontjával a közeledő közel-keleti válsággal kapcsolatban. Ugyanazon az oldalon el sem kerülheti a figyelmet egy hirdetés: „A szuperférfi és Batman kalandja az ősvilágshowban"; a „Bild" olvasói előtt a folytatásos képregényekből jól ismert két szereplőről, két rendíthetetlen kommunistafalóról van szó. (1967. április 19.)

Ugyancsak a Hearst-iskolától vették át a Springer-szerkesztők az emberek becsületébe gázoló, alattomos és alávaló módszereket: sorra-rendre „kinyírják" azokat, akiknek felfogása, ha csak árnyalatokban is, eltér a kiadó és elvbarátai által vallott felfogástól. Ilyen személy a jelenlegi szövetségi külügyminiszter, Walter Scheel, akit a „Bild" (ld. 1970. április 13.) „a szerencsétlen Scheel úrnak" titulál. Íme, hogy írnak róla: „Ez volt az év ígérete. Willy Brandt azt mondta amerikai újságíróknak: »Helmuth Schmidt barátom, a külügyminiszter.« Ó, bárcsak ő volna még ma is! Schmidt az amerikai politikusok előtt ragyogó beszédet mondott és nagy hatást tett az amerikaiakra hűvös precizitásával. Willy kedves Helmuthja azonban most már védelmi miniszter. S a szövetségi köztársaságnak továbbra is egy olyan külügyminiszterrel kell gyötrődnie, aki nem külügyminiszter. Walter Scheellel."

Egy ilyen anyámasszonykatonája – a „Bild" szerint – nem lehet képes arra, hogy „az oroszoknak" megmutassa oroszlánkörmeit. Erre a szociáldemokrata Helmuth Schmidt, a nyugatnémet monopóliumok kedvence sokkal alkalmasabb volna. A Scheel ellen indított hajtóvadászat a moszkvai tárgyalások végső szakaszában éri el csúcspont-

ját, amikor az erőszakról való lemondás egyezményének megkötéséről van szó. „A legtöbb német újságíróban – tudósít a „Bild" 1970. július 31-én – időközben kétségek merültek fel az iránt, hogy a mind idegesebbé váló Scheel valóban alkalmas-e ezeknek az idegőrlő, türelmet és kitartást követelő tárgyalásoknak a folytatására." Augusztus 3-án pedig ezt írják: „A német delegáció köreiből ismeretessé vált: Scheel egészségi állapota nem jó. A moszkvai levegő (!) erősen igénybe vette légútjait."

A kilövendők springeri névjegyzékén szerepelt Gerhard Schröder, a volt szövetségi külügyminiszter neve is, akit a „Bild" 1965. március 23-án „az év csődjének" nevezett, mert az egyébként derék CDU-politikus valami váratlan józan szemléletmód rohamában az atomstop egyezmény mellett foglalt állást. A „Bild" (1965. szeptember 25.) a címoldalon nagy betűkkel ezt írta: „Lübke kérése Erhardhoz: Ne jöjjön nekem Schröderrel!" (Az újjáalakuló kormány listájának összeállításáról volt szó.) Majd október 8-án: „Schröder körül sok a vita! A képviselők figyelmeztetnek: ez árt Németországnak és a CDU-nak!" Végül körmönfontan demagóg kétértelműséggel az egész első oldalon végig: „Schröder újra meg újra elveszti eszméletét!" (Egyszer ugyanis vérkeringési zavarok miatt kórházba kellett szállítani.) Willy Brandttal szembeni ellenszenvének (megjegyzendő, hogy Brandt ismételten és megalázó módon kereste Springer kegyét) szintén öles betűs címben ad hangot a lap (1967. augusztus 18.): „Brandt, a felsült pilóta!" Itt az előzmény az volt, hogy Brandt különrepülőgépe motorhiba miatt nem tudott felszállni az előre meghatározott időben. Alattomos módon ismét politikai véleményt szuggeráltak az olvasóba.

A politikai ellenfelekkel szembeni támadás fokozatai a befolyásolás közvetlen módszerétől zsinóregyenesen vezetnek az erőszakra való rendszeres uszításhoz. A Hearst-sajtó gyilkosságkampányaihoz hasonlóan (hadd emlékeztessünk csupán McKinley és Willy Gaynor esetére) a Springer-falka is pogromok szervezőjévé válik az APO és az ellenzéki diákok, az „akadémiai fenegyerekek", a „szellemileg féligserdültek", a „beiratkozott csőcselék" ellen, és félreérthetetlen

kifejezésekben szólít fel arra, hogy „lépjenek végre közbe" („durva tuskónak nagy fejsze kell"), míg végül a Springer-lapok egyik „neveltje" rá nem lő Rudi Dutschkera és egy másik agyon nem lövi Benno Ohnesorg egyetemi hallgatót.

A szerkesztőségekhez intézett számos utasításának egyikében Hearst megjegyezte: „Nyugodtan állíthatjuk, hogy egy újság példányszáma attól függ, sikerül-e a hírt emberileg érdekes történetekben feloldani: regényes esetekben, drámákban és tragédiákban." Szigorúan igazodnak ehhez a dogmához a Springer-sajtó tollnokai is. A „Bild"-ben és a kiadóvállalat más, tömegfogyasztásra szánt termékeiben tárgyilagosan tájékoztató hírek helyett csak a könnyzacskókra ható vagy más érzelmi reakciókat kiváltó „emberileg érdekes sztorikat" találunk. Jellemzi ezt egy példa abból az időből, amikor a Varsói Szerződés tagállamainak beavatkozása – Springer nagy csalódására – megakadályozta a nyílt ellenforradalom kitörését Csehszlovákiában. 1968. augusztus 30-án a „Bild" így siránkozott: „Nem provokált és nem hagyta magát provokálni. Most szeretett volna kicsit kikapcsolódni. Szeretett volna ismét kicsit többet törődni a feleségével és három gyermekével. Az volt a vágya, hogy ismét rendszeresen eljár úszni egy nyilvános uszodába és hét végén megnéz egy jó labdarúgó-mérkőzést. Ámde augusztus 21-én bekövetkezett a vég. »Alexander, hol vagy?« – kiáltotta egy kétségbeesett asszony egy rádióállomás mikrofonjába. Mint Prágából értesülünk, ez az asszony Alexander Dubček édesanyja volt..."

Alighanem az émelygős, giccses revolver-újságírás legszebb példáját szolgáltatja a „Bild" 1970. május 28-i száma. Közvetlenül Willy Brandt és Willy Stoph kasseli találkozója után, a velejéig reakciós Karl Theodor von und zu Guttenberg báró, Nyugat-Németország leghájasabb kurtanemese és Springer meghitt barátja, a szövetségi gyűlésben minősíthetetlen hangnemben harcba szállt a két állam közötti enyhülés realista politikájával. „Sírva esett össze a Bundestagban" – így szól a megható címfelirat. Alatta a több hasáb szélességű fénykép viruló egészségben ábrázolja a szónokot, akiről a képaláírás

mégis ezt állítja: „Orvosa csak tíz perc beszédidőt engedélyezett neki. A Németországért érzett aggodalom mégis egy egész órán át a szónoki emelvényen tartotta a képviselőt. A súlyos beteg politikus a nemzet lelkiismeretéhez apellált."

De nézzük csak tovább a szöveget: „A parlamentben mindenki érezte: ez több volt, mint a vitában elhangzott felszólalás. Itt politikai végrendeletét diktálta jegyzőkönyvbe egy olyan ember, akin mély nyomot hagyott a súlyos betegség; azt a végrendeletet, amely bekerül a parlament történetébe és amely a szónokot tízmillió német élő lelkiismeretévé tette. Guttenbergnek nehezére esik a beszéd. Mondatai akadoznak, homlokán kiüt a veríték. A képviselők, akik az imént még csípős megjegyzéseket tettek a »frankbáróra«, most hallgatnak. Meghatott csend. Egyszerre tudatára ébrednek az óra tragikumának és nagyságának. Karl Theodor von und zu Guttenberg elhagyja a szónoki emelvényt. Két lépést tesz, majd a lába felmondja a szolgálatot. Barzel, a CDU/CSU frakcióvezetője és Wagner CSU-képviselő kapja el a »frankbárót« és a helyére kíséri. Guttenberg a székébe ereszkedik. Arcát a tenyerébe rejti. Sír."

Ennek a klisékre egyszerűsített, lázas stílusban fogalmazott „Bild"-vezércikknek jutott a feladat, hogy kiváltsa az olvasóból a kívánt reakciókat. A mindenkor azonos alaphang az idősebb Cato szokására emlékeztet, aki a római szenátusban minden beszédét – bármilyen ügyben szólalt is fel – ezzel a felhívással fejezte be: Ceterum censeo Carthaginem esse delendam. (Egyébként azt tanácsolom, hogy Karthagót el kell pusztítani.) Bármiről legyen is szó – az 1967. júniusi izraeli agresszióról, a csehszlovákiai ellenforradalom megakadályozásáról, az erőszakról való lemondás egyezményének megkötésére irányuló tárgyalásokról a Szovjetunió és az NSZK között, vagy bármi egyébről – a kommentár végső következtetése mindenkor ugyanaz: semmiféle megegyezés a szocialista országokkal, engesztelhetetlen harc a kommunizmus ellen, az európai status quo erőszakos megváltoztatása, a NATO erősítése, fegyverkezés, atomfegyverek a Bundeswehrnek.

Pontosan tíz nappal az Egyiptom elleni izraeli támadás előtt –

1967. május 25-én – a „Bild" már ráhangolja az olvasókat a közelkeleti válság „megfelelő" értékelésére. „Feltéve, hogy a Keleti-tengerről volna szó..." – e befejezetlen mondattal a minikommentár címe rögtön a lényegre tér, hogy aztán így folytassa: „A szovjetek ma a Közel-Keleten szítanak nyugtalanságot, holnap talán már valóban a Keleti-tenger nyugalmát akarják felbolygatni. S akkor majd Németország és Európa bízza a sorsát az Egyesült Nemzetekre vagy a világ minden részében érdekelt amerikaiakra? Németországnak és Európának saját magán kell segítenie. S akkor akadnak még olyan őrültek Németországban, akik a legszívesebben feloszlatnák a Bundeswehrt." És 1967. június 10-én – amikor a Springer haditudósítói által egymást túlszárnyaló lelkesedéssel leírt izraeli villámháború elérte agresszív stratégiai céljait – a „Bild" kommentárja a következőképpen hangzott: „Ki mentette meg a békét? Nem az ENSZ diplomatái. Nem az utcákra kivonult tüntetők. Nem a békeszónokok és nem a hadiszolgálatot megtagadók. Az izraeli katonák mentették meg a békét. Milyen szép is az álom a fegyver nélküli világról. Csakhogy a valóság más. De Gaulle, Adenauer és Strauss helyesen cselekedtek, amikor Izraelnek korszerű fegyvereket szállítottak. Két és fél millió izraeli leckét adott a világnak arról, hogyan kell a bajban saját magára támaszkodnia. Nem pedig a nagy testvérre. Vajon az európaiak megértik-e valaha ezt? Avagy sokan továbbra is a kommunista békegalambot simogatják majd, és behunyják szemüket a kommunista harckocsik és rakéták előtt?"

Egy évvel később a „Bild"-kommentárok ugyanezt a hangnemet ütik meg, amikor a Varsói Szerződés csapatainak csehszlovákiai bevonulása elfojtja a nemzetközi ellenforradalom összeesküvését. 1968. augusztus 21-én így ír a lap: „Hogy húsz évvel ezelőtt nem kellett ugyanezt a sorsot elszenvednünk, azt az Egyesült Államokkal való szövetségnek, a NATO-ban való katonai együttműködésnek köszönhetjük. Sajnálatos módon ez a szövetség évről évre gyengébb lett. Aláásták, mert többé senki sem akart hinni a Keletről fenyegető veszélynek. Moszkva maga leplezte most le, hogy az enyhülésről való fecsegés nem egyéb blöffnél. Aki az oroszokkal szemben biztonságot

akar, annak erős szövetségre van szüksége, amely visszatartja az oroszokat a kalandoktól. Washingtonnal, nem pedig Pankow-val kell tárgyalnunk!"

S már egészen nyíltan foglal állást a „Bild", amikor Springernek a „prágai tavaszról" szőtt álmai végképp füstbe mennek. A Hearst-sirámok zsargonjában uszít (1968. augusztus 25-én), miképp az amerikai sajtókirály a Hitler-fasisztáknak a Szovjetunióba való betörése után: „Ez a hatalmas, gigászi méretekben felfegyverkezett Szovjetunió terpeszállásban egyik lábával a jövőben, a másik csizmájával a középkorban áll, barát és ellenség számára egyaránt ijesztő. Ugyan meddig tűri még ezt a türelmes nép, hogy az apparatcsikok az orránál fogva vezessék... Oroszország és a szabad világ között a megértés útja hirtelen sokkal messzebbre került, mint Oroszország útja a Holdba." E zagyvalék tőszomszédságában kéthasábos cikket helyeztek el, amely fölött vastag betűvel ez a cím áll: „Európának atomvédelem kell!"

Végül 1968. szeptember 2-án, amikor a „Bild"-legények vad harci kedve már alábbhagy és az első oldalon azonos értékkel áll egymás mellett két ilyen főcím: „Az anya el fogja adni gyermekét" és „Prága: egy miniszter agyonlőtte magát" (a prágai „sztori" természetesen légből kapott koholmány, „created news", ahogyan a Hearst-sajtó zsargonja nevezte) – a várható eseményekről a lap ezt az imperialista következtetést vonja le: „A Csehszlovákia elleni szovjet támadás és a Románia ellen küszöbön álló szovjet behatolásról szóló híresztelések arra késztették az Egyesült Államokat, hogy felülvizsgálja védelmi elképzeléseit. A NATO biztonsága szempontjából nem elegendő, hogy komoly esetben légihídon jussanak el Európába, az amerikai csapatoknak már a helyszínen kell lenniük."

Hearst belesulykolta szerkesztőibe: „Az izgalmas címek döntő módon meghatározzák lapjaink jellegét." A Springer-sajtó olyan művészien használja fel a címsorokat mint eszközt arra, hogy az olvasóra már az első pillanatban rátukmáljanak egy teljesen határozott, a kiadó vágyainak és lidérces álmainak megfelelő véleményt, hogy ebben még Hearstöt is túlszárnyalja. Abból a tételből indul ki,

hogy az olvasók nagy többsége megelégszik azzal, hogy csupán a címeket olvassa el és a képeket a hozzájuk tartozó célzatos szöveggel együtt magába fogadja. Ennek megfelelően az olvasó politikai és ideológiai manipulálására a címek plakátszerű kiemelését s a szöveg szuggesztív stílusú, a reklámszövegekhez hasonló megfogalmazását tartja a leghatásosabbnak.

Különösképpen szemléltető példát szolgáltatnak erre a „Bild" címfeliratai a kasseli találkozó és az erőszakról való lemondásról szóló egyezmény megkötéséről folytatott szovjet–nyugatnémet tárgyalások alkalmával.

A nyugatnémet jobboldali kartellek és sajtójuk politikájának az felel meg, hogy az enyhülés felé vezető minden lépést megakadályozzanak. Így a „Bild"-nek az a dolga, hogy mindig a legnagyobb ketelyt támassza az olvasóban a küszöbön álló tárgyalásokkal szemben. 1970. április 9-én hatalmas címfelirat néz velünk farkasszemet: „Kassel robban" (kérdőjel nélkül!), és alatta vastag betűkkel szedett szöveg: „Még a keleti tömb diplomatái is azt mondják: Pankow megmérgezi majd a légkört." A kasseli találkozó előestéjén látszólag tárgyilagos címfeliratokban tudatosan hamisan tájékoztatják az olvasót. 1970. május 21-én a „Bild" ezt írja: „A középpontban a következők állnak: családegyesítés, a határmegvonásból származó visszásságok megszüntetése. További tárgyalási témák: belnémet kereskedelem, kulturális, közlekedési és postaügyi kérdések." Másnap óriási betűkkel ez ordít a címoldalról: „Csőd Kasselban – csőd a tárgyalóasztalnál – Csőd az »NDK«-zászló miatt – A tüntetők csődje." A kétoldalú tárgyaláson elfoglalt álláspontokat megtévesztő módon szembeállítják egymással: „Stoph: az elismerés mindenekelőtt – Brandt: emberi könnyítések". A kasseli eredményt a „Bild" 1970. május 23-án ebben a címsorban foglalja össze: „A németek most kislángon pörkölődnek". És az alcímben ezt a pythiai nyilatkozatot koholt külföldi visszhangokkal támasztja alá: „London: Nincs lyuk a falon(!) – Bécs: A látványosság kudarcba fúlt – Genf: A célt köd burkolja".

Szuggesztív címsorok segítségével egyre fokozódó hangerővel ugyanezt a sokk-kezelést alkalmazza a „Bild" az olvasókkal szemben az erőszakról való lemondással kapcsolatos moszkvai tárgyalások végső szakaszában.

Ezt olvassuk például:

„Nem ment Bahr túl messzire? A szövetségesek csapdákra gyanakszanak a moszkvai szerződésben. Aggodalmak a szociáldemokrata és a szabad demokrata frakcióban. A szerződés a német kérdés megoldását helyezi előtérbe. Örökössé teszi a megosztást." (Június 12.)

„Nem mondunk le arról, hogy a Rajnához jussunk – Nem lehetünk Moszkva parancsainak végrehajtói!" (Június 18.)

„Guttenberg: Huszonhat lóláb a Bahr-okmányban." (Június 24.)

„És mit fizetnek az oroszok?" (Június 24.)

„Ezzel is számol Möller (a pénzügyminiszter): Nagyobb adók a keleti politika miatt. Enyhülés a Kelettel, az adófizetők áldozataival összekötve." (Július 13.)

„Mindig ugyanaz a régi nóta Moszkvából. Scheel sziklába harap." (Július 21.)

„Az oroszok újabb követelésekkel állnak elő. Bonni szóvivő: A helyzet nagyon nehéz." (Július 31.)

„Moszkva: Még mindig nagy kérdőjel!" (Augusztus 3.)

Amikor végül már nem lehet elkerülni a szerződés aláírásának tényét, Springer krajcáros lapja még egy utolsó kétségbeesett kísérletet tesz a megtorpedózásra: idő előtt nyilvánosságra hozza a szerződés szövegét; Springer ügynökei a bonni államapparátusban működő elvbarátaikkal való szoros kapcsolataik révén megszerzik a szigorúan titkos dokumentumokat – pontosan úgy, ahogy Hearstnek sikerült annak idején megszereznie és közzétennie az Egyesült Államok és Spanyolország békeszerződésének szövegét, mielőtt még a sajtó számára a közlést engedélyezték volna. Az effajta „indiszkréció" Springernél is, akárcsak Hearstnél, a lélektani hadviselés gyakorlatához tartozik. Egy sikeres kasszafúró büszkeségével közli a „Bild" 1970. augusztus 11-én:

Íme, a szerződés

A BILD, az európai kontinens legnagyobb napilapja boldog, hogy olvasóival már ma – 24 órával a hivatalos közzététel előtt – közölheti a Szovjetunióval kötött szerződés teljes szövegét.

Persze azzal, hogy rámutattunk a Springer-féle újságírás néhány jellemző vonására, még megközelítőleg sem adtunk képet arról, milyen rendkívül veszélyes szerepet tölt be ez a sajtó mint a közvélemény megmérgezésének fő forrása a Német Szövetségi Köztársaságban. Nem is ez volt a célunk. Hearst és Springer néhány praktikájának összehasonlításával arra törekedtünk, hogy megmutassuk: a Hearst által kialakított tömegsajtó nem korlátozódott csupán a „főnök" életéveire, hanem tipikus, törvényszerű jelenség az imperialista uralmi rendszerben; harcolni kell ellene minden erővel és mindaddig, ameddig az állammonopolista kapitalizmus még kifejtheti diktatúráját a tömegekkel, az emberekkel szemben.

Az idézett művek jegyzéke

1 *Albert Wirth: Californische Zustände.*
2 *Gustavus Myers: Geschichte der grossen amerikanischen Vermögen. Berlin 1923.*
3 *Upton Sinclair: The Brass Check. Pasadena 1919.*
4 *Gustavus Myers: Geschichte der grossen amerikanischen Vermögen. Berlin 1923.*
5 *G. Bancroft: History of California. San Francisco 1890.*
6 *Upton Sinclair: The Brass Check.*
7 *Charles A. Beard: The Making of American Civilisation.*
8 *Theodore Roosevelt: Aus meinem Leben. Leipzig 1914.*
9 *Michael Gold: Kivándorlók. Budapest 1950.*
10 *Ferdinand Lundberg: Imperial Hearst. New York 1936.*
11 *Frank Luther Mott: American Journalism. New York 1961.*
12 *William Swanberg: Pulitzer. New York 1967.*
13 *Theodore Roosevelt: Aus meinem Leben. Leipzig 1914.*
14 *James Creelman: On the Great Highway. Boston 1901.*
15 *Edward D. Sullivan: Chicago surrenders. 1930.*
16 *J. B. Bischof: Theodore Roosevelt and his time, show in his own letters. New York 1926.*
17 *Upton Sinclair: A mocsár. Budapest 1934.*
18 *Max Sherover: Fakes in American journalism. Brooklyn, New York 1916.*
19 *John Tebbel: The Life and Good Times of William Randolph Hearst. New York 1952.*
20 *Harold Ickes: Secret Diaries. New York 1954.*
21 *Ugyanott.*

[22] *John Tebbel: Id. mű.*
[23] *John K. Winkler: W. R. Hearst – An American Phenomen. New York 1928.*
[24] *Upton Sinclair: I, candidate for Governor. New York 1934.*
[25] *Upton Sinclair: A mocsár.*
[26] *Gustave le Bon: A tömegek lélektana. Budapest 1913.*
[27] *Ugyanott.*
[28] *John K. Winkler: Id. mű.*
[29] *American Mercury, 1927 szeptember.*

Tartalom

A friscói szerencsejátékos
AVAGY EGY VAGYON TÖRTÉNETE [5]

„A szennyesek kiteregetője"
AVAGY EGY LEGENDA SZÜLETÉSE [17]

A Guldensuppe eset
AVAGY AMÍG MÁSOK FECSEGNEK,
HEARST CSELEKSZIK [31]

A koholt megerőszakolás
AVAGY „AZ ÉN KIS HÁBORÚM" [44]

Hosszú út a Capitoliumba
AVAGY VÁLASZTÁSI URNÁK AZ EAST RIVERBEN [62]

Üzlet a félelemmel
AVAGY ÚJSÁGHÁBORÚ CHICAGÓBAN [82]

A Standard Oil-levelek ellopása
AVAGY NAGY JÁTÉK A ZSAROLÁSSAL [94]

„A trösztök ellensége"
AVAGY A CERRO DE PASCÓ-I POKOL [105]

Az Avila-iratok titka
AVAGY ÉN DÖNTÖM EL, KI AZ ELLENSÉG [119]

Napilap a sörgyárosoknak
AVAGY A CSÁSZÁR ÜGYNÖKE [130]

Összeesküvés a háború ellen
AVAGY A BARNA BÉKEANGYAL [140]

A manipulált manipulátor
AVAGY A BANKÁROK KÖVETELIK
A PÉNZÜKET [160]

Hearst szeretője a bíborosi ágyban
AVAGY A HOLLYWOODI ÁLOM [175]

Meghalt Hearst! Éljen Springer!
AVAGY A VÉLEMÉNYCSINÁLÁS
BŰVÉSZMUTATVÁNYAI [193]

Az idézett művek jegyzéke [217]

A kiadásért felel a Kossuth Könyvkiadó igazgatója. Szerkesztette Z. Vidor Emma. A borító és a kötésterv Szántó Tibor munkája. Műszaki vezető Szécsi Andor. Műszaki szerkesztő Lengyel József. A szedést 1974. január 30-án kezdték meg. Megjelent 1974. július 15-én 14 000 példányban. Terjedelme 11,2 (A/5) ív + 2,5 ív képmelléklet.

74.0490 *Athenaeum Nyomda, Budapest – Íves magasnyomás*
Felelős vezető: Soproni Béla vezérigazgató

William Randolp Hearst, ez a 88 évet megért (1951-ben halt meg) hírhedt amerikai sajtókirály, egyúttal a pénzarisztokráciának és a politikai vezető rétegnek is jellegzetes, embertelen és semmiféle gátlást nem ismerő, zsarolástól, halálos merényletektől sem visszariadó képviselője. Közönséges gengsztereket alkalmaz, hogy megfélemlítse és kiszorítsa a versenyből lapkiadó társait; politikusok leveleit lopatja el, hogy ellenfeleit zsarolja velük, féktelenül uszító cikkekkel olyan hangulatot teremt, amely McKinley elnök meggyilkolásához vezet. Ügynökei négy éven át naponta ellopják, majd lefényképezés után visszacsempészik a Standard Oil társaság igazgatási levelezését és irattári anyagait, megszerzik kifizetési jegyzékeit, amelyekből kiderül, hogy a társaság melyik képviselőnek, szenátornak, kormányzónak vagy miniszternek mekkora összegeket fizetett „szívességi szolgálatokért", s ezek birtokában zsaroló hadjáratot indít lapjaiban. — Azt a vágyát, hogy kormányzó, majd az Egyesült Államok elnöke lehessen, nem éri el, de életpályája példázza, hogy a politikai vezetés és a gengsztervilág szoros szövetsége egyáltalán nem új dolog az amerikai közéletben, s a Watergate-botrány, az elnökgyilkosságok gyökerei „hagyományokból" táplálkoznak. Ez a korabeli dokumentumokkal, újságkivágásokkal gazdagon illusztrált könyv fölöttébb izgalmas olvasmány, érdekesebb a legjobb bűnügyi regényeknél is, egyszersmind hiteles kor- és társadalomképet ad. A Hearst-dinasztia ma is az Egyesült Államok egyik hatalmassága, s nagyon is kétes hírnévre tett szert a „kidnapper"-ek, az emberrablók közé keveredett Patricia Hearst.

30,— Ft